

ipſius; ſed omnes exiſtunt illi ſufficere certitudinem moralem, excluſentem dubitationem propriam de ſtatu oppoſito, qualem pij homines ordinariè habent, & qui nullius ſibi ſunt conſcij culpe mortalis. Quare etiam maior certitudo ſubſtitue gratiæ non eſt neceſſaria in matre prægnante, vt æternæ ſalutis ſuæ proliſ poſtponere licite poſſit, & teneatur vitam propriam corporalem in extrema illius neceſſitate, ſcilicet, quando neceſſe eſt, vel proliſ ſalutem lin ætæternum perire ſalvæ vitæ matris corporali vel vitæ matris corporalem diſcrimini exponi, vt proliſ ſalutem æternam ponatur in tuto,

*Vt actus ſit moraliter honeſtus non ſufficit,
vt careat malitia contra iuſtitiam,
vel aliam virtutem, ſi præceptis
aliorum virtutum probi-
habeatur.*

Si tertio obiciatur in uſu, & applicatione medicamenti matris curatui unde proliſ vita periclitetur per ſe tantum intendi euſdem matris ſanitatem, & ſalutem, per accidens verò eſſe quod ſequatur mors proliſ præter intentionem, & matris, & curantium eam, ſicut in cauſa belli iuſti, & in aliis caſibus ſuprà num. 111. 112. 113. & 115. poſitis licitum eſt, ledere innocentem præter intentionem, vt non amittatur Viſtoris, vel vitæ propria. Reſpondetur id in præſenti dubitatione, ſeu cauſa dici non poſſe: Quamvis enim mors proliſ eſſet per accidens reſpectu præcepti iuſtitie, non eſſet tamen per accidens reſpectu præcepti charitatis in præſenti cauſa cum iuſtitie præcepto concurrentis, quod per ſe obligat poſthabere propriam viam corporalem, vbi id omnino neceſſarium eſt ad ſalutem ſpiritualem, & æternam proximæ, vt ſuprà probat eſt. Non enim vnus ſolus virtutis honeſtas præſtanda eſt, aut ſufficit ad moralem actus honeſtatem, ſi aliorum virtutum præcepta concurrant, & ita licet actus ſit bonus ſpectata iuſtitia; quia operans virtutem iure ſuo, ſi tamen talis viſus iuris ſui temperant, aut religionis, vel fidei præceptis prohibeatur, actus ille carebit malitia iniuſtitie, non tamen malitia oppoſita temperantia, aut religionis, vel fidei; ſic in noſtro cauſa mortis ſuæ cum illius æternæ ſalutis amiſſione ex uſu medicinz ſequens non eſſet per accidens ad præceptum charitatis, quo mater grauiter obligatur in extrema neceſſitate conſulere euſdem proliſ æternæ ſalutis exponendo periculo propriam vitam corporalem.

*Si vna cum matre pereunte certus eſſet interitus
proliſ abſque baptiſmi ſuſceptione non teneatur
mater neque ex charitate abſtinere ab his, quæ
directe tendunt ad ſuam ſalutem.*

Si quarto obiciatur; materem prægnantem poſſe abſque vilo peccato fugere ſeram, à quo aliqui foret diſcerpèda, tamenſi ex motu violento fuge proles iam animata fit exanimanda, & non receptura baptiſmum. Reſpondetur, in hoc cauſa fugam cum morte proliſ non eſſe contra charitatem, quia cum matre pereunte certa eſſet etiam mors proliſ, quia mater non fugiente, & à ſera occiſa proles quoque anima ſimul, & corpore periret. Tunc ergo ſolum charitas obligat materem vitam ſuam corporalem exponere pro prole, quando mortua matre proliſ ſalutem æternam in tuto conſtituitur, quia mortua matre proles ſuperuiuit, ſeu ſuperuiuitura eſt, & proditura in lucem vt ſaltem poſſit recipere baptiſmum.

D. Io. Angelus Beſium, De effectib. contr. Matr.

Si de vita matris, & ſueti iam animati deſperatum ſit, ac etiam attenta lege charitatis liceat matri uſurpare, & medico illi applicare medicamenta æquæ dubia anſiſ ſanitatem allatura, vel mortem acceleratur à matri, & ſueti.

Nonò dubitatur, An ſi certo coſtèr iudicio medicorum, matrem prægnantem infirmam, & etiã ſortum in eius vtero animatum morituros, niſi mater remedio aliquo iuuetur, & nulla medicamenta ſuppètant niſi dubia, & periculosa matris, & foetui, ſcil. de quibus formaliter dubitetur, an matri, & foetui ſimul ſalutaria, vel noxia ſint futura, vitamque vtriuſque conſeruatura an mori acceleratura, an mater tali medicamentis dubia uſurpare, & medicus ei applicare poſſit licite inſpecto tam ordine naturæ, ſeu obligatione iuſtitie ætæternæ, quã attento ordine gratiæ, & inſpecta obligatione charitatis.

Elle licitum uſum talium medicamentorum, ſi illis adhibitis dubium ſit, vtrum mater, vel foetus ſaluabitur, tamenſi eis non adhibitis certum ſit, quod tam mater, quam foetus moriatur, negat in his terminis Sayrus d. lib. 7. clau. cap. 11. num. 13. alios allegans, & Trullench in decal. lib. 5. cap. 1. dñb. 3. n. 6. & ita ſentiunt omnes Doctores exiſtentes illicitum eſſe (etiam vbi certò ſit futura mors infirmi, cui alio medicamento ſuccuri nequeat) medico talia medicamenta dubia adhibere, quos Doctores refero ego tom. 1. mor. tit. 1. n. 466. & alios etiam referunt Sayrus d. m. 21. & Sanchez lib. 9. de matr. citata diſput. 40. n. 19. Probat Sayrus, quia porrigens huiusmodi medicamentum dubium exponit ſe periculo occidendi matrem, vel vtrumque, & non ſunt faciendæ mala, vt eueniant bona. Confirmari etiam poteſt aliis rationibus à Me d. tit. 1. n. 467. adductis, quas tangit Trullench loco citato. Non obſtare ait idem Sayrus neque dictum Galeni in tali cauſa certe mortis infirmi nullo applicato remedio, & ſpei ſalutis medicamento dubio applicato, interficiendum eſſe auctoriter; de quo dicto Galeni d. tit. 1. n. 463. & 465. neque dictum Cornelij Celſi lib. 2. de re medica cap. decimo ad medium, vbi agens de periculosa languinis detractione, ſic ait, Si nullum aliud appareat auxilium, periturusque ſit, quilaborat, niſi temeraria via fuerit adiutus; in hoc ſtatu boni medici eſt offendere quàm nulla ſpes fore sanguinis detractione ſit, ſaterique quatenus in hac re metus ſit, & tunc denum, ſi exigatur ſanguinem mittere. De quo dubitari in euſmodi non oportet; ſatus eſt enim anceps auxilium experiri, quam nullum, de quo dicto Sanchez. d. n. 19. Rayn: de ortu infant. c. 8. n. 4. ſin. Non obſtare, inquam, ait Sayrus, poſt Cordub. & Lop. à ſe ibi allegatos dicens Galen. & Celſi didiſi intelligendum, & verò eſſe quando mors alicuius tertij inde non imminet, in noſtro autem cauſa mors foetus imminet. Dicit ergo, ſi ſuetus nondum ſit animatus, licitum eſſe, & ſecutus ſumere talè medicinam, vbi alibi quæſus matris, & foetus eſt deſperata, quia nõ ſit iniuria foetui, ſi ſequatur abortus, & mater inde ſaluari poſſit; aut eſtus ſit informatus anima rationali, non eſſe licitum ſumere medicinam ſui naturæ tam mortiferam, quàm ſalutiferam, quia tunc iniuria fieret foetui ob periculum eum occidendi, cui ſe exponit mater ſanens, & medicus porrigens talè medicinam: E hæc eandem ſententiam ſequitur Fagundez in decal. lib. 5. cap. 12. n. 31. vbi de medicamento dubio, ſcilicet an ſit ex natura ſua curatiuum matris, poſt expulſum ſemel; aut ſi factum non conſiet quod non noceat proli.

At in huiusmodi cauſa deſperate ſalutis matris, & foetus, eſti medicamentum dubium quoad vilitatem vel diſpoſitæ à matri, quam proli afferendæ, aſſurgente aliqua quæ ſalutis matrem, & conſequentet etiam

D d 3 foetus

factus conservandi, dicendum est licitum esse omnino mari sumere, & medico applicare tale medicamentum dubium. Ita in his terminis Sanchez d. n. 19. Villalobos part. 2. tract. 12. diff. 15. num. 2. fine. Raynandus dicto cap. 8. num. 3. & 9. Diana part. 1. tractat. 3. res. folio. 11. §. Notandum est fine. & part. 7. tr. 5. res. fol. 36. fine. & ita procul dubio sentiant omnes asserentes ubi infirmi salus est desperata non adhibito ei aliquo remedio, & suppetat tantum remedium dubium an sit futurum salubre, vel noxium, licitum esse medico illud adhibere, quos Doctores refert d. 10. 1. moral. var. tit. 1. num. 465. vbi & 468. & duobus seq. contra Doctores contrarium sentientes latè probò eandem sententiam; & præsertim quod prudentia, seut et iudicio & charitati etiam erga infirmum conformis sit, ut exponatur illi periculo accelerandæ mortis cum aliqua spe vitæ conservandæ (quæ in huiusmodi casu vius medicamenti dubij est, cuiusdem numeri latius declaro) quam ut relinquatur certæ mortis iam iam instanti; illud enim periculum accelerationis mortis per duos, aut tres dies compensatur maiori vilitate, scilicet vita plurimum annorum, quæ ex medicamenti applicatione speratur, vel sperari potest. Ectius est (ut indicat Celsus loco citato) eligere viam continentem dubiam salutis spem, quam certæ mortis ægriam relinqui; & etiam ubi æqualia mala imminet, et, quod certius instat occurrendum, at in hoc casu certius est mortem infirmi aliunde desperatæ sequutam non adhibendo medicamentum dubium, quam adhibendo; nam non adhibendo omnino certæ est mors, adhibendo est aliqua spes vitæ; licitum ergo tradunt etiam Doctores, quos dicto numeri 465. & 467. allego, vbi. 470. Respondeo contrariis obiectis, & ad ibi dicta remitto Lectorem. Quæ omnia procedunt, & concomitantur licitum esse, viam remedij dubij, non solum considerata ambiguitate fructus, aut nocuenti circa matrem, sed etiam considerata ambiguitate vilutatis, aut damni ei ca prolem ipsam ex vi, & applicatione talis remedij dubij, an sit mortiferum. Consultus enim est ipsam exponere periculo accelerationis mortis cum spe aliqua vitæ conservandæ, & baptisimū recipiendi, quam illa incerta morte relinqui, & circa prolem maximè viget necessitas summa spiritualis, qua laborat in huiusmodi suppositione certæ mortis, si remedium dubium non adhibeatur. Peribit enim corpore, & anima simul, nisi per remedij applicationem inueatur; salus verò animæ cum quovis periculo vitæ corporalis procuranda est, si vitæque periclitetur, & per neglectum salutis corporeæ prospiciendum est saluti animæ; in tali igitur statu prolis, ut eius corporalis, & spiritualis, ac æterna salus omnino sit desperata, nisi vita corporalis exponatur periculo per usum remedij anticipis an sit saltem allaturum, vel mortem acceleraturum, licitum est ei periculo prolem exponere quia agitur iuxta prudentiam, & charitatem.

Prædicta quoque procedunt de medicamento dubio, cuius nullum præcessit experimentum, si medici concordant ex regulis artis medicinæ rationibus hinc inde non putent tantum esse noxium, sed vere formaliter dubitent de illius vilitate, & nocimento, & posse nocere, & posse prodesset; nam et si extra hanc extremam necessitatem non esset licitus vius talis remedij iuxta ea, quæ tradidi tit. 1. mor. var. tit. 1. num. 457. & sequentibus. Nihilominus attenda huiusmodi vigentissima necessitate remedium hoc antea omnino insolitum, & omni experientia destitutum, de quo rationaliter dubitatur, an possit prodesset, prudenter, & absque vitio potest, & imò debet adhiberi, vi adductæ rationes ostendunt quæ militent æque de medicamento dubio taliter

cognito post experimentum, ac de medicamento dubio ex regulis artis medicinæ, & efficacibus tali ante omne experimentum agnito. Quamvis enim nū facile veniendum sit ad experimentum novi medicamenti, ubi agitur de vitæ hominis. Quapropter ceteris paribus cum suppetit medicamenta, quæ assidue experientia constat posse tali vel tali morbo prodesset, prudens & rationabilis artis medicinæ vius postulet illa morbis esse applicanda, ut d. tit. 1. citato num. 243. notavi; & ex Galeno, & Avicenna animadvertit etiam Codronchus lib. 1. de Christi & sua medendi ratione cap. 13. hinc tamen neque rectè inferri, remedium de nouo excogitatum, quod efficiat tamen probatur fore vitius, vel posse prodesset, non posse infirmo applicari, si summa infirmi necessitas, qui alio quovis remedio careat, ad istud applicandum, & experientum cogat, non ob finem solius experientie sed ob finem sanitatis efficiendæ. Et procul dubio voluerunt etiam Doctores à Me d. tit. 1. num. 465. & citati & alij num. præcedenti citati.

S V M M A R I U M

§. V.

- Scitio vteri materni quadruplex. num. 145.
 Quando vna cum matre pregnantæ etiam factus in eius vtero existeret mortuus est, scitio matris licite fieri potest præsertim ad comparandam peritum anatomicum ibidem.
 Matre pregnantæ premortua si factus creditur vivere, vel de eius morte non constat, scitio matris licita est, & fieri debet, ut factus educatur, & baptizetur. numero 144.
 Aliqui fecerunt factum nec momento posse supervenire matre demortua, sed cum illa necessario, & semper curari. num. 145.
 Contrarium, & posse aliquamdiu supervenire, & scitio vtero statim post matris obitum vivum educi certissimum est, & ostenditur ex ipsa experientia. n. 146.
 Reseruntur præ exempla factum vivorum ex vtero matris mortuæ scitio educitorum. ibid.
 Mortua matre factus in eius vtero latens non potest nisi ad medicum tempus, nec ultra horam vivere. n. 147.
 Vt distium vivat, an iniet, si os matris mortuæ apertum immisso epistomio persistet. ibidem.
 Ob periculum in mora scitio confestim post mortem faciendum ad idque habendum paratus chirurgus ibidem.
 Indicia ad cognoscendam matrem, & quæcumque egræque obisset. ibidem.
 Extra extremam necessitatem conservandæ vitæ matris pregnantis, vel facti, vel boni publici remedium scitio vteri pregnantis viventi ad educendum factum non est adhibendum, nec potest licite adhiberi. n. 148.
 In vno vniquam casu, neque etiam, ut possit baptizari factus aliqui intra matrem viscera corpore, & anima vivus licitum esse scitio vteri pregnantis viventi negant Theologi, & Summissa communiter, & nonnulli Iurisperiti. n. 149.
 Verior sententia, & medicorum communis affirmat in desperatione partus naturalis licitum esse scitio vteri pregnantis vivæ, si sit probabilis spes boni eventus, & eo modo extrahendi factum vivum salua matris vitæ. num. 150.
 Licet in scitio vteri sit periculum vitæ, si tamen ea non adhibita certa sit mori facti, & matris, & ea adhibita assueque spes probabilis conservandæ vivusque mater licite potest se vno periculo exponere, & admittit scitio vteri. num. 151.
 Multa exemplis, seu experimentis ostenditur scitio vteri pregnantis viventi posse fieri absque cade matris, & facti. num. 152.
 Ostenditur

Offenditur etiam ex alio similibus sectionibus, seu incisionibus partium corporis non minus periculosus, quae scilicet sapē succedant, & praesent ad vitam conservandam aliqui perituras, ideoque iuxta omnes licite adhibentur. num. 153.

Offenditur etiam ex condicione partium secundarum, scilicet, abdominis, peritonii, & vteri, quae circa mortem pregnantis posse incidi. n. 154.

Iudicium de probabilitate boni eventus sectionis vteri pregnantis spectat ad medicum peritum, & non praecipitem, & quae debeat considerari n. 155.

Qui primus facit experimentum sectionis vteri pregnantis vine, ipsa, & sicut superfluum an peccaverit mortaliter. num. 156.

Sectionis pregnantis violentis an illam reddat ineptam ad novam conceptionem, & ad partum naturalem. numero 157.

Sectionis vteri pregnantis vine ad extrahendum fatum mortuum, qui vel solus, vel cum alio gemello vivo intra vterum maternum existat, an sit licita. n. 158. & 159.

Praegnantis sectionis vteri iudicium necessaria ad eius vitam conservandam, an teneatur illam pati attentae sola ratione propria vitae custodienda. n. 160. & 168.

Ager ad vitam suam conservandam regulariter non tenetur vti remediis difficili, aspero, & valde dolorifero, puta, pati membri, pedis, vel manus abscissionem. numero 160.

Limitatur, si ager esset persona communitatis, vel Reipublicae valde utilis, an per se necessaria; quo casu potest etiam cogi ad adhibendum asperum remedium, etiam membri abscissionem. n. 161.

Consideratur tantum saluti ipsius agri neque à Principe, neque à Praetore regulari, neque à Patre potest infirmus cogi ad usum remediis asperi, & magni doloris inferentis. num. 162. Secus si remedium sit facile. n. 174.

Fractio claustris virginis extra coniugium solum habet specialem malitiam contra quintum praecceptum decalogi, & ita stuprum fornicationis speciem novam contra quintum praecceptum addit. n. 163.

Famina grauisimo morbo in puldendi laborans esse potest, non tamen tenetur admittere curationem à chirurgo faciendam. n. 164.

Ager etiam periculosus non tenetur procurare medicinam magni valoris, sed sibi est si vtiatur remediis ordinariis, & communibus. n. 165.

Nemo tenetur se facere miserum, ut vitam corporalem propriam, vel proximi conferat. ibid.

Morbundus, seu ager quasi desperatus non tenetur sumere cibum, aut medicinam, si non potest nisi cum summo labore, vel horrore. n. 166.

Horror medij vnicui ad vitam conservandam excusatur à peccato repudiationem talis medij. n. 167.

In extrema necessitate, an quis licite possit, & teneatur edere carnes humanas, ut vitam conservet. ibid.

Si dolores in abscissione membri non sint magni, sed faciles, an ager ad vitam tuendam teneatur illos pati. n. 169.

Infirmus est periculosus, an possit licite respuere omnia remedia committens se curus naturae, & Dei praesidentiae, respuentur varia sententiae, & concluditur tenei vitremedis ordinariis, & communibus si illis adhibitis sit fere probabile vita conservanda. n. 170. 171. & 172. & vocare medicum. n. 173.

Et medicus potest agrotum relucantem curare, & ad id tenetur; & postea potest exposcere impensas curationis, & medicamentorum, etiam si ager moriatur. num. 175. & quid si ager sit medicorum consummatus; & de aliis, qui agrotum invito aliquod ministerium exhibent. ibidem.

Quibus in casibus agrotus possit respuere omnem medicinam corporalem. n. 176. 177. & 178.

Infirmus tenetur abstinere à cibis nocivis, & à nimia inedia; & quid si cibis creditur allatum leni tantum usum. num. 179.

Nullus tenetur vitam prolongare vitando cibis optimis, vino, vel abstinendo à vino vel mutando locum habitationis, vel quotannis sumendo pharmaca, aut exquirendo exquisitissima medicamenta. n. 180.

Abstinere omnino à cibo necessario intentione breuiter moriendi est peccatum mortale. n. 181.

Iuste damnatus ad moriendum inedia cibis oblatus an possit respuere, sicut possit edere. n. 182.

Viti ieiunius, abstinentius, penitentius, & aliis corporis asperitatum absque intentione breuiter moriendi discretis, & iuxta regulas prudentiae, idque ob bonum virtutis licitum est, etsi prauidetur vitam fore inde abbreviandam, & quae dicantur penitentiae discretae, praesertim quae ex regula sunt praescriptae. n. 183.

Abstinentius, & penitentius indiscretis, & contra rationem vituperatum graue est ex natura sua. n. 184.

Abstinentia indiscreta, & grauius culpabilis natura suae est, quando quis ita abstinere à cibis communibus, ut non sumat quantitatem praesae necessariam ad alimentum, ac sustentationem, ac valendum indidui secundum diuersam vniuersitatisque complexionem. ibidem.

Et quid si non adueratur excessus abstinentiae, vel ita abstinere & aduertens excessum bona fide putet se facere bene. ibid.

Abstinentiam, & corporis castigationem esse indiscretam, & grauius culpabilem, si eruditio non notabiliter inferat, vel sensu iter vitam abbreviet, asserunt absolute nonnulli Doctores. n. 185.

Penitentia, & abstinentia, quibus quis se reddit inhabilem ad opera, & officia debita, vel laeditur integritas sensuum, & mentis sunt indiscretae, & culpabiles grauius. num. 186.

Si inde non reddatur quis impotens ad impletionem sui officij, nullum esse peccatum abstinere à communibus cibis quoad pluralitatem conestionum, & quoad quantitatem, dummodo sumatur cibis necessarius ad indidui sustentationem, quantumvis ieiunans, seu abstinens clare, & sensuiter aduertat ex tali abstinentia diminui vitam, dummodo non prauidetur breuiter, & de proximo terminandam esse cuncta priora. n. 187. & 188.

Monachi Carthusienses non habent votum de abstinentia à carnibus in extremo vitae periculo, sed solum ex consuetudine prima, postea ex speciali statuto, seu regula indulta esse talis abstinentia. n. 189.

Vbi nullus ad esset alium cibum praeter carnes, Carthusiensi Monachum teneatur illas edere ad vitam conservandam. num. 190.

In graui aegritudine, in qua medicorum iudicio non possit vitam conservare, nisi esu carniarum an Monachus Carthusiensis teneatur edere carnes, vel possit licite abstinere ab illis ob bonum virtutis. n. 191. & 192.

Potest absque peccato edere. n. 193.

Sine esu carniarum votus homo vivere, & infirmus reparari. num. 192.

Consuetudo de abstinentia perpetua à carnibus etiam in graui aegritudine ob bonum virtutis commune, & religionis est honesta, & valet. n. 193.

Votum de abstinentia à carnibus praeside in extrema necessitate non est licitum. n. 194.

Licitum est de abstinentia perpetua à carnibus, & qui sic votum potest abstinere etiam in extrema necessitate ob bonum virtutis. n. 194. & quid si tantum proposuisset abstinere perpetua à carnibus. ibidem.

Si Carthusiensi habent votum abstinentiae perpetua à carnibus, an in graui aegritudine, & periculosa ad vitam tuendam possent licite illas edere. n. 195.

Persona primata, quae fecisset tale votum licite posset in extrema necessitate edere carnes. ibidem.

Qui absolute vouisset non edere carnes, vel non edere in tali die, possit edere in casu morbi. ibidem.

Mater pregnantis an charitate, vita corporalis propria periculo teneatur pati sectionem ob bonum animatae prole, quando probabiliter creditur prolem futuram sectionis futuram

fitent, & recepturam baptismum, & nullum aliud remedium est consulendi eterna salutis eiusdem proli. Sententia negativa. n. 396. & seq. Affirmativa. num. 200. & 207.

Non solum pater, sed & procurare scilicet in huiusmodi casu tenetur pręgnantem ibidem.

Etiā Chirurgus, seu artifex secūda peritū requisitus tenetur scire; & vbi non sit requisitus se offerre ad secūdum, quando probabiliter sperat bonum euentum scilicet. n. 201.

Infans nōdum perfectē natus, si ex vtero extrat caput, vel aliam corporis partem, in qua possit ablini aqua baptizari valde potest. Imo & debet in extrema necessitate, quod nonnulli scilicet seniores. n. 202.

Item existens totus in vtero valde baptizari, si ad corpus eius aqua perire pertingere ibidem.

Vtrum verò possit aqua attingi corpus factus in vtero clausi, prout requiritur ad baptismi substantiam negant aliqui. n. 204. Alij affirmant. n. 105.

Ablatio secundinarum, quibus infans in vtero involuitur, an sufficiat ad verum baptismum. ibid.

Solum in extrema necessitate baptizatur puer nondum ex vtero egressus seu factus, vel cum materia dubia. n. 206.

Puer in extrema necessitate sola se undine ablatione, vel ablatione alicuius partis, que non sit caput, aut scapula superueniens est rebaptizandus sub conditione. ibid. An detur aliquod supplementum baptismi quoad infantes morientes, quibus non potest adhiberi remedium baptismi, vel applicatus fuit baptismus irritus & nullus. numero 208.

Meda salutis sufficientia quomodo puerilis in vtero matris morientibus, vel aliis decedentibus ant: vsum rationis sint à Dei providentia prout. n. 209.

Peccatum originale omnes contrahant in vtero matris, Gratia autem Christi cum omnibus communicatur. n. 210.

Matris pręgnantis alicui ex morbo certo brevis moritura, si ex vi scilicet sit inferenda mors, an scilicet sit licita, vbi est spes probabilis futuram vitem proli ad veramque vitam corporalem, & spiritalem. Affirmant nonnulli medici. n. 21. Contrarium certum, & docent Theologi, & Summissa communiter. n. 212.

Malum morale taceat veniale, & leuissimum non potest fieri, ut eveniat bonum eiam maximum. n. 213.

Si puer max meritorius deficiente alia aqua pręciatur in fontem, vel in puteum à ministro presente formam baptismi cum intentione baptizandi, puer verè baptizatur. num. 214.

Illicita, & mala est talis prociectio, licet ad finem salutis eterne pueri. ibidem.

Illicite licet valde baptizaretur puer alicui moriturus aqua venenata, & de sua natura pueri interfecit. ibidem.

An foret illicitum baptizaretur alicui ex morbo brevis moriturum, si ablatio aque esset illi mortem allatura. Affirmativa. n. 214. Negativa. ibidem.

Actio, per quam vita abducatur etiam modice, si statim auferat vitam est illicita. n. 215.

Proposito, seu doctrina illa multorum Theologorum, licere minus malum alteri suadere, seu consulere ad evitandum maius, quomodo intelligenda. n. 217.

Quomodo liceat alteri consulere minus malum morale ad evitandum maius peccatum, nemini tamen licet sibi tali consilio uti. ibidem.

Si aqua ad prolem in vtero matris clausam immitti quoquo modo possit, an esset baptizandus etiam si ex ea immisione aqua modica pręcedat sequutura certum mori: matris egre, & alicui moritura. Negativa. n. 218. Affirmativa ibidem.

Si ex matris scilicet vi inferenda sit mors proli, scilicet est illicita licet foret vitiū matris. n. 219.

In probabilis dūto an scilicet sit profutura matri, & proli, vel vtri que mortem allatura, & sit desperata salus vtri usque,

nisi scilicet inuer; an sit licita scilicet, resoluunt affirmativè num. 219.

Quando indicaretur scilicet mater que profuturam matri, & periculosam proli, vel certa putaretur salu matris ex scissione, & dubitaretur de exitu proli, vel pręvidetur mortem illius subsequituram, an attenta sola iustitia obligatione foret licita scilicet, resoluunt affirmativè. n. 220. & 221.

Ex lege charitatis mater cum discrimine propria vite tenetur aspicere à scissione, si ea non adhibita probabiliter spectetur, prolem alicui morituram absque baptismis, prodituram in lucem, & baptismum recepturam. n. 221. Pręgnantis iustre ad ultimum supplicium damna ante partum naturalem, scilicet an, & quomodo sit licita tum ob bonum proli, tum ob commune bonum. n. 222 ad 218.

Proles in vtero matris existens ante scissimētre non est sufficienter matura, nec vitalis. n. 227.

Humanum semen non est duplicis generis, sed vniūspeciei atque. ibidem.

Partus octimestris in aliquibus regionibus est vitalis, ut plurimum non est vitalis ex communiori sententia. n. 228. 2. Causa, cur non sit vitalis que ibidem.

Ex gravi necessitate extrinseca gravissima, obque bonum publicum in desperatione partus naturalis, an, & quando mater pręgnans innocens vitaliter sciri possit ad educendum factum, quem vivere maxime interfit communis homini. n. 229. 230. & 231.

Filius ex scisso matris vtero eductus, an sit habendus vti natus, & iuribus natorum quoad successiones, hereditates, & legata, que filiis natu, & nascituris competunt, potest. Negativa. n. 232. Affirmativa communis. n. 233.

Etas filij ex scisso ventre extracti à die, seu tempore extractionis computatur. n. 234.

Si ex eadem scissione simul educantur gemelli, qui eorum habeantur succedendi in primogenitura, aut regno. Remissivè. n. 235.

§. V.

An, & quando sit licita scissio vteri materni ad educendum, seu extrahendum factum, siue fiat ob bonum factus, siue ob bonum matris, siue ob bonum vtri usque.

Huiusmodi scissio vteri materni potest fieri, vel iam matre demortua, ut educatur factus matris mortuus superflus; vel tam matre, quam factu vivis, ut factus ipse, cuius desperatur naturalis emissio partu ordinario, extimatur, ipsiusque vita, vel matris, vel vtri usque conservetur, vel matre viva mortuo iam factu, ut factus ipse matris noxiu extrahatur, illaque damno onere liberata mater incolumis conservetur. Quando autem (quod potest esse quæritas casus scissionis) essent ambo mortui, scilicet, & mater, & factus in illius vtero latens, si fieret scissio, non posset tendere in bonum illorum, honestè iam non potest fieri ob alium bonum finem, præsertim ad adipiscendum peccitiam anatomicam, ut si morbus, qui non potuisset bene agnosci, insolentè mala affectio matris, & factui mortem attulisset, & propterea vni utriusque eiga alios in simili casu expediret talis morbi, seu prauæ affectionis scire originem. De quo Raynandus de ortu infecti. cap. 1. se refert duo exempla, vnum ex Ioanne Albosio medico de Embione putrefacto, quem malier Senonensis annos 28. in vtero gestauit. Alterum ex medico Euburgensi, qui scriptis testatus est, se anno 1595. reperiisse mulierem vitæ lapideum pondere libravit septem, vesicam item lapideam, & peritoneum, cui vix nouacula immitti poterat, & in eo statu annos triginta septem

septem vixerat. Cum igitur hæc, & similia eueniant, vel contigisse suspicio est, laudabilis est sectio mulieris demortuæ, vtpote bono communi conducens, cum inde possit comparari notitia multorum conducentium ad medendum aliis prægnantibus pro felici partu, & fœtus salute. De aliis tribus sectionibus ad matris, vel fœtus, vel vtriusque salutem ordinatis, quæ tantum in titulo paragraphi comprehenduntur hic petraçandum est.

Seçtio vteri matris demortuæ, ut fœtus, qui creditur viuus, vel saltem dubitatur quod uiuat, vel non constet, quod mortuus in utero sit, cum prius constaret esse viuum, non solum esse licita, sed necessario adhibenda, ut fœtus eximatur, & baptizetur.

Et quoad primam sectionem, certissimum est mortua iam matre, si filius creditur in vtero illius uiuere, vel de hoc sit dubium, seu non constet de illius morte ante mortem matris, cum constaret prius esse viuum, matris vterum non solum licite posse, sed necessario deberi statim à morte secari, & aperiri, ut fœtus, educatur, & si extiterit viuus, baptizetur. Ita sentiunt omnes Theologi, & Summistæ. Ita S. Thomas 3. p. q. 68. art. 11. in responsione ad 3. ibidem. Suarez, Coninch, & alij illius Interpretes. Alentis 3. p. quest. 17. membro 4. Paludanus in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. com. 1. Gabriel 4. d. dub. 2. Broanlonius q. 4. corollario 2. list. & Soto dist. 5. q. vnica art. 11. concl. 3. circa certum. Pelbartus rofario 4. tract. de baptismo cap. 5. casu 5. Layman lib. 1. tract. 1. cap. 3. q. 1. Fagundes in decal. lib. 5. cap. 11. num. 33. Caltrus Pilius p. 4. tract. 19. dist. vnica cap. 6. nu. 2. Bonacina de sac. disp. 2. q. 2. p. nu. 8. Reynaudus cap. 2. num. 1. Villalobos p. 1. tract. dist. 4. num. 5. Grassius p. 2. de cæsur. lib. 1. cap. 40. num. 20. Angelus 7. Baptismus 6. n. 2. Fitmus v. eodem num. 39. Victoria in summi. vbi de baptismo num. 3. Possennius de effie. Curat cap. 6. num. 8. fine. & ceteri Theol. gi, & Summistæ, quos longum nimis foret enumerare: & expressè etiam ita decernitur lib. 2. ff. de mortuo inferendo. Præceptum enim charitatis omnes obligat ut ad vitam corporalem proximi conferuandam, dum est in extrema necessitate, alioquin illam amittamus, cum id possimus præstare nostro p. stabili detrimento; tum ad procurandam etiam ei æternam salutem, qua fit priuandus auxilio illi à nobis non præstato; ne ergo fœtus matri demortuæ superflus miserè moriatur intra maternum cadauer, & vitam corporis, simulque vitam æternam amittat, illi statim à morte succurrendum est apertione vteri materni: Et Patens id non procurans peccat etiam contra pietatem, & in Patris defectum idem speciali obligatione tenentur curare propinqui, & quibus filiorum tutela commissæ est, & in horum omnium defectum Rectores loci quoad temporalia, & quoad spiritualia ex vi officij ad idem tenerentur.

Fœtus iam animatus an ex necessitate moriatur simul cum matre obuente, an vero intra eiusdem matris recens defunctæ vtero perferuere aliquandiu viuus possit, & ea statim secta viuus eximi.

Vtrum verò possit dari casus, ut matri prægnanti demortuæ superflus sit fœtus, velique sit futura sectio vteri materni ad illum viuum educandum, & laudandum sacre fonte. Quamvis vnus, aut aliter Medicus ad summum affeuerint impossibile esse, fœtum mortuam iam matre vel momento in eius vtero vi-

uere, sed statim examinari. Ita Rodericus à Castro lib. 4. de morb. mulieb. cap. 3. in scoliis, & Verandus libro 2. de morb. mulierum cap. 7. Et nititur Rodericus ea ratione, quod motu, & vita matris prægnantis cessante, cesset etiam in fœtu cordis motus, qui pendet ex contractione, & distensione duarum artierarum vmbelicalium, qui motus cum primùm in matre cessat, illic etiam cessat in fœtu, qui proinde impeditur per matris mortem respiratione, ex necessitate moritur: In vtero enim, inquit, non respirat fœtus per os, nec per illud ante factum vmbelicum, scitum attrahere potest obstantibus secundinis, & aliis inuolutis. Verandus verò probat ea ratione, quod fœtus in vtero matris non alia vita, quam vita matris viuat, & consequenter moriente matre, necessario statim & cum illa moritur fœtus. Quapropter iidem Rodericus, & Verandus aiunt, si aliquando, vt refertur Historiæ, & Doctores, fœtus per sectionem vteri materni eductus est viuus, mater nondum erat proflus mortua, dum fecerat, licet talis putaretur, sed solum agebat animam, & extremos spiritus trahebat, & confirmat Verandus Historiæ, quam Patrus lib. 2. cap. 54. refert de muliere quadam prægnante, quæ à peritissimo anatomico mortua habita ad secundum nouacule idum, ex quo postea obiit, agnita est passioe histérica laboriale.

Nilominus etiam certissimum est, demortuæ matri prægnanti post superuenerit scitum, & sæpè superuixisse, & ex secto matris vtero viuum educi posse, prout sæpè experientia, & factò ipso compertum est. Ita sentiunt, & supponunt Theologi, & Summistæ supra allegati, idem supponit ius ciuile lege num. preced. allegata, & aibi sæpè, nempe Lannicini amittitur. & Lezian de ff. de verb. signif. l. posthumum in fine principij ff. de iust. testam. l. si ego 3. part. ff. de public. in rem actio. l. quod d. citur ff. de lib. & posthum. l. 1. si qua prægnans ff. vnde cognat. & l. 1. §. si est etiam matris ff. ad S. C. Tert. quas leges ad id adduxit etiam Tiraquellus de iure primogenitorum q. 18. n. 1. qui idem sentit, sicut & sentiunt alij Iurisperiti præsertim in d. l. posthumum, & sentiunt etiam communiter Medici. Et experientia ipsa conuincit. Gorgiam Epitotam è matris demortuæ vtero, dum à Epulchrum portaretur prodixisse in lucem refert Valerius Maximus lib. 2. cap. 18. Lycam ex matris pretempit secto ventre eductum refert Virgilius 10. Æneid. & ibidem Seruius scribit primùm de familia Cæsarem secto matris mortuæ vtero pariter lucem vidisse, indeque dictum Cæsarem à cæione, vt notat etiam Tiraquellus d. q. 18. n. 2. Scipionem quoque Africanum primùm è matre iam defuncta secta natum ex Hermolao Barbaro, è Silio Italico refert idem Tiraquellus ibidem. Similem ortum habuisse Maniliam scribit Plinius lib. 7. cap. 9. Eundem ortum habuisse Gerardum postea Episcopum Constantiensem refert Molina de iust. tract. 2. dist. 62. q. 1. Patrus lib. 2. cap. 14. fine veltatur se extraxisse è matre mortua fœtum viuum manibus, & oculis (quod certè admirabile) fursum elatis: Plura exempla limilia cumulat Schenclius lib. 4. obsen. med. pag. 662. Cornelius Gemma lib. 2. Cyclog. c. 6. testatur, se sex fœtus viuos è mortuis matribus statim sectis exemisse alios infantes eodem modo è matribus, quas clarè constabat esse mortuas, sectis eduxisse viuos narrat Carolus Stephanus lib. 3. de diffect. part. corp. hum. cap. 1. Horatius Augenius patitur lib. 3. epist. 2. cap. 11. scribit à se è matre perspicuè mortua educitum fœtum viuum. Raynaudus d. cap. 2. refert alia exempla, & in fine n. 6. præsertim refert Chirurgetum (vt iste eidem confirmant) postea factum rehgiosum Societatis Auenione ex prægnante indubiter mortua à se secta extraxisse pœtium viuum: Prædictis addo exemplum notissimum, quod Lincij

cij in Austria superiori non multis ab hinc annis contigit, ubi tunc Augustissimus noster Cæsar Ferdinandus Tertius, eam Serenissima Imperatrice Maria vxore morabatur. Hac enim prægnante, & partui proxima gravissimis doloribus precepta, & statim secunda repertus, & educus est infans, qui baptisimus compos factus non multo post obiit.

Denique Daniel Tannerus lib. 4. p. 2. sect. 3. ca. 8. testatur, infantes intra vterum matris paulo ante maniffestissime defunctæ fuisse deprehensos subfultare. Ex quibus perspicue, & indubitata constare videtur, scilicet prægnantem de recenti defunctæ posse superuivere, nec simul cum matre necessitudo moti, exque mortuus matris vtero statim post mortem secundo educi posse viuum, prout sæpe contigisse testantur præfati Authores, & Medici non modice auctoritatis, qui expressè, & clare loquuntur de foetibus vivis extractis ex secundo vtero matris, quam certò constabat esse defunctam, non agentem tantum animam, in extremis tantum laborantem. Neque ex eo, quod unus, aut alter Chirurgus erraverit, defunctam existimans eam, quæ tantum passione hysterica laborabat, sequitur alios passim præfentem periculosissimum simili errore deceptos. Neque etiam obstant fundamenta, quibus Rodericus, & Verandæus moti sunt ad contrarium asserendum. Nam dum Verandæus dicit, foetum in vtero vivere non alia, quam vita matris, vel sensus est, foetum statim mori mortua matre, & id est, quod controvertitur, & consequenter est petitio principij, vel sensus est, foetum non habere animam distinctam à materna, sed informati eadem anima matris, & hoc est erroneum, ut supra numero 66. ostensum est. Quod verò supponit Rodericus à Casto, scilicet, foetum in vtero materno, ut vivat, indigere motu pulmonum respirationis; & etiam motu cordis Raynaudus d. cap. 2. num. 8. ostendit esse falsum ratione. quam ad id adducit Andreas Laurentius lib. 8. d. cap. 7. q. 26. & 27. sumpta ex fine utriusque illius morus. Nam respirationem necessariam solum est propter refrigerationem copiosi caloris: unde mulieres passione hysterice laborantes ob caloris tenuitatem adeo respiratione non vitant, ut sæpe ante mortem sepulturæ tradantur ob non animadversam respirationem, infecta animalia etiam hyeme degentia subter terram sola transpiratione vivunt, non respiratione ob caloris remissionem. Ita ergo etiam foetus ob caloris exiguitatem non eget respiratione, sed sola transpiratione. Motum præterea cordis ait Raynaudus ex eodem Andrea Laurentio non esse foetui necessarium siue ad præociendum in cor spirituum materiam; siue ad spiritus vitales in cordis sinu confectos à humidiorum vaporum, & elementorum admiffione purgandos: siue ad eos expellendos è corde in aortæ tubos, ut in iam natus euenit. Horum enim nihil cernitur in foetu, cum spiritus vitales accipiat à matre per venibiles arterias. Quorum influxus licet cesset per matris obitum, nihilominus potest vita foetus adhuc ad tempus aliquod conservari spiritibus ante mortem à matre communicatis. Non enim tam subito copia spirituum in foetum vivente matre effluxa omnino consumitur, ut abique novorum spirituum subministratone non possit foetus ad aliquam moram continuare vitam.

147

Dixi ad aliquam moram, quia foetus intra vterum matris defunctæ tum ob defectum alimentum, tum ob indigentiam refrigerationis ab externo aëre attrahit; tum ob secundinarum, quibus involuitur fordes, & immunditiam, tunc ob malas affectiones ex matris ægitudine contractas, tum ob nifum, quo conatur erumpere, nequit diu vivere; & vix ultra horam matris superstitem esse posse iuxta Medicorum peritum lenientiam tradit Poëwinus d. cap. 6. numero 9.

vbi etiam addit obsterices octogenerias, in illo munere versatas, & valde peritas dissiile, foetum post mortem matrem non niliò modicum tempus vivere. Et licet Grassius loco supra citato post Henricum in cap. maiorem numero 5. de baptismo dicat matrem mortuam, ut filius possit diutius vivere, ab obstericibus dari hanc cautelam, scilicet, quod statim post mortem matris ei aperiant os, eidem immisso epistomio, ut puer aërem possit attrahere, & sic respirare; quod docuit etiam Ludovicus Mercatus Medicus lib. 4. de mulier. affect. cap. 3. hoc tamen modo ad diutius vivendum non posse foetum iuvare docet Patavus lib. 24. cap. 38. Quare, cum in hac re verè sit periculum in mora, opus erit celeritate, ut foetus fiat confestim post matris mortem; quod ut fieri possit, cum mater ægra parere nequit, nec in ea dispositione est, ut vivens possit secum iuxta tradita infusa, & agnoscitur non posse diu vivere, habeatur paratus Chirurgus; qui illico ac matrem mortuam esse deprehensum est, si de morte foetus ante non constet, illam aperiat, & foetum extrahat, qui statim baptizetur; vel etiam baptizetur statim, ac apparet aliqua illius pars præsertim caput, si sit periculum vitæ illius in extractione ex vtero. Ad agnoscendum verò ægri indubitatum mortem Medici, & obsterices exercitate, & alij periti infirmorum ministri lumen parvæ candelæ acense ori iacentis solent ad monere, & observare, num flamma deiciatur; vel bombycis, aut lanæ filum subtilissimum iuxta os ponere; & attentè animadvertere an filum recipiat aliqualem motum ab infirmi halitu; si enim flamma nullo modo deiciatur, & filum stat omnino in motum, indicium est matrem obiisse. Alio etiam indicio mortem certò deprehendi dicunt alij, scilicet, si cyathus aquæ plenus, & ad supremam labra super os ventris locetur, & aqua protinus immota permaneat.

Prædicta quoad primam sectionem, scilicet, matris defunctæ ad educendum foetum superstitem.

Quoad alias duas sectiones nullæ sunt controversiæ, singillatim explicanda. Et

An desperato partu naturali licita sit sectio vteri matris vivientis ad educendum foetum, aliqui intra vterum cum periculo interitus matris moriturum, & corruptendum, si probabiliter spectet sectionem nec matri, nec foetui mortem illaturam.

Dubitatur primò, cum desperatur partus naturalis, seu foetum posse edi, & prodire in lucem per viam naturalem ex quacunque causa (siue ex ætitudine, aut nimia crassitie vteri matris, siue ex sterilitate, siue ex depravata ossium ichij, & ex pubis conformatione, siue ex alio accidente, aliæ causa, de quibus causis Raynaudus cap. 1. num. 8. ex Moschio, & Theodoro Prisciano in excerptis p. 2. cap. 25. Avicenna 21. 3. tract. 4. cap. 5. Morio lib. 3. de vena sect. in morb. acut. 6. 3. & Marr. Akakia lib. 2. de morb. mul.) & si diutius intra vterum matris perisset, exanimabitur (quia vel suffocabitur à nimio æstu cordis sinu concalesceti, quem mater temperare non poterit, vel deficiet ex inopia alimenti in maiori copia, quam antea sibi necessarii; vel quia à viribus, & immundissimis secundinarum breui omnino inficietur) unde etiam matri vel moriendum erit, vel subeunda contortio foetus intra vterum horrores, credulitates, & gravissimorum dolorum plena, & mortis periculo non minus fortè, quam vteri sectio expolita. An sit licita sectio vteri matris prægnantis viue innocens (nam de sectione prægnantis viue iussu ad viliimum supplicium condemnata infra) ad vitam matris, & foetus

148

bus conferuandam, si nullum aliud remedium sup-
perat, quo vitiosque vitæ consuli queat. Dixi, si nul-
lum aliud remedium, &c. quia certum est extra extre-
mam necessitatem sine intendenda vitæ matris, & foetus,
aut matris solius, aut foetus solius alioqui corpore, &
& anima perituri, sine boni publici, cui aliud remedium
subueniendi non possit, nunquam esse matri viuenti ad-
hibendam, non posse licite adhiberi sectionem, vt
ante tempus naturalis partus, foetus educatur, sed ex-
pectandum naturalis partum. Ita quod, quacun-
que ex causa intendatur fieri sectio matris viuensis,
necesse est, vt sit supremum remedium alio omnino
deficiente. Cum enim modus parienti, & in lucem
edendi prole naturalis sit à natura, seu naturæ auctore
Deo institutus vt conuenientissimus, tum vt vique
ad illud tempus naturaliter parienti, & edendi pro-
les conservata congruum recipere augmentum, &
partum corporis perfectionem ad vitam extra vtero
retinendam consequatur; tum vt in lucem
regulariter prodiret absque vitæ periculo, grauissi-
ma inordinatio esset, intendere educationem foetus in
lucem per aliud medium maximè ita proli, & matri
periculosum, qualis est sectio (quæ quamuis à peri-
tissimo fiat, semper mater & foetus non leui mortis
discrimini obiiiciuntur) extra summam, & extremam
necessitatem, qualis non est, quando suppetit aliud
remedium, quo adhibito proles sit, vel speretur
edenda naturali partu: Et planè nullus erit, qui
non fateatur temeritatem proles esse tanto periculo
matrem, & foetum vteri exponi, si euitari possit. Ne-
que dicatur sectionem posse à culpa, & temeritatis
nota excusari ob liberationem matris ab acerbissi-
mis, & interdum valde diuturnis naturalis partus do-
loribus sustinendo breuiores, & leuiiores dolores
sectionis. Contra est, tum quia ob periculum illud
vitæ matris, & foetus non potest excusari à culpa, &
temeritate sectio; licet per eam mater, si sit super-
stes, liberetur à grauioribus, & diuturnioribus
doloribus; tum quia fieri, nec credi potest, vt ex
tam magna diuisione tam multarum partium tan-
topere sensitiuam, & in sensu summè pollicentem,
scilicet, abdominis, peritonæi, ac vteri non resiliat
dolor naturalis partus dolores æquans, vel etiam su-
perans, maximè accedente horrore infuse dilacera-
tionis, qui absque dubio dolorum acerbiteriam au-
get, atrociorisque efficit.

Difficultas ergo proposita procedit solum in ve-
gentissima, & extrema necessitate nullo alio reme-
dio pro salute matris, & foetus Medicorum iudicio
suppetente præter sectionem vteri ipsius matris vi-
uentis, an hæc sit licita, & honesta, si probabiliter
speretur sectionem nec mater, nec foetus mortem il-
laturam, sed cessuram in bonum tam matris, quam
foetus, qui alioqui ob impossibilitatem partus natu-
ralis tandem in vtero exanimatus, & corruptus
præter huius interitum matrem etiam manifestè mor-
tis periculo exponat, necesse est, cum nisi fru-
stratitia, & horrida dilaceratione per immensum
instrumentorum ferreum, non sine ingenti-
bus matris doloribus sit facienda, vnde Tertul-
lianus libro de anima capite 25, illam pueri in vtero
matris emortui extractionem appellat, violentum
poerpetium.

Igitur S. Thomas, & alij Theologi, & Summistæ
suprà n. 144. (excepto Raynando) relati, & alij ab iisdem,
& à Raynando de ortu infant. cap. 3. num. 2. allegati,
Grassius, & Posselinius loci eodem numero 144. relati,
censuerunt sectionem matris prægnantis viuensis ef-
fe intrinsecè malam, & nullo modo licitam, neque
etiam ad finem, vt proles, cuius salus corporea, & natu-
ralis partus desperatur, baptizetur, & salutem æter-
nam consequatur, alioqui illam cum vita corporali

intra vterum matris corruptus, & exanimatus amil-
latur. Cum non sint facienda mala, vt eueniant bona
iuxta Apostolum ad Rom. 3. Esse intrinsecè malam
probant ea ratione, quod de sui natura, & per se in-
ferat matri mortem, & ita secare vterum vitæ matris,
sit illam occidere; ac proinde sectio illa sit vitæ homi-
cidium, quod ex nulla causa, quantumcumque aliàs
honestæ, potest excusari à culpa; ex quo concludunt,
nec Medicos, seu Chirurgos posse talem sectionem
adhibere, nec matrem prægnantem absque culpa ho-
micide ipsi ipsam in illam consentire, cum non sit do-
mina, nemòque possit ipsum accidere, aut consentire,
vt ab alio interficiatur. Ita etiamenserunt ex Iurispe-
ritis præter Grassium, Nauar. consil. de vitiis, & Francis-
cus Mascusp. 2. decis. 951. In eadem sententiam con-
sentiant nonnulli Medici, & docti, qui acriter repre-
hendunt huiusmodi sectionem prægnantis viuensis
pro indubitato habentes, eam sectionem esse matris
occisionem; seu ea sectione ex necessitate matrem in-
terfici, seu post eam non posse superuiuere, & fabulo-
sas esse historias, seu narrationes, quibus contrarium,
& matrem præmissa sectione adhuc in multis casibus
superuiuisse, & etiam factum fuisse superstitem, refer-
tur: cum ingens magnitudo vulneris ad forum extra-
hendum inferendi substantie vteri, & mulsus ab-
dominis, necnon & peritonæi ingentem hæmorrhagi-
am, seu magnum sanguinis profluum profusus
lethale necessario sit effectus, tot vndique valis multo
sanguine diluentis vteri inferens. Ita Alexander Mas-
sarius lib. 4. vti Medica cap. 12. in fin. (vbi testatur per an-
nos 40. non plus quam ter vidisse adhibitam sectionem
vitiis mulieribus in naturalis partus desperatione, &
omnes exanimatas fuisse.) Ambros. Parvus lib. de boni-
gener. c. 38. & nonnulli etiam à Raynando d. c. 3. n. 2. relati.
Addunt nonnulli eandem sectionem prægnantis viuensis
esse illicitam etiam ex parte foetus, licet alioqui in
vtero matris mortui ante partum, exilimantes esse
occisionem eiusdem non foret. Ita Lopez 1. p. infr. c. 65. 5.
sed in casu, & Malderus 2. tract. 3. cap. 1. dub. 16.

Contra alij præsertim Medici communiter aiunt
in desperatione partus naturalis sectionem matris vi-
uentis esse licitam, & honestam, si probabiliter, ac ra-
tionaliter speretur, quod sit futura vitæ matris, &
foetus, qui non adhibita sectione cerò, & ineuitabiliter
essent ambo perituri, ea autem adhibita vitam iuxta
probabilem spem retinebant. Ita Raynandus de ortu
infant. c. 5. per totum, quæque c. 3. n. 6. refert Medicos idè
docentes, & sunt Franciscus Roussecus opus. de partu
Casaræ; Gaspar Bohoinus appendice ad librum Rousseci, pre-
fatus, Ioan. Albuc. & Francisc. Saguerium, Mauntyus
Cordeas comment. 1. ad lib. Hippocrati de morb. mulier. tex. 11.
Iaco. Donallius de Hæmaphys. ex partu. c. 24. Andreas
Laurent. lib. 8. Anat. q. 22. Veichardus lib. de morb. mulier.
c. 14. Io. Marinell. lib. 3. de morb. mul. c. 50. Io. Schinichius
obseru. medic. lib. 4. fol. 665. & seq. Roderic. à Castro lib. 4.
de morb. mul. c. 3. Francisc. Ranchini, lib. 7. q. 4. chirur. q. 1.
Misaldus cent. 3. Apbor. 100. Daniel Neretus lib. 4. med.
pract. p. 2. tit. 6. c. 6. casu 3. & ex Iurisperitis idem docuit
Balthasar Gomezius in de depositi in supram lib. 2. c. 4. n. 2.

Resolutio huius difficultatis omnino pendet ex eo,
an cù sectione vteri prægnantis vitæ sit ineuitabiliter
coniuncta mors matris, & foetus, vel salte matris, an ve-
rò vterus secari, & aperiri possit, & infans extrahi abs-
que cæde matris, & foetus, ita quod licet in tali sectione
magnū sit periculum, non tamen sit sepe certa mors
matris, aut foetus, led consideratis bona matris disposi-
tione, eiusque viribus aptis ad perferendos grauissimos
dolores per sectionem inferendos, & Chirurgici seclotis
peritia, formati à peritis possit iudicium probabilis, &
rationalis ipsi reuocari, seu cōsiderari vitæ vitiosque
licet non sit certitudo omnismoda excludere totaliter
periculum; supposito enim quod non sit sepe certa

mors, & affligent probabilis spes boni eventus, & tam matrem, quam fœtum superuicturos; cum aliqui forte certò perituri, deperato iam partu naturali; nulli dubium esse posse videtur, sed fatendum est, tanquam certum in tali casu licitam esse sectionem, licet non careat etiam periculo mortis inferendæ; huic enim periculo, quod non est certæ, & indubitæ mortis sequatur, honestè, & licitè se exponere potest mater, ut euitet certum sui, & prolis interitum aliqui sequatur interseculo naturali partu. Quemadmodum in pluribus aliis casibus homo sectione alicuius membri, vel alia actione, puta præcipatione de ponte, vel de muro se potest licitè exponere periculis mortis non certæ, & inevitabilis, ut certam mortem aliqui illa actione prætermittit sequatur euitet, seu euitare conetur, ut infra nonnullis exemplis offenditur, & nonnulla alia exempla referuntur à me in tom. 1. mor. var. tit. 1. n. 936. & etiam à Sayro lib. 7. clau. cap. 9. num. 36. & 37. & Balthasar Gomez de potestate in *sejssum* lib. 1. cap. 22. num. 22.

152

Quod igitur non sit certa mors, sed mater prægnans viuens secari possit absque eius, & fœtus cæde, & utique possit sectioni superuivere incolumis, constat ex effectu ipso, seu ipsa experientia, quia multæ prægnantes viuentes in desperatione partus naturalis secæ ad educendum fœtum superstites vna cum fœtu fuerunt, & conuenerunt. De quo varia exempla à grauib, & fide dignis Authoribus referuntur, partim ab ipsismet visa, partim ab aliis pariter scriptoribus fide dignis narrata: quos non est credibile in re tanti momenti fabulas texisse, & falsa narrasse; non enim videretur ipse excusari à graui peccato ob grauitatem mendacij, vt potest, quod multis poterat esse perniciosum. Ne igitur promoueretur rei grauis criminis, fides illis adhibenda est, & credendum narrasse veros casus, in quibus sectioni veri prægnantis viuæ feliciter & matre, & fœtu incolumi facta est. Franciscus Rouffetus loco *supra citato* refert decem exempla huius felicitis sectionis ius iuris matre, & fœtu; Galpar Bahuius narrat sex alia partim à se visa, partim ab aliis oculatis testibus audita. Præfatus Rouffetus refert de quadam muliere oppidi Melisij in Gallia, cum prægnans alio modo parere non posset, sex vicibus fuisse à Nicolao Guilloto Chirurgo oppidano secæ, semperque extractum fœtum viuum; & mortuo dicto Chirurgo, cum septimum grauida facta esset, nec inuentus Chirurgus, qui sectionem adhiberet, ob impossibilitatem prorsus partus naturalis perisse vna cum fœtu. Relatus quoque Bohuius prægnantem, cuius partus naturalis desperabatur, fuisse secam à quodam Chirurgo Calstratore parum petito, qui abdomini vulnus adeo profundè infixit, ut ad primum illum ictum fœtus apparuerit, & viuens, atque illesus fuerit extractus, vulnusque more veterinario confusum nihilominus perfectè coaluisset; posteaque eandem mulierem primum gemellos, & deinde seorsim alios quatuor infantes naturali partu edidisse in lucē. Daniel Sennertus d. lib. 4. p. 1. cap. 1. sect. 2. cap. 17. scribit quandam fœminam vterum in fascia pendulum extra abdomen diu gestasse, & tandem coram fecillius vterum secum fuisse cum salute matris, & fœtus. Alia exempla refert Raynardus d. cap. 5. §. 6. n. 8. & præfatum cuiusdam mulieris ter secæ saluo fœtu, idque sibi tanquam rem certam narrasse Sacerdotem ex Societate prius in sculo Chirurgo. Tot igitur experientis, & alius, quæ alij Authores narrant ostendunt matrem prægnantem sectionem fieri posse ipsius, & fœtus vita salua, ut proinde Mizardus loco *supra citato* rectè dixerit esse rem indubitam, & multis experientis firmam. Ex quo sequitur, ut

desperato partu naturali cum certitudine mortis fœtus, & euidenti, vel saltem grauissimo periculo etiam interitus matris, si alia via fœtus non educatur, licitam, & honestam esse sectionem, si addit aliqui probabilis spes salutis corporalis propriæ matris, & salutis corporis, & animæ fœtus, etiam quod fœtus non careat omnino periculo viuæ ipsius; quia huic periculo honestè se exponere potest ad euitandum certum sui, & fœtus interitum sequatur sectione prætermittit, sicuti, ut num. præced. innuebat, licitè sunt alie sectiones partum corporis aequè, vel magis periculose, quæ à peritis in arte factæ sæpè feliciter succedunt, illisque vita hominis confertur, quæ aliqui indubitè periret. Quæ sectiones si sunt licitæ ob solutem corporalem ægri, multò magis erit licita sectio prægnantis in desperatione partus naturalis existente probabili spe boni eventus, cum inde vita corporalis non viuit, sed matris, & prolis, & huius etiam salus æterna possit in tuto poni.

153

Iaque desperato partu naturali, & affligente spe conseruandæ viuæ matris, & fœtus posse licitè secari vterum prægnantis viuæ, confirmatur ex aliis similibus sectionibus non minus periculosis, quæ sæpè valde profunt ad conseruandam vitam, ideoque licitè adhibentur. Talis est sectio membri fœdatis, seu totaliter corrupti, aut gangrena infecti, à quo nisi abscindatur, reliquo corpori imminet corruptio totalis. Quæ præcisio, vt potest, quæ fit ferro secando os, nervos, tendones, venas, arterias, & applicatione candentium laminarum ad sistendum sanguinem, non fit absque horrenda dilaceratione, & conuulsione; & tamen quia, ut ipsa experientia docet, potest iuuare infirmum, & à certa aliqui morte liberare, licitè iuxta omnes adhibetur, si indicio medicorum sit probabilis spes, quod sit profutura. Refert Plutarchus hoc euenisse Caio Mario, qui cum in vitroque pede varices haberet, & ad præferendum reliquum corpus à putrefactione iudicaretur necessaria sectio partium corruptarum, nullis vinculis alligatum præbuit per medicos secandum; ac ne suspitio emisso, nec adductis periculis Chirurgi curationem petiit. Addit Seneca Epist. 78. dum varices secantur, cum legere librum postea uerale; licet enim Seneca Marium non nominet, manifestè tamen de eo loquitur. Etsi cum Medicus ad alterum crus secandum transiret, uerit dicens, curationem non esse tanto dignam cruciari; refert & Cicero 2. *Tusculan.* Paracentesis quoque fuit incisio scalpello, acul. ovis facta, quæ hydropticis adhibetur ad detrahendam aquam cum corporis perniciè putrefactem, licet sit remedium horrendum, cum fiat immisso per musculos transuerfales abdominis ad peritoneum vsque ferro, vel transuerberatione medijs umbilici, quia, ut constat multis experimentis, sæpè ægo, ubi aliud remedium non suppetit, licitè adhibetur; de quo remedio, & eius experimentis Hippocratis lib. 6. *Epidem. sect. 4.* Scenchiuss lib. 3. *lib. 4.* Andreas Laurentius lib. 6. *Anatom. quæst. 9.* Rouffetus sect. 3. cap. 3. ubi etiam refert simili remedio fortuito sanatum fuisse baiulum quandam hydropticè grauiter laborantem; scilicet, quia cum ei in tixa alteri cultu perforasset abdomen, & peritoneum, statim effluxit aqua illa putrida morbum efficiens; quæ sectione fortuita desperata sanitas Deo sentiens inimicam voluntatem in bonum uertente, est ei restituta. Non minus periculosa etiam sectione veri est sectio vesicæ ad extrahendum calculum, quæ fit in perineo, scilicet, in loco inter scrotum, & sedem, seu sub pudendo inter femora, & nates, cum in perineo concurrant plures insignes venæ, arteriæ, nervi, musculi, tendones, ac ligamenta; & ipsa vesica priusquam

quam incidatur, ut plurimum sit exulcerata, atque adeo sectionis incipiat, & tamē experientia quotidiana constat, non semper mortem afferre, sed vitam cōseruare calculo extracto, eam esse licitā est in cōsilio apud omnes, si de cōsilio Medici prudētis adhibeatur. Idē ergo omnino sententiā de sectione vteri pręgnantis viuētis, ubi partus naturalis desuperet, si de cōsilio medicorū peritorū eam probabiliter matti, & fœtus profuturū indicantiū adhibeatur. Exēpla aliarum sectionū probatorum, quæ tamen non sunt semper mortiferæ, refert ex alijs Raynandus d. 1. s. n. 12. 14. & 15. inter quas præsertim enumerat castrationem, seu sectionē ad extrahēdos testiculos corruptos, vel sanos tam in viris, quam in mulieribus, quæ licet fiat in partibus viuacior sensu pollentibus, & periculo sioribus, quam abdomen, peritonæum, & vterus, tamen sepius felicitē succedit, ut pariter quotidiana experientia confirmat; & idcirco de cōsilio medicorū licitū adhibetur. Prædictis addo in vniuersum pro salute totius corporis aliqui certo periculo, licitum esse secare membrum corporis, licet principale, & tamen si sectio sit periculosa, nō tamen semper mortifera, ut tradunt communiter DD. Innocentius in cap. significauit n. 1. de corpore vitari. Bellamera in c. 1. n. 1. cōd. tit. 1. de Archidiaconis, & Turrecremata. Præpositus in cap. maritum. sum. 2. d. 3. Balthasar Gomez in de potest. in seipsum lib. 1. cap. 12. n. 19. & 20. & lib. 2. cap. 7. n. 1. Henriquez l. 1. cap. 3. n. 4. in Glossa E. & alij Theologi, & Summiſſe communit.

Denique sectionem (& hanc probationem à priori vocat Raynandus) vteri pręgnantis viuæ non semper, & certo mortem afferre probatur, discutendo singillatim per sectiones ipsarum partium corporis necessarias, ut fœtus educatur, quæ sunt sectio abdominis, sectio peritonæi, & sectio ipsius vteri. Omnes enim hæc partes possunt secari sine certo, & euidenti periculo mortis. Ex primo musculari abdominis etiā magno vulnere posse abire; mortis consecutione incidit tradit Galenus l. 6. meth. c. 4. Non enim ex huiusmodi incisione sanguinis profusum sequitur, quod mortis timorem rationabiliter gignet, cū venæ mamentia ascendentes, à quibus maxime timeri possit sanguinis profusum secundum rectorem maulculum longitudinem descendens; & Chirurgis nō desinit puluere asfringentes, & alia sanguinis fluxum cohibentia. Peritonæum quoque salua vita secari posse ostendunt tradita à pētissimis Medicis Galeno, Celso, Aegineta alijsq; de curatione peritonæi agentes: Quod etiam aliquando circa mortem corruptū in aliquibus repetitum est; & finis extremitatum partis anterioris sit, leuior, & facile cedēs, ex eius incisione nō est periculum psalmi, qui accidit, seu timendus est ex sola incisione fibrarum multum neruofarum, & æquali neruositate circa extrema firmatarum ob eam contractionem cum violenta distensione ad suum principium. Demum ipsius vteri incisionem quantumuis amplam non esse mortiferam, constat ex eo, quod nec omnimoda eius auulſio mortem inferat, ut conigit, in nonnullis parientibus, quæ validissimo impetu cōtates edere fecit, vñ cū fœtu vterū radicitus euulsum emisserit salua vita; ut tamquam testis de viſo scribit Fernelius l. 7. physiologia. Exemplū etiam aliorum, quibus vterus ob gangrenam, aut similem causam excisus, mortem non attulit, referunt Christophorus vega traict. de prędencia vteri. Mercatorialis de morb. mulieb. lib. 4. c. 2. & alij ex Medicis supra 146. relati. Refert etiam Langius l. 2. epist. medic. in 29. quendam ita peritum illa vxoris sexto mense pręgnantis cultro capulo tenus immisso traicisse; & chirurgum peritum vocatum in testina elapsa reposuisse vulnus abdominis conſuisse; & triduo post matrem puerum occipiti in suprema parte caluarie vulnera-

D. Io. Angelus Bogius, De effectib. contr. Matrim.

tum peperisse, & matrem nih. Iominus conuulſisse. Ex quo exemplo patet abdomen, peritonæum & vterum posse secari remanere viua pręgnante secta. Quapropter desperato naturali partu, & effluente spe probabili retinendæ vitæ matris, & fœtus licitum esse sectionem pręgnantis viuētis ad fœtum educendum, & baptizandum omnino asserendum est.

Iudicium autem de probabilitate huius boni euentus ad medicum peritum, haudque præcipitem spectabit attentis fœtus, conditione, dispositione, ac viribus pręgnantis, & alijs circumſtantijs, ex quibus ipsa appareat impotens ad naturalem partum, nec fit mortura sectione adhibita. Non sunt autem habenda in consideratione accidentaria incommoda improuisa quæ possunt præter artis regulas, & cognitionē contingere; hæc enim, cum casu, & fortuito cōtineant, nō variant iudicium de probabilitate boni euentus. De iudicijs considerandis videantur Rousſier in parent. ad chirurgos, Martinus A kaktas lib. 4. de morb. mulieb. c. 35. & Ludouicus Morcaus lib. 4. de mal. affect. cap. 5.

An vero matre, & prole non petitis propter necessitatem extremam, & bonum publicum Reipublicæ liceat sectio pręgnantis infra explicabitur.

Medicus, seu Chirurgus, qui primus in desperatione partus naturalis pręgnantis viuētis adhibuit sectionem vteri, an peccauit.

Nam autem saltem Medicus, seu Chirurgus, qui primus in desperatione partus naturalis vſus est hoc remediū sectionis vteri pręgnantis viuæ grauitur peccauit, etiam si desperata videretur corporea matris, & vitæque fœtus salus? Affirmasse quemdam refert Raynandus c. 3. m. 1. ea morusatione, quod Medicus medicamentum antea ignotum quoad vim, anque sit profuturum, vel nociturum ægrotis, etiā alioqui desperatis applicans, ut illius vim experiat, peccat mortaliter, ut tradidit. tom. 1. mor. tit. n. 454. Et docent Theologi communiter ibidem à me allegati; quia præbendo tale medicamentum exponit ægrotum periculo mortis, vel mortem ei accelerat. Verum licet à graui peccato non potuisset excusari talis Medicus, aut Chirurgus si dubius de felici, vel infelici euentus ut solum experiretur, an sectio viliſ, nec ne foret, tamen si bene considerata natura partum fecandari, & attento bono exitu aliarum similium sectionum, & incisionum alioqui periculofarum; consideratis etiam dispositione, ac iuribus matris pręgnantis, etiā conditione fœtus, probabiliter, ac rationabiliter iudicauit sectionem potuisse felicitē succedere, & cōmodare vitæ matris, & fœtus, non modo non peccasset, sed in tanta necessitate cōseruandæ vitæ corporalis matris, & fœtus, & prospiciendi salutis æternæ eiusdem fœtus sese laudabiliter geſſiſſet, nullo alio remedio suppetente, quamuis nullam sectionis experientiam aliud præceſſiſſet, in huiusmodi casu cum ratione probabili vtilitatis ad cōſeruandam vitam matris, & fœtus fuisset ductus, prudentes se geſſiſſet, ut enim supra numero 138. ostensum est, in extrema necessitate deficiente omnino alio remedio, de quo caprum sit experientum, potest licitē adhiberi, ægro medicamentum nouum, quod Medicus ratione probabili ex medicamenti natura, & artis medicinæ regulis iudicat posse prodeſſe, & vitam ægri cōſeruare, licet Medicus dubitet etiam de nocimento inferendo, secus autem ellet extra extremam necessitatem alius medicamenti certioribus iuxta experientia suppetentibus.

Ec

Señio

Sectio vteri matris viuens matrem dissectam superstitem non reddit inhabilem ad nouam conceptionem, aut ad naturalem partum.

157

Quamquam etiam non defuerint Medici, qui dixerint sectionem vteri reddere matrem superstitem ad nouam conceptionem, & gestationem partus inhabilem, eo quod consolidati vteri vulnus per obducta cicatricem oblitur sit nouae dilatationi vteri ad proles gestatione necessaria, ac proinde ex hoc capite reddi illicita tamquam inducentem sterilitatem. Ita Patrus. l. 1. de hom. gener. c. 38. Ludou. Guionius. l. 5. de pulchritud. & sanit. corp. c. 25. & Verandus. l. 2. de morb. mulier. c. 7. & saltem matrem sectam reddi inhabilem ad nouum partum naturalem voluerit Rodericus ad Castro. l. 4. de morb. mulier. c. 4. in subtili. ea adductis ratione, quia tametsi vterus post vulnus consolidatus possit concipere, tam in partu dilatari facis non poterit; nisi citatix de nouo aperiat, ex quo vis vteri expulsiue dispergetur, & infirmior fiet, quam vt possit prolem naturaliter edere. Nilominus exempla supra n. 148. adducta satis demonstrant sectionem vteri in matre dissecta superstiti post vulnus consolidationem nec nouum fetus conceptionem, nec partum naturalem impedire. Nā facta persecta vteri consolidatione, quae haud difficilis est, vterus ex natura hac valde dilatabilis, vt constat triplici foetu in vtero concepto, & saepe ex magnitudine, & crassitie fortis notabilis, facile poterit admittere distensionem ad fetus gestatione necessariam, & etiam distensionem ad partum naturalem requiritam absque vulnere, seu cicatricis apertione. Et si dato, quod sectio impediatur nouam conceptionem, & gestationem partus, & naturalem editionem, non ideo sequitur in desperatione partus naturalis, si speretur probabiliter futura vtilis vita matris, & fetus conseruandus, cum non possit licite adhiberi, cum ea praetermissa sit futura certa mors & matris, & fetus, per quam impediatur nouus conceptus, & partus, ac immediatus per vteri sectionem; erit ergo adhuc licita sectio cum tali spe vtilitatis seruandae vtriusque, quamvis habere illa qualiacunque incommoda, quibus praeferenda est praesens vita matris, & fetus. Neque etiam ex eo, quod impeditur gestationem partus verè inducet sterilitatem, quia adhuc fetus conciperetur.

Sectio vteri pregnantis vna ad extrahendum suum mortuum sine solus, sine cum alio gemello vivo in vtero existat, an sit licita.

158

Ex traditis Ann. 146. inferendum est, quid sentendum sit de honestate sectionis vteri pregnantis vitae, in cuius vtero foetu mortuo esse ex sufficientibus indicis (de quibus Patrus. l. 24. c. 31.) constat. Potest autem contingere, vt foetus in vtero mortuus sit solus, vel etiam cum alio gemello adhuc vivo. Vtrique enim modo contingit iterum viuere matri immoti, & exempla vtriusque modi referantur a diuersis Medicis. Hec-lesterio decade 6. obs. casu 3. in scholis, Mattheo Cornari in enchirid. consultat medicarum. Carolo Stephano l. 3. de dissection. part. corp. hum. c. 2. Andrea Laurëtio l. 8. anatom. q. 22. Batucino in appendice ad Rousserum 5. de superfetatione historia. c. 4. Felice Platero l. de partu mulier. generat. Schenchio lib. 4. obs. medic. tit. de febribus. Marfilio Cagnato lib. 4. var. cap. 9. & a Sennerto lib. 4. p. 2. sect. 6. cap. 8. initio.

Si enim fetus in vtero mortuus sit solus, & sit etiā probabilis spes matrem vi sectionis non esse moriturā (vt de feto conuulso scribit Marfilio Cagnat. Mattheus Cornari, & Sennertus locis allegatis) Sed cō-

modū reportaturā, licita erit sectio vteri matris viuē ad extrahendū foetū mortuū, & corruptū, quo fortasse sic non extracto remaneret exposita euidenti, vel grauissimo periculo mortis, & aliud remediū tutius, & magis oportunū medicorū iudicio nō foret. Hoc enim manifeste probat iam tradita de sectione vteri matris ipsa, & foetu viuētibz in desperatione partus naturalis. Raro tamen potest contingere, vt sectio pro matris salute iudicetur vnicū remediū ad extrahendū foetū mortuū, & corruptū, cū extrahi possit vel medicamentis (vt scribit Moschius c. 16. excerptorum. Pinellius l. 2. c. 8. 9. 13. 14. & 22. & l. 21. c. 20. & 22. d. 22. c. 21.) vel ministerio chirurgi (vt constat ex quotidiana praxi, & tradunt Terullianus de anima c. 23. Patrus de hom. gener. c. 26. & Iacobus Rufius l. 3. de mulieb. c. 6.) vel conatu, & impulsu ipsius naturae, vt scribit Cagnatus d. cap. 9.

159

Si autem per signa (de quibus Hippocrates lib. de superfectione) constet cum foetu mortuo existeret alium viuū, & desperetur partus naturalis respectu viui, & sit probabilis spes, quod sectio matri non sit mortem allatura, licita pariter erit sectio matris tum ratione conseruandae vitae corporalis, & propriae & fetus viui; tū vt idem foetus viuus recepto baptismo habeat vitam aeternā, quam alioquin non consequeretur. Et de vtilitate sectionis in hoc casu exemplum refert Marcellus Donatus l. 4. hist. med. mirab. c. 22. de muliere, quae conceperat duos gemellos, quorū vnus tantum intra vterum mortuus est, qui sectione vteri materni fuit extractus remanente intra vterū altero viuo, qui postea sanus partu naturali exit in lucē editus.

Pregnanis vbi sectio vteri indicatur necessaria ad eius vitam conseruandam, an teneatur illam pati, attentā solariatione propriae vitae tuendae.

160

Dubitarur secundo. An in euentu, quo sectio pregnantis indicetur necessaria ad illius vitam conseruandam, & sit probabilis spes bonieuentus, scilicet, quod sectio nō sit illi mortem allatura, sed profutura attentā sola ratione propriae vitae tuendae teneatur tale remediū admittere. Dico autem, attentā solariatione propriae vitae tuendae. Nam si foetus in eius vtero latens esset animatus, & solo remedio sectionis possit illi salutē spiritali, & aeternae prospici, an tunc ex obligatione charitatis teneretur mater pati sectionem, explicabitur postea.

Cum remediū hoc sectionis sit plenus horrore, & asperū, in genere dolore, & cruciatu patienti inferens; resolutio dubitationis pendet ex resolutione illius difficultatis, an aeger moriturus teneatur, vt vitā conseruet, vitæ remedio difficili aspero, quod nisi cū magno dolore, & cruciatu applicatur, seu adhiberi potest, quale esset amputatio manus, vel pedis, vel alterius membri principalis, corporis, aut apertio lateris.

Et DD. communiter afferunt hominē, licet à Deo sit constitutus custos suae vitae, neque ex obligatione aliorum caritatis erga se ipsum, neque ex obligatione alterius virtutis teneri tale remediū adhibere. Eo quod praecipuū custodiendū, & conseruandū propriae vitae corporalis ex charitate sui ipsius oties, aut recta ratio non obligat illā custodiendā, & conseruandā cum tanta atrocitate doloris, & cruciatu, itaq; horribico medio. Vnde illud Caii Marij supra n. 146. relatuū, post alterum crurū illi resecatū, non est tanto dolore digna salus. Praefectum cū vilitas tam asperū, & horridū remediū nunquā possit esse plane certa, nec forte sit futura admodum diuturna, & absq; grauibz incommodis remediū illius vsum per reliquā poestea vitam consecutor. Ob hac igitur omnia recta ratio dicitur negligēt studiū de vita per remediū atrox, & asperum, [atque horribicū] conseruandū cohonestari, & licitū esse. Ita Soto de iussit.

de iustit. lib. 5. quest. 2. art. 1. Bannes 2.2. quest. 63. art. 1. ibi-
dem Salon contr. 4. Aragon quest. 2.6. art. 4. quest. 5. in
corp. ad medum. Gregorius de Valentia tom. 3. disput. 5.
q. 9. Petrus Nauarrus lib. 2. de restit. cap. 3. num. 102. Say-
rus lib. 7. clau. cap. 9. num. 10. fine & 38. Lessius de iustitia
lib. 2. cap. 9. n. 96. Sanchez lib. 5. sum. cap. 18. n. 24. Molina
de iust. 17. 3. disp. 1. fine. Fagundez in decal. lib. 5. cap. 13. n. 7.
Bonacina de restit. disp. 2. q. vlt. sect. 1. p. 6. Balthasar Gome-
zuez de preest. in seipsum lib. 2. cap. 7. n. 11. Raynandus
de ortu infans c. 6. m. 2. & 6. Quod si dicatur repudiatio-
nem huiusmodi remedij censeri quendam influxum
moralē, & cooperationem in morte sui ipsius. Co-
tra est, quia constat non esse cooperationē physicam:
Moralis verò absque debito operandi interueniente nō
potest, quare probandum prius esse teneri agrorū hu-
iusmodi remedij asperū, & atrox adhibere, hoc autē
est, de quo est disputatio; ac proinde probare, agrum
teneri in presenti casu admittere illud remedium,
quo alioqui operabitur moraliter in mortem suam,
est petere principium.

Præfati tamen DD. limitant, si infirmus ad cuius
vitam conferendum vnicū remedij illud asperū, &
atrox suppeteret, esset bono cōmuni necessarius, puta
Rex, aut Princeps, aut Dux magni exercitus, aut per-
sona ita necessaria Reipublice, vt ea mortua non re-
pegiatur alia similis; tunc enim aiunt talē infirmū te-
neri cōmuni asperū, scilicet, abscissionē membri etiā
cū ingenti dolore admittere, & pati. Et ad id posse
ad Republicā, seu superioribus compelli, si sic nō medi-
cris spes vitæ retinende, & diu conseruandæ; quia &
ipse infirmus ex charitate, vel ex iustitia legali tenetur
vitam ipsam exponere pro bono cōmuni; ac proinde
multo magis tenetur pro eodem bono cōmuni pati
abscissionē membri, & dolorem quantumvis vehe-
mentem. Ita Sor, Aragon, Salon, Petrus Nauarr. Say-
rus, Lessius, Fagund. Molina, & Bonacina. Et etiā
Religiosus aliquis fit Reipublice vel Cōmunitati ne-
cessarius, aut valde vtilis; cuius vita esset desperata nō
adhibito asperō, & atroci remedio abscissionis mem-
bri, & eo adhibito illius salus esset mortaliter certa, il-
lum teneri pati abscissionē membri, magis, vel
pedis, ad idque posse propter bonum commune suæ
cōmunitatis à superiore etiā cum magnis doloribus
obligari tradit loco citato Fagund. Quod Lessius nō
admittit, nisi salus esset omnino certa (quod raro cō-
tingere ait) & dolores nō nimis diuturni. Sed videtur
eadē ratio religiosi bono cōmuni totius Reipublice,
vel suæ Cōmunitatis necessarii, ac cuiusvis alterius
personæ, cuius vita bono Reipublice, & Comuni
sit necessaria.

At vero, si remedij asperum, & valde doloriferū,
quale est abscissio manus, vel pedis, aut lateris perfec-
tissimæ, seu aperiitio sit necessariū solum ad bonū particula-
re, & salutē solius infirmi, cuius vita nō sit necessaria,
nec valde vtilis cōmunitati, tunc infirmū neq; à Prin-
cipe, nec à superiore religionis, si fit religiosus, neq; à
parentibus, si fit filius familias potest cogi ad admittē-
dum, & patiendum tale remedij docent S. Tho. 2. 2.
q. 65. art. 1. in corpore, Molina, Sayrus, Fagund. Lessius,
Bonacina, Raynand. locis citatis. Quia cum infirmus
ipse non teneatur vitæ cū tanto cruciatu conseruare,
vt probatum est, neque ab vltimo ad id cogi potest. Et
Reipublica, seu Princeps non habet ius, aut potestatem
in corpore, aut membra ciuū in ordine ad bonū
aliquod particulare, sed tantū in ordine ad bonū cō-
mune. Præfati verò, seu superiores Religiosorum, & Pa-
tres non possunt omnia licita, & honesta præcipere,
sed ea tantū, quæ moderata sunt; nam quæ maxime
difficilia, & quæ se habet velut actus heroici, vt grauis-
simos pati dolores, non cadunt sub hominū obedi-
entia. Quare Med. cus, & quicunque alius, qui aggre-
nunt tale rem-dū, licet alioqui necessariū suæ vitæ

D. Io. Angelus Bossius, De effusib. contr. Matrim.

retinende, fecaret membrū, puta pedem, vel manū,
vel testiculos amputaret, vel amputari faceret, licet
solū animo illius vitæ consulendi, illi iniuriā infer-
ret, & grauiter peccaret contra quintum præceptum,
vt tradit Molina d. disp. 1. Ratio est, quia etiā (vt supra
cap. 1. n. 206. & 208. tradidit, & docet Molina d. disp. 1.
n. 4.) solus Deus fit dominus vitæ, & membrorum
hominis, non verò ipse homo; nihilominus à Deo
ipso constitutus est custos, & administrator vitæ suæ,
& suorum membrorum; & ideo, qui ei eodem inui-
to infert nocumentum in vita, vel in membro, non
solū Deo, sed & ipsi homini facit iniuriā; secus
si eodem homine volente, & consentiente, tunc enim
soli Deo iniuriā irrogaretur, non homini, vt Molina
d. numero 4. quoniam volenti, & consentienti non
fit iniuriā.

Ex hoc autem, quod homo non est dominus, sed
tantum custos vitæ suæ, & membrorum suorum,
& claustrum virginale est vera pars corporis mulie-
ris, sicut pes, manus, &c. Molina d. disp. 1. nu-
mero 6. Aduertit, quod quia aperiitio eiudem clau-
stri vaginalis solum est permittit à Deo ad matri-
monij vsum, hinc fieri, pati virginem illud aperi-
ri à proprio coniuge ad vsum matrimonij, maritum-
que illud aperire, nullam esse peccatum contra
quintum præceptum, sed esse tē licitam: pati ve-
rò virginem illud aperire non ad vsum matrimonij;
illudue à masculo alio, quam à proprio viro ad vsum
matrimonij aperiit, voluntatemque id patiendi,
aut rumpendiellē peccata contra quintum præcep-
tum decalogi, non secus atque peccata contra
quintum præceptum sunt, pati rutionem, aut
abscissionem alterius membri, illamque efficere,
aut velle poti, vel efficere absque legitima causa.
Ex quo inferitur (vt idem Molina ibidem notat)
stuprum, voluntatemque illud faciendi mutare
speciem superaddendo fornicationis peccato con-
tra sextum præceptum decalogi, nouam speciem
contra quintum necessariū, consistendam; sicut for-
nicatio habentis votum castitatis, aut cum ha-
bente tale votum superaddit malitiæ fornicatio-
nis malitiam sacrilegij. Quare differentia est in-
ter feminam virginem, & masculum virginem for-
nicando amittentes virginitatem, vel volentes il-
lam amittere; nam in femina sic amittente, vel
volente amittere virginitatem reperitur circum-
stantia stupri necessario consistenda: in mascu-
lo vero non reperitur talis circumstantia mu-
tans speciem, neque necessario consistenda, for-
mina enim illa non solum peccat contra sex-
tum decalogi præceptum, sed etiam contra quin-
tum ad claustrum virginitatis rutionem sine legiti-
ma causa. Masculus verò ille cum nullum in
eo rumpatur membrum, non peccat contra quin-
tum præceptum; nisi cum virgine fornicet, aut
fornicari velit.

Prædictis addendum non solum ratione inge-
ntis cruciatu, sed etiam ratione magni pudoris,
& ob causam pudicitiz posse remedium alio-
qui ad vitam retinendam necessariū respui;
sic femina cinctō, vel alio morbo grauissimo
in vetendis laborans curationem pendendum à
Chirurgo faciendam licite respicere potest cum pe-
riculo vitæ, licet posset sine peccato permittere
se curari, ita Nauarrus in capite fini, de peniten-
tia d. 1. numero 12. & 13. Lessius libro 4. de iustit.
capite 3. numero 60. Emanuel Sà p. infirmus, fine, &
Sanchez in opusculis moralibus libro 1. capite 4. dub. 11.
Ratio est, tum quia nemo tenetur admittere
curationem, à qua non minus abhorret, quam
ab ipso morbo, vel morte, multæ autem virgi-
nes pudicæ præsertim nobiles, vel religiose malant

E e a tolerare

tolerate morbum, aut mortem, quam à viris contingi; cum quia, cum pudicitia sit tantum bonum, & tactui illarum partium facile coniungatur periculum turpis motus, aut delectationis carnalis, potest fœmina præferre eandem pudicitiam vitæ. Verum neglecta talis curationis non solum licebit fœminæ nobili, aut religioſæ, vt ſolum aliqui videntur admittere; ſed etiam culibet (vt prælegati Doctores absolute loquentes innunt) ſi quidem pudor, & verecundia non nobilitatem, aut ſtatum, ſed naturam ſequitur; & adeo laborioſum erit fœminæ infimæ ſortis ſua oſtendere vetenda, ac nobili, & ratio pudicitie ſeruandæ intactæ æque ſancin omnibus militat.

165

Præterea addendum infirmum morti proximū, qui non poſſet ſanari niſi medicina exquiſita, & valde preſioſa, magnique valoris, in qua emenda expendendum eſſet totum patrimonium, vel notabilis pars patrimonij, poſſe licite reculare talem medicinam, minimeque teneri illam procurare, etiam ſi eſſet probabilis ſpes conſequendi ſanitatē ſumptione talis medicinæ; ſed ſufficere ei, ſi vitæ remediis, ordinariis, & communibus, & congruentibus ad morbum depellendum, & ſanitatē inducendam de ſe ordinatiſ. Ita Victoria in reſc. de huiusmodi. numero 35. Emanuel Sà v. infirmum fine. Leſſius de iuſt. lib. 4. capite 3. numero 12. Azorius 3. part. lib. 2. capite 3. quaſt. 11. Suarez de charitate diſput. 7. ſect. 4. numero 4. Coninch de effectib. actuum ſupernaturalium diſput. 27. numero 13. & ſeq. Caſtrus Palauſ tom. 1. traſt. 6. diſput. 2. part. 2. num. 6. & Raynandus diſt. capite 6. numero 3. Nemo enim vi curæ, quam vitæ lux debet, ad illam diu conſeruandam teneretur facultates omnes, vel earum magnam partem expendere in curatione inſimilitatis, etiam ſi hac via foret ſeruandus, & alioqui moriturus; nam licet vita ſit bonum longe nobilius omnibus fortunæ bonis, non ideo tamen pro noſtra, aut proximi vitæ conſeruanda tenemur omnia bona, ſeu omnes opes noſtras, vel notabilem earum partem expendere, ſi non poſſumus expendere, quin faciamus vitam noſtram miſeram; cum quis non teneatur ſe miſerum reddere, vt ſe, vel alium in vita conſeruet, vt recte Coninch, & Caſtrus locis citatis. Quare eſſi vita, & opes, ſeu bona fortunæ ſecurum conſiderentur, illa ſit his preſioſior, & præferenda; ſi tamen conſideretur vita vt coniuncta cum magna miſeria; qualis eſt eius, qui honeſto ſtatu, & omnibus fortunæ bonis exiſcit; & etiam diuitiis conſiderentur, quatenus reddunt vitam ipſam commodam, & incandam, qua ratione ſunt quodammodo pars quædam ipſius vitæ, & illam efficiunt expetibilem, quæ aliis eſſet miſera, & quaſi longa mors, multo grauius eſt conſumptis diuitiis, & amiſſo ſtatu viuere, quam retentis diuitiis, & ſtatu mori; Vnde ſi æger teneretur opes omnes, vel earum magnam quantitatem expendere ad vitam tuendam, & protrahendam, & poſtea miſere tradendam, obligaretur ad malum ſcilicet æque grauē ſuſtinendum, ac eſt illud, quod vitæ intendit; igitur repudiatio remedij, pro quo faciendæ eſſent magnæ impenſæ, per quas reliqua vita incommoda, & miſere duceretur, cohonestatur ea ratione vitandæ tanti incommodi, ad quod ſubeundum propter propriam vitam, vel proximi diuitiis conſeruandam nullo modo dicere poſſet charitas. Quæ in vniuerſum non obligat extra ordinariis medijs ſibi, & proximo ſuccurrere, ſed ſolum ordinariis, & communibus, vt tradunt Victoria d. num. 35. Coninch diſt. diſput. 27. num. 145. Caſtrus d. p. 2. num. 8.

Addendum rursus, quod licet æger valens ſumere cibum, ſeu alimentum cum aliqua ſpe vitæ, ſumere teneatur, cum cibus ſit medium à natura ad conſeruandam vitam ordinatum; nihilominus ſi in extremis conſtitutus, & quaſi deſperatus iaceat; & tanta ſit in eo animi deiection, & appetitus virtutis tanta conſternatio, vt non niſi cum ſummo labore, & quaſi quodam cruciatu comedere, & cibum deglutire queat, ſi illum reſpuit, non peccabit, quia illa incommoditas cohonestabit reiectionem; nec inde erit ſui occiſor; quia tunc reputatur quædam moralis impoſſibilitas, nec teneretur æger cum tanto cruciatu vitam protrahere, maxime vbi nulla, vel perexigua ſpes vitæ relinquitur. Ita Sà v. infirmum numero 1. Sayrus lib. 7. capite 9. numero 31. poſt Victoriam, & Ludou. Lopez. Et ſimiliter à peccato excuſatur graui morbo laborans, qui ob eandem difficultatem pharmacum reſpuit; cum certum eſt per illud ſanitatē recuperandam. Ita Sà ibidem.

166

Tandem addendum, quod ſolus horrore remedij, ſeu medij vniui ad vitam conſeruandam alioqui illo medio neglecto perituræ excuſat à peccato repudiatione talis remedij. Quamobrem quia natura humana maxime vſum carniū humanarum abhorret, & omnes gentes, apud quas aliquid ciuitatis ſuit, veſci carniū humanis rem extremæ barbariæ, & feritatis cenſuerit, vt colligitur ex Homero, & Virgilio de Cyclopiis, & Ariſtotele l. 7. arb. cap. 1. Ita quod illas exita neceſſitatem extremam, omniſque alio cibo deficientie comedere villo modo non liceat, tradunt omnes DD. inſia clari, & alij cõmuniter, & ſolū diſi illi ſit, an eſus ſit licitus in extrema neceſſitate, & in deſectu cuiuſvis alterius cibi teneant Victoria reſc. de repertian. 6. Azorius p. 1. l. 7. c. 3. q. 4. Valentia 2. 2. diſput. 9. q. 3. p. 1. & Fagundes de præcept. eccl. ſ. except. 4. lib. 1. cap. 1. num. 6. Eſſe vero licitum affirmauerunt Caietan. 2. 2. q. 148. art. 2. ad finem in reſp. ad 1. Martinus Nauarrus in man. cap. 2. num. 122. Abulenſis in 4. Regum capite 6. q. 32. Toletus poſt. 7. lib. traſt. de peccatis mortalibus cap. 60. num. 1. Leſſius de iuſt. lib. 4. cap. 3. num. 10. & Sanchez in ſum. lib. 1. capite 18. num. 12. Hoc tamen diſſidio non obſtaute; Omnes conueniunt conceſſa ſecunda ſententia admittente licitum eſſe edere carnes humanas in extrema neceſſitate, neminem tamen teneri ad illarum eſum, ſed poſſe licite potius mori, quam illas comedere; eo quod medium tam horrendum, qualis eſt eſus carniū humanarum, quem ita abhorret natura, adhuc non teneatur cauſa propriæ vitæ tuendæ, quam non tenetur omnibus medijs licitis conſeruare, & prorogare, ſed tantum medijs ordinariis, & proportionatis noſtræ conditioni. Vnde etiam in obſidione (vt etiam notat Leſſius d. c. 3. num. 1. & Raynandus d. cap. 6. num. 1.) non tenetur homo veſci carniū, ſed libris, muribus, colicamentorum ſegmentis, & ſimilibus, licet poſſet, ſi vellet; ſicut etiam, vt ſuprà dictum eſt, non tenetur preſidioſiſſimis vii medicinis, vel cibis ad morbi alijs lethalis curationem.

167

Ex prædictis igitur clare colligitur matrem pregnantem ſpectatam tantum obligatione tuendæ vitæ propriæ non teneri pati incisionem ventris ad educendum fœtum iam intra vterum mortuum, vel viuū, licet partus naturalis ſit deſperatus, cum huiusmodi ſectio ſummis cruciatibus adiunctos habeat, & magnū horrore præ ſe ferat. Neque dicatur matrem repudiante ſectiois euitare ſummos dolores, eo quod ea neglecta oportebit eam pati maiores dolores in extractione fœtus mortui ex vtero ſectis inſtrumentis faciendâ; ac proinde, ex hoc capite liberandi ſe à cruciatibus ſectiois non eximab obligatione illam patiendi. Nam reſpondetur primò poſſe euenire,

168

vt

venatura ipsa expellat fœtus: secundo vix potest euenire, vt dolores in fœtus mortui extractione sint grauiorcs, vel æquales cruciati sectionis; Tertiò dato quod esset pures sectio vetri continet maiorem horrorem. Supposita etiam acerbitate ingenti dolorum in extractione subeundorum, non teneatur ob eandem rationem mater admittere extractionem, maxime quia non possit fieri sine graui horrore feminæ, cuius pudenda forent Chirurgo aperienda, & ab eo tangenda.

Si dolores in abscissione membrorum non sint magni, sed faciles, an ager ad tuendam vitam teneatur illam admittere, & pati.

Ceterum dato quod dolores sectioni adiuncti non essent magni, deesseque horror sectionis, puta, quia prægnans aliis fecerit sectionis experimentum; an tunc ex debito custodia vitæ suæ teneretur illam admittere, & pati existente probabili spe conseruationis vitæ. Et idem de abscissione membri, putâ brachij, vel pedis fiderati, seu gangræna infecti, nec aliud remedium pro tuenda vitâ præsto sit, & per abscissionem probabiliter speretur corporea salus, an si in abscissione non sint profectus magni dolores, teneatur ager abscissionem pati ad vitam conseruandam, & prorogandam. Et loquentes de abscissione membri à medicis iudicata necessaria ad vitam conseruandam aliqui amittendam, in hoc casu ægrum teneri admittere abscissionem, Respondent Sotus, Lessius Sayrus, Molina, Fagundez, & Bonacina loci supra numero 160. relatu. Rationem afferunt, scilicet, quia cum homo à Deo sit constitutus administrator, & custos vitæ suæ (vt supra numero 162. & tom. 1. mor. var. loco eodem num. 160. citato dixi) tenetur eidem periclitanti mediis ordinariis, & non admodum difficilibus consulere; abscissio autem membri in ea circumstantia, de qua loquimur est medium ordinarium, & non admodum difficile, si dolores sint faciles, & in hoc casu cessat etiam horror sectionis, qui in præsentia originem trahit ab apprehensione magni cruciatus in sectione perferendi. Hanc responsum existimo veram; quia tamen supponit obligationem sumendi medicamenta ordinaria ob præseruandam vitam ab interitu physice, vel moraliter certo, neglecto omni medicamento. Ideo

Infirmus etiam in periculo mortis constitutus, an possit licite respicere omnia medicamenta aliqui illi certo, vel probabiliter profutura ad vitam conseruandam cursui naturæ, & diuine prouidentie exitum suæ ægritudinis permittens.

Ideo hic examinandum, an infirmus teneatur vti medicamentis ordinariis, & communibus à natura ordinatis, cum à medicis iudicatur necessaria ad morbum depellendum, & vitam conseruandam, ita quod illis non adhibitis æger eorundem medicorum iudicio sit certo, vel saltem valde probabiliter moriturus, illis autem adhibitis sit iuxta eorundem medicorum iudicium morali certitudo, vel probabilis spes recuperandæ sanitatis, & vitæ conseruandæ, ac prorogandæ; an vero possit licite, & honeste respicere omnia medicamenta.

Prima sententia, & communis affirmat ægrum morbo graui periclitantem peccare mortaliter, si

D. 10. Angelus Bofius, De effectib. contr. Matrim.

respuat omnia medicamenta etiam ordinaria, & non difficilia, ex quibus iudicio medicorum probabili spes recuperandæ sanitatis, & vitæ conseruandæ speretur, cursui naturæ, & Dei prouidentie se committens, seu exitum ægritudinis permittens, ita Doctores num. præcedenti relati. ita etiam præfatus Lessius libro 2. de iustitia capite 15. numero 4. Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 97. art. 1. ad 3. (vbi excusat Diuam Agatham, quæ, vtin eius vita reffertur, gloriabatur se nunquam medicinis carnalibus vsam, quia ex speciali Dei prouidentia id fecit) Caietanus ibidem. Nauarrus in man. capite 11. numero 41. Decianus lib. 9. tract. crim. capite 1. numero 46. Suarez de relig. tom. 1. tract. 3. lib. 1. capite 2. numero 1. Sanchez in sum. lib. 2. capite 34. numero 14. Ioannes Valerius de diff. v. obelientia, differentia. 3. Balthasar Gomezus de potest. in se ipsam lib. 2. capite 7. numero 6. & aliis omnibus Ioannes Baptista Codronchius de christ. & tua modesti ratione capite primo. Probat Caietanus, & alij Theologi citati, & Nauarrus, quod id sit tētare Deum sperando ab eo salutem neglectis ordinariis mediis causarum secundarum ad talem effectum à natura, seu ipso Deo auctore naturæ ordinatarum,

Altera sententia affirmat ægrum quantumcumque periculosum posse licite respicere omnia medicamenta, cursui naturæ, & diuine prouidentie se committens, & in Deum salutem suam iactans, idque ad excitationem spei in Deum, & reigionem testandam; & etiam ad exercitium patientiæ, sufferendo infirmitatem à Deo datam amore Iesu Christi in vnione eius laboris, quos pro nobis sponte passus est. Ita in terminis Raynandus de ortu infant. cap. 6. num. 4. ita etiam sentire videntur Innocentius, Hostiensis, Cardinalis, Felinus in cap. cum nos, de homicidio. Syluester v. medicus quæst. 7. dicto 3. Angelus v. eodem num. 10. & Armilla eodem num. 6. quatenus absolute dicunt infirmum non peccare non obediendo medico, etique obedire minime tētere, hinc enim recte inferri videtur, eos sentire, posse ægrum omnia remedia respicere. Vbi etiam infirmus in mortis periculo constitutus non habere certitudinem moralem recipiendi salutem ex remedio, eum non tēterillo vti docent Victoria relati. de temperantia num. 1. vers. ad confirmationem, & Sayrus lib. 7. eam capite 7. num. 28. sine. Qui quamuis dicant, quod si infirmus haberet certitudinem moralem recuperandæ salutis per medicinam, & sine medicina mortis sequitur, cum repudiatione medicinæ non posse excusari à mortali, nisi alia sobellet iusta causa abstinendi ab ea, cum medicina sit per se ordinata ad salutem à natura, sicut & cibis; & quia, inquit Victoria, si quis non daret medicinam proximo se agrotanti peccaret mortaliter. Nihilominus addunt vix posse haberi talem certitudinem moralem, ac proinde nunquam esse demandos de mortali eos, qui in vniversum decreuerunt abstinere à pharmacis. Probat Raynandus, quia hoc non est tentare Deum, scilicet intendere, & expectare à Deo salutem per miraculum; sed se Dei prouidentie, & voluntati committere vitam suam; vt quod è sua gloria potius, & bono ægri fore pēpserit, id permittat. Quod si obiciatur hominem teneri vti alimento ad conseruationem propriæ vitæ, aliqui spernens omne alimentum (seclusa iustissima causa id faciendi) ceteri sui ipsius occisorem, ergo etiam teneri vti pharmaco necessario ad vitam conseruandam; Respondent Victoria, & Sayrus esse disparatam rationem, primò quia cibis, seu alimentum est medium naturale, & per se ordinatum ad vitam animalis, non autem pharmacum;

Ec 3 non

non tenetur autem homo adhibere omnis media possibilis ad vitam conservandam, sed media per se ordinata, iuxta tradita in precedentibus; Secundum, quia aliud est mori ex defectu alimentis, quo imparetur homini, & esset mors violenta (ubi saltem quis non esset condemnatus ad moriendum media) & sic non comedere, esset se interficere; aliud est vi morbi naturaliter ingruentis; & sic non sumere pharmacum, esset solum non impedire mortem aliunde imminuentem, ad quod sæpe non tenetur homo, ut etiam constat ex traditis *suprà numero 31. 156. 160. & seqq.* Ad illud etiam ex Victorii adductum, quod ubi esset certitudo salutis futuræ, quis proximo remedium absque peccato mortali non posset negare; Respondet Raynandus non virgere, nec coniungere hominem non posse licere relinque habita ratione salutis propriæ; quia iuxta eundem Victorium in relect. de homicid. *numero 25.* & etiam alios Doctores, quoties homo tenetur vitæ proximi ex charitate opitulari, æque non tenetur consulere propriæ, quia quoad se ad exercitium charitatis potest cedere iuri suo, cui non potest cedere quoad alios. Confirmat Raynandus hanc sententiam de licito neglectu omnium medicamentorum ex moribus *suprà* explicatis, quia etiam viri sanctissimi existimantur id licere, & honestum esse. S. Macharius *homil. 48.* (ubi docet satius esse, ac salubrius viri spirituali præcipue Eremitæ, non curare accipere medicamenta, nec medicos accedere tempore infirmitatis, sed sperare a solo Deo salutem.) S. Bernardus *epist. 32.* S. Ephrem. *tom. 1. tract. de fide.* S. Chrysostomus *homil. 14. in 1. ad Timoth. sub finem partis moralis agens de agria in Censibus;* eandem praxim non adhibendi agris remedia viguisse in quodam Sanctarum Virginum monasterio narratur in actis S. Euphrasie *capite 6.* Idem servat S. Fulgentius moribundum scribit author *vita eius capite 32.* & approbatum fuisse miraculo in sorore sua Macrina refert in eius vita D. Gregorius Nissenus, cum ager de sanctis eius cadaver. Denique confirmatur exemplo Carthusiensium Monachorum, qui, ut observent eorum regulam etiam infirmi, & gravi morbo oppressi possunt licite abstinere a carnibus declarante licet medico fore omnino necessarium etiam carnium ad salutem recuperandam; ut docent Valquez *1. 2. to. 1. disp. 126. cap. 4. à num. 10.* Syrus Sanchez, Fagundes, & alij, qui *infra n. 188. & seq.* citantur.

172

Prædictis tamen non obstantibus, non est nullo modo recedendum a prima sententia. Idem videtur manifeste convincere illa ratio, quod homo non est dominus suæ vitæ, sed illius cultus, & administrator a Deo constitutus, ac proinde ex hac obligatione custodie vitæ suæ, cum illa periculatur suæ ab extrinseco, suæ ab intrinseco, tenetur illi consulere, quando potest medius non difficultibus, sed facilibus, & ordinariis a natura ordinatis, & non solum salutem suam iactare in Deum, qui sicut in aliis effectibus consequendis, vel efficiendis vult nos adhibere causas secundas ad illos ordinatas, ita etiam ad sanitatem consequendam, & vitam utendum vult nos vii causis secundis, scilicet remediis ab eodem, vel auctore naturæ ordinatis; unde velle expectare effectum a solo Deo, aut nos eius diuinæ providentiæ committere neglecto omnino vii causarum secundarum, & in præteritis casu omnium remedium, quæ facile possumus adhibere, videmur verè tentare Deum; sicut si ad salvandam vitam propriam ab incendio domus conflagentis, à fœta, vel hoste insequente omnino necessariis esse fuga, quæ nollit fugere committens se Dei providentiæ, & verè Deum tentare. Qua-

re sicut cetrum apud omnes est, hominem, cum posset, nec alio modo queat mortem evadere, teneri fugere in prædictis casibus, & non fugiendo incendium, feram, vel hostem cum certo vitæ periculo, peccare mortaliter, & censeri sui ipsius occisorem; ita videtur cetrum, in gravi infirmitate, & mortali, quæ remediis facilibus, & ordinariis expelli potest medicorum iudicio, teneri hominem eadem remedia adhibere. Quod enim in priori casu periculum vitæ sit ab extrinseco, in posteriori ab intrinseco, nil refert, nam eadem in utroque casu est radix obligationis, scilicet, quia homo est à Deo constitutus cultus suæ vitæ, cui proprietas quomodocunque hic, & nunc periclitanti consulere debet, cum potest facile, & mediis ordinatis, & communibus; & prætermittens id facere, peccat mortaliter. Et sicut iuxta Doctores secunda sententia, homo ad conservandam vitam tenetur vii cibo, quia est medium ad id ab auctore naturæ ordinatum; ita cum id esset necessarium ad egritudinem mortalem depellendam, & vitam, conservandam, tenetur vii medicamentis, & remediis, ordinatis, & communibus, cum etiam hæc à natura, seu auctore naturæ sint provisæ, & ordinata ad sanitatem efficiendam. Quare Eccles. *capite 38.* scriptum est: *Alisum creavit de terra medicum, & vir prudens non abhorrebit illum, & paulo post, in his curans mitigabit dolorem, & vnguentum faciet pignora sanantur, & vntiones consuevit sanitari.* item eodem capite initio. *Honora medicum propter necessitatem, etiam illum creavit Alisum.* Et infra. *Da locum medico, etenim illum Dominus creavit, & non discedas à te, quia opera eius sunt necessaria.*

Ex quibus primò infertur agrum gravi, & mortali morbo laborantem teneri aduocare, & consulere medicum, ne aliqui vitæ suæ curam desistant, & illi debere obedire sumendo remedia saltem ordinaria, & communia, ac facilia ab ipso præscripta, cum illis neglectis esset venisimiliter moriturus, & assumptis probabiliter salutem consequuturus. ita Ioannes Valerus. Condronchius *locis supra allegatis, Medina Cod. de iunio q. vii. & Sanchez in opus. moral. lib. 5. capite 1. dub. 33. numero 5.* Neque contra-num sentiunt Canonistæ, & Summistæ pro secunda sententia relati, qui aientes infirmum non teneri obedire medico, id intelligunt ex vi subiectionis respectu eiusdem medici, quoniam non esset infirmus superior, non negant autem teneri obedire ex vi obligationis propriæ vitæ custodiendæ. Extra etiam infirmitatem mortalem morbo laborantem teneri consulere medicos, ut vitatur cibis salutaribus, & abstinere a nocivis, tradunt præfati Canonistæ, & Summistæ Medina, & Sanchez *locis citatis.*

173

Secundò infertur agrum periculosum, si sit religiosus, vel filius familias, respuentem omnia humana remedia etiam facilia posse à superiore, vel parentibus, sub cuius potestate est, cogi ad illa recipienda; & ipso renuente posse eundem superiorem, aut parentes illi applicare medicamenta huiusmodi leuia, & facilia, quæ illi expedire indicarentur ad illius incolumitatem, & bonum. Quia superior, & pater non præcipiunt rem difficilem, sed rem facilem, & quam aliqui æger ex obligatione custodiendi propriam vitam facere tenetur. Ita in terminis Molina *tract. 3. de inst. disp. 1. numero 10.* Condronchius *locis num. seq. citat.* & colligitur ex aliis Doctores *suprà* num. 162. allegati. Quare si nolit agriiudini mederi, posset à superiori, parentibus, & propinquis ligari ad remedium illi applicandum, ut in terminis Turcicremata *cap. 1. numero 10. d. 83. & Ignaceus in L. 1. §. si filii manus numero 10. ff. ad syllam.* quos ad id refert, & sequitur Balthasar, Gomezus

174

de

de potest. in seipsum lib. 2. ca. 7. n. 12. Eundem talem agrum ex lege charitatis quilibet posset cogere ad id, eique inuito, & tenuenti applicare medicamentum, ad idque sub mortali teneretur, si posset ab eo suo notabili incommodo. Ita Balthasar Gomezus d. cap. 7. n. 14. & 15. & Molina d. disp. 1. n. 12. & vniuersaliter quando vita alicuius periclitaretur omnino, nisi is aliquid adeo leue faceret, & sub reatu lethalis culpe ad mortem, vel membri abscissionem enadendam teneretur id efficere; tunc a quocunque lege charitatis posset ad id cogi, illoque inuito posset quicquid in eo exequi, imò verò ad id teneretur sub reatu culpe lethalis, si ab aliquo notabili suo periculo posset id executioni mandare, non secus ac teneretur quis eripere ab eo enfem, qui se vult interficere, & detinere eum, qui vult se in flumen iniicere, vel in locum periculoso ire, & extrahere nolentem exire de domo, quæ conflatur. Quemadmodum Angeli violenter extraxerunt Lorth de subuersione Sodomorum, ne simul cum impiis ipse periret Genes. 19. vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo, ideoque etiam inuitos, quando ab aliquo notabili detrimento nostro possumus, seruare debemus ne pereant can. ipsa p. 23. quest. 4. vilitati enim hominum, non voluntati consulendum, cum ipsi inueniantur sibi inimici can. & qui emendat. d. 45. Ita loci allegati Molina, Balthasar Gomezus, & Ignatius loci citatus, & præter alios Iurisprudentes a Gomezio allegatos Tiraquellus de nobilit. cap. 6. n. 19.

175 Hinc Medicus agrorum periculoso inuitum, & reluctantem curare potest, & debet Glossa in summa d. 83. S. Thom. 2. 2. q. 31. art. 6. Codronchius de Christ. & iur. med. rat. lib. 1. cap. 14. Tiraquellus d. e. nu. 38. alios allegans, & Balthasar Gomezus d. c. 7. n. 13. & ab eo curationis impensis, & mercedem (licet aliis, qui rem alicuius gerit illo vetante non possit postea actione negotiorum gestorum, neque ab illo quidquam exigere mercedis, aut expensarum nomine l. fin. C. de negot. gest. l. si pro te, ff. mandati) recuperare, vt Glossa præcitata, Codronchius, Tiraquellus, & Gomez loci citatus, & alij Iurisprudentes, quos latè iidem Tiraquellus, & Balthasar referunt, & Surdus de off. 255. n. 26. Vbi addit id esse de quocunque alio, qui in curatione infirmi curationem tenentis impensis fecerit, vel ministerium fecerit, potest enim ab eo expensas, & mercedem exigere, vt tradunt etiam alij ab eodem Surdo relati, & cum alijs Balthasar Gomezus d. cap. 7. nu. 16. Qui n. 17. Quoad Medicum ait præfatam doctrinam de expensis, & mercede reposcendis procedere, tamen ager moriturus, cum Medico non debeat imputari mors, & suffecerit, si vilitas carperit gerere, licet euentus non fuerit sequutus, sed non vltro ff. de negot. gest. l. c. n. 20. cū Gasparo Baëza de decima tutori Hispanico præstantia ca. 4. n. 25. & seqq. addit procedere etiam in Medico, qui agrum coniunctum inuitum curauerit, & expensas facit, ac labor essent magnæ, eo quod ex sola coniunctione, & nisi alie coniecturæ concurrant, non præsumitur donatio, vbi agitur de re magni momenti, licet secus in re modica, vt alios allegantes Meoachius de arbit. casu 88. n. 16. & Marcardus de probat. concis. 154. num. 41. Quamvis contrarium, & Medicum coniunctum censeri fecisse expensas, & laborem causâ pietatis, & ita nihil posse reposcere teneant Glossa, P. zopolitus, & Archidiaconus in an. 1. d. 8. & alij ab eodem Balthasare Gomezio numer. 19. relati p. text. in l. alimenta Cod. de negotiis gestis. Qui tamen non vrget, quia legitur de alimentis à matre filio præstitis, quæ censentur materna pietate præstita, ideoque non reposcenda de qua re in sequenti parte huius tractatus cap. 1. Procedunt vero prædicta in Medico curante eum, qui absolute nolle curari, non in eo, qui nolle à certo aliquo Medico, & qui forsitan de eo non confidit, vult tamen ab alio, si enim Medicus cura-

uerit inuitum nolentem ab eo curari, sed ab alio, nihil cum exigere posse tradunt Ioannes de Lignano in tract. de bello cap. 49. & Balthasar Gomezus d. cap. 7. num. 18.

Quandoriam licitum sit medicinam corporalem respicere.

Prædictis sic stantibus, pro maiori declaratione, & intelligentia sententiæ communis suprà num. 170. posita & num. 172. & seqq. magis confirmatæ de obligatione agri periculosi ad adhibenda medicamenta communia, & facilia, quæ iudicantur necessaria ad eius vitam consequendam, addo sequentia, &c.

Primo limitatur præfata sententia tempore martyrii, in quo ei, cui à Tyranno inflicta sunt vulnera, fas est respicere omnem medicinam corporalem (etiam si esset periculum mortis) ob gloriam Dei, & fidei testimonium. & videtur minus sponte ille suscipere. Ita Caietanus, & Nauarrus loci suprà numero 170. allegati. Balthasar Gomezus de potest. in se ipsum lib. 2. cap. 7. num. 9. & testans esse communem Sanchez in opus. mor. lib. 5. cap. 1. dub. 31. numero 8. contra Sotum in 4. dist. 46. quest. 2. vltimas enim (inquit Caietanus) maxima est necessitas promptitudinis animi ad sustinendum, & promptè testimonium fidei perhibendum; si autem Martyr medicinam suscipere, videtur (vt dixi) minus sponte hæc pati pro Christo.

Secundo infirmus etiam vulgarium medicamentorum, & modice expensæ, & quæ facile, & sine cruciatu possunt adhiberi respicere potest, si sibi vniuersaliter persuadeat, posse viam morbi superari, ipsiusque morbum expelli viribus naturæ sibi relicta; vt non raro præter expectationem euenit; vel si (quod interdum contingit, & ego experientia notui in quodam Prelato in timore, cuius morbus semper ingrauescebat post pharimaci licet vulgaris summationem) timeret maiorem naturæ exacerbationem ex remedij vsu; & ita vt natura eo adhibito impar sit futura morbi violentiæ.

Tercio licitum est, & meritorium nolle mederi quibusdam aggritudinibus, & doloribus mortis periculum non adferentibus, vt cauteriis, vulneribus aliquot minoribus, doloribus iliatis, vel stomachi ad spirituales profectum, scilicet, carnem domandam, & mortificandam, ad compatiendum passioni Christi, cuius dolores in passione experiendum, vel expeditius vacandum spiritui. Ita Caietanus, & Nauarrus in eodem loco. Sanchez dicto dub. 31. numero 8. & Gomezus dicto capite 7. numero 10. Sic admirabilis ille Sanctus Monachus Simeon Stylita terrensus Angelus, & martyr habens in altero pede molestissimum vlcus, nunquam tamen curari voluit, ita scribit Theodorus Ep. i. scopus Cypri in libro, quem Philotheus, sive Sanctorum Patrum Deum amantium inscripsit capite 26. Similiter Beniamin senior gratem, qua laborabat, hydropticum nunquam curauit, insensitèque consolabatur, & rogabat vt Deum precaretur pro ipsius anima, nihil de corpore solliciti, quia & dum sanum (aiebat) esset, nihil mihi profuit, neque damni infirmum, me læsit. Id referunt Soromenus libro 8. Pallad. in Lantia a historia secti. ne duodecima, & Tiraquellus de nobilit. capite 31. numero 50. Et iuxta hæc, & etiam tradita numero præcedenti possunt rectè intelligi Sancti Patres suprà numero 171. In confirmatione secundæ sententiæ adducti, & alia ibidem tradita.

Aduertendum tamen agrum etiam alioqui virum perfectum (imò quemlibet) tenere semper vti cibis

salutaribus, & abstinerere à nocivis, & lævis, & à nimia inedia. Quapropter vi tententur scienter singulati inedia, vel cibo ita nocivo ex propria opinione contra bonorum, & sapientum sententiam, vt breui abrumperetur vita, peccaret mortaliter. Ita Syluester, Angelus, Armilla loci *suprà* numero 171. citatus, Victoria *relecti de temper.* numero 12. fine, & alios allegantes Sanchez d. dub. 33. numero 6. Balthazar Gomez de potest. in *sepsum* lib. 2. capite 6. numero 16. & Sayrus libro 7. *clau.* capite 9. numero 31. id enim non esset non prolongare vitam (quod mox dicitur esse licitum) sed abrumperere, quod absque culpa lethali fieri nequit, nisi forte quis id faceret ex peculiari auxilio, & reuelatione diuina. Dixi scienter, nam si infirmus comedat, vel bibat reus nocuiam putans, vel non aduertens, quod ei noceret, non peccat mortaliter iuxta eisdem Summis, & Doctores. Quinimò tamen credat cibum, vel potum futurum læuium, seu allaturum aliquod nocuum, sed non magnum, nec notabile, puta effectum dolorem alique capitis, vel maiorem aliquam febrem, non peccat mortaliter iuxta eisdem Summis, & Doctores, quia nocuum non est magnum; & quia potest esse compensatio grauioris, vel equalis afflictionis, quia aliquando ius, ad quam temperandam infirmus bibit aque quantitatē, ex qua præuidetur febris augmenum, infert maiorem afflictionem, quam sit ea, quæ est ex febris augmento etiam maximo, vt notant Syluester, & Angelus; inter duo autem mala minus est eligendum *cap. duo dist. 13.* Ad id Sanchez ex sententia iuniorum Doctorum, quod non peccaret mortaliter infirmus, etiam si ex intentione illud non notabile intendere.

An teneamur vitam nostram corporalem prolongare, cum possumus, vitando cibis delicatioribus, medicinis exquisitis, abstinento ab aqua, habitando in loco salubriori, sumendo quotannis phar-maca &c.

180.

Quanto licet homo non possit ex proposito sibi vitam decurrere, & abrumperere, nullus tamen tenetur vitam prolongare. Quare nullus ad vitam prolongandam, & conseruandam tenetur vi cibis delicatioribus, selectis, & optimis, licet saluberrimis, sed sufficit, si communibus, dummodo sint ex his, qui ad vitæ conseruationem naturaliter sunt producti. Ita Sotus lib. 5. de *instit. quest. 1. art. 6.* Victoria *relecti de temper.* num. 12. & in *relat. de homicid.* num. 33. & 34. Medina *Cod. de ieiunio. quest. vltim.* Covarruias lib. 4. var. 2. num. 10. Petrus Nauarrus lib. 2. de *restit.* cap. 3. num. 88. Ioannes Alphonsus in *speculo medicina luminari* 1. fol. 69. Balthazar Gomez d. *cap. 6.* numero 13. Sayrus lib. 7. *clau.* d. *cap. 9.* numero 28. & 29. Fagundes in *decalog.* lib. 5. cap. 11. num. 18. & 19. Sanchez in *opusc. moral.* lib. 5. cap. 1. dub. 33. num. 1. Raynandus de *ortu infant.* cap. 7. numero 13. & alij à Gomezio, & Sanchez *relati.* Et contrarium dicere, esset damnare omnia ieiunia Ecclesiastica, & Monastica. Omne enim non tenetur (vt Ioannes Alphonsus loco citato aduertit) omne adhibere studium ad producendam vitam, aut illam conseruandam, seu valeudinem tuendam, imò ea sollicitudo est reprehensibilis, nec Christiano digna, Christo testante Matth. 7. *Nolite solliciti esse anima vestra, quid manducabitis, &c.* dum per se nocivis non biter non vitatur; imò potius aliquantulum nocivis, siue non ita salubribus vi licebit ob mortificationem seu penitentiam agendam propter peccata, vel ad redigendum corpus in ierurtem, vel ad imitandos sanctos in asperitate vitæ. Ita Victoria d. *relecti de homicid.* numero 33. & 34. Et colligitur etiam ex San-

chez lib. 4. *summ.* cap. 6. num. 4. Dum dicit, non tenetur aliquem exequi votum de nimis penitentiis, quando dubium est, vel sunt opiniones, an & notabiliter corpori sint nocivæ, ex hoc enim sequitur illas teneri exequi, quando modicum damnum salutis necitationes essent paritæ. Dixi, *sed sufficit, si communibus, &c.* Quia ex alimentis quedam sunt (vt notat Victoria d. num. 31.) quæ non sunt proprie alimenta, quia de se sunt insalubria, & nocua humanæ valetudini, inter quæ non solum enumerantur venena; sed etiam alij cibi insalubres, vt fungi, herba cruda; femina, & fructus acerbi, & alij cibi similes nocui, qui communiter non sunt in usu hominum. Alia sunt alimenta, quæ licet non sint ita salubria, sicut alia, non sunt tamen contraria vitæ humanæ, vt oua, pisces, lacticia, potus aque. Igitur quamvis homo teneatur abstinerere à cibis prioris generis, vt potius nocivis valetudini humanæ, & illis vi esset se interficere, vt in terminis Victoria, & Fagundes *loc. cit.* Sufficit tamen, si vitæ posterioris generis cibis, quibus communiter homines vescuntur, & in quantitate, quæ ad conseruandam vitam, & valeudinem sit est, iuxta omnes præallegatos Doctores. Quare si Medicus alicui consulat, quod si comedat carnes, aut bibat vinum diutius decem annis viuat, quam cum piscibus, & aqua, non ideo non licebit ei abstinerere à carnibus, & à vino, cum potus aque non sit contrarius vitæ, neque hoc fit vitam minuire, sed non producere, ad quod non tenetur quisquam. Ita in terminis Victoria numero 34. Sanchez, Fagundes, Sayrus, & alij præallegati. Prædicta intelliguntur de sanis; Nam ægotantibus alij sunt cibi insalubres, & nocui, qui sanis sunt salubres, à quibus idem ægi tenentur abstinerere iuxta tradita *num. precedenti.*

Quemadmodum autem, vt diutius viuat, nullus tenetur vi vino; ita etiam non tenetur abstinerere à vino ob eandem rationem. Et ita sentiunt præfati Doctores.

Item iuxta eisdem Doctores, nullus gratia sanitatis, & ad prolongandam, aut diutius conseruandam vitam tenetur mutare locum habitationis, aut viueri in loco saluberrimo, sed maxime ob bonum virtutis, & carnis mortificationem potest habitare in regione nocua frigoris, vel caloris, vel humiditatis. Vnde refertur D. Norbertum Præmonstratensis Fandatorem domos foundationis iuxta Paludes, & aque fluente valde prope erexisse, vt Religiosi ægotantes d'gerent, & inde potius vitam naturaliter sunt producti. Et idem scribitur fuisse Diuum Bernardum, sicut enim honeste, & licite, atque non sine merito pedibus nudis incedunt plures Religiosi ob bonum virtutis, & tamen medium esse nocium salutis nemo non fatebitur; & humi cubare, & catenas ferreas circa corpus ferre licitum est ob bonum virtutis, quamvis cum aliquo detrimento salutis; ita etiam fas est ob bonum virtutis neglecto loco saluberrimo degere in minus salubri, & aliquantulum nocivo. Quæ omnia fieri posse honeste videtur satis conuincere illud Christi Domini Ioannis 12. & Matthæ 10. *Qui odit animam suam* (id est vitam) *in hoc mundo in vitam eternam custodit eam.* Quasi dicat, cui perfecta salus, & valeudo occasio fuerit animam suam perdendi, odio habeat illam, & illis vitatur cibis, seu mediis, quibus valetudo minuitur, & attenuatur aliquantulum.

Item iuxta eisdem Doctores, & alios *suprà* numero 165. allegatos ad salutem conseruandam nemo tenetur; exquirere exquisitissimam medicamentum.

Item iuxta eisdem Doctores ad prolongandam vitam nullus tenetur quotannis sumere phar-macum,

cum, & se purgare ad vitandas febres, aut alias aggritudines, etiam ubi neglecta annuali purgatione esset probabile periculum mortis. Et ita Innocentius in cap. *tuas*, numero 5. de homicidio, inquit, quod non teneatur aliquis vivere medicinaliter, quia omnia sunt bona fanis; imò quod sanus malè faciat vivendo medicinaliter dixit Cornelius Celsus libro 1. *de re medica* cap. 1. & postea Ripa de remediis ad curandam pestem in paragrapho incipiente Medicorum auxilio numero 121. Ex quibus patet hominem non teneri prolongare vitam, nec ad illam diutius conservandam vti omnibus mediis, quibus ei liceret vti, sed sufficere si mediis ordinariis, & communibus conseruet.

An sit licitum ieiunium, abstinentiis, & aliis penitentis, & corporis castigationibus vitam abbreviare.

Vtrum autem liceat vitam corporis abstinentia, ieiuniis, & penitentis, afflictionibusve, aut macerationibus abbreviare, & illis ita vti, vt illorum causa vel saluti notabiliter noceatur, vel vita decuratur. De hac re agunt Victoria, Ioannes Medina, Couarruias, Petrus Nauarrus, Sayrus, Sanchez, Fagundez, Balthasar Gomezus loca supra numero 180. allegati. Sanchez Thomas 2. 2. q. 147. art. 1. ad 2. idem Caietanus Soto de secreto reg. memb. 1. q. 3. concl. 3. in confirmatione quatuor argumentorum. Tolemus lib. 5. cap. 6. numero 14. Raynandus de ortu infanti. cap. 7. numero 13. & 14. & alij apud eisdem.

Primo certum est apud prefatos Doctores, & alios, si quis non vult omnino edere, vel velit abstinere à cibo necessario, seu minus necessario edit, vt breuiter moriatur (quod fecisse Porum Regem Indiarum, cui victus esset ab Alexandro, refert Iulianus lib. 12.) eum peccare mortaliter contra dilectionem sui, & contra quantum decalogi præceptum, ac contra iustitiam latissimo modo in Republicam, esset enim fe interficere, seu velle fe occidere; sicut enim aliis mediis non licet fe occidere, vitamve propriam detruere, ita nec abstinentia totali à cibo necessario, & iuxta id maxime intelligendus est S. Hieronymus à Diuo Thoma vbi supra relatus, dicens, non disserere vtrum magna, vel paruo tempore te interimas. Cum enim cibus à natura sit ordinatus ad vitæ corporalis conservationem & ad hunc finem propriæ vitæ conservandæ omnibus animalibus indiderit naturalem inclinationem ad illum capiendum, tenetur & ipse homo conservare propriam vitam per alimentum, seu sumptionem cibi ad illius conservationem necessariam, ne faciat contra illam naturalem inclinationem, & obligationem fe conservandi, sique sui occisor. Quare etiam si pietatis, ac religionis intuitu ea intentione breuiter moriendi nolit prorsus edere, vel abstinere à quantitate ad vitam sustinendam iuxta suam complexionem necessariam, peccat mortaliter, vt notant idem Doctores præsertim Couarruias, & Gomezus, cum nulla causa possit rectificare actum fe occidendi.

Et hominem teneri conservare vitam per alimentum, adeo vniuersaliter, & absolute verum putant aliqui, vt velint etiam damnatum iustè indicis sententiam, vt inedia moriatur, teneri edere, nec posse licite abstinere à cibo, si ei clam offeratur; probantes illa ratione, quod abstinentia ab omni cibo sit actus omnino, & directè tendens ad mortem; & consequenter nulla ratione licitum esse posse. Ita Sanchez Thomas 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. idem Caietanus, Couarruias d. lib. 1. var. cap. 1. numero 10. initio. Balthasar Gomezus cap. supra d. nu. 180. citatis. Victoria d. relict. de homicidio.

cid. num. 28. Driedo, Castus, Nauarrus, Petrus Pleza, Armilla, Arragon, Bannes à Sanchez in episc. moral. lib. 6. cap. 4. dub. 14. num. 4. & à Balthasare Gomezio, & Couarruias relati. Quamvis verius sit contrarium, & posse licite omnino à cibo oblato abstinere, vt in ipso impletur iustitia, & vt aliis præbeat patientiæ exemplum, & vt Deo pro peccatis satisfaciatur: ita Petrus Nauarrus de relict. lib. 2. cap. 3. num. 75. & seq. Sanchez d. dub. 14. num. 5. Sayrus lib. 7. clau. cap. 9. num. 21. & lib. 12. cap. 18. num. 30. fine. Lessius de iust. lib. 2. cap. 9. num. 29. Fagundez in decal. lib. 5. cap. 12. num. 24. Maior, Sotus, Salon, Tabiena, & Angelus relati partim à Sanchez, partim à Gomezio. Id enim non est directè fe occidere, sed indirectè, & reductiue; causa autem indirecta non est culpabilis (vt in præcedenti huius tituli sæpè dictum est) nisi quando quis causam apponens potest, & tenetur illam vitare; iustè autem damnatus non tenetur illam vitare ob illos bonos fines virtutis: Homo enim licet non sit dominus, fed tantum custos suæ vitæ, ratione tamen huius custodiæ habet vsum illius acceptum à Deo in exercitium virtutum, & ita licet ob nullum finem quantumvis de fe bonum, & honestum non possit positè fe interficere; sibiue vitam detruere; nihilominus ob exercitium alicuius virtutis potest licite cessare à vita producenda, & conservanda, vt constat ex pluribus exemplis in hoc paragrapho supra adductis, & aliis à Sayro, Lessio, & Fagundez relatis; ita ergo in præfati casu, cum damnatus abstinere ab omni cibo etiam sponte ablato non sit fe occidere positè, sed tantum cessare à vita sustinenda, & ob bonum, seu exercitium obedientiæ, exempli patientiæ, & satisfactionis pro suis peccatis, talis abstinentia non erit illicita, & culpabilis, sed licita, & meritoria. Et ob hanc eandem rationem dampatus iustè ad mortem, qui posset à carceribus fugere, non tenetur id facere, sed ob eisdem fines potest licite manere; quia id etiam non est fe positè occidere, sed solum cessare à conservanda vita. Ita idem Doctores proxime citati, & etiam Couarruias d. cap. 3. num. 8. & 10. Balthasar Gomezius d. cap. 6. num. 12. Caietanus, & alij à Sanchez dicto cap. 4. dub. 13. relati. Potest tamen licite idem iustè damnatus vel ad moriendum inedia cibos oblatos edere, vel è carcere aperto fugere ex bono fine conservandi suam vitam, quantum potest, & durissimum esset, & supra humanis vires velle eum obligare ad abstinendum à cibis, vel fuga in tali casu. Ita præfati Doctores omnes. Et de prædictis etiam in sequenti parte capituli primo §. decimo nono.

Secundò certum est seclusa illa intentione breuiter moriendi, seu abbreviandi vitam vti ieiuniis, penitentis, & afflictionibus discretis, & iuxta prudentiæ regulas ob bonum virtutis non solum esse licitum, sed etiam meritorium, licet inde vita sit abbrevianda, idque prævidetur. Ita omnes Doctores numero 181. allegati, & alij omnes. Et tunc iuxta Ioannem Molinam Codicis de ieiunio questione vltima. initio. Raynandum dicto numero 14. Et alios omnes Abstinentiæ, & penitentis circa omne dubium sunt discretæ, & iuxta prudentiæ regulas, si per eas solum sensibiliter, & remotè tantum vita abbrevietur. Ita Medina, & Raynandus locis citatis, & omnes fatentur. Et constat tam exemplo Sanctorum Patrum, qui radicibus, & oleis in eremo vtebantur; & asperitiam vitam agentes frequenter ieiunabant; ex quo necesse erat vires extenuari, & radicale humendum paulatim corrumpi, & per consequens eorum vitam abbreviari; quos secundum naturam certam esse diutius victuros, si abstinentiæ asperitatem temperassent; tum quia quantum ieiunia aliqualem corporis aggritudinem interant, non ideo

ideo oportet à ieiuniis cessare, modo tanta non sit, quæ fortitudinem mentis impediat iuxta Divum Bernardum in Cantica Canticorum, dicentem, *Carus infirmitas robor spirituale auget, & vires subministrat; fortitudo vero carnis debilitatem spiritui operatur*; tum quia letitias afflictiōis incumbere, frequenter prædicatur, & similes actiones literarias exercere sunt actus, per quos vita multis saltem insensibiliter abbreviatur, & tamen sunt liciti, & honesti, & iuxta regulas prudentiæ; nec ab illis ob illam insensibilem, & remotam abbreviationem vitæ tenemur abstinere; ita ob eandem insensibilem vitæ brevitatem ex illis provenientem non tenemur à ieiuniis, & aliis corporalibus afflictionibus, quæ ob bonum animæ forent à viris perfectis assumi, abstinere. Maxime autem censetur discretæ, & iuxta prudentiæ regulas, atque laudabiles, ac meritoria inter Religiosos (vt notavit Sayrus libro septimo, dicto capite nono, numero trigesimo tertio) vigilia, ieiunia, & penitentiæ, quæ ex regula sunt præscriptæ; cum enim à viris sanctis, ac prudentibus excogitatur sint; & à Summis Pontificibus approbatæ, & ad veram, solidamque virtutem, & mortificationem comparandam accommodatæ, non censetur esse contra rationem, & prudentiæ regulas, sed iuxta illas. Et consilium si in omnibus illis exerceatis à suis superioribus, quibus tota anima aperienda est, dependere.

184

Tertio certum etiam est seculæ ignorantia, vel inaduentia, aut bona fide, peccatum esse, & ex sua natura vii abstinentiæ, ieiunij, & penitentiæ indiscretis, & contra rationem, & contra rationem, & prudentiæ regulas. Ita absque dubio Doctores sapienter & infra citati; inter quos solum est dissidium, quænam abstinentia, & penitentiæ, seu afflictiones corporales censenda sint, indiscretæ, & contra rationem. Et iuxta omnes, & ex textu expressum in can. non meliorer de consecratione dicto 5. Censetur, & est elicit abstinentia indiscreta; quando quis ita abstinet à cibis communibus, vt non sumat quantitatem præcisè necessariam ad alimentum, & sustentationem; & valitudinem in diuidiū secundam diuersam vniuersalisque complexionem. Rectè enim ratio non dicitur (vt in terminis notavit Sanctus Thomas, & ibidem Caietanus 2. 1. questione 177. articulo 1. ad 2.) vt etiam propter opera spiritualia, quis tantum de cibo subtrahat, vt natura conseruari non possit. Quare id facere etiam sine intentione moriendi, ex natura sua elicit peccatum graue iuxta omnes. Faciens tamen talem abstinentiam indiscretam intuitu pietatis, & vt carnem domet, ac spiritui subiaciat, non aduertens se excedere viendo tali abstinentia excusatur ab omni culpa iuxta omnes; si autem aduertat se excedere, putet tamen se bene facere, non excusatur à peccato, peccatum tamen non elicit mortale, sed veniale tantum propter iustam intentionem, & bonam fidem, vt in terminis Caietanus loco citato. Nauarrus in man. capite 15. numero 12. Conatuuius var. 1. capite 1. numero 6. Tolemus loco supra citato Sanchez in opuscul. mor. libro 5. capite 1. dub. 3. numero 12. & alij recentiores. Et quamuis Petrus Nauarrus de restitut. libro 1. dicto capite 3. num. 91. & 92. impugnet prædictam distinctionem, vellicque esse mortale quoties aduertitur excessus non obstant intentione boni finis, & illa bona fide, quæ putat se facere bene; quem etiam sequitur Balhuazar, Gomelius dicto capite sexto numero quinto, verumcul. sed tertia verior. Innixus d. textui in citato. can. non meliorer, nihilominus immittit reproband; nam illa bona fides sufficiens est ad excusandum à mortali; sicut etiam si quis bona fide credat se hic & nunc excusari à ieiunio de præcepto, si non ieiunet non peccat mortaliter, illum excusante illa bo-

na fide, etiam si aliqui teneretur ieiunare, vt tradunt communiter Doctores, & notati *romo tertio mor. var. titulo 9. de ieiunio Ecclæs.* Tunc ergo talis abstinentia cum aduentia excessus elicit peccatum mortale, quando quis eam facit nullo proposito sine honesto, & cessante bona fide, quæ credit se facere bene, & obsequi Deo. Et iuxta hoc intelligendi sunt Canonistæ scilicet ab d. can. non meliorer à Gomezio allegati, adferentes esse peccatum mortale vii indiscretis abstinentiæ etiam pietatis, & religionis intuitu cum aduentia excessus, & quod inde sit sequenda vitæ abbreviatio. Vnde cum aduentia excessus faciens talem abstinentiam illa bona fide, si à Confessione, vel alio viro prudenti, & docto, cui credere debeat, admonetur se male facere viendo tanta abstinentia, in illa persequens etiam intuitu pietatis, & vt carnem domet, peccabit mortaliter; quia cessat bona fides.

Difficultas ergo est, an quoad abstinentiam à communibus cibis quantum ad pluralitatem comestionum, vel quantum ad quantitatem, An si sumatur cibus necessarius ad alimentum, & conseruationem individui, & ob vigiliis, aut alias corporis afflictiones notabiliter, seu sensibiliter vitæ abbreviatur, idque, qui tali abstinentia, seu penitentiâ, & afflictionibus corporis continuatur virtutem, clarè aduertit, talis abstinentia, vel penitentiâ sit absolute censenda indiscreta, & illicita, & ex se peccatum mortale, licet inde sic ieiunans, vel abstines, aut corpus assilgens non impediatur ab impletione sui officij; seu notabiliter non inhabiletur ad officium, ad quod sub mortali tenetur; an verò tunc solum sit censenda indiscreta, & illicita, quando practer notabilem, atque præxiām abbreviacionem vitæ per talem abstinentiam, vel corporis afflictionem quis notabiliter se inhabilet ad implendum officium ad quod tenetur.

Et vt censentur, & sint indiscretæ ieiunia, abstinentiæ, & aliz corporis castigaciones, & penitentiæ, & consequenter illis continuatur vtens peccet mortaliter, sufficere, si ægritudine notabilem inferat, vel notabiliter, seu sensibiliter vitam abbreviant non habito respectu inhabilitatis ad officia debita, in terminis asserunt Ioannes Medina Codice de ieiunio, dicta questione vltima, & Raynaudus dicto capite septimo, numero decimo quarto, & consensunt Sanctus Thomas, Caietanus, Conarmonius, Soto, Martinus, Nauarrus loci supra allegati, Petrus Nauarrus dicto capite 3. numero 88. Petrus Arragon 2. 2. questione 64. articulo 5. ad 5. Sayrus libro 7. clau. capite 9. numero 32. Fagundes in decalog. libro 5. capite primo numero 17. & Balhuazar Gomelius de potestate in ipsum libro 2. capite 6. numero 3. & 5. Quatenus absolute docent eum; qui vitat ieiunij, abstinentiæ, & penitentiæ, quas aduertit notabiliter nocere saluti corporis, vitamque notabiliter diminuit, peccare mortaliter, etiam si non viatur intentione vitam decurandi.

Probat hanc sententia, quia ex abstinentiæ, & asperitates notabiliter, & sensibiliter vitam abbreviantes videntur omnino directæ, & immediatè tendere in vitam, eamque proximè ledere, quod est illicitum, quod secus est, quando abstinentiæ, & asperitates ob incommoditatem corporis aliquam tantum insensibiliter nocent, & vitam diminuunt iuxta tradita numero 183. nam tunc solum remotè, & indirectè vitam corporalem ledunt. Confirmatur hæc sententia tum dicto illo Diui Hieronymi supra numero 182. adducto, quod Caietanus 2. 2. quest. 147. dicto articulo 1. circa responsum ad 2. sine alio intelligi, quando aduertitur notabilis excessus nocentem ex abstinenti-

185

tiis, & corporis aspectibus prouenientis; tum ex eodem Diuo Hieronymo relato in d. can. non mediocriter, de consecr. d. 5. ubi reprehendit abstinentiam immoderatam, & vigilas, seu Psalmorum, vel Officiorum decantationem, quibus amentie, aut tristitie nota incurritur.

Et post modicum addit, *Audiant itaque, qui ea, qua necessaria sunt corpori, subtrahunt, aliud quod per Prophetam Dominus loquitur; Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum; de rapina vero holocaustum offert, qui sine ciborum egestate, vel somni penuria corpus immoderate affligit.* Tum ex illo Diui Augustini in regula sua, *Carnem vestram domate ieiuniis, & abstinentia esca, & potus quantum valetudinem permittit.* Tum ex illo Pauli, quod rationale esse debet obsequium nostrum. Tum demum, quia inquit Medina, si ex ieiunio, aut abstinentia verisimiliter timeatur hominem moriturum, tenetur homo huiusmodi abstinentiam deserere; nam aliqui esset homicida sui ipsius, ac proinde esset, ac suse ipsum occideret; ergo etiam ubi verisimiliter timeatur ægrotatio, cum possit esse talis, quæ semel inducta curari non possit, sed paulatim mortem allatura sit, oportet pro ea vianda cessare ab abstinentia. Non enim ad id est expectandus extremæ necessitatis articulus, sed præueniendum est. Addit tamen Medina, quod si aliter præfatis damnis, & incommodis corporeis obuiari, se mediari potest, non erit necesse à præfatis abstinentiis, & penitentiis desistere.

Sanchez *dist. dub. numero 13.* dicit vtentem nimis abstinentiis, & asperitatibus, ac penitentiis, aut vigiliis, quibus se reddit inhabilem, seu impotentem ad debita opera, quæ sub mortali præstare tenetur, peccare mortaliter. Quod est certissimum, & in terminis tradunt Sanctus Thomas, Caietanus, Sayrus, & Fagundes *loci citati*. Et id clarè probant testimonia Sanctæ Scripturæ, & Patrum numero præcedenti adducta. Et confirmat Sayrus ex Apostolo ad Timotheum 1. dicente castigationem corporis esse ad modicum utilem, scilicet de se non esse bonam, vel malam, sed utilem, in quantum deseruit mortificationi appetitus, & inordinatarum animi passionum; unde addit idem Apostolus, Pietas autem ad omnia utilis est. Ex quo inferitur iuxta Apostolum corporis castigationem in tantum esse licitam, quantum ad pietatem conducere potest; ac proinde qui ex nimis ieiuniis, aut corporis afflictionibus inhabilem se reddit ad debita pietatis, ac deuotionis, vel iustitiæ opera peragenda contra rationem operatur, & peccat, vt dicit Sanctus Thomas in *dist. responsione ad 2.* Quare ieiuniis se reddens impotentem ad reddendum debitum grauius peccat, si faciat aduerteret, vt *suprà capite primo* probatum est; item qui tenetur ad aliquod opus vel liberale, puta, legendum, vel prædicandum, aut cantandum, vel mechanicum, puta, fodiendum, adificandum, & similia, si vtendo nimis abstinentiis, vel etiam comedendo aliquid, quod notabiliter corpori noceat, se aduerteret reddant inhabiles ad implendum opus, seu officium per magnum tempus, peccant mortaliter, nisi sint eo animo, vt velint relinquere officium, & obligationi operis præstandi satisfacere, inferunt enima iniuriam iis, quibus opus præstari debet. Ita Caietanus *circa distam responsionem ad 2.* & Sanchez ex Ledesma, & aliis iurionibus. Hinc etiam si nimis abstinentiæ, & vigilie notabiliter nocerent integritati sensuum, & mentis, idque esset præiudicium, essent indifferetæ contra rationem, & temperantiam, ac prudentiæ regulas, cum sensus, & mentis integritas sit maximum bonum ieiuniis, & aliis penitentiis præferendum; &

consequenter essent peccatum graue; & maxime etiam quia sic impedirent implere alia opera pietatis, deuotionis, aut iustitiæ debita; ita aperte constat ex Diuo Hieronymo & Sancto Thomas *loci citati*.

Quod si per nimias abstinentias, & asperitates quis non impediatur ab implerione sui officii, ad illud præstandum non reddatur inhabilis, idem Sanchez *d. dub. 13. num. 11.* asserit nullum esse peccatum neque contra temperantiam, neque contra charitatem propriam, sed esse licitum ieiunare, & abstinere etiam à communibus cibis quoad pluralitatem comestionum, & etiam quoad quantitatem, dummodo sumatur cibus necessarius ad alimentum, & sustentationem, ac valetudinem indiuidui iuxta propriam complexionem, quamuis sic ieiunans clarè, & sensibilibiter aduerat ex tali abstinentia diminui eius vitam. Quam sententiam videtur expresse tenere Victoria *de relict. de temperantia num. 14.* ubi sic habet: *Si qui vitæ alimentis, quibus homines communiter vtuntur, & in quantitate, quæ solet sufficere ad valetudinem conseruandam, dato quod ex hoc abbrevietur vita etiam notabiliter, & hoc percipitur, non peccat.* Quæ verba habet etiam Sayrus *d. c. 9. num. 29. initio*. Victorium in hoc sequens; etsi numero 32, videtur oppositum docere, quamuis consideratis, ac pensatis, quæ ibi habet, rectè intelligi possit, quando non fuitur cibus necessarius ad indiuidui conseruationem, vel nimie abstinentiæ efficiunt impotentiam ad implenda debita officia. Eadem verba, quæ Victoria habet Ledesma *2. 4. q. 17. art. 6.* relatus à Sanchez, qui ait hanc eandem sententiam asseri ab aliis doctis iniurioribus Magistris. Probat Sanchez ex vsa multorum Sanctorum, & Fundatorum Religionum, qui & exercuerunt, & suis iniunxerunt grauissimas penitencias, quibus vita sensibilibiter abbreviatur. Sed Medina hoc exemplo Sanctorum contendit probati solum licitas esse abstinentias, & penitencias, quibus paulatim, & insensibiliter vita abbreviatur. Præterea idem Sanchez confirmat primò, quia id non est intendere abbreviare vitam, led occidere, sed tantum est vti mediis ordinatis à natura ad sustentationem, & non prolongare vitam, ad quod nullus tenetur, vt *suprà num. 180.* probatum est. Secundò, quia licitum est exponere vitam corporalem pro spiritali alterius, & pro vita corporali amici, vt *suprà* probatum est; ergo etiam licebit homini abstinere à cibis cum moderatione posita, propter finem spiritualem; licet aduerat sensibilibiter abbreviare vitam. Tertiò, quia aliàs esset illicitum dare operam literis per multum tempus, & exercere actus valde laboriosos, vt cursum, Nautarum, seu nauigantium, Mercatorum &c. quia per hæc, vt constat experientia, sensibilibiter abbreviatur vita. Verùm ad primam confirmationem responderet Medina, aliud esse vitam prolongare, aliud vitam, aut sanitate notabiliter nobis, aut proximis non adimere; ad primum, inquit, nec tenemur obligamur tamen ad secundum. Ad secundum responderet idem Medina nos posse, & debere exponere vitam corporalem pro spiritali proximi, & etiam pro salute animæ propriæ, cum id est necessarium, quia id postulat ordo charitatis, in proposito autem non videtur ita necessarium per ieiunia, & asperitates corporis interimere, vt anima vitæ, ac proinde confirmationem nil probare. Ad tertiam, Respondet idem Medina, si verisimile sit ex nauigatione, aut alio corporali labore mortem, aut notabilem ægitudinem sequi, cui aliter obuiari nequeat, nisi à nauigatione, vel labore huiusmodi desistendo, cessandum esse; alioqui talem nauigationem, & initerationem temerariam fore, & contra charitatem sibi debitam; sicut & in simili de ieiunio, & abstinentia in simili casu.

casu dictum est n. 185. Addit tamen non inde omnem navigationem, aut cursum debere damnari, cum talia pericula non semper verisimilia sint.

Quid dicendum? sententiam Ioannis Medinæ, & Raynandi locum habere dicendum, ubi verisimile esset nimias abstinentias, & corporis castigationes brevi mortem allaturas, vel de proximo inducturas grauem aliquam, & periculosam agritudinem; tunc enim censentur dicitur, & proximè petere vitam, & sic illis vitæ cum aduentura talis nocuenti, seu læsioni videretur se ipsam occidere, etiam si intentione se occidendi carceret: si verò ob notabile, & sensibile nocumentum post magnum tempus, & annos (vt regulariter solet contingere iis, qui studiis, operibus laboriosis, & etiam operibus penitentibus, & austeritatibus vitæ, ac vigiliis intuitu pietatis, & religionis vacant) mors, vel agritudo sit sequutura: prius tamen, quam aliqui seclusis illis penitentibus naturæ cursu spectato fuisset euentura, tenenda est sententia Sanchez, aliqui ieiunia, & rigorose abstinentiæ, corporisque castigationes continuatæ siue spontaneæ, siue ex instituto nonnullarum Religionum fiant, vix absque scrupulo possent exerceri; item qui multum, & continuatè vacant studiis legendi, seu docendi, vel consulendi, vel prædicandi, vel libros euangelii gratia, sepe anxii essent; vnde penitentiarum, asperitatum vitæ & studiorum remissioni, ac neglectui lata aperiret via. Et sententiam Sanchez certè confirmant exempla Sanctorum Patrum, & Eremitarum, Anacoretarum, & Fundatorum Religionum, de quibus supra n. 185. & 187. & verè hoc pacto penitentibus, & abstinentibus vi sumpto necessario cibo ad sustentationem, conseruationem, & valentiam indiuidui necessario, sensibilibiter aduertendo vitam fore abbreviandam non est se occidere, sed tantum non prolongare vitam ob bonum virtutis; quod iuxta omnes licet; & alij Doctores pro sententia Medinæ, & Raynandi allegati rectè possunt intelligi, quando nimis abstinentiæ sunt tales, vt non sumatur cibis ad indiuidui iuxta eius complexionem, sustentationem, & conseruationem necessariis.

Monachi Carthusienses in agritudine periculosa ad vitam conseruandam, & aliqui morituri nisi edant, possint, an & teneantur abstinere ab esu carnum.

189

Ex traditis huc vsque resoluenda est difficultas tacta supra n. 171. siue, de Monachis Carthusiensibus, an scilicet, cum graui, & lethali morbo laborant, si Medicus iudicat illis ad salutem recuperandam omnino necessarium esse vesci carnibus, teneantur illas edere, an verò licet possint, ac debeant ab illis abstinere non obstante illa extrema necessitate, cui aliter non potest consuli, & vita conseruari.

Igitur imprimis sciendum, quod et si Carthusienses sani, & infirmi etiam in extremo vitæ periculo existentes carnes non edunt; nihilominus nullum habent votum de tali abstinentia, nec aliquod statutum obligans etiam ad peccatum veniale, vt Sanchez in quæst. moral. lib. 5. cap. 1. dub. 34. n. 2. notat ex Petro Sutore Carthusiano in historia sui Ordinis lib. 3. tit. 3. cap. 8. ubi refert Ordinem Carthusiensem extitisse per 170. annos absque aliquo statuto talis abstinentiæ, sed illam seruasse ex consuetudine ab initio Ordinis, scilicet, Anno 1084. vsque ad 1254. in quo in quodam Capitulo Generali statum est statutum de tali abstinentia sub graui pena in transgressores, & prius quidem eiectionis à religione, & postea sub minori nempe priuationis perpetuæ officij, si fuerit Prior, Vicarius, aut Procurator; & respectu aliorum priuationis perpe-

tuz officiorum, & carcerationis ad beneplacitum. Quod tamen statutum ad nullam culpam obligat, cum constitutiones eiusdem Ordinis ad nullam culpam obligent essentialibus votis exceptis, vt idem Sanchez ibidem notat. Hoc notato:

Si Carthusiensis Monachus existat in extrema necessitate ab extrinseco edendi carnes, scilicet, quia illi deest omnis cibus præter carnes, quas si non edat, fame moriatur, videtur certum teneri illas comedere. ita præcitatus Petrus Sutor, Victoria relect. de temp. num. 10. initio. Rodriguez in Summ. tom. 2. capite 94. num. 16. Ledesma 2. 4. quæst. 17. art. 6. Azorius relect. de temp. lib. 2. capite 3. quæstione 14. fine. & Sanchez de dub. 14. numero 5. quia cum mors ex sola fame sit violenta, videtur illi imputari.

Si verò existat in extrema necessitate ab intrinseco nempe ab agritudine, in qua Medicorum iudicio non possit vitam conseruari, nisi edendo carnes; vel quia alij cibi sint ei inutiles, vel quia nullum alium cibum appetit, ita quod si carnes non comedat, moriatur. Aliqui tenebant tunc obligati ad carnes comedendas, etiam si vellent nunquam comedere illas in quacunque infirmitate quantumvis periculosa; & quod tunc non comedens carnes censetur se ipsum occidere. ita Ioannes Medina Cod. de ieiunio quæst. 17. in respons. ad 4. Ioannes Andreas num. 17. Panormitanus num. 2. Felynus nu. 3. Alexander de Neou n. 6. fine. de inuicando. Balthasar Gomez de potest. in scriptum lib. 2. ca. 6. n. 5. & ita etiam sentit Maior, Gerson, & Martinus relati à Victoria, & Sanchez, quando sine scandalo, seu ordinis dissolutione, & obseruantia regulari, putà fecerit possit comedere.

Verum primò dicendum, vix posse dari casum, in quo æger nequeat vitam conseruari, nisi carnes comedat. Nam Arnoldus à Villa Nova Medicus docuit sine esu carnum posse homines viuere; & infirmos reparari; prout tradunt Ioannes Andreas in capite secundo de obseruatione ieiunij, & Anania in capite sicut ex litterarum, numero secundo, de homicidio.

Secundò dato, quod Carthusiensis periculoso morbo laboranti Medicus ad recuperandam salutem iudicaret omnino necessarium esum carnum, adhuc probabilius est, non teneri neque in secreto illas edere, ita Victoria loco citato. Petr. Sutor ubi supra referens insigne miraculum ad id confirmandum. Dionysius Carthusianus in laudibus sui Ordinis. Rodriguez, & Ledesma ubi supra, Azorius de 4. 14. Vasquez 1. 2. diffinit. 162. cap. 4. Sayrus lib. 7. clau. cap. 9. num. 30. Sanchez de dub. 34. num. 6. Fagundez in decal. lib. 5. cap. 11. numero 19. Filiuicinus tom. 2. tract. 29. cap. 5. numero 80. & alij apud Azorium, & Sanchez. Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus, quia in hoc casu Carthusiensis ob bonum virtutis, scilicet, abstinentiæ communis, religionis, & obseruantie statuti Ordinis abstinere à carnibus, si moriatur, moritur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa, nec ipse censetur se occidere, sed tantum non prolongare vitam comedendo carnes, non tenetur autem quis prolongare vitam omnibus medijs possibilibus, sed tantum communibus; & præsertim quando id facit ob aliquod opus insigne virtutis, nempe charitatis (vt quando inuasus iniussu lethali concius culpe mortalis finit potius se ad inuasorem occidi, quam illum occidere; vel constitutus in extrema necessitate habens panem sibi omnino ad vitam tuendam necessarium, sponte tribuit alteri in simili necessitate assistenti iuxta multorum opinionem, etiam si sit persona priuata, & iuxta omnes si sit persona Republicæ valde utilis, de qua re in sequenti parte cap. 1. §. 19.) vel ob bonum commune, vt in præfati Carthusianus in extremo vitæ periculo constitutus licet à carnibus abstinere

190

191

192

193

abstinet exponendo vitam corporalem ob bonum commune religionis, & constitutionis tam Sanctæ obſervantiz, quæ ſi in tali neceſſitate relaxaretur, facile ſequi poſſet diſſolutio religionis, & obſervantiz Ordinis, & idem trahi ad minores neceſſitates; poſteſt autem quæ pati à charam propter vitæ corporalis pro maiori bono, quale eſt præſtat bonum virtualis abſtinentiæ, & obſervantiz, ſtatuti, ſeu conſtitutionis in tota religione. De cuius ſtatuti, ſeu conſtitutionis honeſtate non eſt dubitandum, cum facta ſit ob bonum religionis, & virtutis abſtinentiæ, vt Azorius, Sayrus, Viſtoria, & Fillucius *loci citatis*, & dato etiam quod aliquando quis Monachus ægrotans ex abſtinentia carnis moriatur, quia tamen hoc non ita frequenter contingit, honeſte, & meritorie Carthufenſes ſerunt hanc iacturam pro maiori bono ſcilicet abſtinentiæ.

Hinc licet non poſſit fieri votum de abſtinentia à carnibus præciſe in extrema neceſſitate (ſicut nec conſtitutio) quia hoc nihil bonitatis habet, vt in terminis Viſtoria, & Sanchez; tamen quis poſſet emittere abſolute votum de abſtinendo perpetuo à carnibus, & ſic etiam non edere illas in extrema neceſſitate, quia abſtinere à carnibus perpetuo ob bonum virtutis eſt honeſtum & bonum, licitum enim honeſtum, & meritorium eſt non vt carnis eſu, & vini potu ob bonum virtutis abſtinentiæ, & domandam carnis libidinem, & vt dictum eſt, ratio accidere poſſet, quempiam inſanum moti ex ſola abſtinentia, ita Viſt. Ledefma, & Sanchez. Ad dentes quod etiam ſeculo voto, ſi quis propoſuiſſet nunquam comedere carnes ob bonum abſtinentiæ, poſſet in præſata extrema neceſſitate non comedere ob eandem virtutem.

Tertiò Carthufenſes in præſata neceſſitate poſſunt abſque peccato edere carnes, cum, vt dixi (non habeant votum non edendi, nec ſtatutum obligans ad culpam, licet poſſint puniri poena ſtatuti. In ò etiam ſi emiſſent votum talis abſtinentiæ à carnibus etiam in extrema neceſſitate, illos in tali neceſſitate poſſe licite illas edere propter neceſſitatem, ſicut poſſunt non edere propter reuerentiam legis, tradunt Viſtoria *d. reſcit. de tempore. numero decimo*, & Ledefma *loco citato*. excuſatur enim (inquit Viſtoria) David comedens panes propoſitionis propter neceſſitatem, & Diſcipuli vellentes ſpicas die ſeſto Matth. 15. vt ait S. Thomas 3. part. quæſt. 4. artic. 4. ad 3. Idem Viſtoria num. 9. ait in tali neceſſitate Carthufianum, qui tale votum emiſſet poſſe licite edere carnes non tantum ſecreto, ſed etiam publicè non obſtante ſcandalo reſpectu aliorum, quia ſtante doctrina publica de licito uſu in extremo vitæ periculo eſſet ſcandalum phariſæorum. At Sanchez *diſſo. dub. 34. numero ſextimo* tenet, quod ſi Carthufenſes iuxta Ordinis regulam emitterent votum de perpetua abſtinentia à carnibus, etiam in extremo vitæ periculo, tenerentur illud in eodem etiam periculo ſerare, quia cum fit votum de re licita, & honeſta, ſicut & tale ſtatutum, eo quod factum ſit ob bonum religionis, & virtutis (vt aiunt Azorius, & Fillucius *loci citatis*) ex neceſſitate obligat. Quod tamen videtur ſatis durum, ſaltem quando poſſet ſecreto, & ſine ſcandalo carnes edere. Et quidem perſonam priuatam, quæ feciſſet votum perpetuæ abſtinentiæ à carnibus non teneri illud ſerare in extrema neceſſitate, cum non ſit in bonum religionis, tradunt Rodriquez *ubi ſupra*, Sylueſter *v. rotum 2. quæſt. 13*. Angelus *v. eodem 3. n. 21*. quos reſert, & approbare videtur Sanchez *diſſo. dub. 34. num. 6*. Aduertens num. 10. eum, qui abſolute vouiſſet non edere carnes, vel non edere in tali die, poſſe edere in caſu morbi, eo quod communiter non intelligatur qui velle ſe obligare ad abſtinentiam in tali neceſſitate.

D. Io. Angelus Boſſius. De eſſentiâ, contr. Matrim.

Speciata proliſ aterna ſalute, an mater prægnans ex charitate teneatur cum propria vita periculo pati. & etiam procurare vteri ſectionem, quando nullum aliud remedium eſt conſulendi bono animæ eiſdem proliſ, quæ probatiſ ſperatur fore ſectioni ſuperſtitem, & ſuſceptura baptiſmum.

Dubitatur tertiò, an ſpectata proliſ bono, cum ſcilicet, ſi mater prægnans vita non ſecetur, proles in vtero eius clauſa iam animata cetèro ſit corpore, & anima peritura; Si verò ſecetur, ſit probabiliſ ſpes, vt proles retineat vitam temporalem, & ſalutem æternam conſequatur per baptiſmum ſuſceptionem, teneatur mater ex charitate erga prolem, vtque ſuccurrat eius extremæ neceſſitati ſpiritu ſui, admittere, & pati ſectionem, licet cum aliquo periculo propter vitæ corporalis.

Non tenet in terminis aſſerunt Emanuel Sà *v. charitas num. 4*. Ioannes Sancius in *ſelectis diſputat. 10. num. 9*. quibus videtur conſentire Caſtrus Palauſ *tom. 1. diſputat. 1. poſit. 9. num. 5. ſine*, pro hac ſententia poſſunt allegari Vaſquez, & Baſilius Pontius *loci ſupra num. 129. allegati*. Cum dicunt matrem non teneri pro vita ſpirituſualis proliſ exponere propriam vitam corporalem. Et poſſet hæc ſententia probari argumentis, *diſſo. num. 129. 135. & 137. additiſ*. Præter quæ proponuntur ſequentia.

Primò, quod mater poſſit licite reſpueſte tam horrendum, & atrox remedium ſue vitæ corporalis, & virtutis vitæ corporalis, & ſpirituſualis proliſ, permittendo ſuam corporalem ſalutem, & proliſ pariter tam corporis, quam animæ Dei prouidentiz.

Secundò, quod non poſſet dici caſus extremæ neceſſitatis ſpirituſualis omnino à ſectione vteri materni dependentis, cum etiam intra vterum proles poſſit baptizari operâ obſcetricis.

Tertiò, quod data impoſſibilitate actuali baptiſmi, & ſacræ ablutionis proliſ intra vterum exiſtentis poſſit dari ſupplementum baſiſmi, quo culpa originalis deleatur per gratiæ inſuſionem, etenim in impoſſibilitate baptiſmi in pueris rationis uſu carentibus loco baptiſmi ad delendum originale per gratiæ inſuſionem ſufficere parentum preces, & pueri oblationem, vt fiebat in lege naturæ quoad mafculos, & feminas & in lege Moſayca quoad feminas, & etiam quoad mafculos ſaltem ante occiduum vitæ quo circumciſſio conſecratur, docuit Caſier. 3. p. q. 68. art. 2. & poſtea Tilmannus Segebergienſis *lib. de bapt. & de bapt. quod ſimile tradidit Gerſon 2. ſerm. de Nativitat. Dep. conſil. 21* dicens in tali caſu orandum eſſe pro parulo, ſi forte conuerſetur, & agnoſcat, id eſt, non imputet ei Deus baptiſmi defectum. Et ſauent Sylva *v. baptiſmus 1. n. 5. & 7. Valenz. p. diſp. 2. q. 5. p. 3. & alij, Suar. 10. 3. in p. diſp. 27. ſect. 3. initio relati*. quatenus ſentiunt Deum ſupplere aliquando defectum baptiſmi iſtiti b defectum debitz matris, vel formæ, vel intentionis miniſtri. Et probatur ratione, quia aliqui hi infantes in vtero matrum clauſi eſſent excluſi à prouidentia diuina à re omnino neceſſaria ad ſalutem, & ita Deus videretur deſciſſe in neceſſariis.

Verùm iuxta tradita ſupra *n. 130. cum ſeqq. ad 140. aſſerit d. matr. ex præcepto, ſeu obligatione charitatis in ea extrema neceſſitate ſpirituſuali proliſ, alioqui cū vita corporali amittatur ſalutem æternam teneri admittere, & pariter ſectionem, vt proles ipſa poſſit baptizari, ſtante illa probabili, & bona ſpe,*

FF quod

quod sectioni erit superflua proles & baptizatus poterit ei conferri. Ita in terminis Raynand. *de artu infant. cap. 6. n. 8. & seqq.* & ita oportet sentiant Doctores *supra n. 130. & 131. relati.* & licet idem Doctores, & alij *supra n. 140.* allegati dicant nullo vnquam in casu neque vt proles baptizetur, esse licitum fecare vterum matris pregnantis, id dixerunt, quia existimantur sectionem tendere directe in necem matris, esseque veram occasionem; supposito autem, quod talis sectio possit fieri in matre, & secum superfluitibus, vt supra probatum est, non negantur esse licitam, & obligatoriam, vt proles consequi possit eternam salutem per baptismum, quia seculosa sectione non obtineret, vt *supra num. 151. sine notari.* Hanc sententiam tenet etiam Torres *1. 1. tom. 2. diff. 26. dub. 2. num. 37.* dummodo mater putet se esse in statu gratiæ, & soboles censatur baptizanda; quæ duo tamen ait ratò contingere; sed non rectè id addit, vt constat ex traditis *supra n. 137. 146. & 147.*

Hæc sententia probatur eadem ratione quæ supra probatum est, pregnantem cum periculo suæ vitæ corporalis lege charitatis teneri abstinere à medicamentis etiam de natura suâ tantum sanatis, si ex illorum vsu periclitetur vita spirituali proles, scilicet quod ex præcepto charitatis tenemur exponere propriam vitam corporalem pro vita spirituali proximi in extrema illius necessitate, absque malitia sua constituti, vbi nullum aliud suppetit medium illi succurrendi, & est probabilis spes, vt hæc ratione salutem consequatur æternam; ac proinde cum in præfati casu sectio vteri materni sit vnicum medium, à quo pendet salus æternæ proles, affluatque spes, vt proles sit superflua sectio, & possit baptizari, tenetur mater ex charitate erga prolem admittere, & pati sectionem cum periculo suæ vitæ corporalis. Nec potest sectionem respicere ob atrocitatem dolorum inferendorum, aut sectionis horrore, aut quia velit se commodare curis naturæ, & Dei providentiæ; si forte citra miraculum morbus vincitur, vt in argumeto *num. 137.* adducto dicitur, quia hic non agitur de sola vita corporali ipsius matris; sed de procuranda salute spirituali proles. Quisq; enim, cum agitur de sola sua vita, potest cedere iuri, quod habet ad talia media pro vita conservanda, præsertim si inferat magnum dolorem, & habeant adiunctum iniquæ huiusmodi. Mater autem nullo ex prædictis prætextibus potest excusari ab obligatione procurandi proli vnicum salutis æternæ remediū, quod in præfati est sola sectio, sine qua proles est peritura in æternū; tenetur ergo sectionem admittere, & pati. Imo etiā inde inferitur, eā teneri, & petere, & procurare, vt illi adhuc beatum, cum supponatur hic esse vnicum medium satisfaciendi obligationi procurandæ æternæ salutis proles, aliqui absque baptismo mori ut, vt rectè Raynandus *disse. capite 6. num. 21.* Sicut enim obligatio sustentandi vitam per cibos non tantum exigit, vt homo comedat cibos oblatos, sed etiam, vt cibos querat, & petat ab iis, qui suppeditare illos possunt; ita in præfati casu obligatio ponendi in tuto salutem æternam proles, adstringit matrem non solum ad patiendam sectionem, sed etiam ad illam procurandam, cum sit vnicum medium ad vitam spiritualem proles obtinendam, sicut cibis ad vitam corporalem conservandam.

201

Inferitur etiam Chirurgum, seu artificem secandi peritum, qui iudicat probabiliter sectionē habueram felicem eventum, & prolem fore baptizandam, teneri præstare suam operam, & fecare matrem, & etiam non requisitum, & forte quia ignoraretur eius pericia, vel quia à pregnantē, & alius ignoretur tali remedio posse subueniri extem & necessitari spirituali proli. Quilibet enim (vbi alio modo illi consili non potest)

teneretur, cum potest, succurrere proximo in extrema necessitate spirituali consensito alioqui æternam amissuro salutem. Et si Medicus, & Chirurgus teneatur curare ægrotum periculosum timentem curari si commodè potest, cum tamen agatur tantum de vita corporali illius conservanda vt *supra n. 176.* dictum est; & quolibet infirmum in extrema necessitate spirituali constitutum, alium, qui illum curet, non habentem, vt tradunt Summus & V. Medicus. Lefsius *lib. 2. de inst. cap. 31. dub. 7.* & Iulius Codronchius de *Chr. & int. med. rat. cap. 31.* multo magis tenentur suam operam præstare, vbi eam extrema necessitas spiritualis proximi exigit, quam rem latius prosequitur Raynandus *de 6. m. 22. 23. & 24.*

Pro solutione secundi, & tertij argumenti, quæ *supra n. 198. & 199.* adducta sunt resolvendæ sunt duæ sequentes difficultates.

An infans in vtero matris secundum inuolutus, vel nondum perfectè natus, & egressus ex vtero materno possit vere baptizari.

Prima est, an infans nondum perfectè natus, seu egressus ex vtero matris, vel etiam totus in matris vtero existens possit valide baptizari, si aliqua illius pars possit aqua tangi.

Aliqui dixerunt puerum non esse capacem baptismi nisi sit perfectè natus, & egressus ex vtero. Ita Mayronis in *4. dist. 4. q. 1. §. sed ueritas.* Richardus *dist. 6. a. 4. quest. 1. Comitolus qq. mor. lib. 1. q. 25.* & nonnulli alij à Raynando *dist. cap. 6. num. 13. relati.* Nisi illo D. Augustini *epist. 57. ad Dardanum;* quod renatus quis non potest, antequam natus sit. Et illo D. Iudoci *relato in can. 111. disto 4. de consec. Quia materis vterus sunt adeo cum matre baptizari non possunt;* quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renatus secundum Christum non potest. Quæ dicta forte sumpturunt ex illo Ioannis 3. Nisi quis natus fuerit denovo, non potest videre regnum Dei, & missi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire regnum Dei.

At hæc sententia iam antiquata est, & posse infantem intra vterum adhuc existentem, & nondum ex vtero egressum valide baptizari, dummodo aequalius corpus, aliquamve illius partem tangat est communissima sententia. Ita S. Thomas *3. p. q. 68. in resp. ad 4. ibi scribentes,* præsertim Suarez in *commentario. Valentia 3. p. dist. 4. q. 1. p. 2. Naagius in man. cap. 21. n. 7. sine. Coninch de sac. q. 66. art. 7. dub. 2. q. 68. art. 11. Laymann lib. 5. tract. 1. cap. 3. m. 2. in fine. Raynandus *dist. cap. 6. m. 13. Caltrus Palus p. 4. tract. 19. diff. vnicap. 6. m. 1.* & communiter alij. Quare quando dicitur puerum in vtero matris clausum non posse baptizari valide, vt idem S. Thom. *4. art. 1. in corpore.* Suarez, & alij, & Iudocus *loc. cit.* loquuntur in casu, quo infans nulla ratione ab aqua potest attingi, in se ipso incapax est baptismi, si quidem per matrem non possit baptizari cum sit persona distincta à matre, & ablutio matris nequit reputari ablutio ipsius infantis; secus, quando ex vtero emiserit vnam partem, puta caput vel aliam quamcumque partem, & in illa parte fiat ablutio baptismalis, vel si pregnantis demortuus, vel viuentis vterus aperitur, & infans viuus, & nondum extractus baptizetur; tunc enim valet baptismus licet perficere infans natus non sit; & similiter (vt cum Victoria de *baptismo* numero 31. Viualdo de *modo baptisimi* num. 16. versus *item par.* Chapewille de *modo administrandi sacram.* temp. p. cap. 2. q. 10. loci citatus docent Coninch, & Laymann, & alios Bonacina de *sacram. disputat. 2. q. 2. p. 3. num. 424.* alios etiam allegans) si nulla ex vtero pars sit egressa. Si tamen de-*

202

203

perit, vt intra vterum totus existeret possit obstericis perire manu in vterum inserta ab aqua attingi in aliqua sui parte, & sufficere ablui, & abluatur cum debita prolutione verborum, & intentione, alidus esset baptismus. Ratio est, quia essentia baptismi consistit in ablutione corporis cum prolutione verborum, & intentione conferendi Sacramentum; ac proinde quoniam corpus infans secundum aliquam sui partem potest ab aqua attingi, & sufficere ablui, potest valide baptizari, licet non dum sit natus, & secundum aliquam sui partem, vel secundum omnes ex vtero egressus. Dum autem dicitur hominem renasci per baptismum, vel debere prius esse natum, vt possit baptizari, non intelligitur id ita, vt baptismum precedere debeat propria natiuitas; sed vt dicatur per baptismum renasci, sufficit, quod precedat ea natiuitas, qua quis de non homine fit homo, modo possit aqua tangi, & lauari. Alioquin etiam infans ex lecto matris mortuæ, vel viuæ vtero viuens extrahens illo modo baptizari possit, quia talis modus procedendi in lucem non dicitur, neque est propriè corporalis natiuitas, nec talis infans potest propriè dici natus. Eo quod natiuitas propria importet natiuitatem, seu efficientiam matris in factus effusione, seu egressu ex vtero, nec sufficit, quod factus ex vtero matris merè passiuè se habentis educatur, seu producat in lucem, vt contingit, quando ex vtero matris demouetur, vel vniens extrahitur, vt docent Suarez loco citato & tom 2. in 3. p. 1. disp. 17. sect. 1. Raynandus de ortu infant. cap. 1. num. 6. & cap. 14. num. 2. & 4. & plures Iurisperiti ab eodem Raynando di. cap. 14. relati. Et constat apertè ex l. Annulus amittitur 112. ff. de verb. signif. ibi: *si alium est eam peperisse, cui mortua filius ex se factus est*, & ex l. h. ego ff. de publiciana in rem actioe 9. §. ibi idem est, & si ex parte partus est, et si non natus, sed post mortem matris ex se venire eum extrahit est. licet talis factus super sectionem eductus sit propriè, & verè filius matris, & admittatur ad matris successionem, & potatur aliis iuribus filiorum, ac si naturalis modo, & per matris fusionem, & nixum prodissit in lucem, & de quo infra.

Diffidit ergo hodie inter Doctores solum est, an dum infans totus in vtero matris clausus existit, sit incapax baptismi, ex eo solum quod aqua ad eum pertingere, seu corpus eius in aliqua parte immediatè tangere non possit, & sic minime ablui, proptè requiritur ad substantiam baptismi, & ob hanc rationem, seu impossibilitatem, quod factus ab aqua in se ipso attingi possit, esse incapacem baptismi tradit in terminis Raynandus dicto capite 6. numero 14. & sentire videntur Dñus Thomas, & Suarez locis suprà citatis, & plures alij Theologi, quatenus absolute aiunt puerum in vtero matris clausum non posse baptizari, licet, vt sit capax baptismi, non sit necessaria totalis egressio pueri ex vtero, sed sufficiat egressio capitis, vel alterius partis. Ratio est, quia non videtur quomodo aqua possit ad corpus pueri in vtero matris clausi pertingere, tum ob obstruccionem vteri quæ à conceptionis tempore, vsque ad tempus partus, ita oculos manet, vt nihil eo intus intrare possit, vt supra dictum est; tum quia licet obsteritix tamen petita esset, vt manum abique eius lectione immittere sciret, & posset, & tangere eandem feruam, tamen adhuc ab ipsa corpus infans non posset secundum aliquam sui partem aqua immediatè perfundi, & ablui, sicut requiritur ad baptismum obstantibus secundinis, quibus factus circumdatur, ac omnino, & totaliter inuolutur. Vnde ab obsteritice ita petita posset quidem immediatè applicari aqua secundinis, non autem factus; quod non sufficit, vt factus possit valèdè baptizari; nam secundina non sunt

D. lo. Angelus Bosius, De effectibus, contr. Matr.

pars aliqua corporis factus, sicut verbi gratia sunt capilli; sed tantum quoddam tegumentum, & vestimentum corporis factus. Quare sicut iuxta omnes sacro cotiæco inclusus puer verè non baptizaretur, si aqua solum corium tangeret, non ablutio immediatè ad puerum pertingeret, & similiter iuxta omnes homo vestitus non esset verè baptizatus, si eius solæ vestes aqua perfunderentur; ita nec verè baptizatur puer clausus intra secundinam, si sola secundina abluitur, & nullo modo aqua ad corpus ipsum, vel eius partem immediatè pertingit, cum secundina nil aliud sit, quam corium, quo factus intra vterum totus obtegitur, & veluti vestitur, vt foueatur, donec ad eam perueniat corporis perfectionem, vt in lucem edatur. Propter quam rationem etiam puerum iam ex vtero recentem solum, vel eductum pelle secundina circumdantem verè baptizari, si solæ secundina aqua affunderentur, & nullo modo corpus eius immediatè tangeret; præter Raynandum negant etiam Richardus in quarta distinctione 6. articulo 2. questione 1. Gabriel in d. 4. quæst. 2. articulo 3. dub. 2. littera N. & Zambrianus de baptismo dub. 3. num. 8.

At ad verum infantis baptismum secundinis inuoluti sufficere ablutionem secundinarum, etiam aqua ad carnem non pertingeret, cum prolutione verborum, & intentione baptizandi, tradunt Valqui; p. dist. 4. §. 4. n. 11. Coninch d. q. 6 art. 6. dub. 2. Layman citat cap. 3. n. 5. versus item quoque Castus Palus allegata dist. vñca puncto 4. num. 8. & alij relati à Layman, si puer sit iam extra vterum recentem natus, seu fufus adhuc secundinis inuolutus, idem sentiant Aureolus in 4. dist. 4. q. 1. Syluester v. baptismum 4. q. 1. Angelus in d. 6. quæst. 4. Armilla eodem num. 38. & alij relati. Fundatur autem in eo, quod pellis secundina vt pote à natura instituta, & ordinata ad fouendum factum pro eo statum, dū adhæret corpori, censetur pars eiusdem corporis; ac proinde sufficiens, vt eius ablutione infans ex inuolutus dicatur verè esse ablatus, & consequenter capax veri baptismi; licet ob eandem causam, scilicet quod cum corpori adhærent, censetur hominis pars sufficere, capillos perfundendi aqua, et si eorum densitatem aqua carnem non tangeret, iuxta præfatos Doctores, Sotum 4. dist. 3. quæst. vñca, art. 7. Henricus 2. lib. 2. cap. 7. num. 2. Valentium 4. dist. 4. quæst. 5. p. 2. Toletum lib. 2. cap. 8. & alios, quos citat, & sequitur Bonacina d. p. 3. num. 22. fecus autem aiunt de vestibus, quia non sunt vilo modo pars corporis. Et hæc sententia est probabilis. Vnde etiam eo vteri post conceptionem ita obstringitur, vt non admittat noui feminis immissionem, aut receptionem iuxta multorum sententiam, vt supra hoc capite, & capite 7. notatum est; non tamen inde consequitur, vt obsteritix peritæ manu apertæ, & penetrari possit, poterit ergo infans totus in vtero matris clausus baptizari per ablutionem, & madefectionem secundina aqua ab obsteritice, vel manu immediatè, vel parua sponsa aqua plena iniecta.

Advertendum autem circa prædicta, quod iuxta præfatos DD. & alios communiter solum in extrema necessitate, & vbipericulum est in mora, licet est baptizare puerum nondum perfectè natum, & egressum totaliter ex vtero matris denudatum secundina, & quoties in tali necessitate foret ablatus extra caput, vel capulas, v.g. in digito, vel brachio, aut pedes vel in secundina, siue intra vterum siue extra vterum; cum materia sic dubia, si vtero effusus, & secundina amplius non inuolutus esset superflua, itur baptizari debet. Quoniam enim materia baptismi est dubia, vt in prædictis casibus solum in extrema necessitate licet ea adhibere, & postea superflua sic baptizato, vt possit illi applicari materia certa, iterum est baptizandus sub conditione.

Fi 2 Et

Ex quibus ad argumentum *supra* num. 198. adductum respondetur primò factum, dum existit in viro clausum esse incapax baptismi iuxta *ita dicta* num. 20. & Doctores *ibidem* allegatos obstantibus secundum non corpus possit immitti in aqua tangi. Secundò dato, quod aqua possit fortè immediatè pertingere ad puerum, cum id semper esset incertum; & pariter data altera sententia num. *precedenti* adducta, cum sit tantum probabilis, & consequenter ablutio secundinarum sit materia incerta, nunquam constare possit puerum qui ablutum esse extra summam necessitatem spirituale, ac proinde cum ex solo baptismo à parte rei vero salus animæ pueri æterna pendeat, non sufficere applicatio remediij quo ad nos incerti, relicto, si suppetat, certo, quale est ablutio infantis manifestæ, & quæ est certa, & indubitata materia baptismi, quæ in casu, de quo agimus non potest pueri adhiberi nisi interueniat selectionis veteri materis. Ita etiam Raynandos *dicit cap. 6. num. 14. sine.*

An aliquod baptismi supplementum detur quoad infantes in utero matris, quibus non potest applicari baptismus, & quoad infantes quibus applicatur baptismus irritus, & nullus ex defectu materie, aut forma essentialis, vel debita intentionis,

Difficultas secunda, an pro parvulis, & infantibus vsu rationis carentibus, quibus impossibile est applicare baptismum, vel applicatur baptismus irritus, & nullus defectu materie, vel formæ essentialis, vel debite intentionis petitis mitti, & moriuntur, detur supplementum baptismi, quo saluari possint. Affirmant Doctores *supra* num. 199. *relati.* Ac communis, & certissima Theologorum sententia est non dari tale supplementum, & extra casum Martynj baptismum re ipsa, & validè susceptum esse medium necessarium infantibus ad salutem, & obtinendam iustificacionem; ita quod si moriantur eo non suscepto, non saluentur. Ita Adrianus in 4. q. 5. de baptismo ad verum, Sorus d. 4. art. 2. & disp. 15. art. 2. & lib. 2. de natura, & gratia c. 10. Ioannes Hessel lib. 4. Cathesismi. c. 9. sub finem. Castro lib. 3. contra hereses, verbo, baptismus, heres. 9. Cathar. lib. 5. contra Caiet. & præter plures ex antiquis Theologis à Suarez tom. 3. in 1. p. q. 27. sect. 3. concl. 1. *relati.* Idem Suarez d. sect. 3. per totam. Ex alius recentioribus Valquez 3 p. disp. 151. c. 9. Sayr. lib. 2. de sac. c. 4. q. 3. Coninch de sac. q. 68. art. 2. dub. 1. n. 14. P. Laym. lib. 5. tr. 2. c. 6. n. 8. Castro Palaus to. 4. tr. 19. disp. vii. p. 6. n. 1. Bonac. de sac. disp. 2. q. 2. p. 2. n. 8. Rayn. de iur. infant. c. 6. n. 16. & alij recentiores communiter contra Caietan. Gersonem, Sylu. & alios *supra* d. 119. *relatos.* Ratio manifestissima sumitur ex verbis Christi Domini Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei. Quæ verba, cum sint absoluta, & per negationem, quæ est malignantis naturæ, secundum illorum proprietatem important necessitatem simpliciter baptismi ab æterna salutem, & non tenent aufertur omnem spem gloriæ. Quo sensu etiam semper illa verba fuerunt intellecta ab Ecclesia, & Sæcra patribus, & Conciliis, vt late Suarez d. sect. 2. ubi proprio vocat sententiam Caiet. temerariam, & Caltrus vocat hæresim; & præter allegatos Doctores eam improbat etiam Pius V. iussitque non a poni in Romana Commentariorum Caietani editione, cui ceteræ deinceps se conformarunt. Sententiam etiam Gersonis, quod in tali necessitate ad preces parentij parvulo morituro abijci baptismum in fundatur gratia, & Sylu. atq. aliorum, quod in casu, in quo baptismus parvulo collatus est irritus, & misericordia, & speciali

privilegio Dei si non omnibus, saltem aliquibus conferatur gratia, tanquam diuinationem improbat Adrianus, Sorus Sayr. & Suarez. 1. quia et si Deus posset ex speciali dispensatione, & privilegio hoc facere, si vellet, non habemus tamen fundamentum ad asserendum statè illa lege vniuersali de necessitate baptismi latè à Christo Domino, & in diuina scriptura promulgata, nec ex aliqua scriptura sacra, aut alia auctoritate, aut ex diuina reuelatione constare de tali privilegio, vt latè prosequitur Suarez d. sect. 3. concl. 1. inde concludens nullum puerum decedentem sine baptismo saluari ex speciali privilegio, aut dispensatione, vel saltem non posse hoc de aliquo affirmari absque speciali reuelatione sine temeritate. Adultis autem licet ad salutem consequendam sit necessarius baptismus re ipsa susceptus, quoties illum possunt recipere, in casu tamen impossibilitatis à talis baptismi possunt illi per contricionem, vel actum amoris Dei super omnia iustificari, & sic per solum desiderium, seu votum baptismi in illo actu comprehendit, sicut enim adulti per propriam cooperationem saluari debent, ita dignum, & iustum est, eos non perire, & à gloria excludi nisi interueniente proprio demerito quo carente, quando nullo modo potest eis baptismus applicari. Vt Suarez etiam lib. 4. de predestin. c. 3. & n. 4. dicunt.

Quod si dicatur ex hac cõmanissima sententia, & doctrina inferri, Deum pro huiusmodi infantibus nullum statuisse remedium salutis, cum tamen velit omnes saluos fieri, & ita debuerit illis providere de sufficienti medio ad salutem consequendam. Respondetur primò nullum statuisse, cum martyrio saluari possint. Respondetur secundò cū Suarez d. sect. 3. circa fin. Valq. 1. p. disp. 96. c. 2. Castro Palaus d. p. n. 1. & alius, addmittendo reliquisse hos infantes sine remedio pro illo statu, seu quod in illo statu applicari posse. Hoc enim nullum est inconueniens, cum Deus obligatus non fuerit, nec docuerit singulis hominibus pro omni tempore, & condicione, quilibet occasione, & circumstantia remedium salutis prouideri, sed satis fuit omnibus prouidere in causis vniuersalibus, seu vniuersali quandam ratione hominibus accommodata; alioqui amentes in peccato mortali existentes remedium habere deberent. Quare addo Deum hand simpliciter, & absolute reliquisse illos infantes sine remedio, quia quantum ex se sufficerent illis prouideri saltem in causis vniuersalibus: Nam pro illis instituit baptismum; & per generales causas sufficienter prouidit, vt eis posset applicari, quod vero hæc causæ interdum impediuntur, ex concursu aliarum causarum est per accidens, nec pertinuit ad prouidentiam Dei ordinariam, hæc omnia impedienda auferte; aut propter priuata incommoda, & raros euentus statuere extraordinaria remedia, quorum vias conuenienter modum, & viam ordinariam sacramentorum perturbaret. Vnde (inquit Suarez) interdum permittit Deus infantem mori eo statu absque remedio salutis ad ostensionem suæ iustitiæ, interdum vero extraordinario modo prouidet, vt infans non obstante quocumque periculo aliqua ex parte egrediatur de viro matris, vt baptizari possit, antequam moriatur ad ostensionem gratiæ, & electionis suæ.

Si etiam dicatur peccatum originale in omnes in utero matris indifferenter deriuari, ergo & gratia Christi etiam in viro matris participatur. Respondetur non esse omnino eandem rationem quoad hoc in culpa Adæ, & gratia Christi communicanda; nã culpa originalis transfunditur per naturalem generationem, & ac proinde in viro matris, & in ipso conceptionis instanti; gratia verò Christi per spiritualem generationem infunditur, quæ fit per humanam, & sacramentalem

talem actionem, quæ non semper potest applicari fœtibus, ut cum infans in ipso abluui non potest, ut pote in utero matris omnino clausus, vel quia puero moribundo carenti baptismo nullus adfit pater, qui baptismum illi ministrat.

Si vi sectionis mater prægnans aliqui ex morbo mortis proxima sit moritura, an licita sit sectio, si sit spes probabilis sectionem futuram vitæ proli, & licet morituræ, & sine baptismo.

Dubatur quattuor. An iudicio Medicorum, seu peritorum in arte certum sit, vi sectionis inferendam esse matri agræ mortem, siue sectio sit futura totalis causa mortis, vel iuncto graui morbo, ex quo etiam non adhibita sectione breui mors foret sequutura, allatura sit mortem per modum causæ partialis efficaciæ, ita quod certum sit etiam sectionem certò habituram influxum in mortem quoad accelerationem, licita sit sectio, si probabiliter speretur fœtum futurum saluum, & suscepturum baptismum, cum aliqui foret moriturus sine baptismo, & ita amissurus æternam salutem. In hoc casu nonnulli medici existimantur licitam esse, imò etiam necessariam, ut consuleretur vitæ corporalis, & spiritalis fœtus. Ita Boder. à Castro lib. 4. de morib. mulier. c. 3. ip. Schellus Iacobus Duallius lib. de Hermaphr. & partu. c. 24. Matthias Cornax inter obsequ. Schenckij lib. 4. tit. de fœtibus. Franc. Ranchinus lib. 7. q. 4. chir. q. 14. & Ioan. Verandæus de morib. mulier. c. 7. Hienim docuerunt, ubi desperata sit matris prægnantis vita, antequam moriatur, dum agonizante esse secandam, ubi sectio speratur futura utilis tuendæ vitæ proli, non vero differendam sectionem post obitum; Eo quod post obitum licet statim facta sit inutilis moriente ex necessitate prole vnâ cum matre, ut ipsi sentiunt, vel saltem facta matre agonizante, & adhuc vitæ securus prospiciatur vtiq; saluti fœtus, ob cuius bonum, vipote magnum licite potest negligi modica obruncatio, seu permitti acceleratio mortis matris aliqui breui morituræ maximè illa consentiente, cum illa obruncatio modicæ vitæ videatur leuissimum malum in comparatione ad interitum vtriusque vitæ fœtus, ac proinde cohonestatur tanto bono vitæ corporalis, & spiritalis eiusdem fœtus; iuxta axioma Theologorum, quod è duobus malis licitè eligitur, & est eligendum minus relicto maiori malo.

At vti omninò certum asserendum est, neque esse necessariam, neque licitam talem sectionem matris vitæ tamen agonizantis, & aliqui breui morituræ & consentientis, ex cuius vi siue tamquam causæ totalis siue solius partialis matris mortis, vel illius acceleratio sequitur. Ita in histerminis Cœmich de fact. q. 66. n. 17. sine Rayn. de iust. infant. c. 7. & seq. Præposit. p. q. 66. n. 99. ad eod. Raynand. n. 17. relatus. Et ita prorsus sentiunt omnes Doctores suprà n. 144. loci ibid. relatus, & alij Theologi absolute, vniuersaliter docentes matrem prægnantem etiam agrotantem ad mortem, seu morti proximam nullo modo posse licitè aperiri, ut fœtus educatur, & baptizari possit; quamuis aliqui sit moriturus absque baptismo; ideo enim id dixerunt quia existimantur ad sectionem necessariò consequi mortem matris fœtus, & ita sectionem esse veram occisionem illius. Nec dissentit Grassius loco suprà eodem num. 144. allegato. Nam etsi in Codice dicatur fœtum in utero matris clausum incapacem baptismi, ubi baptizetur, non debere extrahi à matre adhuc vivente, sed agonizante, & moriente; Codex est mendosus, loco enim particulæ, seu, posuæ ab auctore in originali Manuscripto, libraribus impetior posuisti, D. Io. Angelus Bossius, De effectibus contr. Matrim.

sed. Qui error manifestè constat ex sensu, & ex sequentibus ibi: *stamen mortuus est*. Quare hæc sententia est communissima Theologorum, & Summistarum; & solum contradicunt præilegati Medici, vel Hæretici, vel ignari doctrinæ sacre, vel falsa miseratione decessi. Probatum autem evidenti ratione, scilicet, quod sectio matris prægnantis in circumstantiis iuxta quas loquimur, est vera, & directio occisio innocentis etiam ipso consentiente est res per se illicita; cum solus Deus sit dominus vitæ hominis; ac proinde (ut sæpe hoc tractatu, & tem. 1. mortis. 1. dixi) à nemine citi, seu obruncari potest nisi à Deo, vel ab eo, cui id Deus commiserit; qui soli publice potestati id concessit ad scelus punitionem; & sicut quis iniussu Dei non potest sibi mortem inferre, quia non est dominus, sed custos vitæ suæ, ita non potest consentire, ut ab alio sibi mors inferatur, seu vita auferatur. Et licet aliquando occisio innocentis, scilicet, dum sequitur per accidens, sit licita, ut cum virget necessitas prosequendi ius proprium, & debitam vindictam nocentibus inferendi in bello iusto, vel ad propriam vitam tuendam occidendi iniustum inuasorem se se puero obiecto protegentem, & in aliis similibus eventibus §. præced. enumeratis, & explicatis, in quibus occisio innocentis omninò per accidens adiungitur actioni per se intentæ, & permittit in necessitate tuendi propriam vitam, vel honorem, quia actiones, quæ tunc directè intenduntur possunt ex natura sua eadem numero fieri, si innocens abesse, ut late explicatum est eodem §. præcedenti. In præsentia tamen casu occisio prægnantis innocentis consequutura illius sectionem non esset per accidens, quia sectio ex se, & etiam ex intentione operantis directè in eam tenderet, & consequenter esset omninò illicita, & contra quintum præceptum decalogi tam respectu secantis, quam ipsius prægnantis consentientis; neque potest cohonestari villo prætextu, quod liceat, & sit laudabile vitam propriam corpoream postponere vitæ spiritali alterius, & in præsentia mater consentiat sectioni, illamque admittat ut proli salutis æternæ consulatur. Quia tunc solum licitè postponitur vita nostra alienæ salutari, quando in postpositione non includitur intrinsecus culpa, Mater autem prægnans in præsentia casu consentiens sectioni peccaret mortaliter se ipsam interficiens.

Quare etiam sectio in circumstantiis præsentis casus non potest cohonestari ex illo fine, quod inde sit consecuturum exitium bonum non solum vitæ corporalis, sed etiam salutis æternæ proli; non enim scienda sunt mala, ut eueniant bona iuxta Apostolorum ad Romanos 3. Nec minimè peccatum veniale committi potest propter quod cumque bonum inde consequendum; vel ad euitandum si vel in aliis quod cumque malum; ita ut si omnes homines deinceps non forent dammandi, vel omnes damnati essent à penis æternis liberandi, & ad beatitudinem euehendi si aliquod peccatum veniale committeret, adhuc id non liceret, & potius permittenda omnium mortalium æterna ruina, quam admittere minimum veniale peccatum, quo tanto malo obuiaretur, ut ex doctrina S. Anselmi, & Diui Augustini libro questionum super Genes. capite 4. & habetur c. 1. d. 14. & communis omnium. Et illud axioma, quod liceat eligere minus malum relicto maiori, non intelligitur, ut liceat aliquid malum morale quamvis unguicula ad euitandum aliquid mali ingens, id enim nunquam licitè est. Et intelligitur in casu perplexitatis ob conscientiam erroneam, qua quis putat se teneri ad alterutrum è duobus malis, seu quæ putat esse peccata, admittèdus;

tunc enim si error est inuicibilis, & neque depone-
re conscientiam erroneam, debet eligere minus
malum relicto grauiori: de qua re latè *egit* *tom. 1. mor.*
var. tit. 1. parte 1. vbi de conscientia erronea.

214

Vnde etiam quomuis si puer mox moriturus de-
ficiat alia aqua proiciatur in flumen, vel in pu-
teum à ministro proferentē verba, seu formam bap-
tismi cum intentione conficiendi baptismum, puer
verè esset baptizatus, seu conficeretur verus bap-
tismus, vt contra Sorum, Scotum, Syluestrum, Ta-
bienam, Armiellam, Tolerum, & nonnullos alios
tradunt Doctores, qui mox citantur; eo quod tunc
adint omnia requisita ad verum baptismum, nempe
aqua, ablutio, & quæ potest esse antequam suffo-
cetur, & moriatur, & debita forma, cum inten-
tione ministri, vt supponitur. Quod enim puer
non extrahatur, sed moriatur, hoc non impedit
confici baptismum, qui non ad corporalem vitam,
sed ad salutem animæ ordinatur, & tunc etiam ba-
ptismus non solum significat Christi mortem, qua-
tenus puer baptizatus moritur peccato, sed etiam
eiusdem Christi resurrectionem, quatenus idem ba-
ptizatus viuunt Christo, & regeneratur spiritualiter.
Quamuis, inquam, conficiatur verus baptismus; ta-
men proiectionem illam infantis mox moriturus, &
alioqui absque baptismo, de se illicitam esse, &
non cohonestabilem illo prætextu pueri baptizandi
& illius æternæ salutis prospiciendi, docent com-
muniter Theologi, eo quod ea immersio aquæ per
se, & directè tendit ad occisionem, ac pueri ablu-
tionem, & imò potius ad ablationem per accidens di-
rigitur ex sola intentione mergentis, seu proiciētis;
ad occisionem verò per se & directè; & non sunt fa-
cienda mala, vt eueniant bona. Ita Scotus, & alij præ-
citant. *Valentia tom. 4. disp. 4. q. 1. p. 2. Suarez tom. 3. in 3. p.*
disp. 20. sect. 7. & disp. 31. sect. 3. Valquez disp. 145.
cap. 3. Bonacina de sacram. disp. 2. q. 2. p. 3. n. 25. Co-
ninch de futuram q. 66. num. 72. & 75. Laymann lib. 5.
tract. 1. cap. 3. quest. 4. Raynandus cap. 7. num. 5. Caltrus
Palaut tom. 1. tract. 19. d. 1. p. 1. vbi cap. 4. num. 12. & alij re-
centiores. Et ob eandem causam etiam illicitum esse
puero extremè laboranti in defectu alterius aque
conficere baptismum aqua perisera, aut venenata sta-
tim mortem allatura, etiam si baptismus foret vali-
dus, & puer per mortem temporalem consequeretur
æternam vitam, tradunt Suarez d. disp. 31. sect. 3. versic.
secundò hinc colligo, & Raynandus d. n. 5. quia actio
abluendi tali aqua est de sui natura interpretatiua
pueri, & non sunt facienda mala, vt eueniant bona.
Imò etiam in casu, in quo puer nondum baptizatus
ex morbo paulo post morituro aspersio aquæ, seu
ablutio applicata pro illo baptizandum esset accelera-
tura mortem, eo quod debilis esset vt non possit il-
lam abluionem absque periculo vitæ pati, non esse
licitam talem abluionem licet ad finem, vt puer
baptizatus æternam consequatur salutem, pro qua
videtur aliquantula vitæ abbreviatio non habenda
in consideratione, docuit Sorus in 4. disp. 3. art. 3. circa
finem à Suarez d. disp. 31. sect. 3. versic. in hac re relatus, di-
cens in nullo casu aliquem cum tali periculo mortis
baptizandum, ita vt baptismus sit ei causa, vel mortis,
vel accelerationis præsertim notabilis; quasi
hoc sit occidere baptizandum; & idem si talis casus
posset dari, vt ex sola modice aquæ aspersione puer
alioqui breui morituro acceleraretur mors sicut Ray-
nandus d. cap. 7. num. 11. Verum Doctores communi-
ter dicunt primò vitæ, imò nunquam posse dari huius-
modi casum, vt puer quantumvis morbo graui
laboranti, debili, & morti proximo ex abluione
baptismali sit inferenda, vel acceleranda mors, cum
sufficiat aqua modica, & adhiberi possit tepescita,
quæ nullo modo videtur posse ledere infantem. Ita

Scotus in 4. disp. 5. q. 2. littera B. Gabriel disp. 4. q. 2. art. 3.
dub. 4. Sorus vbi suprà. Coninch d. q. 66. num. 76. Cal-
trus Palaut tom. 4. tract. 19. disp. vniuers. 2. num. 24. &
Raynandus d. n. 11. Secundo autem, concessio quod
posset dari casus ille, illud periculum esse tam pa-
uum, rarum, & incertum, vt attenda omnimoda
certitudine maxime mali imminenti infanti, nisi
tunc baptizetur, nulla illius sit habenda ratio, nec
venire debet in humanam considerationem. Ita Vas-
quez d. disp. 145. n. 25. Coninch, & Raynandus loco ci-
tato. Suarez d. disp. 31. sect. 3. versic. secundò colligo. Lay-
man d. q. 4. & Caltrus Palaut d. n. 24. Terriò gratis ad-
misso per aspersiōem illius modice aquæ puer acci-
deretur mortem adhuc licite administrari posse, &
esse administrandū puero sic proximè alioqui mori-
turo baptismū, vt saluetur, docent idem Suar. Vasq.
Coninch, Laym. & Caltrus Palaut locis citatis. Quod
modicum illud vitæ corporalis, quo puer tunc pri-
uatur, possit, & debeat negligi spiritualis iacturæ cau-
endæ causā, scilicet ne baptizandus in æternam
pereat; & non per se, sed per accidens mors, seu
mortis acceleratio succedat ex illa aquæ aspersione,
quæ per se, ac directè tendit ad abluendum, non ad
occidendum; & per accidens est prædictæ abluioni
baptizandum in ea esse dispositiōem, vt affusio aquæ
ita humana, & temperata illi nocere possit. Secus au-
tem est de proiectione in flumen, vel puteum, vel
de abluione aqua venenata, sunt enim hæ actiones
illicite, nec possunt cohonestari illo fine æternæ salu-
tis pueri, quia sunt plene, & denaturæ suæ interfecti-
ue, sicut & sectio prægnantis, ex vi cuius, vel vt par-
tialis efficacia sequitur mors eiusdem prægnantis ex
morbo intrinseco proxime morituræ, & propterea
illicita est de se, nec cohonestari potest ob bonum
animæ prolis inde consequenturum.

215

Et si dicatur esse abbreviationem vitæ ob bonum
virtutis, vt in præcedentibus explicatum est, & con-
sequenter etiam debere esse licitam matri proximè
morituræ abbreviare vitam pro modico illo tempo-
re ad exercitium charitatis, vixitque suscipere bap-
tismo ablationem consequatur salutem. Respondetur
in præsentī casu per sectionem non abbreviari vitam
eo modo, quo suprà dictum est, posse abbreviari
vitam ieiunij, abstinentiæ, vigiliæ, & aliis vitæ af-
peritibus, tractu tamen longi temporis, sed obrun-
tari, & adimi statim vitam, ac proinde sectionem esse
verè occisionem matris inno centis quæ nunquam
est licita.

216

Neque etiam potest dici mortem, seu accelerationem
mortis matris sequi per accidens; nam verè illa
actio secundi in circumstantiis præsentis casus de se
tendit ad inferendam mortem; non vero est tantum
coniuncta per accidens alteri actioni de se ad
aliū finem tendenti, vt occisio innocentium in
demolitione turris, in qua sunt nocentes in bello in-
iusto, & pueri, quo inuoluntarius de ab inuoluntari
protegit.

217

Non potest quoque in præsentī casu ad iustifican-
dam matris sectionem, ne infans in æternum pe-
reat, iniurare illud, quod à Theologis magis com-
muniter admittitur, scilicet licitum esse suadere
se consulere minus malum morale, seu minus pec-
catum, ei, qui firmiter statuit maius malum per-
petrare. Illud enim intelligitur, quando vtrumque
malum est morale & peccatum, non quando vnum
est morale, & peccatum, alterum verò malum est pœ-
næ, malum enim morale licet leuissimum nunquam
est licitum, aut permixtum vti malum pœnæ quan-
tumvis maximum euitetur, vt *num. 213. dictum est.*
In præsentī verò carentia vitæ corporalis, & spiri-
tuali scietur absque baptismo non facta matre morituri
est malum tantum pœnæ, cum nullus culpa eue-

218

nari, scilicet verò matris, ex cuius vi illius mors sequitur, est, malum morale, & intrinsecè culpabile, vt pote alicui interfecit matris. Præterea quando vtrumque malum est morale, & peccatum, Theologi tenent licitum esse consilium minus malum; non volunt licitum esse minus peccatum committere, vt maius euitetur (vt male quidam à Glossa in cap. 1. d. 14. verbi periculosissimus, relati. dixerunt, scilicet licere alicui committere veniale ad cauendum mortale; hoc enim falsum est, & ipsi reiecerunt præsertim cum aliis Sanchez *disp. mor. citanda num. 27.* sed tantum volunt, minus culpabile esse minus malum committere, quam maius, supposito, quod quis alterutrum firmo proposito statuerit admittere, vel licitum esse huic parato alterum ex duobus malis facere, proponere, seu illum docere, quod minus peccabit admitterendo minorem culpam; & ei, qui tantum maius malum perpetrare fœmiter proposuit, suggeri licet posse obiectum minus malum formaliter saltem, quod in damnū tertij non tendat; vt hoc electio desinit ad maiori malo patiendo; tunc enim consilium ad minus malum patrandū supposito illo firmo proposito alterū de duobus malis admittēdi, vel admittēdi solum maius peccatum, est honestum & bonum, sicut euitatio maioris mali est bonum quoddam. Nec tale consilium est mali approbatio absoluta, quæ est semper illicita, sed tantum comparatiua, & conditionalis, scilicet tendens in minus malum desistendo à maiore, posito quod operans nolit ab vtroque desistere. Ita aliis allegatis Sanchez *de matr. lib. 7. disp. 11. num. 15.* Sayros *lib. 2. de sacram. c. 8. q. 1. art. 4.* Molina *de iust. tract. 2. disp. 335. num. 3.* & Salas *de res. adh. 42. num. 3.* qui etiam latius tractant, an Loth, qui *Genes. 19.* filias suos Sodomitis obtulit, vt illis abuterentur, peccauerit, nec ne; & qua ratione à peccato potuerit excusari. Ad quos circa id remitto lectorem. Tætium aduerto, quod cum aliis notauit Sanchez d. *disp. 11. num. 27.* nempe quod quamuis liceat consilium alteri minus malum ad vitandum maius, nullatenus licet sibi tali consilio vtī; & ratio differentie est, quia in altero non potest vtrumque malum, seu peccatum vitare, & ideo tūc consilium minus vt in se ipso potest, & tenetur vtrumque vitare.

Quid verò si aqua ad fetum in vtero matris clausum immitti quouomodo possit an esset ablucendus & baptizandus etiam si ex ea immisione aquæ quantumvis modice præuideatur sequutura certò mors matris. Affirmat Præpositus *loca supra num. 112. relato.* Quia illa modice aquæ immissio de se, & ex intentione operantis non ordinatur ad matris necem, sed ad ablationem infantis, quæ ablutio in ratione actionis materialis est aliquid indifferens, in ratione autem virtutis sacri est sancta, & honesta. Quare mors matris tantum permittitur, & per accidens ex illa immisione, nec imputatur ad culpam. At Raynandus *dicto capite 6. num. 17. sine.* negat licitum esse baptizare infantem in illa suppositione, quod confiter matrem contacta aquæ ad baptizandum immisissæ esse necandam, quia ea aquæ immissio (inquit) tam est directè occisio matris, quam scitio in circumstantiis, de quibus in presenti casu agitur; & ideo vtraque aquæ prohibetur, & culpa homicidij aquæ se habebit ad vtramque actionem per se, non per accidens, & consequenter sicut scitio ita huiusmodi aquæ immissio non potest cohonestari illo bono sine baptizandi infantem, illiusque salutem æternam procurandi. Verum casus iste videtur moraliter impossibilis, scilicet, quod ex actu modice aquæ sufficientis ad baptismum, matri quantumvis grauiter laborans, & debilis sit, fit mors inferenda, seu acceleranda. Deinde supposito casu, & quod non sit

amplius spes vlla vitæ matris breui omnino ex morbo morituræ, approbo sententiam Præpositi, quia ex vna parte fortis habet ius, vt baptizetur, & ex altera ab operante aqua immittitur directè ad abluendum infantem; & per accidens est, quod ex intima coniunctione infantis cum matre, hæc aliquid modicissima parte illius aquæ tangatur, vnde diuersa est ratio de scitio, quæ directè, & per se est dilaceratio corporis matris, & ad hunc effectum fit ab operante; & ideo mors illi non adiungitur per accidens, sed per se, & ex vi actionis directæ ab operante inrente. Quod si pro immisione aquæ ad infantem necessariò præmittenda esset aliqua actio directè versans circa corpus matris, ex qua actione præiudicaretur certò sequutura statim illius mors, tunc ab huiusmodi actione abstinendum esset, quia esset verè, & propriè interfecit matris, sicut scitio.

In desperatione salutis tam matris prægnantis, quam prolis deficiente alio remedio, si iuxta petitorum indicium dubitetur an scitio sit pro futura, vel mortem allatura, vtrique an liceat illam adhibere.

Dubitatur quidò, si iudicio petitorum tam matris prægnantis, quæ fetus animati in eius vtero existentis sit omnino desperata salus, nisi inuentur scitio, nullo alio remedio suppetente; & dubium sit, an scitio vtrique, vel alteri sit mortem allatura vel profutura ad vitam conferendam, an sit licita scitio. Resolutio huius dubitationis pendet ex traditis *suprà §. præcedenti num. 140. 141. & 142.* iuxta tradita *ibi num. 15. & 142.* Ascendendum est licitam esse eam (sicut & quodcumque aliud remedium dubium nullo alio suppetente in casu desperatæ omnino salutis infirmi, si ei aliquo remedio non succurratur, posse licitè applicari, & applicandum esse ibidem resolutum est adhibere, & fore adhibendam, vt eo, quod potest meliori modo saluti vtriusque corporali, & spiritali consuleretur. Id enim manifestè probant adducta *d. num. 141.* ad probandum licitum esse, & necessarium vni remedij dubij (est enim scitio in huiusmodi casu remedium dubium) hic non repēdenda; omnia enim ibidem tradita de remedio dubio, vbi salus infirmi desperatur, si aliquod remedium non adhibeatur, & nullum aliud præter dubium, suppetat, tradita procedunt aquè de scitio in dubio, an sit profutura vel nocitura, vbi salus matris, & fetus aliqui desperatur, & forte adhibita scitio potest conseruari. Et idem dicendum, si ambiguitas fructus, vel nouementi ex scitio cauendi consideretur tantum circa matrem aliqui morituram, si tali scitio ne non inuenerit, & similiter si consideretur tantum circa prolem pariter desperatam, & tunc nullum aliud suppetit remedium attento solum periculo vitæ corporalis ipsius ex scitio imminente; hæc enim omnia constant ex traditis *d. num. 140.* Et in his terminis idem docet Raynandus *de artu infantum capite 8.* Aduertendum tamen non multum timendum vitæ fetus ex scitio si Chirurgus sit petitus secandi; aliquando autem potest timeri periculum prolis, vel ex impetitia scitoris, vel ob debilitatem prolis variis indicij agnitam, quæ propterea ad primum æris ingressum grauiter forte lædenda sit.

Cum creditur sectionem aequè profuturam matri, & periculosam proli, vel certò profuturam matri, & dubitetur de exitio proli, an attenda sola obligatio iustitiæ sit sectio licita.

220

Dubitatur sextò. An si iudicio peritorum in arte probabiliter iudicetur, sectionem prægnantis infirmæ, cui ad salutem aliud remedium non suppetit æquè illi profuturam ad salutem instaurandam, & etiam æquè futuram periculosam foetui animato cuiusvis vitæ præferenda spectata tantum iustitiæ obligatione. Resolutio petenda est ex traditis *suprà num. 111. & 121.* ubi probatum est, habere matrem potius ius ad vitam suam tuendam cum periculo damni proli, quam proles ipsa ad suam tuendam cum periculo vitæ matris, præsertim cum matre mortua vel statim sæpè moriatur etiam foetus, vel si superstes sit, non diù superstitur, nisi citò secta matre mortua extrahatur, quod non ita facile contingit fieri; ob eam enim rationem dictum est, *suprà dicto num. 121.* prægnanti in defectu aliorum remedium ad vitam propriam tuendam posse absque iniustitia vii remediis de se æquè tendentibus ad sanitatem efficiendam, & ad expulsiorem foetus. Quare etiam in hoc casu dicendum est licitum esse matri vii sectione attenda sola iustitia. Et idem dicendum, si certò moraliter speretur salus matris prægnantis ex sectione (nullo alio remedio suppetente) & dubitetur de morte proli sequutura, vel etiam prævideatur omnino sequutura ob debilitatem eius sufficientibus indicibus cognitam; cit enim licita sectio ad salutem matris ordinata, sit tantum consideretur quid ferat iustitia, & idque ob eandem rationem. Et ita in utroque casu sentit Raynandus de ortu infans. cap. 9. per totum.

221

Verum contra præfata duo dicta, præsertim contra secundum videtur vigere illa obiectio, quod sectio (præcognita foetus morte certò sequutura) tendere videtur per se, & directè ad foetus necem, & non esse per se curatiuum matris solius; *suprà autem n. 117.* ostensum est, non esse licitum (etiam attenda sola iustitia) prægnanti ad salutem propriam tuendam vii medicamentis per se, & directè tendentibus ad inferendam mortem foetui animato. Raynandus respondet attenda ratione obligationis solius iustitiæ posse ad tuendam propriam vitam; vii remediis per se, & directè tendentibus tantum ad interitum foetus veluti aggressoris matri innocenti mortem intentantis. Id quod latius *suprà num. 124. & seqq.* ex eodem Raynando explicatum est, cuius tamen sententia reiecta est *dicto num. 127. & seqq.* Respondetur primò *dicto num. 127.* agi solum de remediis tantum ad interficiendum foetum de se ordinatis, & tendentibus, quæ eatenus sunt curatiua matris, quatenus foetum prius enecant; talia autem non est sectio, quæ de se primò versatur circa matrem, & illius est curatiua. Respondetur secundò sectionem, cum sit actio immediatè versans circa vterum matris, non verò immediatè circa corpus foetus, non tendere per se, & directè ad necem proli, sed quando ea adhibita, mors foetus sequitur, hæc se habet consequenter solum ob illius alterationem, quæ facta sectione, sequitur, siue ab ætè extrinseco causata, siue ab alia causa, nunquam tamen immediatè ex actione ipsa secundi, quæ solum membra matris attingit. Quod si actio secandi matrem non posset exerceri (siue ob imperitiam sectoris, siue ob aliam causam) nisi etiam immediatè attingeret foetum qui

ea actione fecit, & dilaniaretur, tunc esset vera, & formalis occisio infantis, & illi, & contra iustitiam, nedum contra charitatem, iuxta tradita eodem num. 127. Si etiam foetus iam animatus esset valde immaturus, vt ob immaturitatem siue foetus ex vtero naturaliter, siue artificiosè extrahendus non sit vitalis, sed per ipsam fusionem, vel extractionem, seu separationem ex vtero interiret, vt regulariter contingit ante septimum mensem à conceptione iuxta Doctores communiter, vt *tom. 1. mor. var. tit. 2. num. 140. 6. 14. 60. & 14. 64.* late tradidi. Tunc etiam sectio vteri matri ad extrahendum foetum illiusque extractio directè tenderet in necem foetus essetque eiusdem foetus immediate interfecitua, ac proinde contra iustitiam iuxta tradita *dicto num. 127.* Quare doctrina præcedenti numero tradita intelligenda est, quando foetus in vtero clausus est iam maturus, vt quantum est ex ratione maturitatis sit vitalis, seu possit vivere extractus, licet forte ex alio accidenti ad sectionem sequatur mors illius.

Ex lege charitatis mater cum propria vita corporalis periculo tenetur abstinere à sectione, si ea non adhibita sit probabilis spes prolem in lucem prodiuturam, & recepturam baptismum, quæ, adhibita sectione, periret absque baptismo.

222

Porro attenda lege charitatis erga proximum, si abstinendo à sectione esset spes probabilis foetum prodiuturum in lucem, & recepturam baptismum, & sic consequitur salutem æternam, certò amittitur adhibita sectione, tunc mater cum manifestò suæ vitæ periculo teneretur abstinere à sectione. Id quod non oportet modò probare; cum sufficienter ostendatur tradita *suprà n. 130. cum pluribus sequentibus, & n. 200.*

Matris prægnantis viuentis noxiæ iussè damnata sit ad vltimum supplicium sectio ad educendum foetum animatum an, & quando sit licita.

Dubitatur sextò, an si mater prægnans iussè damnata sit ad vltimum supplicium, viuentis secari possit.

Certum est, si antequam adueniat tempus partus naturalis, nullum appareat periculum mortis foetus in vtero, sed speretur naturalis partus sequuturus, abstinendū esse ab extractione per sectionem, & dilato vltimo supplicio expectandum naturalem partum. Ita omnes Doctores citati *suprà n. 144. & qui infra citantur, & habetur Imperator Hadrianus. ff. de statu hominum. & prægnantis. §. de penia.* Quamvis enim sectioni matris viuentis, & de mortuo foetus possit esse superstes, vt *suprà n. 10. & seqq.* ostensum est, nihilominus est res semper obnoxia alicui periculo, & circa omne dubium longè melius est, citari ex vtero expectato tempore naturalis partus à natura staturo: Hacque de causa præallegatis inibus cautum est, prægnantis criminose damnatæ ad mortem supplicium differendum, donec partum edat, ne foetus ipse vili periculo exponeretur per artificiosam educationem anticipatam. Quisnam enim Chirurgus sector sit peritus, certum est, foetum remotiorem à periculo vitæ futurum, si partu naturali edatur in lucem: minimus enim scalpelli, seu cultri chirurgici ictus improvidus potest esse feruile letalis, præter alia accidentia, quæ in educatione artificiosa possunt euenire foetui lesiva; & quod mora in vtero toto tempore à natura fovendis, & perficiendis

223

ciendis factibus constituto valde utilis est ad reddendam securiorem eius vitam. Cum ergo per sectionem foetus semper alicui periculo exponatur, ab ea sepe abstinendum etiam in praegnantem iussu ad mortem damnata, nisi detur virginitatis causa talem expositionem cohonestans, vt infra. Quare etiam S. Felicitas vt meminit Martyrologium Romanum 7. Martij licet damnata, vt d. belis deoraretur, quia erat praegrans, non est feris obiecta, nisi post partum; vt praedictae leges oblerauerunt, quibus standum, cum per bonum publicum licet, & non adest grauiissima causa aliud suadens.

Difficultas ergo primò est. An si dilato supplicio vsque ad tempus naturalis partus periculum sit, ne factus in vtero praegnantis noxia, & iussu damnata moriatur, licet possit sic damnata ad vltimum supplicium, secari publica accedente auctoritate, vt pater educator, & baptizetur, si spes sit, vt factus sectioni sit futurus supserites, & baptismum susceperit, esto praegrans ipsa credatur ex sectione moritura. Negit Paludanus 4. dist. 4. q. 1. Henriquez lib. 2. capite 21. num. 5. Gabriel, D. Antonius, Tabiena, Fumios, Victoria, quos referunt, & sequuntur Comitotus lib. 1. resp. mor. q. & Fagundes in desalogum lib. 5. c. 12. n. 3. & idem videtur sentire Boonacina de sac. disp. 2. q. 2. p. 6. num. 9. Qui id asserunt, quia putant sectionem fieri non posse sine periculo mortis factus, imò nisi cum certa morte eiusdem, antequam etiam baptizetur, exiliant enim sectionem esse veram matris occisionem, & mortuam praegnantem ex vi ipsius sectionis statim etiam mori factum, iuxta sententiam supra n. 145. adductam.

At rectius affirmant Suarez tom. 2. in 3. q. 68. Coniunctio de sacra. d. q. 68. num. 92. Lymann lib. 5. tract. 1. cap. 3. q. 1. Calvus Palaus tom. 4. tract. 19. disp. vnica p. 6. n. 2. & Raynandus de ortu infant. cap. 12. Ratio est, si sectio fiat annuente Potestate publica existente spe, vt proles possit baptizari, & saluari, quæ alioqui in vtero moreretur sine baptismo, licet ex sectione certa mors matris sit sequutura, non sit iniuria matri, quæ iam iam iussu damnata est ad vltimum supplicium, & sectio adhibetur auctoritate publicæ potestatis, nilque sit contra vltimum ius. Nam cum leges prælegatæ de dilutione supplicij praegnantis post naturalem partum fieri conditæ in fauorem foetus; ac proinde si illi vilius sit, imò ad illius salutem corporis & animæ necessarium sit matrem viuam secari, si id fiat, non sit contra, sed iuxta illas leges. Quæ si in circumstantiis huius casus obligarent ad expectandum naturalem partum, essent inique ob magnum detrimentum non solum vite corporalis, sed multo magis animæ factus, qui sic omnino excluderetur à gloria æterna. Quare potestas publica in huiusmodi hoc casu teneretur curare, vt præfata praegnantem sic damnata sectio ab artifice perito adhiberetur, vt proles salua fieret. Quamuis autem Suarez, & Palaus addant moraliter loquendo vix posse euenire huiusmodi casum, in quo ob vtramque vitam factus ponendum in tuto fit praegnantem prædamnata adhibenda sectio, eo quod, inquit, ex occisione matris (quæ sectioni semper iuxta ipsos est annexa, & casus praesens procedit, etiam si prævideretur certa mors praegnantis sequutura) maior periculum imminet, quam imminere potest ex partus naturalis expectatione; & etiam vix cognosci possit huiusmodi prolis periculum; vnde addunt practicè, & moraliter semper esse differendum supplicium praegnantis vsque ad partum; vnde tandem alteram Paludani, & aliorum sententiam approbant. Nihilominus iam supra num. 110 & 152. ostensum est, sectionem de se non esse occisionem praegnantis, neque etiam factus, cū experientia constet leuissimè factam

sectionem matris, & factu suspensibus, & etiam saepe ex vtero matris demortuæ statim secto eductam prolem viuam probatum est nam. 146. Non desunt etiam plura indicia, quibus medici, & obstertrices peritæ agnoscunt debilitatem virium factus, & illius periculum. Quod periculum etiam semper esset, quando mater damnata ad vltimum supplicium ob morbum grauem foret certò motituta ante tempus naturalis partus.

Habito respectu solum ad bonum publicum, an praegrans ad mortem damnata non expectato partu naturali possit licetè secari ad educendam prolem.

Secundò difficultas est. An quando ex parte prolis nullum est periculum ante naturalem partum, licet secari possit praegrans iussu ad mortem damnata, cum periculum est in mora, & ratio boni publici possit accelerari illius mortem, si ex matris cuius vitæ in hoc casu nulla habenda est ratio, cum sectio sit auctoritate publicæ Potestatis, vt supra dictum est? Sectione certò sit sequutura cruciatio, seu interfectio, & mors prolis, quamuis illius partus naturalis desperetur, vel periculum sit in mora, & ex longiori vitæ matris iussu damnata grauiissima toti R. eipublicæ impendant mala, nullo modo erit licita sectio; non etiam desperato partu naturali esset remedium, sed certus interitus prolis. Non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona iuxta A. post. & ita etiam neque vt impediatur mala pœnia, vt supra dictum est. Non ideo tamen prætermittit sectioe ad euitandum postquam lesionem prolis letalem licitum erit, vbi partus desperatur naturalis, praegnantem prædamnata interficere alio modo, quo nullo modo factus positus laderetur, v. g. per strangulationem. Quasi ob bonum cômune licitum sit permittere prolem alioqui bene morituram intra viscera matris mori anticipatè: Nam etiam in hoc casu non esset metæ permisso mortis factus, sed vere interueniret in illuxus in mortem eius ob voluntariam subtractionem alimentis, quo solo vita conservari potest. Quare et si factus non subtractione materni sanguinis, quo cibandas esset, adhuc paulo post moriente matre post expectatū naturalem partum rēpus non sequuto partu moreretur in matris vtero; nihilominus nō interiret vi extrinsecæ actionis voluntariæ, quæ subtrahitur illi alimentis, sicut eueniret in casu strangulationis matris vel amputationis capitis illius.

In eo igitur tantum casu cum periculum est in mora, & ratio boni publici exigit, licitū erit prægnatē ad vltimū supplicij damnatā secare ad prole educendā quando spes probabilis est prole ipsā non esse laedendam ex sectione, & fore educendam ex vtero vitalem considerata sectionis peritæ, & factus in matris vtero maturitate sufficienti ad visū extra matris vterū retinendū, licet non sit omnimoda certitudo, sed remaneat aliqua formido periculi eiusdem prolis, cui periculo exponi posse videtur innocens proles ob bonū cômune, licet nunquā certe morti sequatur ex sectione. Ita Raynand. d. c. 12. n. 6. Sufficiens autem maturitas factus ad vitam retinendam regulariter præsumitur in septimestre, vti prælegato tom. 1. mor. var. tit. 1. n. 140 & 146. & 145. tradidit (vbi etiam quomodo septimestre fit computandum) & docet Rayn. d. n. 6. Vbi reprobatur opinioem Fracastorij lib. de symp. c. 11. asserentis semen humanum esse duplicis speciei, vnum quod efficit factum maturum, & vitalem post septem menses, alterum tantum post nouem menses, quo supposito nunquam posset fieri maturitas factus, & cum esse vitalem nisi post nouem menses: Reprobat, inquam, tamquam fundamento carenti

tem, sicut enim homines sunt vnus speciei atomata, ita & semē, quo gignitur, vnus est speciei, secus autē est de tritici semine, cum tritici sit multiplex specie. Graui ergo dāno publico vigente ad pręgnantis damnamē mortē vltimus non differendam, si factus sit septimestris, licet poterit, vt sufficiēter maturus, & iam vitalis per matris scētionem aduē nō apparente alio periculo illius vite ex scētionē imminēt. Et licet mora eius in vtero vsque ad nonū mensem magis conuerteretur ob diutius fomentum, & maiorem perfēcōne, quam consequeretur; ac proinde non nihil periculi remaneret in eius extrahēone antē nouem menses decursos; nihilominus talis extrahēō non erit culpabilis, si eam poposcit necessitas boni publici, ob quam videtur permissum aliqui periculo prolis exponere. Etsi verō Pineda lib. de Salomone c. 20. Valelius c. 8. *scilicet philosophia*, & Molcius l. 2. de scē. vna in mor. vult c. 4. adducere exempla partus quadrimestris, & quinqueimestris vitalis, tamen id est valde incertum, & improbant Aristoteles, Plinius, & Menochius a me d. 1. 1. m. 14. 65. sine allegati, & ad ibi a me tradita remitto lectorem.

218

De partu vero octimestri, etsi a Philosophis, & Medicis magis cōmuniter censetur vt plurimū non esse vitalem, vt notauit d. 1. 1. mor. var. allegati tit. 1. n. 1461. Nihilominus Aristoteles, & Plinius scribunt in *Ægypto*, & in Italia viuere, licet semper valde debile. Et ad illa cōmuniori sententia, quod non sit vitalis, cum huius duo probabiliore causę assignentur, vt obliuiscatur Raynandus d. 1. 12. 8. vna ex Hippocrate, quod octauo mense pręgnans quodam vteri morbo laborat, qui a fœtu participatur, vnde accedentibus cōstitutionibus, & vterus ionibus, quas in partu patitur, ita eius vires debilitantur, vt non sit vitalis, sed dū funditur, statim moritur. Altera a Mercuriali lib. 2. de mor. mulier. cap. 1. (& est cōmuni Medicorū) quod factus septimo mense iam perfectus enitatur magno conatu disrumpere membranas ad exundū ex vtero, ex qua collisione non parum fiantur illius vires, ac proinde si mense octauo nondum perfectē restauraui vires eiusdem conatum iteret adiuncto partus labore necesse est, illum deficere. Cum, inquam, ex altera harum duarum causarum partus octimestris non sit vitalis, nil apparet obitare quo minus ex grauius causa, ob quam bonum publicum non possit per matris scētionem partus octimestris extrahi vitalis, & superuictus; nam in huiusmodi educatione cum fiat sine eius connixu, & labore cessat secunda causa; & cum citius eximatur ex vtero morbo, liberatur a contagio ex morbo matris deriuando, magisque augendo, si per totum octauum in vtero petisset. Admissio etiam quod aliquid morbi ex materno morbo contraxisset (puta quia iam dimidium octauū mensis elapsus esset) adhuc tamen (vt inquit etiam Raynandus n. 9.) licita esset factus extrahēō adhibita scētionē eo tempore facta ob vrgētissimam necessitatem dandi letho matrem criminiosam iam damnatam ad vltimum supplicium. Id namque adsumum esset, exponere fœtum alicui periculo, quod necessitas boni communis potest satis cōhonēstare.

Ex graui necessitate extrinseca vrgētissima, ob quam bonum publicum in desperatione partus naturalis, et quando mater pręgnans innocens vialitate secari possit ad educendum fœtum, quem luce frui maxime interfit boni communis.

19

Dubitaris septimū. An scētio matris pręgnantis innocens vires, si tam mater, quam proles animata ex ea non sint futurę ob ioxie certo mortis periculo,

sed iuxta peritorum iudicium erunt superstitēs, sit licita ob vrgētē grauem necessitatem extrinsecam (qua cessante illicita esset) quę exigat adhiberi scētionem, puta quod desperet partus, naturalis, & tamē prolē produat in lucē, & viuere interfit boni cōmunis.

Ob magnum aliquod bonum extrinsecū nempe, si ob bonum Reipublicę, vel ad illiusfamilie cōseruationē magis interfit fœtū in lucem produat, & viuere, quam matrem, esse licitā scētionem pręgnantis innocētis, tametī prędicatur eam futurā matris occisionem asserit Joan. Varand lib. 2. de mor. mul. cap. 7. Quod idem sensisse videtur Henricus VIII. Anglorum Rex; dam (vt refert Florimundus lib. 6. histor. hęc. 4. n. 1.) Ioannam Seimer pręgnantē, quę putabat continere in vtero masculū, vt vere haberet, cum desperaretur partus eius naturalis, iussit secari ad fœtū educendū. Medicis, matrine, an proli cōsultum mallet, rogātibz dicens, vxores se semper habiturum, non sic autem filios masculos. Quamuis Sanderus l. 1. de scēmate Anglię ad ann. 1577. scribens ortū Edwardi, quem tunc Ioannam in vtero gerebat, non ita clare dicat in lucem produit scētionē.

At certissimum est, si scētio fit certō mortē matri allatura, id quę prędicatur, eā fore illicitam, nulloque modo citra crimen homicidij adhiberi posse, nō obstantibus quibuscunq; malis ex morte prolis euentis, v. g. extinctione familie antiquissimę, & illustrissimę, transmissioe pinguisimę in cōcessionis, etiā Regni ad extraneos, & bello excitando cum populari ingenti detrimento, quibuscunq; aliis malis, que quis fingere possit. Occisio enim per se, & directē innocētis est per, & intrinsece mala, vtnullo fine quantumuis aliis honestissimo excusari a malitia iniustitię possit, vt late prębaui tom. 1. mor. var. tit. 1. num. 799. 931. & 940. & docent cōmuniter Theologi, vt d. num. 799. & 931. notauit. Factum vero Henrici (si vere fecit) non caruit immāni impietate, & iniustissimā nequitia.

Igitur in desperatione partus naturalis tunc solum quando Medicorum iudicio censetur tum prolem futuram superstitē, tum matrem pręgnantem pollere viribus ad sustinendam scētionem, nec ex ea vitam amissuram, vt proles viuens educatur, & salua sit, licita erit, imō necessario adhibenda scētio, tum ob bonum spirituale prolis (scilicet, vt baptizetur, & eternam salutem cōsequatur) tum, vt prospiciatur communi bono aliqui graue detrimentum passuro mortua intra matris vterum prole; ita quod ad scētionem aditrendam obligabitur mater lege charitatis erga prolem, & iustitię saltem legalis bonum commune respicientis; vt constat ex generalibus principiis procurandi salutem eternam proximis, & cōsulendi bono communi etiam cum periculo proprię vitę corporalis. Ecce ita etiam docet Raynandus d. cap. 12. num. 4. Insuper addens, quod etiam si bonus euentus respectu prolis & prolis ex scētionē esset ambiguus, & dubius, si ea non adhibita, tam ipsa mater, quam proles forent certo peritura, adhuc scētio esset adhibenda, tum vt satisfieret obligationi suprà numero 119. explicatę, tum ob hanc peculiarem obligationem communis boni curandi, & publici mali grauis impediendi; ob quam licet sperari posset matris filis absque scētionē, & solius prolis vita non certo, sed dubio periculo adhibita scētionē exponeretur, scilicet dubium esset, an scētio illius saluti profutura, vel eidem mortem allatura, permittenda esset proles illi periculo, & scētio adhibenda, vt publico bono cōsuleretur. Nam etsi nullo modo sit licitum, per se, & directē occidere innocentem etiam pateret ingentis boni communis inde cōsequuturi; ob bonum tamen cōmune obtinendū, vel graue malum cōmune auerendū licitum

230

est innocentem periculo exponere iuxta Doctores communiter, & tradita à me d. t. *var. mor. tit. 4. §. 29. à n. 93. 1. ad 951.*

Potest non erit sufficiens causa aperiendi matrem innocentem pregnantem vitium ratio comparandi innocentem perfectam statum pręgnantium, quod deinceps Medici, & Chirurgi melius iuvare possint grauidas, & patientes ad felicem partum, & partus exitum. Cum ex sectione mulierum demortuorum, & etiam animalium feminei sexus talis notitia semper potuerit comparari, & modo etiam ex sectionibus adhibitis non solum pręgnantibus sed mortuis cum fetu in utero supersit, sed etiā adhibitis pluribus pręgnantibus vivis ad illatum, & factas saluti consulendum de quibus *supra* n. 151. & 152. & aliis etiam huiusmodi petitiū comparare poterint, & possint Medici, & Chirurgi de quare laicus Raynandus d. c. 12. n. n. & 12.

Filius ex secto matris utero educus, an habendus uti natus, ac iuribus natorum quoad successiones, & hereditates, & legata, que filius natus & nascituris competit, potestur.

Dubiaturoctaud. An filius qui ex secto matris vivæ, vel demortuæ utero eximitur superstes, & vivit, omnium successuum, hereditatum, & legatorum, institutorum, vel relictorum seu relictorum pro filiis natis, vel nascituris ex legitimo matrimonio, vel ex tali femina capax sit, ac si esset naturalis parius, seu ex naturali partu natus esset. Difficultatem facit id, quod *supra* n. 203. dictum est, vt tradunt Doctores *videm citati*, & indicant leges ibidem citatæ, scilicet quod filius qui per sectionem ex utero materno extrahitur, propriè, & in rigore loquendo non dicitur partus, neque natus ex tali femina secta, seu propriè non paritur à tali femina, nec ex ea nascitur. Ob hanc igitur rationem filium ex utero matris secto artificiosè educum non potius prærogatiuis, & iuribus, atque successuum, quæ illi competere, si partu naturali natus esset. Negant Paulus à Castro ad l. quod certatur, C. de posth. hereditatibus instituentis ibid. lalon, & Jacob. de S. Georgio, Porpuratus cons. 158. n. 4. lib. 1. Cartus lunior cons. 329. n. 6. & 7. lib. 1. & alij, à Tiraq. in l. si vnaq. v. suscipere liberos n. 140. C. de remota donat. relati, excludentes sic educum per sectionem à legato relicto filio, quem mater pepererit.

At contrarium, & potius affirmant communissime alij lisperit. Ita Alciatus in l. eam 141. ff. de verb. sign. Tiraq. loc. cit. n. 141. & seqq. Biffon. in l. 11. ff. de verb. signif. Mantica de consuet. vlt. lib. 11. Gutier. præf. lib. 2. q. 101. Alphonsus Catena de partu cap. 6. sect. 1. Guilielmus Benedictus ad cap. Raynandus de testam. verbo, & solutio, quam gestat in utero, & multi alij à Tiraq. Catena & Mantica relati. Et manifestè constat ex pluribus legibus *supra* n. 146. adductis præsertim ex l. 1. si quæ pręgnans, ff. unde cognati, & l. quod dicitur, ff. de lib. & posth. & ex l. 1. ff. ad S. C. Tertullianum. Nam etsi de filio per sectionem ex utero matris exempto propriè dici nequeat quod mater illum peperit, & quod ex ea sit natus, tamen cum eius sanguine formatus sit, est verus eius filius, ac proinde iure merito tanquam ex ea natus habendus, & tradendus & admittendus non solum ad legitimam matris hereditatem, & censendus institutus secundum tabulas, ac unde cognati, & vt legitimæ possessionem bonorum ad intestato petere possint, pfe quoque petere illam potest, vt clare habetur l. 1. ff. ad S. C. Tertullianum. sed etiā admitti debet ad successum, hereditatem, & legata ex legitimo matrimonio, vel ex tali femina natus, vel nascituris à testatore relicta; quia intentio testatoris

versatur circa verum filium ex tali legitimo matrimonio, vel ex tali femina procreatum; dummodo enim effectus habeatur, non curatur de malo l. sima ter 3. Cod. de insti. & suscip. Et ideo ius commune, vt aliquis pro nato sit habendus, voluit attendi tantum fornicationem, & procreationem ex tali femina, vel ex tali femina, quæ ex legitimo coniuge concepit, & talis fuit: & si intentio testatoris, licet vtatur illis verbis *matris, vel in quo peperit*, quia regulariter contingit liberos prodire in lucem partu naturali. Quare conditionem, si deesset sine liberis ex legitimo matrimonio nascituris, deficere, si ex secto ventre filius extractus fuerit, tradit post alios Mantica d. n. 1. Vbi etiam addit ex Baldo, quod si quis receperit fundum pro fe, & suis filius legitimus nasciturus, comprehendit etiam eos, qui ex secto ventre sunt extracti.

Hinc etiam cum filius ex matris utero educus censetur ex tunc natus, id quod etiam probat Mandolus d. de atate minori c. 1. n. 25. & à die naturalis computetur vniuersaliue ætas, vt idem Mandolus videt. Couart. de spons. p. 2. c. 8. §. 2. n. 1. & Sanchez in sum. lib. 4. c. 35. n. 4. ideo filij ex ventre secto extracti ætas ex tempore extractionis computanda est.

Si eadem sectione gemelli simul educerentur, quis eorum habeat sui succedendi in primogenitura, aut Regno.

Sed quid si in ventre matris secto reperiantur gemelli qui simul sint eadem sectione educi & agatur de successione in primogenitura, vel in principatu, aut regno; quis eorum habeat sui succedendi in primogenitura, vel regno? De hac difficultate latè disserui tom. 1. mor. var. tit. 1. ad 979. & ad ibi tradita (quæ non expedit repetere) remitto lectorem.

S V M M A R I V M

§. VI.

Pregnans tenetur omittere, vel præstare omnes actiones, quas omittere, vel præstare siturus conservatio, & promotio possit. num. 136.

Abstinerere debet à congressu coniugalium periculo n. 237.

Item à ieiuniis & abstinentiis, quæ sibi detrimentum afferre possunt n. 238.

Omnes pręgnantes excusantur à ieiuniis de precepto Ecclesiastico ibidem.

Neque etiam ad curandum in animæ mentis periculum potest pręgnans licet ieiunare cum damno notari fieri. ibid.

Debet pręgnans abstinere à serendo graui onere, & ab operibus laboriosis num. 239.

Item à tripudiis, choreis, & nimis, seu numerosis saltationibus num. 240.

Qui pręgnantem impellunt, & inducunt ad saluandum, vel cum ea saltant pręvidentes inde sequuturum abortum fuerint animati in eadem in irregularitatem, si abortum sequatur ibidem.

Pręgnans non debet se nimis stricte cingere, striditiorie vestitus uti ibidem.

Affectus animi inordinati, & turbidi, vehemensque, ac violentæ passionis pręgnantem pro certum timoris, & ira factus non parum nocet, quibus propter a grauide temperare debent, & precauere, ne in se ipse citius n. 241. Alij etiam tenentur non præbere pręgnantibus causas in rationem passionum, & affectionum torridorum n. 243.

Qui incutiendo pręgnanti terrorem ineluctum, aut grauem metum sunt causa abortus, grauius peccant, & sunt homicidæ, si seruus ejus animatus, & an sint homicidæ voluntarij, vel casuales ibidem.

De nonnullis aliis obligationibus pregnantium abstinendi ac certis affectionibus noxiis factis conceptis, & aliquas eiusdem factus conseruationi, & promotioni necessarias præstandi

Cum certum sit pregnantem teneri eas omnes actiones omittre, vel præstare quas factus concepit tam ante animationem, quam post conseruatio, & promotio omitti, aut præstari exigit, non tantum debet pregnantem abstinere à directâ procuratione abortus factus siue animati, siue nondum animati, vt in præcedentibus latè explicatum est, sed etiam ab omni opere, ex quo præuidetur, vel præiudici debet operis natura, seu qualitate vel conditione considerata posse sequi factus notabilem læsionem, & abortum.

Quare primo tenetur mater pregnantis abstinere à congressu cum viro, ex quo abortus periculum imminet, tamen à incontinentia periculum euitandum marito vellet committere, de quare latè *suprà* num. 26.

Secundò tenetur abstinere à ieiuniis, & à quibuscumque abstinentiis, ex quibus ob alimenti sufficientis defectum, vel alimenti prauas qualitates proli conceptæ imminet vitæ periculum; de qua re *fulius* *egit* *in* *mor. var. tit. 9. num. 49. & 50.* Vbi ostensum est pregnantem omnes excusari à ieiuniis de præcepto Ecclesiastico, & etiam ad vitandum incontinentie periculum non posse cum periculo notabilis damni factus ieiunare, & abstinentiis vacare; cum incontinentie periculo possit absque factus damno consuli aliis viis, & mediis, oratione, sacramentorum frequentia, piis consiliis, aliisque remediis, & pregnantis sit semper liberum non consentire tentationi, & peccatum vitare, non verò restaurare damnum corporale, & spirituale factus, si moriatur ex alimenti defectu. Videat lector, quæ latius *dictis* *duobus* *numeris* *49. & 50.* tradidi.

Tertiò, debet pregnantis abstinere à ferendo graue onus, atque omnibus operibus importunis, & laboriosis; ex quibus attentis eius viribus, & complexionis timeri probabiliter potest, & debet periculum abortus. Ita Doctores Binsfeldius in *Enchirid. Theol. Pastor. p. 3. c. 12.* Fagundez in *decal. lib. 6. c. 1. n. 33.* & Rayn. *de ortu infant. c. 11. n. 9.*

Inter opera autem huiusmodi laboriosa apta efficere abortum enumerantur tripudia, & choreæ, & saltationes, quibus præsertim si cum aliqui excelsu à pregnantem habeantur, notabiliter factum ledi, & abortum effici experientia ipsa constat, & tradunt Albericus Magnus *lib. 9. de animalibus tract. c. 11.* Nider in *9. præceptum decal. littera P.* D. Antoninus, Nauarrus *locismos citatis, & locis citatis* Fagundez, & Raynandus; qui duo exempla abortus ad saltationem pregnantis sequuti adducit. Vnum ex Authore libri de natura pueri, qui scribit scortum quoddam pregnantis quod à Domina abortionem factus in illius vero clausi præoptante adductam ad septies saltandum, post septimam saltationem absolutam non sine crepitu eiaculauit fetum. Alterum de viro proprio cuiusdam pregnantis, quæ post innumeratas saltationes abortiuit, & facta abortione non multo post interit. Et certe quoties pregnantis tripudius, choreis, aut saltationibus nimis exultat, præuidens, vel præuidere debens periculum futuri abortus, lethaliter peccat peccato contra naturam, si factus nondum sit animatus, peccato verò homicidij, si sit

animatus, siquidem qui amat periculum peribit in illo. Ita D. Antoninus 2. p. tit. 17. cap. 8. §. 1. Nauarrus in *man. cap. 15. n. 14.* Syluester in *homicidium 2. n. 11.* Fagundez, & Raynandus *lib. supra.* Et etiam, qui præuidens tale periculum abortus factus iam animati impellit, seu inducit pregnantem ad saltandum, vel eius saltationi cooperatur cum ea saltans incidit in irregularitatem, si sequatur abortus. Ita Nauarrus *loc. citato.* Si tamen locus sit levis, & moderatus, & periculo carens non committitur peccatum, etiam si sequatur abortus, vt Fagundez *dicto* *num. 35.* et si consultius sit ab huiusmodi ludis pregnantem omnino abstinere.

Quartò cauere debet pregnantis, ne nimis strictè se cingat, nimisue arcto vestitu vtatur; ex quo solo aliquas pregnantem passas esse abortum refert Mercurialis *lib. 1. de morbis capite 4. & lib. 2. cap. 1.* Quare si pregnantis strictè se cingendo, vel adhibendo vestitum iusto strictiorem præuidet inde periculum abortus peccabit lethaliter. Ita Nider, Fagundez, & Raynandus *locis præallegatis.*

Quintò, debet pregnantis præcauere, ne in se excitet affectiones, seu passionis inordinatas, & vehementes præsertim timoris, & iræ (quam Seneca *lib. 1. de ira caput vlt.* vocat vitium muliebri) & quæ cum aliæ intentæ affectiones, quæ solent grauem corporis commotionem excitare, & humores perturbare, & corporis sanitati non parum nocere; vnde & factus in corpore clausus potest facili ladi notabiliter. Quare documenta generalia, quibus in vniuersum omnes monentur abstinere ab affectionibus, passionibusque animi vehementibus ob bonum corporis, & sanitatem, porcionem ratione, & specie aliter locum habent circa pregnantem, præsertim cum sint procliuiores ad illas concipiendas, & magis aptæ inde contrahere morbos graues, & difficillime curatios; de quo Ioannes Raphaël, Moscius *lib. 2. de vena scit. in morbo. mul. c. 2.*

Hinc etiam alij tenentur non præbete pregnantibus causas inordinatarum passionum, & vehementium affectuum corpus, illiusque humores commouentium, ac perturbantium. Ac proinde qui pregnantibus in cutiunt timorem indebitum, & grauem metum, vnde sequitur abortus, peccant mortaliter cum sint abortionis causa; si incutiendo illis talem metum, præuideant, vel præuideat debeant, abortum inde euentum, vel illius periculum; & si factus est animatus sunt veri homicidæ. Ita Molina *de iust. tr. 3. disp. 3. num. 6.* & prius Caietanus 2. 2. q. 64. art. 8. *circumspensionem ad 2.*

An verò essent homicidæ voluntarij, an casuales disputant ibidem Caietanus, & Molina, & etiam Nauarrus in *man. cap. 27. n. 140.* postmodum agens de percutiente pregnantem, qui est causa abortus. Et videntur conuenire, homicidium, si abortum dici, & esse voluntarium, si merum mulieri incutiens sciens esse pregnantem manifestè præiudicet abortum sequenturum, licet illam non intendit directè, & expressè, quia tunc incutiens consensit, ac si abortum intendit, factus verò si non præiudicat, licet præuideat debuerit, seu culpabiliter non præiudicat; tunc enim licet sit causa abortus, & peccet peccato homicidij, est tamen homicida casualis, quia non potest consensu intendisse abortum. De qua re latius ibidem Caietanus, Nauarrus, & Molina *locis citatis*, ubi explicant quodnam dicendum sit homicidium voluntarium, quod casuale.

Alia à pregnantibus euitanda latè, & diligenter prosequitur Mercurialis *d. lib. 2. c. 1.* apud quem videri poterunt, si lubet.

CAPVT X.

D E

PARENTVM OBLIGATIONE

BENE EDVCANDI FILIOS.

SVMMARIVM

CAPITIS X.

Auctores agentes de parentum obligatione bene educandi filiosque, illosque bonis moribus, & artibus imbuendi. numero 1.

Vnde oriatur obligatio parentum bene instruendi proprios filios per se, vel per alios. numero 2. & tribus sequentibus.

Reipublica bonum pendet ex bona adolescentum educatione. numero 4.

Bona, vel mala filiorum educatio est decus, vel dedecus parentum. numero 5.

Filiorum bona educatio est ingenti meriti apud Deum, ibidem.

Parentes tenentur providere filiis necessaria non solum salutis corporali, sed etiam salutis spirituali, & ita curare, ut baptizentur, & quam primum à nativitate, & quando sit peccatum illu duntaxat differre baptismum, & qua sit censenda ciuitatis dilatio. n. 6.

Extra casum necessitatis baptismum non debet conferri absque consensu Ecclesie ceremoniis. ibidem.

Adolescentes sufficienter in fide instructi tenentur quamprimum recipere baptismum, & quod de usu antiquo, quo dñi baptismum differretur. n. 7.

Ecclesia est non potest Cathecumenu determinare tempus recipiendi baptismum, potest tamen declarare obligationem iura diuini de suscipiendo baptismum. ibidem.

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fidei, vel nati ex utroque parente infideli altero ad fidem conuerso sunt baptizandi volente parente fidei. numero octauo, & sufficit, quod parens sit medius, vt auus mortuo patri. n. 8.

Infans debet educari apud parentem fideliem siue parentem, siue matrem. numero 8.

Altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerso, & baptizato filius infans ipse iniunctus potest baptizari, & multo magis si uterque parens sit fidelis. n. 9.

Si uterque sit parens infidelis, altero conficiente ob animam patris parvulus poterit baptizari scilicet periculo apostasie, & sacrilegii. n. 10.

Quando alter parentum infidelium venit ad fidem, si filij iam sunt adulti, an possint, & sint cogendi ad Christianam religionem. n. 11.

Pater filiorum infidelium Christianus potest, & debet suo precepto filios adultos cogere ad baptismum suscipiendum. ibidem.

Etiam pater Paganus tenetur suo precepto curare, ut filij sui baptizentur. ibidem.

Fides Catholica est prima semita, qua tendimus ad possessionem summi boni, & fundamentum spiritualis stru-cturæ, & simpliciter necessaria ad salutem in omni statu secundum modum revelationis, aut rationis pro temporum, aut personarum varietate salua. n. 12.

D. Ioan. Angelus Bollandus, De effectibus. contr. Matt.

In lege noua tam maiores, quam minores, ad quos Evangelica veritatis promulgatio sufficiens peruenit, obligati sunt credere explicitè fidei Christiane mysteria in symbolo contenta. n. 13.

Etiam ad notitiam sacrilegij Missæ, sacramentorum, preceptorum Dei, & Ecclesie, Orationis Dominicæ, & salutationis Angelicæ tenentur fideles, ac prout ad ea addiscenda. numero 14.

Parentes filios suos per se, vel per alios tenentur edocere præfata omnia. n. 15.

Ab infantia tenentur eos instruere in rebus fidei, & in aliis prædictis ad salutem animæ necessariis ab vnoquoque sciendis, & huius plures afferuntur rationes. numero decimo-sexto.

Ad idem tenentur omnes habentes curam puerorum, & etiam Patrimi baptismi, & Pastores animarum. numero decimo-septimo.

Parentes, Patrimi, & alij ad quos spectat pueri in spiritualibus instruere, notabiliter id minus negligentes mortiferè peccant. n. 18.

Educatio puerorum via magna est ad mores honestos, vel prauos imbuendos. n. 19.

Parentes, & qui loco parentum sunt, stricte obligantur ad bonam filiorum, & pupillorum educationem, illisque informare bonis moribus, curare, ut à prauis abstineant, præcepta Dei, & Ecclesie seruent, & virtutem sectentur, idque minus à pueritia inchoandum latè probatur. numero 20. 21. 22. & 23.

Parentes bonæ filiorum educationi debent omnia postponere. numero 24.

Adolescentes erudiendi primò in timore, & amore Dei. numero 25.

Secundò admonendi, ut mandata Dei obseruent, & proximum diligant. n. 26.

Tertiò instruendi in spectaculis ad religionem, in reuerentia erga loca sacra, & res, & personas sacras, in usu sacramentorum, in reuerentia, & obseruantia parentum, & aliis maioribus exhibenda. numero 27. 28. 29. 30. & 31.

Parentum præcipua cura, ut filij à peccatis, & vitiis abstineant. n. 32.

Ad rectam educationem, & præcauenda vitia in adolescentibus multum interest obseruare, & cognoscere illorum inclinationes. numero 33.

In pueris præsertim obseruanda, & consideranda verecundia. ibidem.

Adolescentes prout à laiciuitas, explicanter mala luxuriam consequentia illi à parentibus propinenda, ut à vitiis abstineant. n. 34.

Parentibus curandum, ut adolescentes à teneri temperantia virtutem colant, & illius activi assueant. numero 35.

Intemperantia in cibo, & potu vini, qua, & quantà demum asperat. n. 36.

Immoderatus, & nimis somnus valde noxiu corpori, & animæ. n. 37.

G g E

Erudiendi sunt adolescentuli, vt temperanter, & honeste se habeant in locutione, in vsu visus, auditus, odoratus, & tactus, in vestitu, & ludu. n. 38.

Precauendum, ne adolescentis improborum consuetudine utantur, & que moribus periculosa amicitia, & consortium. n. 39.

Ex bono, & vel malo vite parentum exemplo precipue pendit filiorum boni, vel prauis mores. n. 40.

Parentum meritis in liberos derivantur, & vt plurimum filij sunt imitatores parentum affectionum, & incontinentia parentum. n. 41.

Duplex modus bene educandi filios instructione, ac alibortatione, & corruptione, atque verberibus. n. 42.

Patri, & adolescentis inobedientes a parentibus increpationibus, minis, & verberibus sunt cogendi, vt a vitio abstant, & virtutes viuunt late. n. 43.

Paterfamilias, & materfamilias intus in disciplina, & correctionis licite possunt moderari verberare, & cadere filios. ibidem.

Vt illos ad meliorem frugem resiliant possunt etiam, & debent expellere domo, & eis alimenta denegare si probabili- ter putent sic posse corrigi, secum si timent eos inafuros peiores. n. 44.

Eruditio in scientiis, & liberalibus artibus quàm vitio. n. 45.

Pater in conscientia tenetur curare, vt filij addiscant scientias, & liberales disciplinas, & ad vt facere expensas necessarias, sicut ceteri patris conseruati. n. 46.

Pater tenetur ea facere, quibus in futurum filius seipsum alere, & curari possit. ibidem.

Parentes pauperes curare debent, vt filij addiscant artes utili- terales, & mechanicas iuxta illorum capacitatem. n. 47.

Et docere illos legere, & scribere. ibidem.

Erudiendi filij in disciplina, & artibus, ad quas dignoscuntur habere aptitudinem, & inclinationem. n. 48.

Filij erudiendi debent committi preceptori non solum perito, sed & vite probitate confuso. n. 49.

Non permittendum illi legere libros sibi dogmatibus, & boni moribus aduersarij prorsum turpia continentes num- mero 50.

Curandum, vt legant libros sacres, & de rebus adpietatem, & religionem spectantibus. n. 51.

Item, vt vacent lecturis historiarum prorsum antiquarum. n. 52.

Puella sollicitiori cura sunt a parentibus educande ad illarum pudicitiam conseruandam. n. 53.

Pudicitia laudes ibidem.

Masculi, & femina post innocentiam statim prout ad ma- lum, & maxime ad sensibiles delectationes, ad quas vehemen- tissime excitantur, cum sint proximi pubertati. n. 54.

Curandum ad initio, vt otium euitent, & vacent continuò operibus mulierum propriis, & que sint hac opera. nu- mero 55.

Puella diutius sibi post peractas suas deuotionis labores ad euitandum otium excusantur a peccato ibidem.

Erudienda, & in operibus occupanda vna cum puella honestis eiusdem etatis, & non permittenda illis societas mulierum improbarum, nec habere peccatum familiaritatem cum aliqua ex auxiliis. n. 56.

Verfior puella semper coram matre, vel matrone honesta oculis. n. 57.

Docetur legere, & scribere per mulierem probam, non per virum, & si aliquando per virum doceatur, sit semper presens mater, vel matrona ibidem.

Dormiat puella sola in lecto sine alia puella, & nullo modo cum puera, prorsum cum iam est pubertati proxima. ibidem.

Curant parentes, vt filia sint temperantes in cibo sumendo, & vitiorum cibis afficiant, & prorsum modicum vinum illi permittant. n. 58.

Curandum, vt moderate aquam bibant ibidem.

Factum notabile S. Mon. et narratur. ibidem.

Solliciti sunt parentes, vt filia loquacitatem euitent, sint que

taciturna, & verecunda prorsum in conspectu virorum. num. 59.

Materes prorsum teneri adhuc etatis sunt naturaliter loquaces. ibidem.

Curandum, ne turpia audiant, neque legant libros impudicos, sed ad prorsum lectum inducant. ibidem.

Item vt abstineant a faciat, & superfluo ornatu, & reprehendatur excessus in ornatu. n. 60.

Non permittant parentes puellam in domo a viris prorsum adolescentibus familiariter, & crebro visitari, & cum eis habere sermones maxime prolixos, nec deponat per verba de futuro vii tactibus impudici cum sponsis, nec esse solas cum sponfis, alioquin grauer peccabunt. n. 61.

Qui tactus inter sponfos permittantur. ibidem.

Inhibendum sibi ab domo exire, & vagari, sed cogenda domi manere, prorsum non ducenda ad choreas. n. 62.

Verecundia in mulieribus frenum ad non labendum in turpia, & in honesta. ibidem.

Parentes prorsum matres erudiant filias non solum verbo, sed multo magis exemplo, & honestate vite, nec illis prorsum, aut audientibus quid malum faciant, aut loquantur. num. 63.

Puella sunt matris aliorum imitatrices. ibidem.

Parentes promissiones deuotum inducant ad opera virtutis an peccent. n. 64.

Parentes, & superiores legentes literas filiorum, & subdito- rum, quas vel ad ipsos alij, vel ad alios ipsi mittunt, non pec- cant. n. 65.

Peccant grauer peccant filios ad obseruationem preceptorum, & operibus bonis reuocantes, & absque iusta causa impe- dientes ea filios excipi. n. 66.

Item grauer peccant parentes sine rationali causa vi, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingressu religionis, vel illorum professionem impediunt. n. 67.

Excommunicatio in Trid. sess. 25. cap. 18. fin. derogata est con- tra impediunt famine voluntatem, vel accipendi, vel voti emittendi. ibidem.

Explicatur quid vel accipendi, vel voti emittendi nomine in- telligitur, & an dicta excommunicationem incurant im- pedientes ingressum religionis, an vero solum, qui profes- sionem, & nonnulla alia ad prorsum excommunicationem spectantia. n. 68. 35. cum pluribus seq.

Filio habenti votum castitatis, & in concubinato existentia- ter an possit licite suadere matrimonium. n. 69.

An peccent parentes communicantes cum filia deo dicata, que nuptis. n. 70.

Parentes dolo, vel mini cogentes extra casum in iure permisos filios, vel filias ad ingressum monasterij vel habitum religiosi sumptionem, vel professionem faciendam meruisse pec- cant. n. 71.

Excommunicatio in Tridentino sess. 25. cap. 18. derogata con- tra eos, qui extra casum in iure permisos cogunt feminam contra eam voluntatem ad ingrediendum Monasterium, vel habitum religionis suscipiendum, vel ad professionem emittendam, quique consilium, auxilium, aut fauorem de- derint, & latissime explicatur, quas personas, quas affi- cit, & actiones, quibus inducitur, & quoad alia. num. 74. ad 77.

Non comprehendit cogentes ad ingrediendum in Monasterium num. 75.

Casum, in quibus ius permittit cogere aliquem virum, vel fa- minam ad ingrediendum in Monasterium. numero 74. & 78.

Patres cogentes filios, vel filias ad matrimonium, vel eos im- pedientes ne matrimonium contrahant an, & quando, & quam grauer peccent. n. 79. & 100.

An peccent patresfamilias in diebus ieiuniorum ministrantes cenam filijs. n. 101.

Obligationes recte educandi filios repugnat illorum expositio. num. 102.

Alia summaria vide possi num. 103.

CAPVT X.

De obligatione parentum erga filios quoad
spiritualia, & bonam educationem,
ſeu institutionem.

DE hac materia auctor Nauarr. in man. cap. 14. n. 17. Graffius de iur. p. 1. lib. 2. cap. 58. Sayrus lib. 7. clau. cap. 7. Fagundes in decalog. lib. 2. cap. 1. Reginaldus in praxi fori par. lib. 2. cap. 41. & duobus ſeqq. Filliucius traſt. 28. p. 2. c. 1. n. 21. Bonacina de precept. diſp. 69. q. vnica. p. 6. Trullench in decal. lib. 6. c. 1. dub. 5. Aegidius Romanus de regim. Principum li. 2. p. 2. lauellus oeconomica Chriſtiana tr. 3. & 4. Marcus Antonius de Cames Auguſtinianus in ſua Microcoſmia part. 1. Dialogo 7. & tribus ſeqq. Ioannes Torres in ſua philoſophia morali lib. 1. Homo bonus noſter de ſtatibus p. 2. cap. 10. & Annæus Robertus rerum indicaturum lib. 1. cap. 9.

§. I.

Vnde oriatur parentum obligatio bene educandi,
ſeu inſtituendi proprios filios per ſe ipſos,
vel per alios idoneos.

Quemadmodum enim parenteſtenuerunt ad educationem corporalem filiorum præſtando eis alimenta ad vitam naturalem ab eis acceptam conſeruandam, & promouendam neceſſaria, de qua in ſequenti parte huius tractatus cap. 1. ita obligantur bonam educationem eiſdem filiis dare, animiq; alimenta præſtare, nempe illis procurare neceſſaria ad animæ ſalutem; & in iis, quæ ad fidem Catholicam, Dei cultum, & bonos animi mores ſpectant per ſe, vel per alios inſtituere. Et ad hæc munera erga filios præſtanda parentes de iuſtitia, & pietate naturali teneri, docuit Toletus libro quinto, ſumm. capite 1. num. 2. & poſt eum Fagundes diſt. capite 1. num. 13. Animaduertit enim Toletus omnia decalogi præcepta tam primæ, quam ſecundæ tabulæ fundata eſſe in iuſtitia, & iure nature. Siquidem iuſtitia eſt quædam virtus, qua reddimus cuique quod ſuum eſt, illique debemus. Huius autem quatuor ſunt ſpecies, vt ibidem idem Toletus. Prima eſt, qua Deo reddimus, quod ſuum eſt, & hæc dicitur Religio, hæc enim nos non inclinât, vt Deo adhibeamus debitum cultum, & honorem, ſi non quantum Deus meretur, at ſaltem quantum poſſumus. Secunda eſt, qua filiis parentes, & parentibus filij ſecundum carnem impendunt id, quod eis ex hoc titulo parentum, & filiorum debent; & hæc dicitur Pietas, quæ in quarto decalogi præcepto fundatur. Tertia eſt, qua ſuperioribus exhibemus ea, quæ illis ratione ſuperioritatis debemus, & hæc dicitur Oſeruantia, quæ etiã eodem quarto præcepto decalogi comprehenditur. Quarta eſt, qua aliis proximis generaliter impendimus ea, quæ debemus; & hæc proprie dicitur Iuſtitia, quæ aliis ſex decalogi præceptis ſecundæ Tabulæ continetur.

Aegidius autem Romanus d. p. 2. cap. 1. & lauellus d. tr. 3. c. 1. ex triplici fonte, ſcilicet capite de ducit huiusmodi obligationem paternâ bene educandi filios, illôq; bonis moribus imbuendi. Primum caput eſt, quod parentes ſunt principium, & cauſa filiorum, qui ab eis ſuum habent eſſe. Sicut enim in omni ſpecie rerum naturalium videmus, quod natura, quæ dat eſſe alicui rei ſolicita eſt circa adhibenda media, per quæ res ipſa valeat in eſſe conſeruari, vt ſi natura dat eſſeigni, ſtatim conſert leuitatem, ſiccitatem, & calorem, per quas qua-

D. 10. Angelus Boſius, De effectib. contr. Matrim.

litates ſeruatur in eſſe. Per calorem nempe contrumpentibus, reſiſtit, per leuitatem, & ſiccitatem ſuſtinet ad propriam ſphæram, eo quod in loco, ſuperiori, magis habet in eſſe conſeruari, quàm in inferiori: Simili modo natura non ſolû dat eſſe animalibus, ſed quia animal abſq; cibo conſeruari non poteſt, propterea eadẽ natura ſolicita eſt dare animalib. os, & alia organa, per quæ poſſunt cibum, & nutrimentum ſumere. Quare etiã parentes, qui ſunt cauſa filiorum, & à quib. filij naturaliter eſſe habent, adſtringuntur filios regere, illorumq; curâ habere, atque eiſe providere, ac eoſinſtruire iis, per quæ valeant in eſſe conſeruari, & poſſint bene viuere nõ ſolû ſecundu corpus, verû etiã ſecundu animam. Quânto enim anima eſt nobilior, & p. tior corpore, tanto parietes, qui dando eſſe corpore animæ creationi, & inſuſioni in corpus ſunt cooperati, vnde quodammodo etiã anima ab eis habet ſuû eſſe, debent omne adhibere diligentia, & curâ, vt proprii filij ſint tã perfecti in anima, quàm in corpore; & ſi ſoliciti ſunt circa diuitias cõgregandas, facultates, & pingues hæreditates filiis relinquendas, vt abſtãnter ſubueniãt, quantum ad indigentiam corporalem; multò magis longè diligentiores, & ſollicitiores debent eſſe, vt filij habeant perfectam animam, & vt virtutibus, ac bonis morib. imbuantur. Secundum caput eſt, quod parentes ſunt ſuperiores filiorum, & illis præſtantiores, & naturaliter ipſi præſe debent; ſuperiora autem naturaliter, & ſemper in inferiora influunt, & ea regunt, & conſeruant; aſpicimus enim ſuper coel. ſtella corpora influere inferiora, & ea regere, atque conſeruare. Ita ergo parentes cum ſint naturaliter ſuperiores filiorum, & illis præſint, tenentur eſſe ſolliciti circa illorû regimen, & curam; & imitari vniuerſalẽ omnium Patrem Deum, qui cum ſingulari bre. præſit, habet ſollicitudinẽ, & curâ totius vniuerſi; & eius providentia, & gubernatio ad entium vſq; minima fe extendit. Tertium caput eſt, Quod parentes naturaliter diligant filios; cuius ratio eſt multiplex; & quia omne animal diligit ſui ſimile; ſic omnis homo proximum ſuum Eccleſ. 13. Filius autẽ eſt ſimilis Patri, quia omne generat ſe generat ſibi ſimile; & filius ſanguine maxime proximus eſt patri. Erit quia filij ſunt quædã pars parentû, nam filius eſt quædam pars à patre abſcilla, & Erb. c. 12. Imò filius eſt viuum ſimulacrum patris, & altera partis perſona iuxta nature ordinem illi morienti ſuccedens, ac illum poſt mortem repræſentans. Ex huiusmodi igitur naturali amore parentum erga filios manifeſtẽ inferitur eoſdem parentes teneri eſſe ſolicitos circa filiorum regimen, & curam, quia quilibet debet eſſe ſolicitus circa ea, quæ vehemẽter amat; cum de ratione amoris ſit, vt ſollicitet amantem circa rem amatam, & quilibet ſollicitatur circa dilectum.

Eandem parentum obligationem incumbendi ſollicito ſtudio educatione filiorû, & eorû mores curandi, deſinit ex amore, quod quilibet, cuius vires parſ, debet habere erga Rempublicam, cuius bonum, & perfectiã conſtituit ex iuuentutis eruditione, & inſtitutione pendet; illa enim eſt bona, & perfectiã Republica, quæ bonis conſtat ciuib. boni autem ciues nequaquam erunt, niſi ab adoleſcentia bonis moribus, & artibus fuerint eruditi, & cum ætate creuerit vitæ probitas; vt proinde parentes, præceptores, Tutores, alijque puerorum, & adoleſcentium curam habentes, qui ſolliciti illorum educationem, & mores curant, quique iuuentutem ciuitatis bonis artibus inſtruunt, nunquam vel ſacis commen dari, vel dignis præmiis foueri poſſint. Non enim iſ ſolus Reipublica (inquit Seneca de tranquillitate animi, capite tertio,) prodeſt, qui candidior extrahit, & tunc reos, & de pace, bellôq; conſeſ; ſed qui iuuentutem exhortatur, qui in tanta honorum præceptorum inopia, virtute inſtruit animos. Ipſa namque

G g 2 expe

experientia docet puerorum institutionem, & disciplinam esse fontem totius boni, & mali, quod in Republicam manat; primumque edificij, & politici regiminis, & vniuersæ Reipublicæ fundamentum, quod innitit Simanca de Repub. lib. 9. cap. 25. Cuius hæc sunt verba. *Puerorum ingenia tamquam agri, ex quibus Respublica sui omnes fructus est percipitura, diligentissime colantur, & rebus optimis fruantur.*

Ad do habet sollicitudinem debere parentes impelli ex amore, erga filios; magnus enim honor illis acquiritur, & ingens gaudium accrescit ex filiorum disciplina, & probitate; & non leui in honorationi efficiuntur obnoxij, si indisciplinatis, & prauis moribus corrupti appareant. De hoc Ecclesi. cap. 21. habemus. *Confusio patris est de filio indisciplinato.* Et Proverb. 19. *Dolor patris filij stultus.* De illo. *Filius sapiens letificat patrem* Proverb. 10. & Paulus 1. ad Thessal. 2. *Filios à se in spiritu genito, & lacte sanctæ instructionis enutritos, propriam coronam, & sui ipsius gaudium appellat. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloria? nonne vni? Et Seneca amico Lucillo scribens lib. 5. epist. 34. Si agricola (inquit) arbor ad fructum producta delectat; si pastor ex sacro grege sui capiti volupatem; si alumnum suum nemo aliter intuetur, quam, vt adolescentium illius suam indicet. Quid enim credu his, ô Lucille, qui ingenia educant, & quæ tenet formauerunt, aulica subit vident.* De nichilo de viroque Sanctus Petrus Chrylogus form. 94. *Nam sicut discipuli probitas (ait) iam est Magistri, ita Magistri vituperatio discipulorum neficiens disciplinam.* Non prætermittendum etiam parentes ex bona filiorum educatione, & disciplina ingens apud Deum meritorium consequuturos, vt scriptum reliquit Diodorus Hieronymus epist. 95. vnde ad Tim. 5. ex huiusmodi filiorum educatione commendatur vidua, si filios educavit, est contra verò parentes filiorum institutionem negligentes infidelibus æquiparantur, & ipsi infidelibus deteriores pronuntiantur, *si quis* (inquit ibidem Apostolus) *suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infidelis deterior.*

§. II.

De obligatione parentum sollicitè procurandæ filij baptismum.

Certum est apud omnes parentes teneri procurandi filijs necessaria non solum saluti corporali, sed etiam multo magis necessaria saluti spiritali, vt constet ex traditis precedenti paragrapho, & tradunt Doctores supra numero primo citati, præsertim Syrus, Bonacina, Fagundes, Nauarrus, Grassius, & præter hos Henriquez libro 2. capite 23. numero 1. litera A. in glossa, & alij, quos ipse late referet; ac proinde, cum baptismus sit ad salutem necessarius, tenetur pater curare, vt filij baptizentur; quia etiam obligatione tenentur tutores, et alij filiorum curam habentes. ita Henriquez dicto libro 2. capite 4. numero 3. dicto capite 21. numero 1. Suarez tomo 3. in 1. part. disputatione 31. sectione 2. Coninch de sacrament. quest. 68. numero 3. Bonacina de sacrament. disputat. 2. quasi 2. part. 2. num. 6. Layman lib. 5. tractatu 2. capite 6. numero 8. Castus Palau part. 4. tractatu 19. part. 8. num. 8. & alij apud eosdem. Et quidem in articulo, seu periculo mortis manifestè virget obligatio charitatis ad procurandum baptismum, non filius carens baptismum in perpetuum condemnatur, & à regno cælesti excludatur. Extra verò articulum, & periculum mortis licet non obliget charitatis præceptum, nec præceptum aliquod diuinum positum, obligantur tamen parentes, & alij, qui

curam infantum gerunt sub graui culpa præcepto Ecclesiæ non quidem scripto, sed vfu, & consuetudine vniuersali introducto, vt illos, quam primum à natiuitate baptizari curent, neve diu sine iusta causa illis differant baptismum, ita loci citati Henriquez, Suarez, Coninch, Bonacina, Layman, Castus Palau, & Villalobos p. tract. 5. diff. 12. & merito fuit tale præceptum inductum; quia videtur quidam Dei, religionisque contemptus, & alienum est à parentum pietate, & charitate diu consecrare filios mancipia diaboli, & inimicos Dei; cum facile possint membra Christi & Ecclesiæ, & filios Dei efficere, & regni cælestis hæredes cõstituere. Quare si in hoc patres, vel tutores negligentes fuerint, Pastores Ecclesiæ ratione officij obligati eorundem negligentiam emendare tradunt locis citatis Suarez, Layman, & Palau. Quæ autem sit dicenda notabilis, & diuturna dilatio sufficiens ad præstatum peccatum mortale in parentibus, & tutoribus negligentibus, Bonacina ait, non peccare mortaliter, si baptismum differant per tres, vel quinq; aut res dñs Henrici d. c. n. 3. ait non peccare mortaliter, si in filij baptismum differant circiter duodecim dies. In Concilio Prouinciali Mediolanense 1. p. 2. fol. 34. cõstituta est pœna excommunicationis contra eos, qui non curant baptizari infantem ante nouem dies, vnde videtur censuise notabilem dilationem, si differant baptismum vltra octauum diem. At Suarez, Layman, & Palau (& idem videtur sentire Coninch) aiunt relinqui arbitrio prudentis iudicandum, quænam sit diuturna dilatio sufficiens ad peccatum mortale. Addit tamen Palau seclusa graui causa censendam esse diurnam dilationem, si vltra mensem à natiuitate differatur baptismus: eo quod sit res contra communem praxim, & periculo scandalizati exposta. Ex rationabili, & graui causa (qualis fortè est, si expectandi sint Patris, vt baptismum maiori cum solemnitate fiat, vt sepe euenit, cum filij magnatum sunt baptizandi) conueniunt Doctores licitam esse maiorem dilationem, adhibita tamen diligenti cura, vt omnibus periculis occurratur, vt infans non moriatur absque baptismis; Quia in casu Palau, & Layman baptismum posse differri quidem vltra mensem, sed non vltra duos: Coninch verò dicit posse differri aliquantulum, nisi determinans circa qualitatem dilationis, & in hoc etiam casu videtur determinatio temporis relinquenda arbitrio prudentis attenta grauitate causæ. Nunquam tamen licitum esse extra necessitatem, seu periculum mortis baptismum absque solemnitate, & consecutis Ecclesiæ ceremoniis ministrare, & propere grauitate peccate parentes, vel tutores, qui filios domi baptizant extra casum vrgentis necessitatis, credentes Ecclesiæ satisfacere si postmodum filios ad Ecclesiam deferant pro ceremoniis baptismi suscipiendis, tradunt locis citatis Paulus Layman, & Castus Palau post Atmillam V. baptismum. n. 5. vbi. *Peccato (inquit) non excusantur Magistri, qui primo pueros baptizari faciunt in domo sine solemnitate extra necessitatem casum, sed propter maiorem pompam, vel expostionem comparum, non enim est sufficiens causa. Et illi vero (addit) non efficiuntur complices, quia iam puer erat baptizatus.* Et vbi absque baptismum tantum ceremoniis infanti adhibentur non contrahit cognitionem spiritualem compateritatis tradunt etiam Angelus V. baptismum numero 4. Nauarrus in man. cap. 22. num. 40. Layman d. cap. 6. n. 4. & alij Doctores communiter.

Quemadmodum autem parentes, & tutores tenentur parulis iam natis quamprimum procurare baptismi collationem, ita etiam adulti, dummodo in fide sint sufficienter instructi, & probati, diuino Christi præcepto obligantur ad sacramentum baptismi suscipiendum, cum primum commodè possint, &

ad illud diu non differendum, ut tradunt Doctores communiter. Caeteranus 1. parte, questione 68. articulo 3. Sotus in 4. dist. 5. q. 3. articulo 3. Henriquez d. cap. 4. nu. 2. Suarez d. sect. 2. Coninch d. q. 68. articulo 3. nu. 36. & 37. Layman d. cap. 6. num. 8. mitto. Causus Palaus d. part. 8. num. 5. & alij ab eisdem allegati. Ratio famitur ex fine, ad quem baptismus fuit à Christo Domino institutus; fuit enim institutus non solum in peccati originalis remissionem, sed & in signum, quo fideles congregantur in vnum, vnamque Ecclesiam visibilem constituant, participatque fiant reliquorum sacramentorum, & sacrificij fructus. Haec autem fini grauius obstat, qui baptismum longo vitæ tempore absque sufficienti causa suscipere recusat; & consequenter grauius peccat vbi viam salutis negligens se à Christo, & eius Ecclesia, in qua est vera salus, separando. Similiter baptismus est institutus ad fidem solemniter profitendum, vnde & sub expressa Sanctæ Trinitatis inuocatione confertur, & fides sacramentū dicitur. Ergo tenuis illi sibi sufficienter proposuisti suscipere professioni fidei est iniurius. Preterea probatur ab inconuenienti, quia aliqui in fide sufficienter intructus, si cum primum potest commodè, non obligantur præcepto diuino baptismum suscipere, nunquam extra mortis articulum obligaretur, cum nulla sit ratio, cur magis in vno, quam in alio tempore extra illum articulum obligetur, arque adeo poterit quis absque peccato separatus à Christo, & eius Ecclesia, & Sacramentorum vñ vsque ad finem vitæ perseuerare; Quod est absurdum. Non obstat antiquas vñs, quo plures vsque ad maturiorem ætatem, vel ad extremum vitæ baptismum differant; Nam vel factum est ex rationabili causa, vel ex ignorantia fuerunt excusati. Licet etiam in can. duo tempora & seqq. de consensu d. 4. Ministris Ecclesia præcipiat solum vigilia Resurrectionis, & Pentecostes baptismum ministrare extra necessitatem casum; Nihilominus crescente populo, & occasione ministrandi baptismum consuevit præfatum decretum abolitum est; & quous tempore baptismus ministrari potest. Etiam autem Ecclesia non potest Catechumenis, & iam in fide instructis suo præcepto determinare tempus, in quo obligentur baptismum suscipere, & vltra non deferre, sicut determinat tempus annuæ confessionis, quia Ecclesia non habet iurisdictionem in non baptizatos, vel definit Trid. sess. 4. c. 4. sed tantum in baptizatos; nihilominus potest declarare obligationem diuinam præcepto illis impositam, scilicet, declarando quibus in circumstantiis, & occasioneibus præceptum diuinum de suscipiendo baptismum obliget, quia per hanc declarationem nullam in non baptizatos iurisdictionem exercet; sed solum exercet clauem scientiæ à Christo Domino concessam pro rebus dubijs resoluentem. Ita Coninch d. n. 3. dubio vñs Layman d. ca. 6. cit. n. 8. versus dubitatur & Palaus d. p. 8. n. 7.

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fidei, vel si post natiuitatem alter parentum infidelium conuersus est ad fidem, sunt baptizandi volente parente fidei.

Porro nati ex vno parente fidei, & altero infideli Iudæo, vel Pagano, vel natæ parentibus infidelibus quorum alter postea ad fidem conuersus sit, si adhuc paruuli sint annuente patre fidei, & Christiano possunt, & debent baptizari etiam inuito, & tunc nate parente infidelis ita Henric. d. lib. 2. c. 15. n. 3. & A. 2. or. p. 2. lib. 8. c. 25. Rebell. q. 2. oblig. inst. p. 2. lib. 3. q. 10. n. 11. Coninch d. q. 68. nu. 32. Layman d. ca. 6. n. 10. vers. Tertio. D. 16. Angelus Bossius, De effectis, contr. Matr.

Palaus d. tr. 19. p. 6. n. 11. Paschalis de patria potest. p. 1. ca. 7. n. 8. & seqq. Ant. Ricciellus de iure personarum lib. 2. c. 32. n. 15. August. Barbofa collect. ad cap. ex litera de conuers. infidelium n. 2. & collect. ad can. Iudæi. 38. q. 1. n. 7. & alij ab ipso relati. & constat ex can. Iudæi sumpto ex Concilio Toler. 4. cap. 62. vbi dicitur prolem debere sequi religionem parentis fidelis siue matris, siue patris. & d. cap. ex litera vbi decernitur prolem debere educari penes infidelem, postea ad fidem conuersum, altero remanente in infidelitate, ne proles exponatur salutis animæ periculo. In nutriendis enim filiis, secum quoque reuerendis, & gubernandis maxime circa necessaria ad salutem animæ æquale ius est patris, ac matris. Quare ad baptizandum infantem infidelis Iudæi, vel Pagani filium sufficit matrem esse ad fidem conuersam, & ab ea offerri; potius enim matri fidei, quam patri Iudæo committenda educatio, vt constat ex d. can. Iudæi, & colligitur ex citato cap. ex litera, & tradunt præter præallegatos alij Iurisperiti à Paschali d. c. 7. n. 8. relati. Et si enim etiam patres Iudæi habeant filios in potestate, vt Glossa 2. in can. Iudæorum 38. q. 1. & communiter DD. quos referunt, & sequuntur Paschalis d. c. 7. n. 9. & August. Barbofa collect. ad d. can. Iudæorum n. 1. Nihilominus in hoc casu de patria potestate non curatur, vt Paschalis ibidem n. 16. Nam quando est diuersa conditio patris, & matris tunc filij illius conditionem sequuntur, ex qua eorum conditio non efficitur deterior, vt ibidem idē Paschalis ex Glossa in cap. fin. de claud. despons. & ex cap. ex tenore, qui filij sunt legit. & ex Baldo in qua. contra. Cod. de incest. nupt. & colligitur ex d. c. ex litera, vbi dicitur prolem inuita matre infideli educandam apud parentem Iudæum ad fidem conuersum; nam licet textus ex contingencia facti ponat casum in patre ad religionē Christianam conuerso, tamen ex rationis identitate idem dicendum est in matre ad fidem conuersam; nam de cisionis ratio, quod ibi assignatur per Summum Pontificē, est, quod in illa ætate infanti non debeat apud illas remanere personas, de quib. posset esse suspicio; quod eorum salutem, vel vitæ parentum infidie. Vix ergo Pater, siue Mater infidelis ad fidem veniat altero in infidelitate perseuerante, communis folioles est assignanda conuersio ad fidem, saltem vbi filij non sunt doli capaces, ob illam rationem, quod pater, & mater non iudicantur ad impariam quoad filiorū conditionē, quando sunt diuersi status, vt Paschalis d. c. 7. n. 10. fin. post Barbatum collect. 57. per totum lib. 3.

Ampliatior præfata communis doctrina, quod, vt filius possit, & debeat baptizari, sufficit vnum ex parentibus esse, vel factum esse fidelem, vt procedat siue parēs iam fidelis sit immediatus, vt pater; siue mediatas, & sic mortuo patre, si sit superflus vnus parentum fidelis, siue iam ad fidem conuersus, & petat filium nepotem baptizari, & apud se educari, potest, & debet filius baptizari reclamante matre infideli. ita reprobata opinione Nauarri conf. 4. tit. de conuers. infidelium lib. 3. fuisse in Curia Romana resolutum restatur ibidem in fine additio; vbi, Matre Iudæa super educatione infantis ex patre Hebræo prociacit contentente cum aucto infanti paternum, qui defuncto et infide infantis patre in infidelitate, superflus aderat ad fidem conuersus, & petebat paruulum nepotem apud se educari, & baptizari; lata sententia infans traditus fuit aucto Christiano ab eo educandus, & fuit postea inuita matre baptizatus, ac in fide perseuerauit, & ita docent etiam Paschalis d. cap. 7. num. 4. Ricciellus d. cap. 32. num. 25. & Augustinus Barbofa locū citati.

Quin imo altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerso, & baptizato, etiam si vterque patēs tam fidelis, quam infidelis recusent filium communem baptizari adhuc poterit filius paruulus baptizari, quia ex eo, quod infans habet vnum ex parentibus fidelem;

G g 3 Eccle

Ecclesie est quæsitum ius, quod fidei favore absorbet ius infidelis, ob quod potest cogere parentem fidelem ad baptizandū filios infantes, qui propterea contra voluntatem infidelis, & fidelis parentis possunt baptizari, sicut etiam filij parentum Christianorum possunt, & debent baptizari, quantumvis parentes recusant, cum ratione baptismi sint omnino de potestate Ecclesie, ita Azorinus d. quæst. 2. Riccius dicit. cap. 11. numero 22. Farinacius frag. crimin. part. 2. vers. Ind. n. 63. & Rebelleus loco supra allegato.

Si etiam uterque parens sit gentilis, alter tamen eorum consentiat infansem communem baptizari ad finem liberandi eum à culpa originali, & propter animæ salutem, id sufficere, ut possit contra alterius voluntatem baptizari, docent Coninch, Layman, & Castus Palaus loco supra n. 7. in iur. relati; & probat ratio ibidem adducta. Advertunt tamen cauendum esse periculum Apostasie; & sacrilegij, ac proinde non esse conferendum baptismum, nisi sit spes, ut proles sit Christianæ educanda. Quare si parens infidelis consentiet in baptismum, non quia crederet animæ saluti prodesset, sed quia putaret eo infansem liberandum esse à corporis agitudine, vel dæmonis vexatione, non videretur ille consensus sufficiens, ut baptismum filio concederetur, si filius parentibus restituendus esset; quia ex illo consensu non remouebitur periculum peruersionis, & irrisionis fidei, ita Layman d. cap. 6. n. 10. vers. Quamobrem, Palaus loco citato, & alij apud eundem.

Sed quid, quando alter parentum infidelium venit ad fidem, filij ex ipsis parentibus infidelibus nati sunt iam doli capaces, an tunc possint, & sint cogendi ad Christianam religionem capessendam, baptismumque illis sufficiens propositum suscipiendum. Paschalis d. cap. 7. n. 10. sine. dicit eos fore relinquendos propriæ libertati, & voluntati. Certum est Ecclesiam, cum non habeat in eos iurisdictionem, non posse per se eos cogere ad baptismum suscipiendum, ut constat ex traditis n. 7. At si pater filiorum infidelium sit Christianus, & fidei cultor, possit, & deberet illos inducere etiam præcepto, ut propositam ritē fidem, & baptismum suscipiant, ut notat Henriquez d. lib. 2. cap. 2. n. 3. & ratio est, inq. ut idem Henriquez, quia pater habet quoddam ius in filios, ut etiam diuget circa sineq. supernaturalem, sicut in statu legis naturalis, & Respublica, quæ sua electione creabat Sacerdotes, dirigebat ciues in cultum Dei, & finem etiam supernaturalem. Addit Henriquez d. n. 3. littera R in Glossa, quod etiam pater paganus potest, & præcepto diuino tenetur iurare, ut filij sui baptizentur, quia censentur pars patris (ut supra §. 1. dictum est) & lex supernaturalis, ac diuina Christi obligat parentem pro se, & suis; sic in statu legis naturalis Pater tenebatur providere spiritualia suis filiis, quæ quidem potestate non est priuatus per legem Christi.

§. III.

De obligatione parentum erudiendi filios in fide Catholica, & ijs, quæ ex necessitate salutis quilibet Christianum credere, & scire tenetur.

Fides Catholica est prima semina, quæ tendimus ad possidendum primum, & summum bonitelle Aristoteli ad Heb. 1. Accessit ad Deum oportet credere, & sine fide impossibile sit placere Deo. Ideoque Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum n. 4. dixit Fidem esse insular elementum sine quo vivere nequimus, & esse magis necessariam ad vitam, quam respirationem. Est

enim fides initium, & fundamentum ex necessitate præmittendum, quo omnis spiritalis structura innititur; fundamentum enim aliud, inquit Apostolus 1. ad Cor. 3. nemo potest ponere præter id, quod posuit est, quod est Christus IESVS, id est, fides in Christum IESVM, prout communiter exponunt Patres. Constat autem edificij cuiusque stabilitatem totam à fundamento esse, adeoque sicut fundamentum ipsum simpliciter est necessarium, ita simpliciter necessaria est fides ad spiritalis virtutis ædificium, & ad salutem. Quare in omni hominum statu non solum credendum de Deo fuit, quod vnus est Deus omnium Creator super omnia diligendus, adorandus, colendus, quod sua sapientia, & prouidentia cuncta in singulari regit, & administrat, quod est Trinus in personis; vnus in substantia; quod est optimus, misericors, & iustus, remunerator bonorum, ac sperantium in se, ac punitor malorum iuxta eorum demerita, licet minus, quam meruerunt; & quod propterea eius lex, & præcepta sunt seruanda; Sed etiam adfuit præceptum diuinum de credendo Mediatore, & propitiatore Christo, secundum modum, ac mensuram reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut personarum varietate facta. Cum enim Christus à Deo Patre constitutus sit caput, dux, via, & medium ad vitam æternam; conueniens est, ut hoc caput, hanc Duce[m], viam, & Mediatorem suum cognoscant; & per hanc fidei cognitionem corpori eius mystico, siue Ecclesie militanti vniantur. Non eadem autem in omni statu fuit cognitio; sed ut notauit Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 7. quāto homines remotiores fuerunt à tempore Christi, tantō difficilius, & obscurius mystica fidei Christianæ communiter crediderunt, nempe, secundum modum reuelationis ipsis factæ. Dum enim mysteria Redemptionis humanæ ante Christi aduentum figurarum velamine occultata manebant, satis erat fidelibus generici, & confusi credere futurum aliquem (siue Deum siue Angelum, siue purum hominem) qui humanum genus à peccati seruitute liberaret, & Deo reconciliaret, neque necesse erat in specie credere fore hunc Dei filium, hominemque moriturum, resurrexurum, &c. Exceptis iis, quibus Deus Incarnationis, ac Redemptionis mysterium explicite, & distincte reuelasse creditur, nempe, Adamo, Henoc, Iobo, & nonnullis alijs gentilibus, item Patriarchis; & Prophetis, ac cæteris Maioribus Ecclesie, qui explicite, ac speciatim Christum Dei Filium pro humani generis salute moriturum; adeoque SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi mysteria crediderunt, sacrificijs figurarunt, & populo sub vniuersis & velaminibus Dei iussa annunciantes, & exinde constans semper fama, & persuasio de futuro mundi Redemptore emanauit. De quo S. Thomas vii supra, & Theologi communiter agentes de fide.

At verò in lege noua, & post Christi aduentum omnem statum Maioribus, quam Minores, ad quos Euangelicæ veritatis promulgatio sufficiens pertinet, Christianæ fidei mysteria explicite credere obligati sunt. De qua obligatione quorundam; fidelij vniuersi etiam, & rudium credendi explicite tractant Scholastici 3. sent. dist. 25. S. Tho. 2. 2. d. 4. q. 2. art. 5. ibid. Scriventes. Sanchez lib. 2. Sum. ca. 3. Azorinus p. 1. lib. 2. c. 6. q. 2. & c. 7. Layman lib. 2. tr. 1. c. 9. & alij apud eosdem, & communiter sentiunt vniuersumque fidelium necessitate præcepti teneri ad credendum actualiter, & explicite articulos in symbolo contentos, quosq. publico, ac solenni ritu, vniuersum, & prædicatione sancta Ecclesia proponit, scilicet secundum ipsorum substantiam, ut vero conceptu, quamuis imperfecte, & confuse apprehendantur, & credantur. Status enim, & professio Christiani hominis exigit, ut summa, ac præcipua Christianæ fidei capita

capita, siue articulos cognoscant, & credat; vt etiam constat ex perpetua Ecclesie praxi, quæ ad baptismum, in quo fidei professio fit, neminem adultum admittit, nisi symboli articulis sit instructus, illosque credat. Quare communiter reprobatur opinio Rosellæ *v. fides n. 1. & quoruamdam Canoniarum*, quos Syluester *v. eodem q. 1. & Sanchez d. cap. 3. num. 1.* referunt. Assensum fidelibus rudibus sufficere, si fidei articulos, siue præcipua capita credant implicite, scilicet, credendo quidquid credit Sancta Mater Ecclesia. Si tamen aliqui Christiani, vel ob instructorum penuriam, vel ob nimiam rudicitatem fidei mysteria ignorent, à culpa excusari, & saluari posse non videatur negandum. Raro tamen videntur posse labore inuincibili, & inculpabili ignorantia mysteriorum, quæ Ecclesia solemniter celebrat.

Quod autem dictum est de mysteriis fidei in symbolo contentis, idem iuxta Doctorum communem, vt apud Sanchez *d. cap. 3.* & Laymann *d. cap. 9. n. 3.* de Sacrificio Missæ, septem Sacramentis, præceptis decalogi, & Ecclesie, atque de Oratione Dominica, ac Salutatione Angelica. Ad horum enim omnium sicut & articulorum Symboli notitiam habendam obligati sunt fideles, & confecti enter tenentur, & articulos Symboli, & prædicta omnia addiscere, si non verbotenus, saltem secundum eorum substantiam. Quod etiam ostenditur, quia oportet, vt quisque discat ea, quæ sunt sui munus, ad quod præsertim se adstringit, vt Sanchez *d. cap. 3. n. 11.* & Laymann *d. cap. 9. n. 3.* In baptisimi autem regeneratione ad tria nos obligamus, quæ & professi sumus, fidei confessionem, diuinorum mandatorum obseruationem, & abrenuntiationem Satanae, pompisque, & operibus illius. Ergo obligatus est quilibet Christianus ea scire, quibus possit suas tam ætas in tanto sacramento factas Deo promissiones implere, hæc autem sunt fidei symbolum, preces, mandata, & peccata, quæ sunt Satanae opera, atque pompæ. Teneat ergo quilibet fidelis ea edificare iuxta quod substantiam. Imò quod attinet ad Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum est. Ecclesiasticum præceptum, sub veniali tamen tantum obligans longa consuetudine introductum, vt ea memoriter addiscantur, docent Paladinus *4. dist. 15. q. 1. ar. 1.* Nauarrus in *man. cap. 11. num. 22.* & Laymann *dist. num. 3.* & videtur colligi ex can. *vos ante omnia, de consecr. d. 4.*

Ex quibus inferunt prædicta omnia, quæ quilibet fidelis pro salute obtinenda ex præcepto diuino credere, & scire tenetur, parentes teneri per se, vel per alios idoneos instructores edocere filios suos. Vt tradomus Doctores *supra num. 6.* initio relati. Laymann *d. cap. 9. n. 3. fine* & ex aliis Doctoribus *supra n. 1. relati* Marcus Anton. in *Microcosmia p. 2. dialogo 8.* Agidius Romanus *d. p. 2. cap. 5.* Iauellus *d. tr. 3. q. 12.* & Homobonus *d. cap. 10.* Vnde D. Augustinus *serm. 216. de tempore. Meliorum Christianis* (ait) *quis Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenet, & filios, vel filias suas, rursus teneat fideliter docere.*

Cum autem præcepto diuino prædicta credendi, & sciendi obligentur fideles, cum primum rationis vfum alle quuntur, vti aliis relatis docet Sanchez *d. 4. n. 12.* cum ex tunc præcepto diuino res fidei explicite credendi, seruandi mandata, recipiendi baptismum, & confitendi fidem adstringantur, ideo in iisdem mysteriis fidei, & aliis necessariò ab vnoquoque fidelis sciendi ab ipsa infantia filij per parentes, vel alios instructores sunt erudiendi, maxime cum tunc sint magis apti ad imbibenda fidei mysteria, vt locis citatis latè Agidius, & Iauellus explicant, & probant triplici ratione. Prima, quia fidei Catholice mysteria transcendunt humanam rationem, vnde eis simpliciter

credendum est, & acquiescendum ex auctoritate diuina, & ex simplici credulitate, non ex peripatetica rationis, & demonstrationibus hominum. Hæc expe- dit, vt in illa ætate proponantur, & addiscantur, in qua non queritur dictorum ratio, sed simpliciter acquiescit dictis, & facile creditur. Hæc autem est prima, & infantilis ætas. Infantes enim non querunt à patre, vel matre, aut Magistro rationem eorum, quæ eis addiscenda proponuntur, cum vfum rationis non habeant, & facile acquiescunt dictis; vnde Aristoteles in *11. Rhet. c. 12.* dixit, quod iuuenes eruditi sunt solum à lege; appellat autem ibi Philosophus (vt obseruat Agidius *d. 1. 6.*) eruditionem à lege, monitiones maternas, & documenta illius fidei, quam parentes tenent. Secunda ratio est, quia in omni gente parentes statim filios solliciti erudire proprios filios in iis, quæ sunt fidei illorum, & in iis, quæ pertinent ad eorum leges, & cultum diuinum ab iisdem legibus præscriptum, vt constat ex Aristotele *d. 12. in tanto ergo magis debent efficere parentes proficientes Christianam fidem, quanto Christiana religio, & lex superat cæteras religiones, & leges* (sola enim religio, & lex Christiana est immunitas ab omni errorum contagione cæteris aliis religionibus, & legibus salutaris alique sunt admixta. Tertia ratio est, quia iis quæ sunt fidei Christianæ firmiter, & inseparabiliter adherendum est; Cum ergo ex vna parte consuetudo fit quasi altera natura ex Aristotele *lib. 1. de memoria, & remissio* *c. 11. & sequenti* §. laus ostenditur, & ex proinde quanto aliquid est assuetum, tanto magis vertatur in naturam, & illi feruentius, & firmitus adheremus; & ex alia parte magis firmus assueti ad ea, circa quæ in ipsa infantia in soludimus, quam ad alia, & per consequens magis adheremus illi; mysteria fidei filijs ab infantia proponenda, & explicanda sunt, vt ab illa ætate illis assueti firmiter, & perseueranter adherant.

Cæterum obligatio, qua tenentur parentes (& etiam tutores, & alij puerorum curam habentes, & Pastores animarum, vt Nauarrus in *man. c. 11. n. 22. s. v. fides n. 1.* Laymann *d. n. 3.* & Doctores cõmuniter) erudiendi suos liberos naturales de rebus ad salutem necessariis, & d. stringit etiam Patrinos baptismi, de quibus D. Augustinus *serm. 163. de temp. 25.* (& refertur d. can. *vos ante omnia de consecr. d. 4.*) *Quicumque viri* (inquit) *quæcunque mulieres de sacro fonte filios spirituales exceperint, cognoscant, se pro ipsi filios offere apud Deum extitisse, & ideo semper illi sollicitudinem vera charitatis impendunt, & admo- neant, vt castitatem custodiant, &c.* & persequitur instructionem obseruant & præceptorum, fugæ delictorum, & confessionis inconculsæ fidei, & *serm. 215. Nescio* (ait) *quæ sententia Christianum dicat qui paucos in suis Symbolo, vel in Oratione Dominica parate dissimulat. Filius, quos in baptismo excipit, sicut vos fideles offere pro ipsis apud Deum extitisse, & ideo tam illos, qui de vobis nati sunt, quam illos, quos de fonte excipit, semper castigate, atque corrigite, vt caste, in se, & sobrie vivant, & eandem Patrino- rum obligationem docent Valentia *to. 4. dist. 4. q. 2. 3.* Suarez *to. 2. in 3. p. 4. 68. art. 8.* Homobonus *d. cap. 10. n. 2.* & Doctores communiter.*

Quod fit parentibus, & alijs, ad quos spectat pueros in supradictis instruere, fuerint notabiliter negligentes, sciunt se mortaliter peccatos, vt tradunt Doctores *n. 6. relati*, & patet ex grauitate negotij.

§. I V.

De obligatione parentum filios bonis moribus, & Christiana disciplina instituendi, curandique ut à vitis abstineant, & peccatis; Deum diligant; eius, & Ecclesie mandata observent; & virtutum actibus assuecant.

29

Non ambigendum, neque in dubium verti potest, magnam esse vim educationis ad mores honestos, vel prauos imbibendos, seu inducendos; ac proinde toto cæto erratur, qui educationem affirmant nil ad virtutem vel prodeffe, vel nocere, sed quemque iis moribus imbutum durare, qualis naturæ aut ad vitium, aut ad virtutem propensus existat; si præcepta (inquit Seneca *epist.* 94) nihil adiuuarent, omni institutio tolleretur, ipsa natura contentis esse debemus. Addit idem Seneca. *Erras, si excusamus nobiscum vitia nasci, superuenient, ingesta sunt.* Et Plato *dialogo 4, de Repub. Educatio, & institutio commodæ bonis naturæ inducit; & rursum bonæ naturæ sitalem institutionem consequantur, meliores alunt, & præstantiores euadere sumus.* Diligenti ergo institutione, atque doctrina propensionem ad vitia cohiberi, & in bonam verti naturam; ac semina virtutum innata vberiores virtutum fructus producere liquet, quæ neglecta & contra necesse est vitia à teneris sensim surripere, & postea continuato incremento tota ætate diffundi.

20

Hincigitur concursus omnium Doctorem sententia, parentes, & qui loco patrum sunt, acta obligatione teneri ad bonam educationem filiorum, & populum, illoque informare bonis moribus, & curare, vitia & vitibus prauis abstineant, & præcepta Dei, & Ecclesie feruent, & virtutibus instruantur, ita Doctores *suprà* nem. 1. Nanarrus, Graffius, Sayrus, Fagundez, Fillucius Reginaldus, Bonacina, Homobonus *relati loci citato*. Egidius Romanus d. p. 2. cap. 6. *laelius d. traic. 3. q. 7.* Marcus Antonius d. *Cumes in d. sua microsumap. 2. dia. 8. & 9.* Henriquez *lib. 2. cap. 2. num. 1.* liera A. in *Glossa* alios referens & alij Doctores communi et agentes de obligatione parentum erga filios. Idem docuit S. Augustinus *posteriori libro supra* num. 17. *allegato*. Qui etiam in *psal. 177.* grauitur monet parentes in hæc verba: *Magis cogita, quomodo nutries eos, qui nati sunt quam veniantur, non enim iam felicitas est habere filios sed bonos habere.* Idem colligitur ex illo Eccles. 7. *Filij tui sunt, erudi illos, &c.* & ex Apostolo ad Ephes. 6. dicente; *Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educa illos in disciplina, & correptione Domini.* Non ergo parentes folui debent esse solliciti, ut pinguem eis relinquant hereditatem, copiosas facultates temporales, sed magis, ut ipsi supersint virtutum ditissimi, quæ sunt veræ diuitiæ; atque adeo amplum patrimonij filij relinquet Pater, dixit Tull. 1. de officiis, & efficitore sermone D. Chryl. *Epist. ad Ephes. 6. bon. 22.* Sicut virtutibus, & bonis moribus instituerit, odisse vitia docuerit, & erubescere de quocunque dicto, vel opere licet leuiter prauo, & rectæ rationi dissonum. Quare grauitur errant parentes curantes solum, ut filij sint homines, hoc est inter homines diuitis, & honoribus emuentes. Huiusmodi parentes tanprope cupientes filios in hoc sæculo facultatibus abundare, & honoribus præfulgere, nec curantes quid in alio finem passuri, à nonnullis corporum, vel carnis, non animarum parentes vocantur; & non viforum, qui bonorum parentum sunt symbola, eo quod editos fecerit imperfectos, lingua perficiunt, sed imitatores Sæuichionum sua oia non videntium, sed in terra delinquentium. Improbis

enim parentes imprudentium horum animalium datur viscera induunt, si cum illos genuerint, in terrenis affectibus, & moribus, ac temporalium bonorum pulvere manere permittunt, nullam rationem ducentes, quod ab infernalibus bestis, id est, demonibus in alio sæculo misere deurentur, de quo Ludouicus de Ponte p. 2. *traic. 5. cap. 9.* Et nouerint parentes notabilem eorum in recta, & Christiana filiorum educatione negligentiam esse lethaliter culpabilem, ut in terminis ex Doct. *nom. 1. relati Sayrus d. cap. 7. num. 6.* alios allegans, Bonacina d. p. 6. num. 5. Homobonus d. c. 20. & indicant Nauarrus, Graffius, Fagundez & alij d. n. 1. relati, & etiam D. Augustinus *loco supra* n. 17. *sine citato*.

21

Porro, ut parentes plene huic obligationi satisficiant, & ut filij in tota ætate à vitis sint immunes, bonis actibus vacent, & virtutibus, atque Christiana disciplina respiciant, illorum bona educatio, & institutio à teneris, & ab ipsa infantia sedulo inchoanda, nec prætermittenda, donec tales fedulo, quales bonum ipsorum filiorum, patrum, & totius Reipublice exigit. Quemadmodum enim Nutrices tenera infantum corpora cuncta diligenti studio fouent, & sollicita cura constringunt, ne membra habeant mutila, aut inflexa; sic & à primis annis formandi sunt, & dirigendi mores. *Alitum præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ataribus, Seneca de consol. ad Heluidium cap. 16.* Educatio (inquit idem Seneca *lib. 2. de ira*) maximam diligentiam, plurimamque profecturam desiderat; facile est enim teneros alba animos componere, difficulter residuntur vitia, quæ nobiscum creuerunt. Idem scribens Lucilio *lib. 19. epist. 109.* facile conciliantur ingenia tenera ad honesti rationem. Cum enim pueri habeant potentias interiores albis imaginibus vacuas, humores molles, & voluntatem flexibilem, quicunque habitus non solum facillime, sed & perfecte in illis imprimuntur. Nam & dicitur (ait Quintilianus *lib. 1. institut. orat. cap. 12.*) sunt ingenia priusquam obdurerunt. Et Vegetius de re milit. *lib. 1. cap. 4.* Non tantum celerius, sed & perfectius imbuuntur, quæ discuntur à pueris; idque ita pro conitanti habuit Lactantius 1. 7. de diu. premio cap. 8. ut hoc solo argumento Plato (ut idem asseruerat) *lib. 4. de virtute, & lib. 26. de pulchra* magis euidenter animarum immortalitatem probauerit. Quia in pueris ingenia sunt mobilia, & ad percipiendam facilia, nam quæ discunt, ita celeriter capiunt, ac non tunc primum discere illa videantur, sed recognoscere, & reminisci. Pueritia (est metaphora D. Anselmi de similit. 13.) est veluti ceta mollis, quæ statim, & facile recipit bonorum motum formas, & impressiones atqueq; crescentibus annis obdurefcit; & quemadmodum cetæ quæ obduruit, difficile forma sigilli imprimatur; ita pueritia, quæ propectioni ætate obduruit, formas bonorum habituum non admittit, vel difficile recipit. Eadem metaphora ad vitium S. Basilij in *regali superioris dispar. interrog. 35.* Animus (inquit S. Doct.) dum tener est, & vitæ ceta, quæ ipsius impressas formas quæcunque facillime recipit, multissime edat, confestim ab initio omni rerum bonarum imbus exercitatione debet, quæ videlicet, ubi positæ atomis vix accesserit, & habitum illum rerum indicandarum atas attrilerit, pietate iam ad mouere atate assensu nullo impedimento cursu ratur faciliore, cum & ratio, quod expedit admovent, & ad id assequendum facilitatem præbeat consuetudo. Non est etiam prætermittendum exemplum dolij odorem liquoris primi infusi diu conseruantis; de quo Philo Iudæus libro quod omni probus sit liber, Sicut vasa odorati, quæ priusquam fuerint imbuta, referunt, sic inueniunt animi, quæ priusquam formas imaginatione concipiunt, nunquam obdurescunt. Et eodem exemplo Horatius *lib. 1. epist. ad solium* admonet à pueritia actibus virtutum vacandum.

Nunc

Nunc adhibe primo

*Pectore verba puer, tunc te melioribus offer;**Quis semel est imbutus, recens servabit odorem Testa diu.*

Ad id aliud sententia illa Saluatoris Matth. cap. 9. quod vinum novum in vites novos fit mittendum, vt in eis nulla qualitate contracta conferuetur; si quidem plurimum refert, vinum diuinae dilectionis, quod legis nouae est proprium, in novos vites paruulorum mitti, priusquam prauorum aliorum liquorum sporem, aut odorem contrahant. *Quod enim semel imbibimus* (dixit D. Cyprianus lib. 2. epist. 1.) *difficiliter deponimus, nec proprium nostrum facile mutamus.* Quod Lycurgus duorum canum, quos duertimode educauerat, exemplo significauit, vt Ribad. de Principe Christiano lib. 2. cap. 39. Metus, cum quo gallinarum pulli ab initio enutrientur a matribus, in illis semper perseverat; ita quod (inquit Seneca lib. 2. epist. 122.) *videntes milium transeuntem statim fe recipiunt in locum tutum, quamuis ea sint aetate, vt nihil debeant timere, & milius de eorum rapina non cogitet.* Vnde hoc? nisi ex assuetudine, quae cum illorum pennis creuit. Experientia manifesta compertum est, homines firmiorem retinere memoriam eorum, quae in pueritia, & adolescentia illis contigerunt, quam illorum, quae postea illis acciderant; & intentius, & fortius arde, vel odisse eos, quos in pueritia habuerant amicos, vel inimicos; quàm eos, in quos in profectione aetate morem, vel odium conceperunt. Quod Aelianus de varia historia lib. 2. obseruauit in illis duobus ciuibus Atheniensibus Themistocle, & Aristide; Ambo enim fuerunt strenui Duces, ambo non minus fortitudine, quam consilio praediti, ambo virtutibus praecellentes: Ambo iisdem tutoribus vti, simulque educati, & ab eodem praeceptore. Verum a pueritia, & adolescentia ipsa ceperunt rixari, & contentiones habere, quando scholas frequentabant; in studiis male educati fuerant; ideoque cum aetate creuit odium, & ad mortem vsque capitales inimici existeret; vt Plutarchus in vita Themistoclis; & Probus in vita Alcibiadis. Filia Herodias, quae a pueritia a matre fuit edocta saltare, non diuinas laudes recitare, saltando e vita decessit, vt scribit Nicephorus Eccles. Hist. lib. 1. cap. 20. Senex ille venerabilis Eleazarus, quia a teneris edoctus fuit timorem Dei, & legem diuinam obseruare, fortiter aduersum amicorum persuasionem morti potius elegit, quàm carnem suam tunc patria lege veritatem comedere. At ille (inquit textus 2. Machab. 6.) *cogitare capit aetate, ac consuetudinem suam eminentiam dignam, & ingenitum nobilitatem canissem; atque a puero optima conuersationis alius, & secundum sanctos, & a Deo condita legi constituta.* Simile exemplum reliquit Tobias Senex. Cuius deuotionem (ait D. Augustinus q. 19. ex vtroque testimonio) *non captiuitas minuit, nec oculorum amissio, quominus Deum benediceret, persuasit, neque exhausta substantia a via iussit, & veritatu auertit.* Et huius inconcussa virtutis, & constantie in tot malis, quae illis Deus ad posterorum patientiae exemplum euenerit per misit, originem adducit diuina scriptura Tob. cap. 2. *Nam cum ab infanzia sua semper Deum timeret, & mandata eius custodierit, non si contristatus contra Deum, quod plaga carnis euenerit.* Tantum igitur valet ad bonos, vel prauos habitus fere indelebiles inducendos, atque bene, vel turpiter vsque ad extremam senectutem agendos bonus, vel malus usus ab incunte aetate inchoans. Totam praecedentem doctrinam confirmat S. Io. Chrysostomus hom. 36. ad populum Antioch. vbi sic ait: *Consequendum vis in bonis, & malis magna, ipsorum trahente, laboris non insignimus.* Dauid cum Gigante praetatorum armis Saulis in totus dixit eidem Sauli, *Non possum sic incidere, quia visum non habeo* 1. Reg. 17. Vfus & consuetudo non

minus potens, quam natura ipsa, ab ipsisque non minus quam a natura, siue naturali propensione sperandum, vel timendum. Quare D. Bernardus de consideratione ad Engel. lib. 1. cap. 2. *Quid (ait) non inuertat consuetudo? Quid non assuetudine ducitur? Quid non vsui sedat?*

Sed quid de hac re Sacrae tradiderint Licetia videamus. *Fili tibi sunt* (dixit sapiens Eccles. 7.) *terribiles, & curua illis a pueritia sua, sumpta similitudine a platis quae dum tenellae sunt, in quancunque partem facile flectuntur, & si curuae, facile diriguntur; secus vero iactis iam profundè radicibus, & trunco obdurato.* Idem prouerb. 23. *Noli subtrahere a puero disciplinam.* Idem Eccles. 30. *Curua ceruicem eius* (scilicet bona institutione, disciplina, & correctione) *inueniente, & tunde lacera eius, dum infans est, ne forte induret, & tunde crederet tibi, & erit tibi dolor anima.* Et rationem adfert Proverb. 22. vbi: *Adolecent, aut iuxta viam suam* (nempe iuxta mores imbibitos, & habitus in adolescentia contractos) *etiam cum fuerit, non recedet ab ea.* Ideo Thren. 3. dixit Hieremias; *Bonum est viro, cum portauerit iugum* (scilicet Christianae disciplinae, timoris Dei, & obseruantiae mandatorum eius) *ab adolescentia.* Quam admonitionem ne contemnant adolescentes, sed illi acquiescant, ne postea se totamen penitentes cogantur de seipso conueni. *Cur detestatus sum disciplinam, & increpationem non auquieuit cor meum, nec audiui vocem docentium me, & magistro non inlemani aurem meam.* Pene si in omni malo in medio Ecclesiae & Synagoga, Proverb. 23.

Vitiatem, & necessitatem, bonae institutionis filiorum a pueritia ipsa demonstrat locus citatus Aegidius Romanus, & lauellus quadruplici via, seu ratione. Et prima ex hominis conaturalitate ad querendum, & capiendam delectationem in parte sensitiua; pueri enim hoc nati delectari incipiunt cum primum manas inchoant fugere. Cum ergo concupiscentia delectabilium secundum appetitum sensitiuum sit naturalis, & ab infanzia nobiscum crescat, nisi illa moderetur, eique resistat, statim bona institutione, & sanctis admonitionibus, ac bonorum morum impressione, adeo exercebit, vt homo in delectabilibus sensibilibus potentiarum secundis totus immergatur, nec aliter delectetur in cibo, potu, veneratione, ludis, & gestibus, quam irrationale brutum. Secundò ex rationis defectu, quo homo in pueritia laborat, variis obnoxius ætumnis. Quemadmodum enim dum infans nondum satis viribus corporis pollens incipit ambulare, facillime labitur sibi relictus, imminetque periculum, ne frastu crure, aut distorto pede claudus perpetuò efficiatur, ideo mater, vel nutrix valde sollicita est, & vigilat, ne per se ipsum, & solus ambulet, fed continuo sustentat, ac regit primos eius gressus, donec robustior eff. etus, & assuetus pedem post pedem figere, & gressum ordinatum facere possit, per se ipsum absque lapsu periculo ambulare; Eodem pacto quoniam infans non regitur ab intrinseco recte rationis dictamine, si d. potius ducitur sensu, & imaginatione appetitum sensitiuum mouente, si sibi relinquatur de facili prolabetur in auctus prauos, ac preque inhonestos, cum ex Aristotele 2. Eth. cap. 12. in iuuenili aetate homines maxime incitentur ad lasciuiam, & utique suorum passionum insecutores; ac proinde tunc magis illis bona educatione subueniendum, vt admonitionibus debitis, & correctionibus suffulti prauæ concupiscentiae obstant, ne in opera mala, & turpitudines labantur praecipites. Tertia ratio sumitur ex pronitate, quam homo in natura lapsa habet ad malum, & illicitas delectationes, etsi enim infans ingenio noster (dixit Tullius lib. 1. Tuscul.) *semina innata virtutum, quae si adulescere liceret, ipsa*

nos ad beatam vitam maturaperduceret. Nunc autem (subdit) simulatque editis in lucem, & suscepti sumus, in omni continua prauitate, & in opinionum perversitate versamur, vt plane cum laide matris errorem sumpsisse videamur. Diligenti ergo institutione, atque doctrina vitia sensum succulentia a teneris euellamus necesse est, si non postea nouis incrementis tota ætate diffundi velimus. Imò si vt virga tortuosa ad rectitudinem reducat, inflectitur in contrarium partem, etiam vltia medium: Ita nos multum debemus cauere delectationes sensibiles inlicitas, vt facilius ab illicitis abstinere possimus & ad prouitatem ad malum vitandam, atque tollendam oportet per diuturnam tempora, & ab ipsa infantia ad contrarium, scilicet, ad bonum, & actus honestos assuescere. Quarta denique ratio fumit ex euitatione prauis, & vitiosis habitibus, cum enim adolescentuli, & iuuenes sint animo molles, & duciles seu flexibiles (vt supra dictum est) ad instar teneræ, & molles ceræ, si relinquantur suo arbitrio, & sine fræno discipline permittantur abire post sua appetitus sensitiui passionis, abque modo ledendæ concupiscibilia, & lasciuia, & sic facile ex frequentatis actibus imprimentur habitus vitiosi, sicut in cera molli, & ductili imprimunt statim forma sigilli, qui postquam confirmati fuerint, efficiuntur quasi connaturalis, & inseparabiles. Ne igitur malos habitus contrahant pueri, & iuuenes, sollicite per parentes, vel alios probos instructores sunt imbuendi bonis moribus per opportunas admonitiones, & correptiones. Primi etenim mores tam boni, quam mali quasi indelebiter imprimuntur in animo, & peccato inuenimus hominem ab infantia male, & vitiose eruditum in reliquo vitæ decursu ad bonum conuertere. Contrahit enim immutabilem malitiam, sicut Æthiops nigredinem, & Pardus varietatem iuxta illud Hierem. r. si mutare potest Æthiops pellem suam, aut Pardus varietates suas, & vos pueritiam beneficiare cum didiceritis malum. Quod etiam agnouit, & probant sapientissimi Plato, qui propterea in sua Republica (dialogo. de Republ.) inter cætera hanc constituit legem. Statim a teneris annis pueri bonis in iocis assuescendi sunt: ne si iudis minus decentium assuescant, nunquam probi viri euadere poterunt.

Parentes cupientes habere filios morigeros debent illos ab initio educare iuxta D. Chrysostomum, & huiusmodi eruditioni omnia postponere.

24

Andiant igitur parentes attente, quid illis dicat D. Io. Chrysostomus præallegata homil. 12. in cap. 6. ad Ephes. Vis filium tuum (ait) esse morigerum? Ab initio illum educa in eruditione, & correptione Domini. In quo proponit Annam imitandam. Quæ (i. Reg. 1.) puerum Samuelem statim ablactatum obtulit in templum Deo nesciens, an alios quos postea genuit, esset paritura. Neque dicebat (inquit Sanctus Doctor) expellat donec crescat puer, vt rebus mundanis anteceatur, aut paululum puerili ætate immoretur: sed reuocet huiusmodi mulier vinum duntaxat incendit. Quomodo statim ab ipsa vitæ exordio spiritui ualens imaginalem Deo fingendam offerre. Pudere nobis virum incitat mulieribus philosophia obtulit ipsum Deo, illique reliquit. Propterea & coniugium, illius factum est illustrius, quoniam primitias Deo obtulit: & huius gratia alius cuius facta est secunda, vtriusque puerum hunc in mundo celebrare esse, atque alios etiam fratres illi acquisiuit. Ita Chrysostomus. Et paulo post addit etiam a nobis (addit) prouidentia puerorum eruditione, & correptione, quo in Domino elucetur, postponatur, si didicerit filius tuus ab ipis matris Philosophis (scilicet amator sapientiæ) alius acquirere omnibus diuitiis maiores, gloriamque potius, etiam. Tantum non lucraberis

artem ipsam docens, & eruditionem externam, & per quam pecunia acquirat, quam faciem docas, per quam pecunia contemnat: si uolueris facere diuitem, ista facias, non enim diues est, qui multum pecuniam eger, & sumptuose vestitur, sed qui nulla re opus habet. Istuc inquit filium tuum, istuc doce. Ha sunt maxime diuitia. Ne quæras quomodo celebrem cum in externis doctrinis, & gloriosum facias, sed cura, quomodo docas, cum gloriam in hac vita contemneris. Hinc fiet illustrior, & gloriosior. Illa scilicet sunt possibilia tam pauperi, quam diuiti: ista neque ex præcepto quisquam, neque per artem discit, sed per diuina sermones. Ne quæras, quomodo vitam longam uiuat, sed quomodo uiuat perpetuam, & sine carentem. Magna ipsi largire, non modica. Ne cures, vt Rhetorem ex ipso facias, sed ad Philosophiam (hoc est ad amorem sapientie, & Dei) erudi. Nihil enim damni erit, etiam si non sit Rhetor, sine Philosophia verò nihil proderit innumera etiam Rhetorica. Modesta opus est, non sermonibus; bonis, & honestis moribus, non dicendi vi, & suauitate; operibus, non uerbis. Ista regnum conciliant, ista etiam vera bona largiuntur. Non linguam actus, sed mentem expurgas. Ista dico, vt non prohibeam erudire pueros, sed vt prohibeam, ne solis illis intendantur. Hæc Diuus Chrysostomus. Et quia quis forte poterat dicere prædicta ad solos religiosos spectare. Ne patet (subdit Sanctus) solitario dumtaxat eruditibus illis, quæ ex scripturis sunt, opus esse. Nam eis potissimum pueri necessariae sunt, qui mundo ipso vrsi sunt. Quæ malum enim (subdit) apparatus nauium gubernatoreque, ac supplemento nautarum non ita opus habet qui semper in portu consistit, atque qui semper in mari versatur; ita habet mundanus, & solitarius, ille quidem in portu tranquillo est, quietus, & otiosam vitam, atque ab omni tempestate liberam uiuens; iste uero perpetuus in marinis negotiis est, fluctuatque in medio mari; cum multis, & magnis procellis pugnam habens; & si sepe non haberet opus, insubritum tamen esse oportet, vt aliorum linguas obtaret. Ita quædam elegerit fuerit filius tuus in hac vita, tamdiu magis opus habebit ista eruditione. Habet enim, quin hac mundana vita degat, maiorem deimpensum necessitatem, quam solitarius. Prædilat omnia Chrysostomus explicans illud Apostoli præallegatum Patres ne prouocent ad iram liberos vestros, sed educate eos in eruditione, & correptione Domini. Quæ libuit addotare, cum manifestè declarent uoluntatem, & necessitatem bonæ filiorum institutionis; ab ineunte ætate, & conuineant efficacem adhortationem ad patres, ne tale opus, & tam liberis suis necessarium, & ex lege naturalis debitum vilo prætextu negligant.

Erudicendi sunt adolescentes in timore, & amore Dei, in obseruatione mandatorum Dei, in reuerentia locis & rebus sacris debita; in reuereſſa sacramentorum vſu, in reuerentia, & obseruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda.

Ad huiusmodi autem puerorum, & adolescentulorum institutionem spectant sequentia. &

Primò, vt ex tunc per patrem, vel præceptorem erudiantur in timore, & amore Dei. Qui sunt primi duo lapides ædificij, in quo omnis ædificatio constructa erigit in templum sanctum in Domino, inquit Apostolus ad Eph. 2. & Diuus Augustinus in psalm. 117. Erit enim (ait) ædificij perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor Domini. Vnde prima laus Sancti Iob, a cuius narratione eius historia initium sumit, est hæc, quod erat vir simplex, & rectus, ac timens Dominum. Et idem de venerabili senè Simeone dicitur Luc. 2. Homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo fuit iustus, & timoratus. Et ille rectus, ille iustus quia uergete Deum timebat, non timore impetitorum, aut maiorum, scilicet, proueniente ex metu penæ, & gehennæ; sed timore filiorum, quo iustus

25

justus (inquit Beda in cap. 2. Luc.) Deum suum quando ardens diligit, tanto solertius offendere cauet; scilicet, amat Deum non tanquam servum Dominum, sed tanquam filium patrem. Timor Dei initium dilectionis eius, Eccles. 12. & consequenter omnium bonarum actionum, & virtutum radix, & origo. Nam Timor Dei (ait Thomas de Kempis p. 1. firm. ad nov. cap. 6.) facit ad peccato recedere, periculo tentationum precavere, de preteritis malis dolere, a presentibus delectationibus abstinere, de necessariis vita sobrie sumere, ac discrete actus suos regere, semper ad perfectionem tendere, & cunctis, quae Deum magis placent, inquirere, ac studioso agere, & ad eius honorem omnia bona laudabiliter trahere, & promovere. Vnde Eccl. 4. Qui timeant Dominum, inquirunt, quae beneplacita sunt ei, & qui diligant eum, replebuntur legibus eius. Et psal. 111. Beatus vir, qui timeat Dominum, in mandatis eius vult nitens. Vbi enim timor, & amor Dei, ibi quoque mandatorum observatio, ait D. Gregorius Nazianz. de sanctis luminibus, & S. Prosperus Aquitan. lib. 3. de vita contemplat. Ibi presens, inquit, Deum diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vili peccato acquiescunt, & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare diligendas, & habendas, extendunt. Et S. Gregorius 19. mor. in lob. 7. Ille veraciter vim divini timoris intelligit, qui se a cunctis pravis operibus custodit. Propterea D. Chrysostomus cupiebat, ut pueri una cum lae obiberent Sanctum Dei timorem; hortaturque parentes, ut in puerorum animis statim post ablationem impimerent: Obsecro (ait) recepti ad nutrices liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed eis primamorem aetate dilectant eis iustorum Dei, infigatur animis eorum illi suppleantur; his metus firmitas egerit, magna bona operabitur: bon. 2. in Epist. ad Th. efficit etiam ex primata aetate, & cum primum nati sunt usum rationis, sunt ad parentibus, vel praceptoribus instruendi ad amorem Dei, admonendo illos cogitare a quo creati sunt, & eum in hoc mundo positi sint; nimirum, ut Deo terem omnium auctori, ac Domino serviant; ad ipsum, tanquam ad finem suas actiones referant, cum in perpetuum vnitri esse debent ut tradunt Soarez de charit. disp. 5. sect. 3. & Laymann l. 2. tra. 1. cap. 2. ob illam rationem, quod iste amor Dei est necessarium principium ad omnia alia mandata Dei observanda, illa illud, qui diligit me, mandata mea servabit. ac proinde actus divini amoris, postquam affluerit. usum rationis, non sit diu differendus.

16 Secundum parentes per se, vel praectorem debent ab infantia filios admonere, & hortari ut omnia mandata Dei observent, tum proponentes eis illud, Dixerit a malo, & fac bonum. psal. 37. quod complectitur omnem christianam iustitiam, & perfectionem; Cuius duae sunt partes, vna, abstinere a malo; altera, bona facere: tum suggerentes illis decalogi pracepta, illos adhortando, ut in illis semper meditentur, replicantes eis saepe illa verba Iosue cap. 1. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditarebis in eo diebus, ac noctibus, ut custodias, & facias omnia, quae scripta sunt in ea. Et quia omnis lex in vno sermone impletur, diliges proximum tuum sicut te ipsum, ad Galat. 3. admonendi erunt pueri, & adolescentes, ut proximum diligant, quia dilectione concepti, & bene in eis radicata facilius erit mandatorum observatio. Non difficile est docere (inquit D. Hieronymus to. 5. lib. 3. epist. ad Galat. 3.) quomodo omnia pracepta, non occides, non adulterabis, non falsum testimonium dices: & cetera huiusmodi vna charitatis observatio teneatur.

17 Cum vero primae tabulae pracepta Dei cultum respicient, instruendi erunt tertio loco pueri, & adolescentuli in illis, quae ad religionem spectant (est enim religio, per quam homines Deo cultum, & reverentiam exhibent, ut S. Tho. 2. 2. q. 81. art. 1.) & gravi admonitione hortandi ad illorum observantiam. Et

quia virtutis religionis est, reverentiam exhibere locis, ac rebus sacris, admonendi erunt infantes, & iuvenes, quanta modestia, & reverentia versari debeant in Ecclesiis, dum ibi morantur causa orandi, conciones audiendi, vel facto, aut divinis officiis interessendi, vel peccata confitendi, vel quancumque ex causa contingat, eos in ecclesia morari quod magis decet eos exacte observare in Ecclesiis, in quibus Augustissimum Eucharistiae sacramentum afficiatur & multo magis si fuerit expositum. Pietate enim aduersus Deum (dixit Tullius lib. 1. de Deorum natura) subaltata, fides etiam, & societas humani generis, & vna ex excellentissima virtutis iustitia tollatur, necesse est. Et Camillus Romanos alloquens, referente Tito Livio decal. 1. lib. 5. Antueroni (dixit) vel secundas res, vel atueras, inueniunt omnia prospera eumque sequentibus Deos, auctores spernentibus. Irreverentia erga loca sacra, & cetera Deo dicata ipsi Deo grauitur est iniuriola; & saepe illam etiam in hac vita seuerè puniunt; de qua re plura exempla praeter illud Antiochi i. Machab. 6. refert Ioannes Torres lib. 12. cap. 6.

Quemadmodum enim virtus religionis exigit, ut templis, locis, & aliis rebus materialibus, & inanimatis Deo dicatis exhibeatur reverentia debita, ita postulat, ut exhibeatur sacerdotibus, qui speciali consecratione dicantur, & Christum ipsum representant; quorum dignitas omnem aliam humanam praecellit, ut docuit S. Ignatius. Epist. 10. ad Smyrnen. Vbi sacerdotium (inquit) est omnium honorum, qui in hominibus consistunt, apex. quod si qui inhonoraverit, Deum inhonorat, & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturae. & etiam Plaro lib. 7. de legib. statuit ministris cultus divini post Deum esse honorandos. Primum amendum est (inquit) ne quid in Deum aut verbo, aut opere aliquando peccemus; deinde ne quid auctus divinos homines. Deus quippe nimis indignatur, quoties quisquam illius similes improbat. Dei vero simili est vir bonus. Quamquam etiam ex vi quarti pracepti iuxta omnes Doctores teneantur personas Ecclesiasticas reuereri.

Ad religionem praeterea spectat vltus sacramentorum, quae propterea pueris, & adolescentibus explicanda sunt non solum quoad numerum, (quod tunc septem) & quoad effectum inuisibilis gratiae, quam ex se producant, in quo praecellunt veteris testamenti sacramenta, quae venturum Saluatorem promittebant, cum nostram salutem per gratiae communicationem tribuant. Sacramenta novi Testamenti (inquit D. Augustinus in Psal. 73.) dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorem, mutata sunt sacramenta, sunt faciliora, pauciora, salubriora, felicitiora. Sed etiam quoad necessitatem, & convenientiam dispositionem, quae sunt suscipienda, quanta deuotione & reverentia ad illa sit accedendum, cum ea suscipere, vel necessitas salutis, vel libera pia voluntas suadet. Quamto, & quam intenso affectu frequentanda penitentia, & Eucharistia, illa cum omni, qua possit humilitate, & dolore culpae; hae cum magna interiori reverentia, & conscientiae candore; & ardenti amore erga Christum Dominum in illa realiter praesentem, proponendo illis vbiore fructus, qui ex illorum sacramentorum vltu bene dispositis communicantur. De quibus Ludouicus Granatenfis in suo mem. tr. 2. 1. Huc etiam spectat auditio Missae in diebus festis, cui omnes lae vltus rationis tenentur interesse, non minus quam teneantur semel in anno confiteri, si aliquid mortale perpetraverint. Propterea cum pueri septennio completo incipiant vltationes, & consequenter extum praepcepto Ecclesiastico audiendi sacrum in diebus festis ligentur, ut cum aliis tradit Azorius p. 1. lib. 7. cap. 2. q. 1. parentes, & alij, qui eorum curam habent, curare debent, ut illud diebus sacrum audiant. Sicut

Sicut decet, item curent vt diebus festis aliis diuinis officijs, & sacris conuonijs interfint; preces aliquas quotidie recitent, & alia pia exercitia in cultum Dei, Beatę Virginis, & alius cuius sancti iuxta capacitatem, & statum, & ac conditionem cuiusque habeant; & preteritum cessante viginti impedimento interfint missę sacrificio, ad cuius deuotionem eos excitent explicando illius excellentiam, & vberiores illius fructus, & quod est idemtem Sacrificium, quod Christus Dominus in cruce Deo patri obtulit quoad rem ipsam, licet in modo oblationis differat; & consequenter sicut est omnia alia oblatione prestantior; ita maiori deuotione, & reuerentia excolendum; vt admonuit Sanctus Alexander Papa i. Epist. 1. ad omnes Orthod. cap. 4. vbi Nulla oblatio (ait) hac potior est; sed hoc excoipræcellit; & siue est potior ceteris, ita potius excoli & venerari debet.

30

Adhæc admonendi sunt adolescentes, vt reuerentiam, honorem, & obedientiam suis parentibus exhibeant. Beneficiorum enim maxima sunt inquit Seneca lib. 6. de benef. c. 23. quia a parentibus acceptimus; & ideo maior obligatio illis obsequendi; hoc est primum secundę tabule preceptum, de quo Exod. 20. Honora patrem tuum quem dominus Deus tuus dedit tibi. & Paulus ad Ephes. cap. 6. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione. Et ad Coloss. 3. Filij obedite parentibus per omnia; & addit rationem Hoc enim placitum est in Domino. Hoc est, id enim vult, & præcipit Deus. Etiam Plato in suis legibus dialogo 4. de legib. post cultum, & venerationem Diis debitam sanxit venerationem parentibus exhibendam. Post Deos patrios (ait) maxima cura haberi debet in cultu viuientium parentum, quibus fas est prima, & maxima debita persolvere, omniumque antiquissima debitorum. Ideo tunc dicit Seneca lib. 1. de benef. cap. 1. Parentes (inquit) non amare, impietas est; non agnoscere, infamia Et quemadmodum Dioannes. 1. cap. 4. Dixit eum, qui proximum non diligit, nec Deum diligere. Ita fieri non potest (inquit Philo Iudeus lib. de Deo) vt pius sit erga illum inuisibilem Deum, qui erga conspicuos parentis est impius. Præter hæc, & alia huiusmodi proponenda sunt filiis benedictiones, quibus a Deo filij parentibus honorem exhibentes, illique obsequentes cumulantur, & maledictiones, quibus erga parentes impij, & in obediētes afficiuntur, de quibus in Scriptura veteris Testamenti.

31

Quemadmodum verò parentibus, ita etiam omnibus, qui parentum vice funguntur, vt tutoribus, curatoibus, præceptoribus, & alijs, qui parentum privilegio potiuntur, quales sunt seniores, præsertim si illos vitę probitas commendat, de quo D. Petrus 1. cap. 5. Similiter adolescentes subdit estote senioribus, omnibus enim inuicem humilitatem infundate, quia Dominus superbus resistit, humilibus autem dat gratiam. Et sapiens Eccl. 4. Presbyter humilitas animam tuam; & magnati humilitas caput tuum. & Levit. 19. præcipitur coram cano capite conuolare, & honora personam senis. Hinc Orig. hom. 2. o. in Luc. in illa verba, Et erat subditus illis, loquens de obedientia a Christo Domino patri putativo Ioseph exhibita dixit. Dilectam ergo & nos, & filij parentibus nostris esse subiecti. Quod si patres non fuerint, subiciamur tuis, quod patrum habent ætatem. Et Plato dialog. 9. de legib. Quilibet seniores (ait) & re, & verbo colat; at si viginti annorum maior est, quasi patrem, si vir fuerit, aut matrem, si mulier reueretur. Hoc preceptum, seu documentum si obseruauerint puerilli, qui, (vt c. Reg. 2. scribitur) Prophe. & Helio ascendenti in Bethel de illa ciuitate egredi occurrentes illi iusserunt, dicentes Ostende calne a corde calne, non eos dilacerasset vesti. Quorum tamen culpam D. Augustinus serm. 104. de tempore imputat eorum patribus; qui videntes eosdem pueros Eliseo illudentes non reprehenderunt statim, sed

imò potius illis arrisere de illusione complacentiam ostendentes, quod agnoscentes pueri insolentiam Sanctum Prophetam; atque adeo in vindictam patrum, & eorumdem puerorum voluit Deus illos ab vitiis de salute vicino egressis lacerari. Multo vero magis oportet reuereri superiores omnes. Principes, Rectores, Magistratus, & personas publicæ auctoritatis fulgentes. Quod monuit D. Petrus c. 2. in illis verbis. Subiecti estote omni humane creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, Et Exod. 22. Principem populi tui non maledicas.

Parentum præcipua cura, vt filij adolescentes à peccatis abstineant, & vitijs non contaminentur, & quod debent parentes obseruare inclinatione, & affectione filiorum prauas, vt possint admonitionibus ad oppositas virtutes flectere.

32

Ceterum cum virtutibus, quibus solis homo efficitur bonus, & morigerus, aduerfentur vitia, & peccata, vt proinde virtuti non pateat aditus in cuiusque animū à vitijs, & peccatis præoccupatum, & coinquinatum; cura parentum, & præceptorum præcipua sanè, & maxime sollicita, ac vigilans sit, vt filij vitijs, & prauis habitibus non contaminentur, frequenterque ac enixè admoñeant, & adhortentur, vt à peccatis pliusquam à quacunque alia re lethali, & peccati occasionebus abstineant. Non desinat pater replicare filio illud Salomonis Eccl. 21. Fili quasi à facie volubri fuge peccatum. & si accesseris ad illa, suspicient te, dentes leonum dentes eius, interficient animas hominum. Circa quæ verba primò aduertendum non dicit, vt cauemus, ne peccatum ad nos accedat; sed ne nos ad peccata accedamus; Quod est idem ac dicere, quod fugiamus à peccatis, eaque non queramus ad illa accedentes. Quod fuit dicere, vt peccandi occasiones euitemus. Qui enim peccati occasiones amat, & querit, profecto ipse ad peccatum accedit, non peccatum ad ipsum. Præterea & illud quoque animadorum, peccatum æquari par morsui viperæ, & leonis, ad declarandam summam peccati malitiam, pessimos illius effectus, & ingens damnum, quod animæ affert. Sicut enim serpentis, seu viperæ venenum ob suam frigiditatem eum, quem viperæ momordit, quasi insensibilem efficit, mox calefactum paulatim per venas permeat ad cor, & illico mortē affert, ita vbi peccatum hominem per voluntatis complacentiam momordit, illum ferè insensibilem reddit, mentem enim perturbat, voluntatem depravat, rationem execat, intellectum obfcurat, conscientia tranquillitatem aufert, memotiam distrahit, & caelestium, & sui ipsius obliuionem gignit, & tandem animæ mortem inferit, illam separans à Deo, qui est animæ anima, & expoliens thesaurum omnium virtutum charitatis, & reliquarum supernaturalium, sine quibus vitæ animæ nequit consistere, siquæ adimpletur illud D. Iacobi cap. 1. Concupiscentia cum concepit parit peccatum, peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem, scilicet animæ, ab illa excludens Dei, & Christi præsentiam, quæ est secunda mors Apoc. 10. Dicit etiam Spiritus sanctus in praxallegato loco, quod peccatum habet dentes leonis; scilicet enim Naturales, dentes leonis esse venefica qualitate infectos, vt quidquid momorderit, inficit, & continuè corruptum, vt putrefcere faciat; ita peccatum animam corruptum, & putrefcere ad instar canci efficit, prout de se ipso post peccatum admissum David conqueretur dicens, putruimus, & corruptæ sunt carnes meæ à facie infipientie meæ. In cuius confirmationem Salomon

Circa hanc igitur Sapientis admonitionem aduertendum duo remedia aduersus peccatum luxurie proponuntur. Vnum, vt iuuenes occasione ad libidinem petrahenes deueniant namque denotant. Ne atteris saluatiorem litteram; & illa, longe fa. ab ea viam tua; & ne appropinques foribus domus eius. Si quidem qui amat periculum peribit in eo, Eccles. 7. Et hoc idem remedium proposuit Apostolus praeallegatis verbis, fugite fornicationem. Quas proinde occasiones filius pracludunt parentes, si cupiunt filios praeservare a peccatis venereis. Alterum remedium luxurie, attente considerate ingentia damna, quae luxurie vitium inferit, quae patitur parentis filius praesentim ad libidinem prorsus proponere, & saepius repetere debent. Et quatuor damna enumerat: sapiens; primum honoris detrimentum, & infamia; Vnde vir luxurie deditus affinitatur tum cameli, tum porco, animalibus ad libidinem prorsus. Hinc sapiens Eccles. 9. dixit. Non des mulieri postellam animae tuae ne ingrediatur in virtute tua, & confundat. Qui meretricibus dat (dixit D. Chrysostomus homil. 89. in Ioan.) ridiculus, & infans est. Et D. Ambrosius serm. 5. in psal. 11. de Salomone loquens dixit, Salomon, cuius sapientia totis celebratur saeculis, factus est infans, quia nimium amavit. Amisso autem apud Deum, & homines honore, quid boni ab homine sperari potest? Secundum damnum luxurie sapiens dicit esse temporis male consumpti iacturam; quo nihil pretiosius, vt pote ad aeternae salutis negotium peragendum concessum, & semel officiant amissum in recuperabile. Propterea D. Paulus ad Ephes. 5. nos admonet caute vivere, & ne veluti stulti tempus instructioe finamus praeterite, sed potius veluti sapientes illud redimamus, agnoscentes tempus velociter currere, & dies superfluos malos esse. Videat itaque frater quomodo caute ambulat (ait Apostolus) non qua si insipientes, sed vt sapientes redimentis tempus quoniam dies minime sunt. Quo loquendi modo temporis valorem valde commendauit, dum vult illud nos emere, & redimere; sicut res, quas magni aestimamus, & cupimus habere, ad manus inimicorum peruenias, omni via, & quocumque pretio oblato solliciti sumus redimere. Quod si iuuenes perceperint, agnoscent quam ingens damnum sit, temporis, quod in lasciuia, & aliis operibus malis consumitur, amissio, & solliciti erunt illud in bene factis infundere. Tertium damnum luxuriam, & libidinis cum mulieribus expletionem consequens, est opum, & facultatum consumptio, & extrema paupertas, et enim dicant illa verba, Et laboris tui sint in domo aliena. Vnde idem sapiens Eccles. 9. Ne des (ait) fornicariis animam tuam in vilo, ne perdas te, & hereditatem tuam. Et D. Chrysostomus hom. 86. in Ioan. Mulieris cupiditas tunc cessat (inquit) cum omnibus rebus amantem possiduit. Et Ovidius lib. 1. de arte amandi.

Inuenit artem

Femina, quae cupidi carpat amantem opes.

Et Paterius Valerius in Hierogl. lib. 27. c. de Taranda dixit, Facultates omni cura, & diligentia congestas, cito, vbi amore capti fuerimus, prodigi, inutiliter dissipari. Hac de causa libinis vitium inferno aequiparetur, quia sollicit omnia bona cito consumit. Tria sunt insurabiles, Infernus, & es vtilis, & terra, quae non saturatur aqua. Ad huius veniens confirmationem sufficiat exemplum filij prodigi, quem diuina scriptura Luc. 15. testatur omnem substantiam cum meretricibus consummasse, & ad extremam fuisse paupertatem redactum, vt non meliorem habens coactus sit porcorum cibo vesci. Quantum damnum luxurie ad Sapientem iuuenem propositum ad illam euitandam est amissio vitium, & roboris, ac sanitatis corporis, ac tandem ipsius vitae, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & gemas in nequissimis, quando consumpseris carnes tuas, & corpus tuum. Id considerabat Bo-

tius. Quando liberos de consil. Philosoph. prosa 7. dixit. Quamuis voluptas corporis morbos, quam intolerabiles dolores, quasi fructum nequitiae fructumque solent referre corporibus. Et Tullius lib. de senect. Libidinosus (inquit) & in temperantia adolescentia effectum corporis tradit senectuti. Subscripsit insignis ille Philosophus, & Medicus Marcellus Ficinus lib. 2. de vita producenda cap. 15. vbi. Quo maior (ait) delectatio in tangendo percipitur, atque gustando, eo vite grauius frequenter accidit detrimentum. Praedita damna, & alia paucis complexus est Plautus in Truculento act. 1. scena 7. vbi.

meretrix meum horum

Miserum sua blandicia intulit in pauperem,

Prinauit bonis, lucē, honore, atque amicis.

Et non minus eleganter & copiose D. Basilii de vera virg. vbi. Fit saepe (ait) vt qui mortalem ardet, & corruptibilem speciem, non modo pecuniam, omnemque substantiam amoris gratia profundit, sed citam etiam & finem, & vestem, & omnem existimationem, corpus denique ipsum, & corporis vitam contemnat. Sed, quod maius detrimentum est, adolescens veniens deditus delectationibus prodigit animam suam (Quod ponderat D. Aug. de bin. mul. 63.) quam Dominus Iesus Christus proprio redemit sanguine, cuius mors est vera mors longe peior corporis morte. Quapropter Euseb. Emyssenus de initio Quadragesimae Hom. 1. Agnusca mus (inquit) quid incommode nutrant oblectamenta carnalia, tunc plane vera mors est, quando homo anima praeriuente deteriore sibi parte hominis fit superflus.

Parentibus curandum, vt adolescentes sui ad teneram temperantiam virtutem colant, & illius actibus assuescant.

Praeter memoriam superius explicata, quia & turpitudinis, & aliorum omnium peccatorum fons, & origo sunt praua concupiscentia, & illicita desideria, informandi sunt adolescentes virtute temperantiae, curandumque, vt ad teneris illius actibus assuescant; haec enim virtus in iuuentute imbibita lapsam in peccata non permittit, vt potest, quae (vt inquit D. Bernardus in serm. per serm. 35.) reprimat illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emoluit blanditiis. Et Tull. lib. 2. de sen. bon. & mala Temperantia (ait) est moderatio cupiditatum rationi obediens. Et Seneca lib. 13. epist. 89. Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias dispensat, & ad sanum modum redigit, nec vnum ad ipsas propter ipsas vadit; sic optimum esse modum cupitorum, non quantum velis, sed quantum debeas famere. D. quoque Ambrosius lib. Offic. 4. scripti Temperantiam esse, quae modum, ordinemque seruat omnium, quae vel agenda vel dicenda arbitramur. Denique (pluribus alioque Sanctorum Patrum testimoniis omnibus) S. Prosper lib. 2. de vita contempl. capite 19. paucis colligit omnes temperantiae optimos eff. Cuius Temperantia (inquit) temperantem facit abstinentem, parum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hac virtus libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos contracta ordiat, ordinata corroboret, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, iocem libidinisque voluptatis exstringit, animi torporem desiderio futurae remunerationis accendit, mentem placidam tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.

Intemperantia in cibo, & potu vini, quae, & quanta damna offerat.

Solliciti igitur sint parentes instructionibus, admonitionibus, & suasionibus, vt filij ad teneram temperantiam colant, currentes in gratiam, vt in cibo, & potu sumendo

famendo debita moderationem obferuent, abftineant quæ nimis delicato victu, & fuperfluis comestationibus, & potationibus, ne inter eos enumerentur. Quorum fœdus potationis, quorum Deus venter ad Philip. c. 5. Propinant illis damna corporis, & animæ delicatiorum victum, nimietatem cibi, & potus confequentia. Audi filium (admonet Sapiens Prov. 21. in hoc genere) & eflo fapiens. & dirige in viam animæ tuæ. Noli efle in comestationibus, nec in comestationibus eorum, quæ carnes ad refectandum confecturæ, quæ vacantes potibus, & dantes symbola confumentur. Et Eccle. 17. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui autem abftinentes efle, adducet vitam. Morbos enim infanabiles gignit nimis cibus, & potus, atque nimis delicatius, vitæque obtruncat. Incurabilibus (fcribit D. Chryftostomus ferm. contra luxum, & crap.) & difficillimis implicatur morbus, qui perpetuo in voluptate viuunt, & Seneca l. 16. ep. 99. multos morbus multa fercula faciunt. Et rationem adducit D. Basilus hom. 1. de laudib. Tempt. Si quid habitudine corporis (inquit) externa bona sensum mutatur, & in diuerfum recitat, nimis nam succumbente natura, nec valente compulsa pœdum (sunt enim). Ideo ne corporis salutem peccamus confult D. Hieronymus l. 2. in Iouia: Ne tales accipiamus cibos, quos aut diffuult digere, aut confectis magno partes, & perditas labore doleamus. Quid dicam de damno, quod intemperantia, & inordinatio victus, & potus fumendi affert animæ. Mentē primum obundit, & inhabilem ad agenda reddit, & hominem rifu, & contemptu aliorum exponit. Pueros impudenter comportum efle (inquit Aulus Gellius l. 4. c. 19.) si plurimum cibi nimioque somno vitentur, bedectores fieri, adueritumque, hinc elici tarditatem, corpora fieri improcera, minusque, adolefcere. Si fidorus l. 1. de sum. bon. c. 31. Qui minui cibum vitentur (ait) quantum magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obundant. Et D. Chryftostomus ferm. cont. luxum & crap. Qui talibus (fclilicet comestationibus, & potationibus) vacat (ait) & ad prefentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus. & vbiq. ridiculus efle tam in publicis quam in priuatis rebz. Item Chryftostomus eodem ferm. ficut nani oneraria, quæ fuprà fuam magnitudinem vehenda capit, oneri magnitudinis grauata fubmergitur ita anima, & corporis nostri natura. Si plures acceperit cibos, quam ferat natura fua, impleatur, & in perditionis pelagus demergitur, & nauis, & gubernatoris, & eis, qui in prora, & alius manantes, & ipfum gressum cum hominibus perdit. Et D. Leo ferm. 3. de ieiun. decimi menses. Quotidiano Dilectiffimi, experimento probatur, potus fatieta aciem mentis obundis, ciborum nimietate vigorem cordis hebetari, ita vt delectatio edendis etiam corporis contraria fit faluti, nisi ratio temperantia obftat illecebra, & quod futurum efle oeri fubtrahat voluptati. Deinde intemperantia huiusmodi in anima prius excitat affectiones, eam vitium replet, & omnino impedit vacare actionibus virtutum. Si cutenim terra (cui D. Chryftostomus hom. 89. in Math. affimilata adolefcens) si nimis fit pinguis, & humore abundans, germinat spinas, tribulos, aut malas, & noxias herbas bonum femen fuffocantes, ita homo ob intemperantem victum obefas, ac nimio humore in ventris repletus noxias herbas prauorum affectuum, & vitiorum producit, quæ virtutum femina innata fuffocant. Quantum quæ (inquit S. Ephrem Syrus to. 2. Par. 19.) perperam fuas carum, tanto amplius in fe ipso perturbatur, ac pœfona auget. Ipse quæ deinde anima à praua confuetudine corporis grauata inutilis, & infructuosa redditur. D. verò Gregorius lib. 30. mor. l. 30. explicans illa verba diuine fcripturæ. Principi cocorum deftruxit Hierusalem. Quid enim (inquit per moris Hierusalem fignificans) fcriptura exprimit, nisi virtutes animæ. Moris igitur Hierusalem Principi cocorum deftruxit, quia virtutes animæ, dum non reftinguntur venter perdit. Sedit populus manducare, & bibere (inquit diuina fcriptura Exodus 32.) & furreuerunt ludere, follicite, iuxta l. Et David, inuafatam, impinguit, dilatatam relictam. Vtrumque dānum corporis, D. Ioan. Angelus Bofius, De effectib. contr. Matr.

& animæ complexus efle S. Petrus Chrylogorus ferm. 41. Nam quoties ciborum cruditas vitia deici (inquit) infirmas hominibus, corrumpit sanguinem, vitia humores, excendit cholera, extremum febri gignit, incedunt; toties ager mentem perdit, mittit sensum fensu deficiat, contraria, riget, falaria refpuit, queri noxæ fci, & curat. Quos pœssimos efle, & plures in parit ebrietas, & intemperantia in vini potu. Vini vici (fcribit ex fententia Platonis Philo Iudæus lib. de Temul.) voluptates, dolores, iras, amores, rehemētia concitat, sensum verò opifinem, intelligentiam profu extingit, si qui elirio arte fuit occupatus. Et D. Ambrosius Exam lib. 3. cap. 1. Noli (ait) per vinum patuit deformitatem, qui per diluuium ex reuit ad gloriam. Et Spiritus sanctus Eccl. 31. Vinum, & mulieres gollatarefaciunt fapientes Propterea D. Paulus enixe Ephes. cap. 5. hortatur vinum sobrie fumere. Nolite inebriari vino, in quo efle luxuria, quæ efle primogenita nimij potus vini. Et propterea vini vici (fcribit Valerius Maximus lib. 2. cap. 2.) Iulius Romanus: inno ignem fuit, ne fclilicet, in aliquod dedecus prolaberetur, quia proximus à libero Patre intemperantia gradu ad incontinenciam veniri efle conuenit. Oppolitio effectus efle contra gignit sobrietates, Quæ (inquit Philon Iudæus lib. fuprà illud, fup. in Noe) Nolum animalibus, verum etiam corporibus omnium a vici efle vitiliffima efle, nam infirmatates arceat, ne finit cor in plus infogruata corrumpit. Quid enim fobria me te prauitatis efle apud homines? Quæ gloria? Quæ diuitia? Quid robore? Quæ potentia? Denique quid aliud ex his, quæ mutantur homines?

Nimis, & immoderate dormire valde noxium corpori, & animæ.

Præterea curent parentes, vt filij obferuent temperantiam in fomno, illucque moderate capiant, de quo insignis Medicus Menardus lib. 6. epist. 1. fcribens Epifcopo eius amico Somnus inter diem, & noctem fepit horarum fpatium non e celat, fiquet potius nocturnum, quam diurnum. Vbi duo docet. Vnum, nocte, non die docendum, quia id noxium efle, in die quoque dormi reftitbit Auienna lib. 1. Ten. 3. Delt. 2. cap. 9. Iell malum generat enim agriuitudines humedantes, & reuimatus, & coramptu colorem, & generat fplen, & laxat nervos, & efle pigritiam, & delitiat defiderium, & generat apert matia, & focii frequenter. Alterum, quod fomnus in fpatio 24. horarum non excedat feptem horas. Porro or enim fomnus fignū efle corporis male affecti. Vnd. Plotarch. in moral lib. de fanit. tuenda, Somnus inordinatus fufficiens morbi fuiuri aufert. Et quantum fomno vitentur, tantum vite detrahatur. Nihil temporis tam perit de vita noftra (dixit D. Bernardus ad fratres de monte Dei) quæ quod fomno deputatur. E. Seneca lib. 12. epist. 18. Viam nolifum (inquit) d. noliis fomnus, ex hoc ten perit tam angufte, & rapido & noxa ferente, quid inuit mato em. artem mittere in vanum. Quæ de caula Tullius in Tweli. fomnum mortis imaginem appellauit, & proinde etiam, dum homo dormit, nulla efle differentia inter bonum, & malum. Bonus, & malus (docuit Aristoteles Eth. l. 3. cap. 13.) minime in fomno differunt, quapropter, inquit, à miferis fclilicet in fomno differre Nimiū fomnum etiam animæ efle noxium dixit Auienna part. 2. numero 28. vbi, Non prolongetur (inquit) fomnus, quoniam efle animæ, & compertum efle, fomnum fclilicet, & otium efle libidinis fomentum, & incontinentium.

Erudiendi sunt adolescentuli; ut temperanter, & honeste se habeant in loquutione, & in usu visus, auditus, odoratus, & tactus, & in vestitu, & ludis.

38

Posthac parentes, sicut & præceptores solliciti sint, ut adolescentes temperanter, & honeste se habeant in sermonibus, in iis, quæ ad visum, auditum, odoratum, & tactum spectant, & in vestitu, & in ludis: Nè igitur permittant illos loqui inhoneſta, ad quæ illa ætas est proclivis; turpes enim sermones accendit concupiscentiam veneream, sicut suavis odor, & sapor excitant gustum inhoneſta enim locutio turpem generat illicitiorum concupiscentiam memoriâ, hæc concupiscentiâ veneream auget, & hæc sic aucta impellit ad opus inhonestum. Propterea si pater, vel præceptor audierit adolescentes turpia loqui, admonitionibus, increpationibus, minis, & aliis castigationibus aueriat, & coarctet, & eodem modo, iisdemque mediis curent, nè audiant, aut videant turpia, & lascivia, ex quorum aspectu, & auditu fortius idem periculum incontinentiæ immineat; atque adeo prohibendi sunt adolescentibus videre imagines mulierum nudas, & inhonestas, & interesse comedias, in quibus vulgissimum turpia, & lascivia representantur, & narrantur. De quo late egi in *tom. 3. mor. var. tit. 8.* Cavcant, nè inueniant tam mares, quam feminae viciat suavis odoribus, qui etiam plerumque excitant ad veneream, si forte occasio luxuriæ præferunt in feminis, quæ odorabilibus non naturalibus, sed artificiosis se respargunt, vt luxuriantur. Non minor etiam diligentiâ ad parentibus adhibenda, vt adolescentes honeste se habeant in tactu, præsertim quoad partes pudendas, ex quarum tactu etiam inadverteenter sequitur concitatur concupiscentia voluntate repugnant. Virque à simili tactu præferantur curandum, vt non simul cubent, sed dormiant adolescentuli, nec pueri cum puellis domesticis, secretam, & assiduam conversationem habeant; amor enim concupiscentiæ viam fur in abscondito semper insidiatur, & natura ipsa docet malitiam.

Doceant in super parentes, & curent filios vestire modeste, & abstinere à veltibus pompam, & molliem refectibus; nimis enim pomposi, & mollihus, ac delicatissimis vestibus uti, omnino reprehensibile, & signum animi muliebri, & ad lasciviam proni, & ad intemperantiam, & impudiciam trahit. Quare Saluator *Lucæ 16.* Divitem illum, & epulonem reprobat, dicitque fuisse in inferno sepultum, quia induebatur purpura, & epulabatur quotidie. Ludis in tantum honestis, & corporis salutis accommodatis, vacare permittant, ab inhonestis autem, & à quibus honestas periculum potest pati, arceat, quales, vt plurimum sunt choreæ inter mares, & feminas; de quibus late à me actum est *tom. 3. mor. var. tit. 7.*

Præcauendum, nè adolescentes malorum, & improborum consuetudine utantur, & quam moribus periculosa amicitia, & consortium flagitiosorum hominum.

39

Super omnia autem, vt adolescentes à peccatis, & vitiis præferantur, curare debent parentes, ne malorum, & improborum hominum consuetudine utantur, ex qua omnium morum corruptela nata est conſequi. Propterea Plutarchus in *mor. lib. de educandis liberis*, tradit parentibus sequens documentum. *Generatum autem autem liberos nostros flagitiosorum hominum conſo-*

tio segregare oportebit, quod Pythagoras obſcurum quibusdam præcæptis sermonibus docuit, quæ nigrantes habent ea dædæ gustari non oportere, hoc est, eam hominum consuetudinem non esse habendam, quos morum depravatio ipsa deingratum illis peritorum axioma est, nos formari à coniuncto. Et David, Cum bonus bonus eris, & cum perverſo perverſus; ad quod illud distichon à Xenophonte sub nomine aliterius antiqui Philosophi:

Inſta docent inſti, pravi conſuſer, ante.

Quæ fuerit protinus, protinus auſſer.

Vir iniquus (ait sapiens. *Prov. cap. 16.*) laſſat amicem suum, & ducit eum per viam non bonam. Non absurda est proterbijs ſententia. Siccum clauda habitus, subleudicare diſſer. Conuſitor delicatus (inquit Seneca *epist. 9.*) paulatim enervat, & emollit. Vicinus diſes cupiditatem irrat: Malgnus comes, quoniam candido, & ſimplici rubiginem suam affricuit.

Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipue pendunt filiorum boni, vel pravi mores.

Hinc cum filij virtutis quæ sexus cum parentibus conuſiant, & conuſiant cū ipſis habeant conſuetudinem, oportet, eos eſſe morum probitate, & recta viuendi ratione filijs præſulgere, & eſſidem omnino cauendū eſt ne filijs malo ſint exemplo, nique loquantur, aut faciant in præſentis filijs adientibus, vel videntibus, à recta ratione diſſonantem enim parentes fuerint blaſphemiis, obſecrationibus, maledictiis, turpiloquiis illicitis loſibus, turpitudinibus, & alijs vitiis dediti, & aſſueti tales erunt & filij, ad eorum enim conſuetudinem, & mores deſucentur, nam cum omnia adoleſcente, quæ oculis excipiant, ſimulat inſtar imitentur, ſit ſanè, vt quæcunq; à parentibus, quorum præſentior, & aſſiduoſior conſerſatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur, & ſe aſſueſcant. Hinc Plinius in *Pamæyricis, non tam imperioſis* (ait) *illu opus eſt, quā exemplo:* Et Iuuenalis *ſatyra 4. ſic natura iubet, velicium, & citius nos corripunt vitiorum exempla domeſtica, & maxime materni mores in filijs deſinantur.* Vnde idē Iuuenalis *ſatyra 6. ſcilicet expellat, vt mater tradat honeſtatem, aut alios mores, quam quos habet.* Et Velleius *lib. 2. velle facere mater filiam ſuam faciendo docet.* Propterea D. Hieronymus *Enſ. 15 ad Letipricta conſuluit.* Nonne videret filia, quod ſi fecerit peccet, in mentore vos parentis virginis eam magis exemplū doceri poſſe, quam vocē. Cito flores pereunt, cito vultus, & lilium, & crocum peſſimi aura corampti.

Parentum mores in liberis deſinantur, & vt plurimum filij ſunt imitatores prauarum affectionum & incontinentiæ parentum.

Hac occaſione non prætereundum, multum intereſſe, virtutemque parentē eſſe pudicē, & aliis honeſtis moribus præditi, vt filios gignat, & habeant probos; quia mores parentū generatione ipſa quaſi tranſfunduntur in filios, Vt propterea viri (vt conſuluit Faber in *rub. inſtit. de nupt.* & notatur Tiraquellos ad *l. 7. ſonn. m. 1. & 2.* & Author *microcoſmice cap. 7.*) debent ſibi deligere vxores, quæ probis, honeſtiſſimis parentibus nata ſint, atque etiam ex patria, quæ feminas humiles, & pudicas ferre ſolet, & contra etiam ſorming honeſtis, & probis viri ſint iungendæ; quia parentū mores in liberis deſcendunt, ſic enim (inquit Marſilius Ficinus à Tiraquello, & Authore *microcoſmice allegatus*) natura comparatum eſt, vt corpus, & anima proportionem quadam harmoniacā congruenti, metusque corporis in animam ſicut & anima in corpus ſacillime, & vehementiſſime penetrant, Quare quauis vniuſcuſque mens fit arbitrio

arbitrio prædita, & anima filij non educatur ex corpore, vel anima parentum, tamen tale corpus, & cum tali proclinetur a tali corpore parentis educitur, cui proclinetur facile mens obsequitur, ex quo fit, ut filij parentum morum sint hæredes, & imitatores. Et huc tendit illud Hieremias vi. *Patres comederunt panem acerbam, & dentes filiorum obstruxerunt.* Et Ezech. 16. clarius, ubi *factus mater* ait *ita, & filia eius.* Et multo clari⁹ Sap. 3. de impiis & iis, qui sapientiam abdicunt: *Nequissimi filij eorum, quasi nequissimi morum nequissimi sint etiam filij.* Huic alludens dixit Eldeia lib. 4. c. 9. *qualis ager, talis & semina.* & ex puro fonte, puri latices, & ex impuro luteolentæ aquæ. Item testatur illud titulum:

Sape solet similis filius esse patri.

Facit, & illud Horatii

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Est in iuvenis, & in equis patrum

Virtus, nec imbellis feroces

Progenerant Aquila columbam.

Et illud Evangelij Matth. 7. & Luc. 6. *Nam potest arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere.* In eandem rem est textus in iure canonico c. 5. *gens Anglorum.* d. 56. & iure civilis textus clarus in l. *quisquis verbo C. ad l. l. Maieff. ubi, in filiis (dicitur) patrum crimina exempla metuntur.* Id etiam pluribus aliis confirmat Tiraquell. ad l. *con. n. 3.* ad 14. Vnde aliqui fecundū P. Greg. Tolof. *synag. lib. 18. c. 3. n. 4.* dixerunt filium pro effigie, & similitudine interpretari; quia plerumque filij non lorum corporis, sed etiam animi, id est moris præterum referunt similitudinem: Licet frequentius, & melius filium à Græc. *philos.* id est, amor, Doctores derivari tradant, secundum Glossam verbo appellantur in *s. vlt. insit.* qui tutores dare possunt & Tiraquellus: *in l. si nuptiam in præfat. n. 11. vers. ne quid. C. de reus. domani.*

Hinc fit, ut præsumatur filius eiusdem voluntatis, & affectus cum patre, ut per textum in *l. si operarum inducitur de operis libertatis* tradunt Baldus in *l. liberti Cod. ed.* & alios alioquin Tiraquellus ad d. 1. *con. n. 8.* & ita incontinentem præsumi illum, qui patrem incontinentem habuit, latè tradit Menochius de *presumpt. lib. 6. præsumpt. 8. n. 6.* ex eo quod filij soleant eic patrem incontinentem imitantes, & hanc esse causam quare filij, rethororum prohibeantur promoueri cin. d. 1. *8. tractat. iñd. Glossa v. præbitorum.* Et eadem de causa spurios sacris non initiari docuit Glossa in c. 2. v. *defectu de filiis præbitorum in 6.* Quare Albertus Gand. intr. de *ma. ef. tit. de præsumpt. & iudic. dubit. vers. præsumptio enim natura est à Tiraquell. d. n. relatu adu.* ut, parentum eius, qui accusatur, mores conficiantur, ut proinde etiam agnoscat, quibus sit ipse accusator moribus. Qui enim bonos habuit parentes, bonus, qui malos, malus præsumitur.

S. V.

De parentum obligatione corripiendi ab ineunte ætate filios ad vitia inclinat, & à recto cultus transire aberrantes.

DVplex est modus bene educandi filios, illos à vitis retrahendo ad virtutes amplexandas. Vnus suavis, & abque coactione, & vi, nempe instructionibus admonitionibus, & adhortationibus: Alter ferueior, & coactius, scilicet, correptione, minis, & castigationibus. Vtrumque modum docuit, & parentibus proposuit Apostolus ad Ephes. v. *verbis & præcedenti adductis.* Educate filios (scilicet filios) in disciplina, & ecce primus modus, & in correptione Domini, ecce secundus modus. De primo satis actum & præcedenti. De secundo vi præfati. Quæ est necessaria, quando D. lo. Angelus Bosius, De effectis, contr. Matrim.

primas à quo semper est inchoanda bona filiorum institutio) caret effectu, & filij adolescentes patenti in instructionem, & disciplinam periticas continent. Ad hanc correptionem tenent parentes, & mortaliter peccare, si in hoc genere fuerint notabiliter negligentes ex Doctribus. *Sap. n. 1. allegatis in terminis et d. ne Sayr. Homob. & Bonac. loc. sup. n. 2. fine relatu. G. aff. p. 2. lib. 2. c. 58. n. 15. Tcoll. lib. 4. c. 1. d. 3. n. 5.*

Igitur quod filij contumaces, & quibus parentum disciplina, & admonitiones non sufficiunt ad illos bonis moribus imbuendos, correptione, & castigatione maturè sint ab iisdè parentibus coercendi, & cogendi ad virtuosè vitandū tradunt pluribus in l. cis dinine scripturæ. *Sapient. Eccl. 7. Filij tui sunt, erudi illos, & curam* (scilicet correptione, & castigatione) *illis à pueritia.* & c. 3. *curam acervi est enim in iuventute, & iñde latera eius.* *id infans est, ne forte indurati, & non credati tibi, & erit tibi dolor anime.* Virgitaré, & opum corruptoris est. *Et d. auter d. d. vitiū, & virtutē inducendū dem. ôstrat Sap. Prou. 22. ubi stultitia (ait) colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam.* Parentes ergo in educatione filiorum prudentes, & fortiter se gerant, ne iñ his hile volūt, sed potius austerè offendant, ne iñ illis ludant, ne eisdè allententur, & multo minus ne ad eorum vitiā, & malè genitā connitā, illōse ex eisdem dicentes eos esse adhuc adolescentes, & aliquid pueritæ, & inuenturi esse condonandū, vel denique, crudeli miseratione parant virge correptionis, quia tunc facile possunt illorū emendationē operari, ne postea eos peniteat sed terzinde enim barbarum malorum quoad eisdem filios, ipsos parentes, & totam familiam. Audiant patres huiusmodi molles, & imitandū gen. *est: Ne curreas* (admonet illos, & iñterdictum Eccl. 10. *si filio ne de eas & non simis obstruunt ceteri tui.* *Non des illis potestatem in iuventute, & ne despicis ac cogitatu eius.* Et eodem capite. *Ego in idem tu euadit durus, si me emissu euadit præcipi.* *Lacta filium tuum, & parentem te faciet lade cum illo.* & contristabit te. Et paulo post subiungit illa verba superius adducta. *Cuma, & c. tunc latera eius dum infans est, ne forte indurati, & non credati tibi, & erit tibi dolor anime.* Ad nimiam enim patris indulgentiam, & correptionem neglectam filius peritix induratur in malitia, & malè agere assuetus (tanta est vis mali habitus à teneris contracti, & consuetudinis) ita perpetuo vi primo imbutus fuit, perseuerat; ut amplius non proliat nec admonitiones, nec correptiones, & castigationes paterna ad viliā emendationem. Sed in eo habet locum illud Prou. 6. *Homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terri pede, digito loquatur prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia in natibus exemplō venit perditio sua, & subito conteritur, nec habebit vltra medicinam.* Ex quo lapè fit, ut multiplicat sceleribus manu hostis, vel carnisces pereant; vi autē terminent, vel ad eos à nece cōmunita liberandis opteat patre omnes consumere facultates; & ita adimplerit ille prædictiones. Et nouissimo obstruunt dentes tui, & cōstruabit, & erit tibi dolor anime. Et illa Eccl. 10. *si filius tuus magnificus est matris sue.* Si ergo parentes suos filios adolescentes vero, & sincero amore diligant, & benè illis esse cupiant, illos inobedientes, & vitis de iñtos corripiant, & castigant; hoc enim casu corrigere, & etiā flagellis cadere, est amare, seu amoris paterni actus, & verè se filius declarat parentes, quando suo tempore, & cum debita moderatione corripunt, & castigant; illos verò odisse, cum illis omnia indulgent, & illorum vitia dissimulant, & impunita relinquant. Qui parit virge (ait Spiritus Sanctus Prolept. 13.) odit filium suum, qui autem diligit illum, insulenter erudit. Imitentur parentes omnium patrem D. unus de quo Apostolus ad Hebræos 12. *Quem cum diligit Dominus id diligit, flagellat autem omnem filium, quem recipit Et sub-*

H h 3 die

dixit idem Apostolus, *Quem enim filius, quem non corripiat pater.* Consultus est, ut plerumque filij, quam parentes, & melius est, quod filij conquantur de flagellis ad eorum correptionem, & emendationem a paterna manu infligis, quam quod cedantur, & interfectionem inimicorum, vel ministri iustitiae manu vel eorum animae in aeternum pereant, & in infernum detrahantur. Dixit enim patri Spiritus sanctus Pro. 23. *Noli subtrahere a puero disciplinam suam percussum virga. non meretur. Tum virga percussus cum, & animam eius de inferno liberabis.* Quibus verbis clare innuit paternam correptionem, & animaduersionem liberare filium ab interitu corporis, & animae. Quemadmodum è contra nimia indulgentia, dissimulatio, & neglectus animaduersionis eos corporis, & animae manifestò exponit periculo. Quare cum res manifestissima sit, parentes posse correptione, & castigationibus paternis filios auertere a vitijs, & impedire, nè malos imbuant mores, ob quos illis animae & corporis perniciem eveniat: Si in huiusmodi correptionis officio negligentes, & remissos se exhibuerint, valde erunt reprehensibiles, nec iustam, & comminatum poenam eundem; saepe etiam in praesenti vita fumentem Deo vindictam non solum de filiis sceleratis, & protervis, verum etiam de parentibus ipsis qui eos suo tempore corrigere neglexerunt, quibus propterea & non tantum ipsi filiorum delecta qui adscribuntur. Agrippina Neronis mater negligenter, & nimis indulgentem se gestit in illius educatione, sed poena non fuit in alteram vitam dilata: siquidem Nero matris opera ad in perium euectus in huius officij remunerationem illam statim interficit. Ita Iosephus de antiq. lib. 10. cap. 10. Evidentius eandem doctrinam confirmat vltio, & vindicta, quam Deus ob neglectam filiorum correptionem sumpsit de Heli sacerdote alioqui optimo viro. Vt enim 1. Reg. 1. & 4. narratur, idem filij eadem die, eodemque in loco in bello gladio perempti sunt, cuius nuncium audiens, & ipse Heli de lila repente corruens fractis cervicibus exspiravit, dignitate sacerdotali, vita, & omni foveae supereminet. Et ut agnosceretur tanti mali causam fuisse: correptionem filiorum ab eo neglectam, praedictorum rationem addit divina scriptura; scilicet. *eo quod noverit indigne agere filios suos, & non corripuerit.* Nec aliud delictum inquit D. Basilus de orat. seu. & D. Chrysostomus hom. 17. in c. 5. 20.) in facta Scriptura reperitur Heli attributum. Dicitur etiam Gregorius in suis dialogis referre quandam puerum quinque tantum annorum solum Dei nomen sanctum iurare, & blasphemare patre audiente, & non castigante, caelesti flagello repente in eiusdem patris sinu, & amplexibus percussum statim perisse. Boccius quoque scribit de filio Lucretij discipuli Zenonis, quod, quia pater non curavit cum corrigere, evasit malus, & vitiosus, lufus, amoribus, & pravae consuetudini mulierum deditus, ita quod pluries, crucis patibulo perisset, nisi pater pecuniarum quantitate illius vitam redemisset; sed tandem, cum iam eius causa omnibus paternis facultatibus consumptis, factus esset pater impotens ad eum ab ultimo supplicio liberandum, ob nova scelera morti ad iudicatus, ad locum supplicij traheretur, videns à longe eundem patrem, rogavit illum, ut ad se accederet ad accipiendum vitium osculum; accessit ille, & filius loco osculi dentibus eius nates abscidit dicens, quia pater neglectis corrigere, & castigare me adhuc puerum, & adolecentem, dum tibi obedire contumaciter renuebam, ecce ergo nunc ob tanta negligentiae culpam castigo te, qui tua indulgentia ad hunc infelicem statum deduxisti. Et conator, quod Iansenius in l. 22. Pro. super praallegata verba, *Tum virga percussus cum, &c.* refert quandam

adolecentem ob nimiam indulgentiam matris, quae non curaverat eum corripere, moribus corruptum dum ob gravissima crimina capitaliter damnatum duceretur ad supplicium, exclamasse, *Non Pater, sed mater mea me ducit ad supplicium.* Ex quibus satis manifestè agnoscere possunt, & debent parentes necessitatem sibi iniunctam bene educandi a teneris propriis filiis non solum doctrina, instructionibus, admonitionibus, & minis, sed & flagellis, moderate tamen, & prudenter attentis aetate, genio, duritie, petuacita puerorum, & convenienti tempore, ubi admonitiones, increpationes, & minae non proficiunt. Certum est enim patrem, & matrem familiam intuitu disciplinae, & correptionis licet posse verberare, & cadere filios moderate, puta, virga flexili vel flagellis, quibus solent vtilidimagistri, aut alio simili instrumeto pro quantitate delicti, & intralimites paternae correptionis. Ita Molina tra. 2. d. 22. §. 8. Sectum effectum, & tra. 3. d. 56. Iansenius loco citato. Syluester v. vxor. q. 3. & v. percussus Reginaldus lib. 10. n. 42. Sordus de alimentis tit. 7. q. 1. num. 14. Sanchez in consil. mor. lib. 6. cap. 4. n. 5. fine. Homobonus de statib. p. 2. cap. 10. n. 4. allegans, & Doctores agentes de excommunicatione ob clerici percussorem, quos refert, Augustinus Barbosa tom. 4. collect. in ius canonicum ad canonem si quis sua aetate decimo septimo questione 4. numero 64. & 66. Quod tamen limitatur quoad filios Clericos Sacerdotes secundum omnes, & iuxta Molinam d. 3. Sectum, & alios, quos refert, & sequitur Barb. ad d. can. si quis sua aetate n. 68. de qua re infra cum de potestate.

Quinimo si parentes non possent nec increpationibus, nec verberibus filios inobedientes emendare, & ad meliorem frangere reducere, possent, & tenerentur eos domo expellere, & alimenta eis denegare, si probabiliter crederent sic posse corrigi, ut in terminis docent Syluester v. familia n. 2. Navarros in man. cap. 14. n. 21. vers. trigesimo, secundo Grassius p. 1. lib. 2. decis. aut. c. 8. n. 15. Sordus vis supra n. 15. Homobonus d. c. 20. n. 2. & Fagundes in decal. lib. 4. c. 1. m. 2. Si verò probabilitate crederent, per hoc eos posse licentius peccare; per suam autem curam eos à multis, licet non ab omnibus peccatis, & malis se temperare, si faciant, quantum possunt, erunt immunes ab omni culpa, & exculabuntur, nec eis imputabitur filiorum peruersitas, ut iidem Doctores tradunt, & constat ex can. quantumlibet, & seq. d. 47.

S. VII.

De parentum obligatione erudiendi filios in humanis scientiis, seu liber alibus disciplinis & bonis artibus.

Certum est, eruditionem in scientiis literariis, atque liberalibus artibus, multis illas possidentibus asserere bona. Prosumt enim ad Deum cognoscendum, ad omni fugiendum, ad illicita praecavendum; ad bene regendam domum, & familiam, ad comparanda sibi, & suis alimenta, & necessaria vitae decenter ducendae, & ad proprium honorem, & familiae splendorum, & ad publicum commodum. Quare decet, & expedit omnes cuiuscunque conditionis, & status, quibus est commoditas, & habitas eas apprehendendi, illas addiscere.

Hinc communis Doctorum conclusio est, patre in conscientia teneri curare, ut filij addiscant scientias, & liberales disciplinas, quibus caeteri eiusdem conditionis eruditi, & informati solent, & facere sumptus & expensas ad id necessarias, sicut caeteri patris conditionis faciunt, nisi aliunde filius in studio literarum se sustentare possit. Ita Alciatus in l. v. vltim.

loquendum nobis quasi quadam argenti vena sunt. & Th. de Kemp. *lib. de disciplina laicali* c. 1. Lectio sacra (inquit) ignorantiam nostram erudit, dubia soluit, errores corrigit, bonos mores inpruit, sacre cognoscere viam, hortatur ad virtutes, excitat ad feruorem, incitat timorem, recolligit mentem, recreat fastidium animi. D. Hieron. *epist. ad Damas.* 1. 1. Nulli dubium (scribit) quin in sacris voluminibus ex eorum lectione vniuersa virtus pargitur. Quod diffusius explicat S. Laurentius Iustianus *lib. de inter. co. script. cap. 11. vbi*, si quando (ait) laudatur caro, si sinit mundas, si circumspiciant bella, si insurgant aduersa, si malefici homines, si temporalia de sint, si elementa turbentur, si infirmetur corpus, si mortui atrocitas intenteur, praesto sunt in voluminibus sanctis apta remedia, quibus imminentes soluantur languores animarum.

Post lectionem sacrorum, & spiritalium librorum eidem adolescentulis, & iuuenibus proponenda, & commendanda est lectio historiarum antiquorum temporis Xenophontis, Thucydids, Herodoti, Iustini, Laertij, Suetonij, Plutarchi, Titi-Liuij, Iulij Caesaris, tum posteriorum, & etiam nostrorum temporum. Prodest enim plurimum ad eruditionem, ad prudentiam comparandam, & resque in pace, & bello bene agendas, & ad institutis, & habendas in conueniendis, & conuersationibus honestas colloquutiones. De historia enim dixit Tullius *lib. 1. de orat.* quod, est temporum testis, lux veritatis, vita memoria, magistra vita memoria restituit. Et etiam Aeneas Syluius in praefatione de vniuerso, historiam appellauit magistratam vitam; *sequitur* (ait) prudentia est, qua vitam ducit, prudentiam vero multarum, & magnarum rerum cognoscitur, quā nemo inter scriptores meos bilioria tradit.

S. VII.

Explicantur quadam specialia à parentibus praestanda pro bona puellarum, seu filiarum educatione, praesertim ad illorum pudicitiam praeseruandam.

Veri, & adolescentes solliciti, & sedulo sunt à parentibus educandi, vt tradita in precedentibus ostendunt. Verum puella virgines summa cura, & sedula diligentia pudicam educationem requirunt. Quid enim salus esse potest mulieri amissa pudicitia, dicebat apud Liuium *lib. 1. Lucetia*. Pudicitia est decor, ornamentum, splendor, & diuinitas puellarum: Vt quemadmodum sol sua praesentia totū mundū illustrat & reddit formosissima caecitas, & pudor super cunctas alias dotes mulieris exornat, & formosa efficit. Gratia super gratiam mulier saluta, & pudorata, omnis autē penderatio nō est digna continentis animae. *Eccles. 26.* Vt proinde olim (vt refert D. Gregorius *lib. 5. de virg.*) eligerint magis mori, quam procacium virorum violentia amittere pudicitiam. Ideo *Eccles. 7.* specialiter admonentur parentes, vt vigilēs, & solliciti sint in custodiendis filiarum pudicitia, & integritate. *Filiae triū sunt* (ait sapiens) *serua corpus illarum, & non offendas faciem hilarum ad eas.* Et vt demoneat opus difficultatem, & consequenter necessitatem summam in hoc genere diligentiam à parentibus habendam, subdit. *Trade filia, & grande opus feceris, hoc est, trade vito in matrimonium filiam, scilicet, castam, & grande opus fecisti; in hoc ostendens difficultatem seruandae pudicitiae in puellis: Quare etiam parentibus maxime laborandum est, vt bona, & pudica educatione suas puellas illibatas, & à vitis pudicitiae oppositis alienas ex ipsa adolescentie consolidant. Praestitum cum, si semel filia corpus viciatum, & corruptum fuerit non solum ipsa sit omne crismamentum amittat, & infamiam contrahat, sed & familiar honor deperdat, & super absque spe matrimonij sepe infordeat, & ad metuetiam turpitudi-*

nem sibi via pareat, dicente eodem sapiente *Eccles. 42.* Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimici. In hoc igitur maxime custodiendi filias ab omni labe peccati, & praesertim turpitudinis solliciti se gerant parentes, praesertim matres, ad quas praeceptum filiarum, cum semper cum ipsis morientur, cura spectat. *Si sollicita praesides* (scribit D. Hieronymus in *Epist. ad Latam de institutione filiae*) *ne filia periciatur ad vpera. Cur non eadem cura praesides, ne feratur à malis viueris terre; ne bibas de ameo calice Babylonis? ne egrediaris cum Dyna* (*Genes. 34.*) & velit videre filias regionis alienae.

Cum autem malculus, & femina post innocentiam statum longē maiorem inclinationem (vt in praecedentibus notatum est) habeant ad malum, quam ad bonum; & vtrique sicut cubiliter animalis sit naturaliter desiderata lenis delectationes, ad hasque vehementius incipiant excitari, & inclinari, quando ad eā accedunt aetatem, in qua confluit concupiscentia, quae in feminis vt plurimum incipit anno 12. in quo rationis usus, & vigor est debilis; & ex hoc tempore inchoat pubertas; vel pubertati proximae praesentium parentes perse, vel per honestas matronas debent inuigilare custodiam filiarum, abisque amouere omnem peccandi occasionem; & studere, vt pueri, & honeste occupentur, & nihil aliud distanti audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet, inquit D. Hieron. *praefatio Epistolae*, qui etiam post multum notat, quod licet quidam parenti maiorem inquit virtutis praesentem contemnerent voluptatem, tamen ego (inquit) arbitror sententiam esse nescire, quod quae, quibus indiget puella quidē erudiendae in iis, quae bona sunt, malorū verō praesentium turpium villam notitiam non esse tradendam etiam in ordine ad fugam, cum longē sit melius puellas ea nescire, neque nomen ipsum ad pudicitiam conseruandam. Vnde etiam cauendum est, ne turpia profertant, etiam si quid significet, ignorent.

In primis igitur curandum, vt puellae otio non torpeant, (cum otium perpetuū pudicitiae aduersetur) sed semper alicui operi convenienti incumbant; primum vt opportunitas ten possibis orationis, & sacris precibus; in quibus sunt ad ineunte aetate erudiendae; vacent; Deinde semper per aliquibus operibus mulierum propriis, qualia sunt texere, fucere, figurare, ex filo lanceo, sericis, argento, & auro, flosum ducere, cibos praeparare, & coquere, & alia similia. *Discant* (inquit D. Hieronymus in *Epistola ad Latam de institutione filiae*) & iamam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum (est coibis, in quem neices pensum, & foles conponunt) *horare suum, flamina pollice ducere.* D. Lucetia Romana fuit n. d. gnatiss, & praecelsissima mulier rector, quod olim Tatiqum in medio suorum puellarum filiarum inueniunt, id quod maxime mulieres nobiles Romanae feceris recreantibus gaudiis affluat. Ceteri quoque Augustus voluit, vt iuxta filiae, & repetes different manibus suis opera praefata mulierum propria exercere ad otium evitarent. Et n. d. Scriptura aliunde non cōuenienter in vbi vbi bona, virtus, & pietas, & fecit de re praedicta, beatiae praedicator, nisi quia a otium ab horis, praedicta vacet operibus videri cōuenienter cōgruentibus. *Mulierem fortem* (Prov. 31.) *quis nomen?* & c. & reddens iocundum subdit. *Quaeque latam, & linum, & operata est corpus* (hoc est, argenteo artificio) *manuum suarum, maxime suam missa asseruit, & digiti eius apprehenderunt sisim; Considerant in rō enim sua, & iam et ipsa non cōuenienter dicit de fructu manuum suarum, & laudat eam in porta opera eam. Surrexerunt filij eius, & beatissimam praedicant, & vt cum laudant illam. Vt igitur puella virtutis, & concupiscentis, quia malitia ipsa, naturali impellente praece sunt,*

54

55

vacent, euadant bonæ, & viles, & verè laudabiles, studeant parentes, vt operib. mulierum propriis iuxta eorum inclinationē vt supra dictum est de masculis incumbant. Et aduertendū, puellas in die festo post suas deuotiones occupantes se in suis operib. excusari à peccato, si id faciunt ad vitandum otium iuxta Syluestrum v. *Dominica q. v. v. f. a. Emanuel Sā v. festum n. 6.* sicut enim necessitas corporalis excusat operi feruili vacantes in die festo, ita & multo magis excusabit debet necessitas spiritualis, ac prouide cum otium puellis spiritualiter noxiū sit, illis licebit ad illud vitandum in die festo laborare peractis iam suis deuotionibus.

Erudienda autem est filia, & in operib. congenitibus occupanda vnā cum puellis honestis eiusdem ætatis, non autē permittenda sunt operari in societate mulierum nuptiarum, siue non nuptiarum, quæ nesciunt nisi lasciuia loqui, & iocos in honestos habere, istæ enim vt pestiferæ sunt à pudicis puellis fugiendæ, quoniam corrumpunt bonos mores colloquia praua; & posito quod non amittant castitatem corporis, amittunt illam mentis. Seruandum igitur consilium D. Hieron. illa Epistola ad Latam; scilicet, vt puella filia turpia verba non audiat, ne eam intelligat, cantica munda ignoret, & paulo post inferius. Placet ei comensū compta, neque formosa, neq. lasciuia, que liquida gutture carmen dulcem modulatur, sed graui, pallens, sordidat, subersiu. Non permittatur eam filia habere pecuniarē familiaritatē cum aliqua ex ancillis, quæ sit illi velati à secretis, feceritque habeat sermones, sed quod loquitur, omnes audiant. Nolo (inquit D. Hieron. d. epist. ad Latam) de ancillis suis aliquam plura diligat, cuius crebro auribus insurget; quidquid vni loquitur, hoc omnes sciunt. Huiusmodi enim familiaritas cum aliqua ex ancillis, vel comitibus valde suspecta, & noxia est; sepe enim deferunt nuntia, & literas iuuenum amantium; ex quib. ad peiora deuenitur cum dedecore parentum, quib. præsertim matribus, vbi filie instat quæ pereunibus aduertere negligentibus culpa imputatur.

Veretur semper puella coram matris (vel probæ fidei, ac morum, & pudicitie matronæ, vel Virginis veteranæ) oculis, vt ne transierim quidem vitem (inquit D. Hieron.) à matre discat. Si enim centum habet oculos, tot sunt necessarij pro bona custodia vnus filius solus, sunt enim puellæ ingenij versatiles, ac leuiores atq. viuaciores, quàm masculi. Præsertim verò si edocenda sit legere, vel scribere, aut canere (licet id minus longè consultius foret, & si possibile sit, curandum, vt per mulierem peritam, & honestæ vitæ exerceatur per præceptorem virum, præterquam quod is debet esse matutæ ætatis, & morum, ac vitæ probitate insigni præditus. Mater, vel matrona, cuius curæ puella sit concessita, præsens semper adstet, ne fidat senectuti, ac bonæ opinioni præceptoris; facili enim est eriam senibus, & alioqui viris probis labi in concupiscentiam carnalē data opportunitate. Et de hoc ego per certam notitiam in audiendis confessionibus puellarum, quas parentes nimia fecerunt commendabam præceptoribus, testimoniū perhibeo. Ite matres domo exeuntes non relinquunt puellas solas, neque cum pueris masculis licet modice ætatis, & multo minus cum familiaribus, alioqui enim illis aperitur via ad turpitudines. Propterea D. Hieron. ad Latam, si quando ad solariū tuum (inquit) pergis, domi filiam non relinquant, nesciat sine te, nec possit viuere; & cum sola fuerit, perimatur. Non enim permittant eadem puellas saltem post septennium, & maxime cum sunt pueritatis proximæ, noctu in eodem loco solas simul cubare; & multo minus cū pueris masculis eiusdem ætatis, etsi fratribus, experientia enim docuit pudicitiam inde periclitari, & tam puellus, quàm pueros libidinibus assuecere.

Caveant parentes, vt filie sint temperantes in cibo sumendo; & vilioribus cibis assuecant, seruentiq. regulam, quam puellæ præscribit D. Hieron. in d. epist. ad Latam. Cibum cum (ait) plausu sit, & similia, quæque sitculi, & sic comedat, vt semper feriat; vt istam post cibum possit legere, erare, & psallere, docet etiam Sanctus; vt nō videat cibos, quos desideret, ac prouide non ueluti in publico, scilicet in parentum conuiuio. Item doceant, & curent esse sobrias in potu, & parce vti vibo, in quo, vt supra diximus, est luxuria, Ephes. 5. ideo olim puellæ non permittantur vinum bibere. Et ita D. Hieronymus dicta epistola. Discat (inquit) iam nunc, & vinū non bibere, in quo est luxuria; & si necesse sit postulari, vino utatur modico propter stomacum, & etiam carnum & ului sustineatur. Imo curandum est, vt etiam assuecant moderate bibere aquam, & non ad societatem, ne postea nuptæ, & nocte opportuniter bibendi vinum, illud immoderate bibant. Ad cuius rei confirmationē placet hic notare, quæ de sua sanctissima Matre Monica refert D. Augustinus. lib. 9. conf. c. 4. vbi dicit, quod propter feruētiam, ac mores optimos ab alijs mulieribus nobilibus honorabatur, quæ propterea ei suus filias educandas committebant; & ipsa (ait D. Augustinus) curam filiarum commissam sibi diligenter gerat, & erat in eis coercendis, cum opus esset, sancta severitas, vehementer atque in docendis sobria præsertim. Nam eas præter illa verba, quæ ad mensam parentum moderatissime alevuntur, etiam exacerbat deserent filii, nec aquam bibere sinebat, præcans consuetudinem malam. & adiens verbum sanum, Modò aquam bibitis, quæ in potestate vinum non habet, cum autem ad maritos veneritis, scitis dominæ Apothecarum, & Cellariorum, aqua sordet, sed mos bibendi prauisior. Addit idem D. Augustinus eandem suam matrem adhuc adolescentulā sæpius paucas tantū illius guttulas ex cupa patrum eidem iuventibus depromendo paulatim assueuisse potui vini; ita vt postea in eam consuetudinem lapsa prope iam plenos vni caliculos inbiant haurire; quæ prauam consuetudinem subdit Sanctus matrē exuissè obiciēte sibi, dum quadam vice cum illa tixaretur ancilla, quod esset meribibula; Quo illa summa percussa (vit Sanctus) respexit faciem suam, sine impetu damnavit, & exiit. Quare adiungit S. Augustinus dictum notari dignum, nimirum, quod sicut amici adulantes pornerunt, sic inimici arguunt plenamque corrigunt.

Ad hæc curare debent parentes, vt puellæ loquacitate euadant, suntq. taciturnæ, & verèdæ præsertim in conspectu virorum; & interrogatæ vix respondeant ad interrogationē non multiplicantes verba, quæ est doctrina Apostoli 1. ad Tim. 2. dicentis mulierē in silentio erudiendam, mulier (inquit) in silentio discat cū omni subiectione; alioqui multa inprudenter cū iis, & sicutum dedecore proferet, cum enim ex abundantia cordis (scilicet ex passionū internarū impulsu, & motione) os loquatur, & femina respectu viri deficiat ratione, & prudentia, & ducatur magis passionibus, quàm ratione, & respectu feminarum adulatū, & proinde ætatis adhuc magis deficient puellæ ob teneriorē ætate, & inexperientiā, naturaliter sunt loquaces (defectus cōmuni feminarū, quas ad loquacitatem pronas, & propterea esse notauit D. Io. Chrysostomus in 1o homil. 6. & Prou. 7. femina appellatur garrula) inordinatæ, & incautæ, dū verba proferunt quæ adeo ad defectū naturæ corrigendū debent à parentibus suscipiuntur, & etiam correptionibus assueant silentio, & erudi, vt non loquantur, nisi præmeditatæ; sic enim vitabant sermones vanos, incautos, & imprudentes, ac sine ratione prolatis, & sic clamores, & iurgia, atque rixas, in quæ mulier ad irā natura sua proclius facili impellitur, quo molesta, & odibilis omnibus efficitur, cum nihilo molestius in domo quā mulier loquax, & litigiosa, dicente Spiritu sancto Prou. 11. Melius est sileire in angulo domus, quàm cum muliere litigare in domo communi.

ni: Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa, & iracunda. Mulierem nubilem, vel nuptam, loquacem, & audacem omnes cordati contemnuunt, atque de ea male concipiunt, circumspiciam vero in loquendo, ac vercundam, & taciturnam omnes commendant, & de ea bene opinantur: idemque iuxta Aristotelem silentium in muliere est eius ornamentum, quo omnib. reddit amabilem, gignitque bonam existimationem, & pudicitia opinionem: propterea puellis consili D. Hier. ad Demetriadem in hæc verba: Sit sermo virginis prudens, modestus, & rarus, non tā eloquentia pretiosus, quam pudore. Mirantur omnes te tacente tuam vercundiam, sed loquente tuam prudentiam. Maxime autem cauendum est, ne ex ore puellarum verbum turpe prodeat. Arcende insuper a lectione librorum impudiciorum, & ad piosum lectionem inducende, prohibende, ne decantent, nec audiant cantilenas parum honestas, neque delectentur sonis instrumentorum demulcentibus, & emollientibus. vt aduertit D. Hieron. ad Latam. *Sorda sit* (inquit) *ad organa, tibia, lyra, cithara, cur facta sint, ne sciat.* Et epistola aduersus Heluidium: *Vbi tympana* (inquit) *sonant, tibia clamitat, lyra gemit, symbalum concepat, qui illi Dei timor.*

60

A superfluo cultu, ornatu facuto, & vestitu superbo, vt puellæ abstant, sedulo quoque curent iidem parentes, D. Hieron. in prælegata epist. ad Heluidium dicit, quod mulier expoliens faciem, naturæ bonum insulcans, ad speculū se pingens, vt pulchrior appareat, quam nata est, iniuriam, & contumeliam artificio, scilicet, Deo inferre. Huiusmodi mulierem sic expolitum vocat libidinum victimam, & iuuenum scandalum. Et certe illa sollicita cura expoliendi faciem, & corpus exterius superfluo orandi signum est obliuionis, & contemptus interioris cultus animæ, & animæ ad libidinem prout. Et non est dubium castitatem diu secretos, & occultos aduersarios habere, qui illam impetere, & impugnare solent. Vnus est pulchritudo, & venustas, quæ viua fax, & libidinis incitamentum dicitur. Alter corporis exterior ornatu, præsertim quando in femina parum cauta, & prudenti, vt puellæ esse solent, apparuerit. Quare idem D. Hieron. præfata epistola ad Latam de institutione filiz, de vestitu, & ornatu puellæ loquens; *seruat* (inquit) *bembecum telu, serum vellera, & aurum in fila lenescens: progentium, & serico diuinos codices armet.* Et paulo superius, *Cane ne aures tuas perfores, ne cerussa, & purpuris ora depingas; nec collum auro, & margaritis premas; nec caput gemmæ ornas, nec capillum irruis; & ei aliquid de gehennæ ignibus auspicias.* Id quod longè ante consiluit, seu potius præcepit D. Paulus 1. ad Timoth. 2. Similiter & mulieres (ait) in habitu ornato cum vercundis, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres: promittentes pietatem per operam bonam. Idem D. Petrus 1. c. 1. Mulieres subdite sint viris suis: quantum nesci fit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indamens vestimentorum cultus. Purpuris virginis debet esse pudor, & vercundia, quæ est mulieris verum ornamentum: iuxta illud prælegatum, Gratia super gratiam mulier casta, & pudorata. Habeant igitur puellæ Virgines præ oculis exemplum Hesther, de qua Hesther 2. scriptum est, quod non quæsit muliebrem cultum, sed quæcunque voluit Egeus Eunuchus cultus virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Et ideo, quia non confidit in vanitate ornatus, sed reliquæ virgines, postpositis omnibus sola eligitur ab Assuero Rege in veram vxorem, & coronatur Regina. Cum igitur virgo vanum, & nimium ornatum affectat, patres illam coëceant, & acriter reprehendant, proventum facere. Non omitam tamen aduertere, quod cum excessus in ornata ex se non sit peccatum mortale, sed tamen veniale, vt probauit cum aliis 10. 2. mor. var. tit. 1. num. 213; & in tract. de

serup. n. 8; si filia se ornât cultus, quomodo statui conueniat absque malo fine, venialiter tamen peccabit parentes, si non acriter eam reprehendant. vt tradunt Syluester, 7. xxx. q. 3. Nau. in man. c. 4. n. 18. v. 22. Gratianus p. 1. lib. 2. c. 58. num. 21. & Fagundes in dec. lib. 4. c. 1. n. 18. quia consentiens in crimen aliterius non grauius peccat communiter, quam actor illius c. 1. de off. deleg. Quod si parentes scirent filiam vt sibio, purpuris, cerussa, & aliis Veneris illicebis ad illaqueandos animos, & non acriter reprehenderent, mortis de peccarent, vt Nauar. d. n. 18. Gratianus d. n. 22. & Fagund. d. n. 18.

Non permittant quoque parentes puellam in domo à viris præsertim adolescentibus, & iuuenibus familiariter, & crebro visitari, cum illis sermones habere præsertim prolixos. Procal (inquit D. Hieron. ad Latam) sit atas la circumpetorum, ipse puella & pedissequæ ad secularibus consortiis amantur, no quod male didicerint, peius doceant. Conformis enim ætas, mutui aspectus, dulce colloquium de facili reciproco, & cōcupisibile conciliant amorem, præterquæ quod femina naturaliter ad virum, vt ferrum ad magnetem se cōuertit; eadem de causa prohibeant illi, ne permittant illam ad fenestras se exhibere certendam à iuuenib. & ex fenestris cum eisdem loqui, & insuper animaduertat, ne puella permunuscula, & licetis amatorias sollicitetur; dona enim, & licetis amatoriz corda iuuenū irretiunt, & ad libidinum amorem inflammant; & si adhuc petulcosiores sunt internuntii, & nunciū lenocinantes, quia suasionibus, promissis, laudib. adulationibus puellæ animum immutant, & transformant veluti callidissimi in cantatores, & deceptoris ferenæ. Porro contra pietatem naturalem lethaliter peccare parentes, qui patiuntur filias suas habere amatores impudicos, & ad malum finem, & etiam qui filias à suspitionis colloquiis feminarū ū non retrahunt; & multo magis, qui sciunt filios, & filias turpem vitam ducere, & non acriter reprehendunt; tradit Nauar. Graff. & Fagund. locis supra citat. Sayms lib. 7. c. 7. n. 4. & Trullench lib. 4. c. 1. n. 4. & parentes, ac qui loco parentum sunt non solum huiusmodi filiorum delicta possunt, & tenentur corrigere, & paternâ castigatione punire sed & ob eam causam eos contumaces poterunt in carcerem detrudere, & iudici tradere, vt leuiter puniantur iuxta L. 3. C. de patria potestate. Ite peccat mortaliter parentes permittentes filios de futuro cum filiabus suis desponsatis vii tactib. impudicis, & enormib. & per partes inhonestas, vel per alias partes diurnis, & cum notabili mora, quia sunt proximæ dispositiones ad copulam, & pollutionem. Ita Nauar. rous d. c. 1. 4. d. n. 18. sine. Sayrus d. n. 4. Trullench d. n. 4. & Fagund. d. cap. 1. num. 19. Ex quo etiam sequitur, vt grauius peccent parentes permittentes filias suas desponsatas esse solas cum sponſis tum propter periculum tactuum enormium per pudendas partes; tum etiam propter periculum copulæ, vel consensūs in eam, vel in pollutionem. Ita Nauar. Sayr. & Fagund. loc. cit. & alios allegans Sanchez de matr. lib. 9. disp. 46. n. 53. Amplexus verò, & oscula, & alij tactus inhonestiores, non diuturni habiti in signum beneuolentiz, & ad consiliandum, & fouendum mutuum amorem, non animo luxuriandi, inter sponſos sunt liciti. Vt Nauar. Sayr. Fagund. loc. cit. Sanchez. d. disp. 46. n. 51. Henriquez de matr. lib. 11. c. 19. num. 4. & alij à Sanchez, & Henrici citati, & communiter DD. & notant etiam in 10. 2. mor. var. tit. 1. §. 59. n. 2197 & in 17. de serup. n. 158. Sunt enim actus magis remoti à copula, & pollutione, sicut matrimonium cohonestat copulam, ita sponſalia cohonestant oscula, quando cum illis fouetur amor in ordine ad matrimonium.

Sciunt rursus parentes ad pudicitiam filiorum seruandam, non esse illis permittendum domo (nisi oculis demissis pergat ad templum sacri, vel alorum diui

61

62

dinorum causa audiendi, cum iisdem parentibus suis, & non sine illis conuincat debeat exire, & vagari; sed domi manere cogant semper sub eorum oculis, & custodia, vt supra dictum est. Vix enim aliud est, quod magis filiorum pudicitia obstat. Nunciam exeat foras (scribit D. Hiero. ad Letam) ne inueniant eam, qui circumstant ciuitatem, nepercurant, & vulnerent, & auferant thesaurum pudicitia; & nudam in sanguine derelinquant, vt conigit Dinæ filia Iacob, quæ (vt narratur Genes. 34.) quoniam egressa est tabernaculo Iacob patris, vt videret filias regionis illius, rapta, & stuprata est; Imiitetur Virgines pulce Mariam (vt hortatur loc. cit. D. Hiero.), quam Archangelus Gabriel non in uicis, non in plateis, neque ad fenestras domus, sed intus in cubiculo suo orantem reperit. Quæ etiam (ait idem Hieron.) ideo forsitan timore perterrita est, quia uirum, quem solebat, aspexit. Amulentiur (subdit idem Hieron.) eam de qua dicitur Psalm. 44. omnis gloria eius filius Regis ab intus. Pariter D. Ambrosius in l. Luc. Beate Virginis exemplum in hoc genere imitandum pellicis uirginibus proponit. Discite (inquit) Virgines non circumcursare per alienas edes, non demorari in plateis, non aliquis in publico miscere sermones. Apud antiquos testudo, quæ semper domum suam secum deferret, erat simulacrum castæ mulieris, Et Virgilius 2. Georg.

Castia pudicitiam seruat domus.

D. Thomas de regim. Princip. lib. 4. cap. 6. Egid. Roman. cod. tract. lib. 2. p. 2. c. 19. & lauellus de economica Christi. tr. 4. c. 1. docet, naturam mulieri multa frena prouidisse, ne quid turpe committat, & in lasciuia prolabaratur; inter quæ præcipuum esse uerecundiam, & pudorem; at quis necia pudoris, & uerecundia aduersari uagationem, discursum, & circuitum extra domum, eamque de medio tollere, quæ enim non assueti conuersari cum hominibus sunt uerecundia, & pudore, & pudore assueti, cum eis loquuntur, vel quid pertractat; vt uidere est in rusticis cuius principum ingredientibus iam uerecundia uerecundiam exuunt, ita quod audacter ingrediuntur, mutata facie loquuntur, & pertractant, quæ uolunt omni inhonorationis timore deposito. Eodem per osius modo, si puella extra domum non discurrat, non affluet afferre se libera fronte hominibus, non audacter, & libere loquetur, sed semper suam laudabilem seruabit uerecundiam; & contra uero si ceperit vagari, & extra domum discursare, paulatim euadet audax, & inuerecunda, atque intrepido aspectu, libero sermone, & immodestis gestibus coram uis uersabitur, apertum sibi pudicitie discrimen parans. Quibus omnibus, & aliis in præcedentibus explicatis, recte in hoc genere scripsit Castidorus super Mattheum. vbi. Sec. (ait) sunt quæ incorruptam seruât castitatem. saluât sobrietatem, operatio a peritis cultus, inhiuitio sensum, ueritas sermone cum honestate, euasio opportunitatis persone, & loci, & temporis. Præcipue caneant parentes, ne puellas ducant ad choreas, seminarium, & gymnasium libidinum, vt alibi scribit, tom. 3. mor. var. tit. 7. probani. & Richardus ad. 17. art. 2. q. 4. ad 3. damnat peccati mortalis ducere filias ad choreas, vt cum iuuenibus saltent, in hac tamē re non in moror, quia de hoc latissimè egid. tit. 7. Et certe si puella vt admonet D. Hiero. ad Letam non debet habere colloquia secularia, non interesse nuptias secularium, neque famule perstrepentis ludium misceri, multo magis à choreis debet abstinerere.

Ad uiliumque parentes, præsertim matres non solum uerbis, & ad monitionibus, sed & exemplo filias doceant ex probitate, & honestate uix propriæ uirtutis, & honestatis semitas per quas ambulet, demōstrant. Plura ad id superius 2. 10. & 41. sunt adducta. Præter quæ D. Hieron. ad Letam. Te habet (inquit) magistrum, teipsum moueri iustitia. Nihil in te, & in patre tuo uideat, quod si feceris, peccet. Quare Patres, & Matres præsentibus,

bus, & uidentibus filiabus honestè se gerant in cibo, potu, uestitu, locutione, conuersatione, & aliis, nam illorum actiones honestæ, vel male filias sunt lectio, quæ docetur, quod & ipse debeant agere, illasque omnino imitabuntur, unde D. Ambrosius lib. de Virg. Quid poteris (inquit) filia de adultera matre discere, nisi dampnum pudoris. Et Iuuenalis Satyra 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos

Aut a'is mores, quam quos habet.

Essequitur leuiter filia matris iter.

Plura de filiorum bonæ educatione uideatur apud D. Hieron. citata epistolâ Latæ. Agidium Romanô de regimine Principû lib. 2. p. 2. c. 19. & lauell. de econ. Christi. tr. 4.

§. VIII.

Traduntur nonnulla alia ad materiam bonæ filiorum educationis directæ, vel indirectæ spectantia.

Primò parentes possunt licitè filiis donare, putà, pecunias, uestes, si opera uirtutis exequantur, sacramenta frequentent, & à uitiis desistant. Ita Sanch. de matr. lib. 2. disp. 39. n. 4. sicut pariter Domini possunt donare lenis promittere, vt opera bona præstent, & à malis desistant, vt idē Sanch. ibidem licitè enim est offerre munera eo pacto, vt is, cui offeruntur aliqua efficiat opera spiritalia, ingrediarur religionē, baptismi suscipiat, sacramenta frequentet, & vel à peccatis recedat; si non dentur in pretium rei spiritalis, sed tantum ad inductionem, vt ibidem Sanch. Videmus enim in facris literis à Deo promitti bona temporalia seruanti bus præcepta, etiam per modum pacti. Genes. 12. & 17. Et si licitum est, parentibus, & dominis minis, & uerbis, cogere filios, & seruos à uitiis desistere, missam audire, & suo tēpore consistere, vt supra n. 43. sine notatum est; & tradunt DD. ibidem citari, cur non licebit etiam maneribus promissis, & datis, eas conditione?

Secundò non peccat paterfamilias legens literas filiorum (quas ipsi ad alios, & alij ad ipsos feribunt) sicut nec quicunque superioritate habet in alium perlegendo literas subditorum, quas vel ad ipsos alij, vel ad alios ipsi mittunt; vt Prælati legens literas Monachorum, Abbatibus Monialium, & uiri uxori. Et ratio est, quia ij omnes uiuant iure suo, dum præcauent, ne aliquid mali his subsequatur, quotum regimen habent. Ita Nauar. in summ. c. 8. n. 53. Syluester, Angelus, Tabiena v. falsarius. Armilla, & Caiet. v. literæ, & alios allegans Sanch. in consil. mor. lib. 6. c. 6. dub. 3. n. 2.

Tertiò peccant grauiter parentes, qui filios, vel filias ab obseruatione præceptorum diuinorum, vel Ecclesiæ, & ab operibus bonis reuocant, & nulla existente legitima causa, à eorum impediant. Ita Nauar. in man. c. 14. n. 17. Tolent. lib. 5. c. 1. n. 1. Sayrus lib. 7. c. 7. n. 3. & 2. Reginaldus lib. 20. n. 41. Fagund. in de al. lib. 4. c. 1. n. 14. Trallench lib. 4. c. 1. dub. 3. n. 2. communiter DD. quos refert Sayrus. Quare peccant mortiferè parentes acentes, & cohercentes à confessionibus, à communione, ab auditione sacri, & etiam à concionibus, & obseruatione similium rerum sacrarum, quibus & Dei, & Ecclesiæ præceptis satisfaciunt, & spiritalis pabulum animis suis prudenti, ac religiose præstent, ita idem DD. Itē peccant parentes, qui sine rationabili causa reuocant vota filiorum, quæ bona eorum uenia fecerant, & quidem mortaliter iuxta Nauar. Sayrum, Trallench loc. cit. & alios DD. supra c. 5. n. 87. allegatos, uenialiter uero iuxta DD. ad c. 8. n. 33. & 14. tit.

Item peccant mortiferè parentes sine rationabili causa, si, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingressu in religionem; vel post ingressum à religione extrahentes, & ne professionem emittant, impediunt. Ita idem DD. Suarez de censuris disp. 13. scilicet 7. m. 10. Sanch. in summ. c. 4. n. 15. Filiucci in t. 1. r. 1. 4. c. 6. n. 90.

Bona

Bonacia de censuris in particulari disp. 1. q. 2. p. 1. num. 1. Et Calirus Palauus p. 6. de censuris disp. 1. p. 6. n. 9. Et Trident. sess. 23. de regul. iur. c. 18. sine tunc excommunicationem ipso facto contra eos, qui sanctam virginem, vel aliam mulierem voluntate vel accipiendo, vel voti emittendo quocumque modo sine iusta causa impediunt. Vbi nomen vel accipiendo, vel voti emittendo intelligi professionem, vel cum veli susceptionem, vel absque susceptionem vel cum tribus votis tradantidem Doctores. Discrepant autem, an in eadem excommunicationem incurant solum impediens, sine causa iusta professionem, an verò etiam impediens ingressum, & habitus susceptionem docent Suarez, Fillimicus hoc cit. quia etiam Concilij decretum loquatur de solis impediens professionem, quia tamen nemo potest proficere, nisi habitu suscepro, quia hanc susceptionem impedit, etiam professionem impedit, & ita consequenter prestatam censuram incurrit. At Sanchez & Palauus, probabiliter putant comprehendi tantum impediens professionem, non vero impediens habitus susceptionem; eo quod decretum de impediens professionem loquatur, supponen- tum facinoram esse Nouitiam, & sit penale, atque adeo non sit extendendum ad impediens habitus susceptionem, & tantum remota professionem; si enim voluisset comprehendere etiam impediens ingressum, expressisset, sicut in eodem decreto expressè excommunicationem cogentes ad habitus religiosi susceptionem. Iuxta omnes autem non comprehenduntur impediens emissionem voti priuati, & non solemnem de professione emittenda, vel de habitu suscipiendo; quia sine tali voto & habitu suscipi, & professio emitti potest. Ad incurrandam etiam talem excommunicationem impeditio debet esse iniusta, vt constat ex illis verbis, abique iusta causa; & etiam debet inuoluntarium causare, alioquin ad laicam de iure filia refert de preextata, & ita cum vis, metus, & dolus inuoluntarium efficiant, hanc inducunt excommunicationem. ita Sanchez d. c. 4. n. 10. Bonacina, & Palauus locis cit. vt autem agnoscant parentes, quantum Deo duplicat: reuocare filios, vel filias à proposito religionis seu religiosi status assumendi, libet notare exemplum, quod D. Hieron. epistola ad Latam de iure filia refert de preextata, quæ cultior habitu, & ornata illi adhibito conabatur virginem Eustochium accerere à sancto proposito calibatus, verba D. Hieronymi sunt. Preextata nobilissima quadam femina iubente voto Hyemina, qui patrius Eustochij Virgini fuit, habitum eius, cultumque mutauit, & negledum ex nemine mōdano more tenuit filij, & necre capiens, & virginem propositum, & matrem desiderum; & ecce tibi eadem nōde ceruit in somno venisse ad se Angelum terribili voce minantem penam, & hec verba frangentes. Tunc ausa es viri imperium præferre Christo? Tu caput Virginis Dei tuis sacrilegis atretilare manibus? qua iam nunc ardeat, vt senties ex cruciata quod feceris. & finito quinto mense ad inferna ducere, sin autem persequeris in scelere, & marito simul orbaberis, & filius: omnia per ordinem expleta sunt; & seram misera penitentiam velos signauit interitus. Sic vultus Christus violatores Tempis sui, sic gemmas, & pretiosissima ornamenta defendit. hæc Hieronymus.

Dixi autem, abique rationabilis causa, nam ex rationabili poterunt parentes impedire ingressum in religionem. Rationalis autem causa reuocandi, & retrahendi filios ab ingressu religionis, & à nouitatu, si iam ingressi sunt, erit, si parentes timeant infamiam electionis, propter infirmitatem corporis, aut peruersæ indolis, aut ingenij filiorum, si non habeant ætatem competentem, si illorum ope indigeant ad corporis sustentationem, si filij sorores habeant; quantum vitæ remedium ab illis pendat; & alia his similes, de quibus Nauar. in man. c. 12. n. 45. & Reginald. lib. 18. n. 375. & ego in sequenti parte cap. 1. §. 20.

Hic etiam aduertendum duxi, non leuiter reprehensione dignos esse parentes, qui filias deformiores, vel defectu aliquo corporali notabili laborantes curant sedulo fieri moniales; pulchras nuptui tradunt. Hos enim parentes, qui deformes filios Deo conferant, arguit D. Hieron. scribens ad Demetriadem virginem, Solent (inquit) miseri parentes, & non bene fidei Christiani deformes, & aliquo membro deiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginibus tradere. Aduersus quos vtget illud eisdem D. Hieronymi ad Latam sumptum ex Leuit. 1. Qui claudum, & mutilum, & qualibet sorte maculatam vituleris hostiam, sacrificij non est. Exat etiam Leuit. 2. & Deuter. 15. alia lex, quia deformitas, & maculosa veteabantur offerri, vel immolari Deo. Hinc consonat vetulus mos Romanorum, apud quos Virginitatem vestalem capi fas non erit, quod aliqua corporis labe insignita esset; vt ex Antistitibus Labonis auctoritate scripsit Gellius lib. 10. §. 1. cap. 11. & Fenestella de Magistratu Romanis c. 7. Vitia enim corporum, vt D. Gregorius in pastoralis (& refertur latè can. hinc etenim) luculenter probat, habent symbolum vitiatorum animi. Quod idem approbat D. Hieronymus ad Fabiolam de veste sacerdotali. Precipitur (inquit) sacerdotibus, vt nulla debeatate infirmos sint, vt truncis auribus, laeso oculo, sinis naribus, claudis pede, cutis colore mutato, quæ omnia referuntur ad animam vitia. Hæc D. Hieronymus. Hoc idem pluribus confirmat Tirac. ad l. con. n. 9. & 60.

Item lethaliter peccant parentes, si filios, vel filias post emissam vota continentis, aut religionis in ætate deliberandi vi, vel dolo ab eorum impetratione retrahant, vel consulant, aut cogant ad matrimonium contrahendum, ita Nauar. Sayrus, Toletus, Fagundes, Trullench locis supra n. 66. relatis, & alij omnes.

An verò filio habenti votum castitatis, & in combinatu existenti, & propter vehementiam, & continua carnis incentiua succubentis; nec se continere valenti licitè suadere possit pater, vt matrimonium contrahat, eique id præcipere, vt licet minus peccet, explicatum est supra cap. 1. n. 16. & pro solutione videnda etiam sunt tradita cap. 9. n. 217.

An etiam parentes peccant participantes, seu communicantes cum filia Deo per votum solemne dicata, quæ nuptus, videtur assumendum, quia can. de filia 27. q. 1. qui est ex Concilio Martini Bracharenfis prohibetur esse cum tali filia Deo dicata, quæ maritum duxit, dicitur enim, Si eam pater, vel mater in affectum receperit, à communione habentur alieni. Verum Glossa ibi v. receperit, sine, quæ sequitur Sanchez de matr. lib. 9. disp. 14. n. 17. dicit textum intelligi, cum pater fouet filiam in errore, seu crimine, propter quod excommunicata est, hoc enim ait Glossa significare illa verba in affectum receperit, scilicet adeo dilexerit, quod in errore eam foueat; & ideo non est contrarius textui in can. quoniam multos 11. q. 3. vbi conceditur participatio inter parentes, & filias, non obstante excommunicatione; scilicet, quando participatione filius excommunicatus non fouetur in crimine. Quare si parentes participando cum tali filia essent causa, vel occasio, vt illa non rediret ad monasterium, in quo est professæ, peccarent cum illa participando.

Quarto peccant mortiferè, qui dolis, aut aliis medijs filios, vel filias contra eorum voluntatem cogunt extra casus à iure permittos, ad ingressum monasterij, vel habitus religiosi susceptionem, vel professionem faciendam. ita Nauar. Sayrus, Toletus, Trullench locis supra num. 66. relatis. Gratius p. 2. de iur. iur. lib. 2. c. 48. n. 21. Fagundes in decal. lib. 4. c. 1. n. 20. & alij qui infra citantur, & communiter omnes. In electione enim status filij liberi liberi, nec à voluntate parentum dependent, eivse subiciuntur, vt latè probauit in tract. de contractu matr. cap. 1. n. §. 1. & 6.

Quin imò allegato c. 18. Trident. sess. 23. de regul. ipso facto

facto excommunicationis quicumque (nisi in casibus in iure promissis) ad egrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque religionis, vel ad emitendum professionem virginem, vel viduam, vel quancunque aliam mulierem inuitam quomodocunque cogentes, cuiuscunque qualitatibus, vel conditionis fuerint, non solum parentes, sed & non parentes, tam Clerici, quam Laici, seculares, vel regulares, atque etiam quancunque dignitate fulgentes, & etiam quicumque consilium, auxilium, vel fauorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quouo modo eidem actui vel presentiam, vel consensum, vel autoritatem interpolluerint; quæ excommunicatione, sicut & ea, de qua *supra* n. 57. eodem cap. 23. lata, nulli esse reueruata. Et de ea agunt Nauarrius in *man. d. cap. 1. q. 17.* Suarez de *cenfur. disp. 13. sect. 7. num. 3.* & Sanchez 2. in *sum. lib. 4. cap. 4.* Azorius p. 1. lib. 1. cap. 9. q. 2. *versus finem* & 2. p. lib. 2. c. 21. q. 15. Reginaldus lib. 18. n. 373. Bonacina de *cenfur. an par. tit. disp. 2. q. 2.* Filiuccius *tract. 14. c. 6. n. 88* & 89. Fagundez in *decis. lib. 4. ca. 10.* Caltrius Palaus p. 6. de *cenfur. disp. 3. p. 3. n. 8.* Portel. in *addit. ad dub. reg. y. Monialu. n. 5. seqq.* Hieronymus Rodericus in *comp. qq. reg. resol. 101. num. 31. 7. 9.* & 80. Alcasius Tamb. de *ure. Abbatis disp. 1. q. 4.* & *disp. 2. q. 1.* Augustinus Barbosa de *pot. Episc. alleg. 104.* & *collecl. ad d. ca. 18. Trid. Diana p. 2. tract. 15. resol. 56.* & alij ad Barbosa *d. collecl. relati.*

Igitur dicta excommunicatio affli. it solum cogentes feminam, non verò cogentes virum aliquem. Ita Nauar. Sanch. Fagundez, & alij. Constat ex textu, loquente tantum in virgine, &c.

Non comprehendit etiam Regem, vel Reginam, aut Imperatorem, cū de ipsis non fiat expresse mentio iuxta ipsum Triden. c. 11. *sess. 22. in a. Sanch. Bonacina, Palaus Portel, & Barbosa d. collecl.* contra Suar. affirmantem omnes, & viuersos cogentes comprehendit, quia censura fit generalissima etiam contra personas quancunque dignitate fulgentes.

Quidquid verò nonnulli ab Azorio d. c. 21. q. 2. *relati* dixerint, scilicet venisibile esse ea excommunicatione non comprehendere parentes, quibus filiorū cura commissa est, quique iure naturali illarū incolamitati solent consulere; ceteri docēt parentes, fratres, & sorores cogentes in d. decreto comprehendit, quod in libertatem religionis latum est, quæ potius a parentibus, quā ab aliis potest ledi. ita expresse Sayrus, Nauar. Grassius, Trulléus, Portel, Tamburinus, Barbosa vtrobique, Caltrius Palaus, & indicant alij.

Intellegitur decretum de cogentibus vi coactiua, scilicet metu pœnæ, minis, vel alio modo de se coactio; non verò de inducentibus, & alliciētib; ad ingressum ipse præmij, & oblatione, vel subractione lucti. ita Sanch. d. c. 4. n. 6. 7. & 11. Azor. d. c. 1. q. 2. *versus finem*, Bonacina, n. 5. Barbosa alios allegans d. alleg. 104. n. 2. & d. *collecl. n. 5.* & committit Iulipetiti, quos allego, & sequor *tract. de matr. c. 1. n. 6. 40.* docentes valere legatum alicui relictum si religione ingrediatur. Vnde non incurrit fusescentes religionem minando priuationem alicuius boni, ad quod ius non habet feminam, puta, quod different elemosinam consuetam sibi, vel Monasterio elargiri solitū, vel quod eam non melioraret in ea parte in qua parentes possunt.

Non etiam comprehenditur dicto decreto inducentes ad ingressum, vel ab illo reuocantes blanditiis, & precibus, solis non armatis minis actualibus, vel virtualibus, neque coniunctis cum aliquo metu graui leui, vel reuerentiali. Ita Sanch. d. c. 4. n. 8. Hieron. Rod. & Barbosa d. *collecl. n. 4. fine.* & constat ex traditis a me d. *tract. de contr. matr. c. 12. n. 314.* Quod si blanditiæ, & preces essent nimis, & importunæ coniunctæ cum metu reuerentiali, seu prouenientes a persona, cui de-

D. 19. Angelus Bossius, De effectib. contr. Matr.

betur reuerentia, tunc non inerat metum iustum, & inducerent nullitatem professionis, & parentes præfatam excommunicationem, iuxta Sanch. Rodet. & Barbosa *loc. cit.* & alios DD. quos refero in d. c. 12. n. 117. quibus probabile fit contrarium per DD. d. c. 12. n. 115. & tradita a me *cod. c. 1. n. 118.* quæ ibi videtur, & ita sentit Portel. d. *Monialu. n. 12. fine.* Neque præterea incurrent iuxta Sanch. d. c. 4. n. 9. qui dolus, seu dolose inducerent ad religionis ingressum, licet dolus dans causā actioni non solum minuat voluntariū, vt facit metus, sed omnino voluntarium auferat, nihilominus cum decretū sit pœnale, & de sola coactione loquatur, non videtur extendendum ad dolū, qui non dicitur verè coactio, quamuis voluntarium auferat.

An solus metus purè reuerentialis sufficiat ad inducendum dictam excommunicationē, negat Riccius in *praxi for. eccl. d. 15. 708.* Portel. d. *Monialu. n. 12.* Hier. Rodet. d. *resol. 101. n. 80.* Augustinus Barbosa d. *collecl. n. 4.* & Diana d. *resol. 56.* Villalob. p. 1. *tract. 17. dub. 31. n. 11.* Colligitur ex traditis a me in *tract. de contr. matr. c. 12. n. 110.* Quare iidem DD. si parentes, vel consanguinei solum manifestando puellæ statum Monachalem illi cōuenire ob iustas causas v. g. non sufficientes dotis pio matrimonio, & similibus inducant ad Monachatum, aut non incurrit hæc excommunicatiōe. Præter a me d. n. 107. tradita; Probat Portel metū putum reuerentialem a parentibus vel consanguineis tali manifesta tione non inducere excommunicatiōem, quia in illo impote incutiendo non se habent actiue, sed ipsa puella metū concipit ob patris reuerentiā. Ad idem Portel hæc esse p. axiū, iuxta quam nemo indocilem, vel contumacem tale suadentes, & facientes dictam excommunicatiōem incurrit.

Ad eandem excommunicationem requiri metum grauem respectu puellæ, non verò sufficere leuē habet respectu mulieris, & puellæ, eo quod metus leuis pro nihilo reputatur iure l. *me timorem. ff. quod metus causa*, tradunt Sanch. d. c. 4. n. 4. Portel. d. *ubi supra* n. 8. Bonacina d. p. 2. n. 1. & P. Ius d. p. 3. n. 6. *versus non dubium.* Et huius sententiæ oportet sint alij DD. quos d. *tract. de matr. c. 12. n. 295.* & duobus seqq. teneo, tenentes professionē, & etiam vorum simplex metum tantum cui exortum non esse ipso iure natura irrita. Si cui parentes puellæ minaretur maledictionē, nihil ingrederetur Sanch. n. 11. aut non incurrit eandem excommunicatiōem, nisi quando attentā ignorantia, & fragilitate senectutis id reputatur graue malum, & grauem metum incutiens. Non incurrit etiam si quis puellæ minetur iustam accusationem, nisi ingreditur, & cū per hunc metum, vt pote iustum, & licitū, non irriteretur professio, nec matrimonium, vt probauit in *tra. de contr. matr. c. 12. n. 188.* & 189. & in his terminis ita sentiant Sanch. d. c. 4. n. 1. & Portel n. 9.

Non incurrit hæc excommunicatiō, & alia eodē c. 18. lata contra impedientes ingressum, vel professionem, nisi lequuto effectu, puta Triden. non cōstat cogere, vel impedire, sed cogētes, & impedientes, &c. ita Sanch. n. 18 & 19. Bonac. n. 12. Palaus d. n. 8. p. 2. Barb. alios allegans d. *collecl. n. 8.* & Portel. d. *Monialu. n. 7.*

Quamuis autem Nauar. *confil. 6. de sentent. c. 1. comm. in l. edit. & confil. 6. de regul. in 2. editione* Suarez d. *disp. 13. sect. 7. n. 9.* Filiuccius d. *cap. 6. n. 89.* & Diana d. *resol. 56. vers. quod ego sentiam*, afferant incurrit præfatam excommunicationem etiam cogentes solum ad ingressum in Monasterium reuocato huius seculari causa solius educationis puellæ, donec matrimonio collocetur, & non animo, vt habitum religiosum suscipiat, & proficiat, eo quod Concilium illicita distinctione numeret, sub distinctione, scilicet, ad ingrediendum, vel ad habitum suscipiendum, vel ad professionem faciendum, in alternatiuū verò sufficit vnā partem eorum esse veram *cap. in alternatiuū. de regul. iur. in 6.*

li

& vet

& verba sunt proprie intelligenda, ubi non constat de contraria mente loquentis. Et quia Concilium voluit consilare libertati puellarum, solus autem ingressus causa educationis præbet facile occasionem, ut postea ob verecundiam femineam, vel blanditias, & preces Monialium puella ingressa inuita habitum suscipiat; & ita cogens ad ingressum puellam, indirecte cogit ad habitum suscipiendum, & ad professionem faciendam.

93 Nihilominus probabilius videtur eam excommunicationem non incurri si cogentibus feminam ad monasterij ingressum absque animo, ut postea habitum religionis suscipiat siue susceptionibus Monialium, siue ratione, sed potius, ut ibi educetur in habitu seculari, donec ætatis idoneæ matrimonio sit, & animus patenter sit, eam matrimonio iungere, si puella placuerit quia Concilium consuluisset videtur libertati status religionis. Iste autem ingressus solus causa educationis absque animo, ut aliqua ratione ab extrinsecus inducatur puella ad habitum religionis suscipiendum, non videtur libertatis status religionis obesse. Ita Redrig. in sum. 16.2. c.8. n.10. & ex Doctoribus *supra* n.83. relati Sanchez d.4. n.12. Potell. n.14. & 15. Hieronymus Rodericus n.79. Bonacina d.2. n.6. Augustinus Baibosi d. collect. num. 9. & Castrus Palaus d. p.36. n.3. *versu* *hanc sententiam*. Incurrent verò iuxta Potell. Sanchez, & alios Doctores mox citatos dictam excommunicationem cogentes ad ingressum animo principaliter, ut postea susceptionibus Monialium; vel alia ratione puella habitum susciperet, vel post ingressum cogentes ad habitum suscipiendum, vel si sponte habitum suscepit cogentes ad professionem faciendam; quo pacto trium illarum partium distinctum illud diffunditur Tridentini proprietate saluatur. Addit Palaus, quod incurrit dictam excommunicationem cogens ad ingressum, si habeat animum, ut postea statim religionis, vel matrimonij eligat, qui si bi aprior visus fuerit. Quia (inquit) saltem in genere est intentio cogendi ad religionis habitum, talisque ingressus fit expositus periculo alicuius nimis susceptionis à Monialibus factæ, vel coactionis à parentibus, sed cum in hoc casu intentio cogentis sit indifferens ad electionem status religionis, vel matrimonialis, nec addit intentio actualis, vel virtualis determinata, ut suscipiat habitum, non videtur sic cogens comprehendi dicto decreto Tridentini.

94 Aduertendum etiam priorem sententiam Nauarræ, & aliorum procedere solum in parentibus cogentibus puellam puberem ad ingressum causa solius educationis, non autem cogentibus ad talem ingressum causa solius educationis puellam impuberem, ut expresse se declarat Diana d. resol. 36. Eo quod parentes filios, & filios impuberes iure natura possint religioni offerre, ut ibi educantur, donec perveniant ad pubertatem, & ipsi teneantur in hoc parentibus obedire: de qua re latissime Sanch. lib.4. *sum.* c.18. Suarez 3. de re lib.5. c.9. Potell. v. *elastura Monialium*, & alij à Sanch. relati. De qua re infra, parte 3. huius tractatus, ubi de patria potestate.

95 Prædicta quoque excommunicatio non comprehendit cogentes ad ingrediendum in Monasterium Cœnasticum, illarumque habitum suscipiendum, quia religiose non sunt, ut d. c.18. ad finem Tridentini. ait, & ita etiam Esguende d. c.1. n.20. *fine*.

96 Dantes etiam auxilium, consilium, & favorem, non incurrit, nisi quando ipse cogentes incurrit, ut Doctores n.91. citati.

97 Nec incurrit, qui ingressui, vel habitus susceptioni, vel professioni puellæ coactæ præsentibus fuerint non animo auxiliandi, & favendi violentiæ illi, sed alio animo, nempe si assisterent gratia Domini sui quem comitantur, vel ut audiant nullam tempore

professionis celebratam, vel ut audiant illam professionem, vel à fortiori, ut illam impedian, vel testificent esse irritam. Ita Sanchez d.4. n.12. Potell. n.17. Bonacina n.10. Et cum Concilium loquatur de scientibus, &c. quælibet ignorantia etiam crassa excuset actui interreligentes, ut Sanchez n.20. Bonacina d.4. n.10. & constat ex traditis *supra* c.5. n.160.

Denique iuxta idem Concilium id expresse declarans non incurrit præfatam excommunicationem cogentes feminam ingredi Monasterium in casibus à iure permixtis, veluti primò in penam alicuius delicti: Secundò ad cautionem pudicitie; tertio quando coniux sciens ius disponens coniugem consentiente, ut alter ingrediatur religionem, & proficiatur, teneat & ipsam ad ingressum, si manens in seculo maneat expolitus periculo incontinentie, consentit, ut alter proficiatur; ille enim coniux, qui consentit, si manens in seculo sit suspectus, quod non scrutabit votum continentie, cui se adstringit, ad hoc, ut alter possit ingredi in religionem, compelli potest ad patrem instandam iuxta cap. significante, de conserlat. coniug. de quo Reginaldus loco mox citando.

Quartò, si quis sponte vult religionem, is enim compelli potest, ad tale votum impediendum; sicut qui sponsalia coarctat, cogit potest ad matrimonium contrahendum. Demum ex quacunque alia causa iusta à iure permixta Suarez d. *lib.* 7. n.9. Filliucius d. c.1. c.6. n.89. Bonacina d.2. n.14. Barbosa d. c.1. c.1. & Reginaldus d. *lib.* 18. n.373. Notant autem Suarez, & Reginaldus, quod in tribus primis casibus femina coacta ingredi Monasterium non potest cogi ad habitum, aut ad professionem, quæ requirit libertatem, sicut & matrimonium, quilibet in statu deligendo liber est. Prædicta circa præfatum Tridentini decretum.

Quintò mortiferè peccant parentes absque virginitate cogentes filios, vel filias ad matrimonium contrahendum, vel impediendum, ne absolute contrahant, vel ne contrahant cum hoc, vel illa. Ita DD. superius n.83. de qua re latè egi in *tract. de contr. matrim.* c.1. r. (quod est de libertate matrimonij in vniuersum s. r. 3.6. & 8.) & quidem d. c.1. n.23. & 68. probatur graniter peccare parentes cogentes graui coactione filios ad contrahendum matrimonium absolute, vel ad contrahendum tale matrimonium, licet non incurrit excommunicationem Concil. Trident. c.9. *sess.* 14. de reform. latam contra cogentes, quominus matrimonij liberè contrahatur. n. verò 69. probatur peccare grauiter parentes sine rationabili causa impediendum filiorum matrimonium. n. 70. c.1. & 71. ostenditur eos posse licita, moderata, & leui coactione cogere, vel impedire ex iusta causa, supposito, quod filij velint eligere statum coniugalem, & non statum religionis; si verò desit iusta causa, nec leuiter posse cogere, aut impedire; & quæ sit iusta causa declarat, eodem n.70.

Numero verò 93. probatur parentes habere ius impediendi ex iusta causa, nuptias filiorum, ita ut possint etiam sponsalia eorum iurata ex simili causa irritare, faciendo illos absolute ab iisdem sponsalibus. Prædicta, & alia de libertate matrimonij videntur d. c.1. r.

An verò, & quando Paterfamilias peccent in delictum de precepto ministrans carnem filii, & famulis nolentibus sine causa iusta ieiunare, teneanturque illos ad ieiunandum; & an teneantur in eodem die ieiunij illis præbere sufficientis alimentum ad ieiunium, explicauit latius *lib.* 6. *var. mor. tit.* 9. *nn.* 220. ad 226. ad ibidem tradita recurrit lector.

Sextò obligationi rectè educandi prole non videtur dubium teneat expolitio infantum, etiam si exponantur in Xenodochio, si sine iusta causa exponantur, quia apud parentes sepe melius bonis moribus, & artibus ibi positi, de huiusmodi verò expolitioe latius *parte sequenti* huius tractatus cap. 1. de alimentis.

SVM M

SUMMARIUM

§. IX.

Doctores petraillantes ubi, seu apud quos educari debeant filii prefertim impuberes. n. 100. & 104.
Iure communis iudicis arbitrio re. inquitur, penes quem pupilli educari debeant. n. 109.

Fili regulariter parentibus viventem elapso primo triennio educandi. n. 106. & 107.

Limitatur, ubi apud patrem non possent educari sine periculo anime, si pater sit infidelis, vel hereticus, mater vero Christiana, & Catholica. n. 8. 109. & 110.

Limitatur etiam, si apud patrem vita filij periclitaretur, vel fito superinduxisset non tam, ex cuius odio erga primum, illius vita metui posset. numero 112. & 113.

Fausto inter virum, & uxorem iuratio est iusta causa, apud quem ex parentibus educari, & alii debeant, iure antiquo Codicis est in arbitrio iudicis, & quale debeat esse huiusmodi arbitrium. n. 114.

Iure noviori Aurbentorum fausto divorcio filij sunt educandi, & nutriendi apud matrem ad secundas nuptias non venientem expensis patris, si in causam divorcii dederit, si vero contra, tunc apud patrem, nisi pater minus idoneus sit, ut paupertatem, vel aliam causam. n. 115.

Si patens innocens in divorcio celebrando sit infidelis, autem qui in culpa sua, fidelis, proles est educanda apud parentem fidelem. ibidem.

Quando culpa viri faustum est divorcium, & vxor transit ad secundas nuptias, apud virum educatur filij ibidem.

An quando culpa matris divorcium sit, soboles sit educanda apud patrem expensis matris duxit, si tamen pater sit diues. Affirmativa. numero 116. Negativa, numero 117. & 118.

Pater prefate quoad educationem filiorum contra coniugem, qui suo delicto dedit causam divorcii, non habent locum nisi post iudicis sententiam. n. 119.

Quando alter coniux de facto, & non de iure diverit, ab altero an proles sit educanda apud innocentem expensis alterius. Affirmativa. n. 120. Negativa, & vera ibidem.

Quid quando nectitur coniugio culpa divorcium celebrator, ut si mutuo consensu, vel aliis iustis aequali culpa separantur. n. 121.

Quid etiam quando matrimonium bona fide contractum, postea reperitur invalidum, & suscepta est proles, & quia, si alter coniux ab initio fuit in mala fide. n. 122.

Pupilli mortuo patre sunt educandi ubi, & apud quem idem pater sua ultima voluntate ordinaverit, & a qua tamen voluntate index ex causis re. edere potest. n. 123.

Pater melius ceterum prefamitur prospicere civitati filiorum, ibidem.

Mortuo patre sine ordinatione, ubi pupilli sunt educandi, debent educari apud matrem viduam ad secundas nuptias non transiientem. n. 124.

Limitatur, si sit turpis, & vilis, vel suspecta ob immaturum matrimonium filios procreatum. ibidem.

Et quid si esset pupillus sui. cessura ibidem.

Post matrem avia, & prout a matre, a praeter admittitur ad pupillum educationem, excluditur ob causas matrem excludentes. n. 125.

Mater avia, & prout a matre in educatione pupillorum regulariter praefertur fratri pupilli adulti. n. 126.

Matri, &c. praefertur frater, & post eum avunculus, si apud eos pupillus magis commodè, & vtilius educari possit, vel si ipsi transierint ad secundas nuptias, vel constet patrem voluisse pupillum esse educandum apud fratrem. ibidem.

Pupillus iuxta iurii desensionem non est educandus apud matrem secundam nuptias, & quae pupillo superinduxit vitium, vel esset suspensus. an consolaturam ad secundas nuptias.

ptias. numero 127.

Ius civile praecise, & absolute excludere matrem secundam nuptias ab educatione filiorum impuberum affirmant nonnulli. n. 128.

Sed Doctores magis communiter sentiunt non excludi absolute, sed solum reddi suspectam, ut in dubio sit excludenda: sedum vero si hoc suspensio ex conciliis benevolentiae, & bona opinione matris, & vitici infirmetur. numero 129.

Index potest rectè arbitrari pupillum esse educandum apud matrem secundam nuptias, quae pupillo morienti non sit cessura, & bonis moribus, ac honestate vita praedita esse constet, nec adfuit filij secundum matrimonium, qui eidem pupillo essent successuri. n. 130.

Item licet esset successura pupillo in re modica. ibidem.

Et quid si foret successura tantum in tertia parte hereditatis ibidem.

Etiam si successura esset in tota hereditate, si iudici constet matrem, & vitricum esse bone conditionis, & qualitatis, bona opinionis, & sana potest decernere apud ipsos pupillum educari. ibidem. Et praefertur si omnibus circumstantiis spectatis posset melius educari apud matrem, & vitricum, tunc deberet inherere apud eos alendum. ibidem.

Pupillum potest educandum committi coniunctio Virici. ibidem.

Concurrentibus paribus qualitatibus honesta vite &c. in matre secundo nuptias, & in alio cognato, vel intorio, an in educatione pupillum iudex praefertur debeat matrem. n. 131.

Filius, vel filia adulta volentes apud matrem secundam nuptias, vel aliam personam morari, & alii, an, & quando sint apud anem, ipsi voluerint. n. 132.

Aus pupilli paterni, qui ad secundam vota transiit, & matre, quae pariter secundo nuptias continentium super educatione pupilli, avione, an matri committi debeat educatio. numero 133.

Quando mortuo patre nec mater, nec aut pupilli sunt superstitis, apud quem pupillus educatur est in arbitrio iudicis, quae in hoc negotio considerare, & attendere debeat index. n. 134.

Pupillus ex iurii desensione, & Doctorum communi regulariter loquendo non debet educari apud illum, qui eidem mortuo est successurus vel ex substitutione, vel ex proximitate qualitate, vel si factum illi fuisset a patre pupilli legatum post mortem pupilli praestandum. n. 135.

Limitatur si hereditas pupilli esset tenuis, & successurus diues. ibidem.

Quid si successurus pupillo non esset extraneus, sed frater vel avunculus; an ad excludendam eum ab educatione attendenda sit consideratio sui successione. Negativa ibidem. Affirmativa ibid.

Consideratio sui successione non procedit in matre, avia, & aliis ascendentibus pupilli. n. 135.

Si tam extraneus, quam frater, vel avunculus pupillo successurus essent talis conditio, quae excluderet suum successorem aliis pupillo clientem ex sui successione, posset illi a iudice committi pupilli educatio. ibidem.

Pupillus educari potest apud tutorem, & quid si inter sit pupillo successurus. ibidem.

Pupillus sine mai, sine famina non debet educari apud vir, ubi eius paedestria sit periculum, numero centesimo trigesimo sexto.

Sponsa, an, & quando educari, & alii possit apud sponsum, vel sponsum patrem, aut matrem, & quando neque eam apud eundem sponsam matrem, & consanguineos debet pupilli sponsa educari. numero centesimo trigesimo septimo.

Filia illegitima an, & quando possint educari apud matrem, & an potius apud ipsam matrem illegitimam educari debeant, quam apud heredem patris grauatam illas alere & dotare. numero centesimo trigesimo octavo.

Index in designando apud quos educari debeant pupilli debet facere id, quod verisimiliter faceret pater, si viveret; & quod faceret de proprio. n. 159.

Ex officio potest index decernere vbi pupillus educetur, vel deponere pupillum ad contrahendam sponsalia inducendum in monasterio, vel alio loco honesto, & tuto pro securitate pudicitie, & libertate matrimonij ibidem.

Index potest supplere pro pupillis, ibidem.

Potest index ex officio removere tutorem suspectum ibidem.

§. I X.

Apud quos filij utriusque sexus præsertim pupilli & adolescentes educari debeant viventibus patre, & matre, aut defuncto patre superstiti matre, vel e contra, aut utroque parente de functo.

103

De huiusmodi materia Doctores præsertim Iuris consulti variis in locis agunt, nempe agentes de tutela, de alimentis, quæ à parentibus debentur filiis, & de divorcio. Placuit hoc capite de bonis filiorum educatione, de hac re petra tractate, quia licet leges civiles, & Doctores considerent varias rationes, ob quas aliquibus personis, etiam parentibus non sit demandanda filiorum præsertim impuberum educatio, illa tamen præcipua, vt non educentur apud personam, apud quam possit morum honestas, & pudicitia periculo exponi; vt ex sequentibus constabit. De hac autem materia extant in iure civili tit. vbi pupillus educari. & morari debeat. & tit. Cod. eodem. & ibidem servientes, Marnochius de arbitr. casu 168. Suidus de alim. tit. 1. 441. & tit. 4. q. 3. Corduba à Lara in d. signa à liberis §. si mater. num. 11. 12. & 13. ff. de lib. agnos. Vincentius de Fanchi de iur. 150. Valasius consulat. 92. num. 0. & 11. Seraphinus de iur. 194. & 117. Fontanella de pact. nupt. claus. 5. Glossa 8. parte 11. ad num. 1. ad 19. Molfesius ad consuet. Neap. p. 3. q. 11. ad num. 6. & p. 4. q. 11. num. 8. & 39. Augustinus Barbosa collect. ad l. 1. & 2. Cod. vbi pupilli educari debeant. Annazus Robertus rer. indicatarum lib. 1. cap. 8. & 9. & alij Iurisperiti à Menochio dist. casu 168. Suido dist. q. 13. Augustino Barbosa, & à me in tract. de contr. matr. capite 1. num. 17. relati Et ex Theologis Molina de iust. tract. 2. d. 159. 224. & Sanchez de matr. lib. 7. disp. 88. num. 16. & 17. lib. 10. disp. vlt. & etiam egoiple loco citato.

104

In præallegatis autem titulis, vbi pupilli educari debeant agitur de pupillo, qui iam pater orbatus sit, sicut & ibi scribentes. Marnochius d. casu 168. Suidus dist. q. 13. & in aliis questionibus allegatis, Seraphinus Molfesius, Robertus, Molina locis citatis, & Sanchez dist. disp. 88.

105

Imprimis conveniunt omnes, & certum est, apud quem, seu quos pupilli educatio habenda sit iure communi arbitrio iudicis ex rerum, personarum, & temporis circumstantiis, & quid magis pupillo expediat, & an esset suspicium non solum vitæ, sed etiam pudicitie, & sic statuendum apud quem habenda tutus, & securus educatio, diudicandum relinquunt. Constat ex l. 1. in principio ff. vbi pupill. educ. debeat (ibi: Es sicut ex persona, ex conditione, & ex tempore fluctare, vbi potius alendum sit, & nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor) ex l. penult. ff. eod. (vbi: si dispicietur, inquit Vlpianus, vbi morari, vel educari pupillum oporteat, causa cognita id præstare fluctare oportet) ex lib. 1. ibi: quando autem inter eam, & cogitator, &c. & ex l. 2. per tot. Cod. vbi pupilli edu-

cari debeant. & tradunt præallegati Doctores. Marnochius d. casu 168. initio, Suidus dist. quest. 13. initio. Seraphinus dist. de iur. 1357. Molfesius loco citato. Molina dist. disp. 224. vers. quando testator, & vers. quando neque mater, Fontanella dist. part. 11. n. 17. Annazus Robertus d. cap. 8. Sanchez d. disp. 88. n. 17. & iustiperiti communiter relati à Menochio d. casu 168. n. 1. & Suido d. q. 13. n. 1. & Augustino Barbosa ad d. tit. Cod. vbi pupilli educ. debeat in initio. Vt autem potest Baldum, Crauetam, & Causalanum rectè aduertit Suidus num. 1. hoc iudicis arbitrium debet esse à iure, vel secundum ius regulatum, non autem absolutum, & irrationabile; non enim sub colore arbitrij debet index prohibito voluntatis iuris regulas subverteter, & id faciens graviter peccaret. Quod advertere debent iudices, vt præallegati DD. admonent. Quid autem iura in hac materia præscripserint, ex eis iuncta præsertim Doctorum communi, aut magis communis interpretatione, seu intellecta explicatur sequentibus inquisitionibus

Patre vivente extra casum divorcij regulariter filij sunt apud patrem educandi, & quando ei non permittenda educatio.

106

Inquisitio prima. Patre vivente an, & quando filij præsertim impuberes extra casum divorcij, & dissolutionis matrimonij, quod de tectum sit fuisse nulliter contractum, penes eundem patrem sint educandi. Proceat inquisitio de tempore ultra primum triennium; & tempus alterationis primo enim triennio mater regulariter etiam invito pater potest penes se infantem nutrire, & educare. De qua re in sequenti secunda parte huius tractatus de effectibus matrimonij cap. quod est de alimentis n. 37.

107

Communis, & certa conclusio est, regulariter esse educandos apud patrem. Que conclusio nititur ratione naturali, & civili. Naturalis est illa, quæ ex S. Thoma supra hoc cap. numero 3. adducta est, scilicet, quia cum patres sint filiorum causa, & principium, per se illis incumbit, vt eorumdem filiorum tam quoad corporalia, quam quoad spiritualia, curam gerant, & pater est præcipua causa, vt pote principium actuum proli, & cum regulariter amor paternus vincat omnem alterius amorem, nullibi commodius educari posse videntur filij quam apud patrem. Civilis ratio est, quia filij naturales, & legitimi de iure civili existunt sub potestate patris, ratione cuius etiam ad ipsam eorumdem filiorum cura spectat; & apud eundem educandi, vt Seraphinus dist. de iur. 194. & Doctores communiter, qui à me in d. sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij dist. cap. 1. de alimentis num. 678. & 682. referuntur. Et constat etiam ex iure ipso, præsertim ex l. deinde 9. etiam si maxime. ff. de liberis exhibenda.

Dixi regulariter, quia in nonnullis casibus filij non apud patrem, sed potius apud matrem, si sit superstes, & scortum ex iusta causa à marito viuit; vel apud aliam personam iudici bene visam, debent educari.

Et primus casus est, si apud patrem filij educari, & commorari non possent absque morali periculo peccandi, & impudicitie ac inhoneste vivendi. Hæc enim esset iusta causa, ob quam filij apud patrem non forent educandi, sed vel apud matrem, vel alibi iudicis arbitrio. Hanc causam iudici in decernendo, apud quem pupillus debet educari, præcipue considerandam proponit Vulpianus in dist. leg. penultima ff. vbi pupillus educari debeat; vbi verbis supra adductis addit

addit idem Vlpianus, *In causa cognitionis evitandis sunt, qui pudicitia impuberis possunt infideliari*. Allegata etiam l. Deinde, citato §. etiam maxime Dig. de lib. exhibendis dicitur ob nequitiam patris in educatione filiorum impuberum eidem patri praeferri aliquando matrem, ut apud eam morentur, & educantur sine diminutione patris potestatis. Quod etiam notatur in dict. decis. Seraphini 194. ubi additur, decisionem dictae legis habere locum ratione puerilis, & tenerae aetatis impuberis. Ad hoc idem facit l. finalis §. minores, Cod. de sententiam passu, ubi Imperator Constantinus, quod non obstantē patri potestate filiis impuberibus tutor dari debet, si vel libidini, & vitii addictus, vel aliqua pravitare ipse pater corruptus sit. Ex quo recte inferitur, neque eisdem pupillis educari debere apud talem patrem nequam, cum magna sit vis educationis ad bonos, vel malos mores inducendos, ut supra hoc capite dictum est, & tradit Ricciellus de iure personarum libro 2. capite 12. numero 19. argumento cap. Indus 2. de Iulian. Hanc etiam ob causam, & scilicet, si filius non possit morari apud patrem, & in eius domo absque morali periculo peccandi, & contrahendi praeiudicium, posse filium/familias habere scorum a patre, & extra illius domum debere ab eodem patre illi subministrari necessaria alimenta tradunt communiter Doctores à me in allegata sequenti parte citati cap. 1. de alimentis n. 6. 1.

109

Hinc filius infans parentum infidelium Iudaeorum, aut Paganorum, matre ad fidem conversā consentiente, & volente baptizatus, non apud patrem infidelem, sed apud matrem fidelem (ut supra hoc capite, numero octavo) est educandus. Quia remanens apud patrem infidelem esset expoliatus periculo subversionis, facile enim posset pater illum adducere ad infidelitatem; & idem si post matris conversionem filius iam adultus, & usus rationis capax spondet, & volens baptismum suscipiet, quemadmodum & contra, si mater sit infidelis, & pater filius, filius communis baptizatus post primum triennium apud patrem debet educari. Constant praedicta omnia ex capite fin. de convers. infidelium, & tradunt Sanchez de matrim. libro 10. dict. disput. ult. numero 3. Doctores supra dict. numero 8. allegati, & alij à Sanchez, relati. Quod si impubes filius usu rationis pollens utroque parente remanente in infidelitate, & etiam inuito, voluntarie fidem per baptismum, susceperit, tunc apud fideles, prout index ecclesiasticus arbitrabitur, educandus erit, nullo modo apud parentes ob illam rationem periculi perversionis ex educatione, & cohabitatione cum parentibus infidelibus; de qua re plura Nauarri consil. 4. de convers. infidelium. Et si omnibus Christianis prohibuit eum cum Iudeis habitare praecipue ob eam rationem, quod ex huiusmodi habitatione, & assidua conversatione potest oriri periculum subversionis, ut notat Antonius Ricciellus de iure personarum d. lib. 2. cap. 1. num. 1. & 2. multo magis filij impubes baptizati simili periculo erit positi, si permittantur educari, & morari penes parentem infidelem.

110

Quod dictum de filiis impuberibus infidelium, idem etiam procedit in filiis haereticorum volentibus inuito utroque, vel altero parente haeretico vivere catholicos; ad evitandum enim subversionis periculum educandi non erunt apud patrem haereticum, contra cuius voluntatem fidem Catholicam sit amplexus, sed apud matrem, si sit Catholica, vel si & ipsa haeretica sit, apud alios Catholicos. Dixi, inuito, &c. Quia si parentes haeretici nati permitterent filios amplecti, quam maluerat D. Io. Angelus Bosius, De effectib. contr. Matrim.

tint sciam etiam catholicam, eo casu, quibus abesse illud periculum perversionis, filij Catholici morari possent apud parentes haereticos; & si tutius foret seorsum à parentibus educari, & habitare cum fidelibus.

111

Quid autem, si mater vidua infidelis relicta sit à viro cum infante, & superest sit avus paternus ad fidem conversus, an infans debeat educari apud aum fidelem, vel apud matrem infidelem explicatum est hoc capite supra numero 9. & resolutum contra Nauarrum debere educari apud aum fidelem.

112

Secundus casus est, si vita impuberis periclitaretur ob inimiam patris scilicet, & crudelitatem, tunc enim apud matrem scorum à patre ex iusta causa degentem, vel apud aliam personam debebit educari. Ob huiusmodi enim causam etiam patrem teneri praestare alimenta filio scorum, & extra illius domum habitanti, tradunt DD. communiter, quos in sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij d. capite primo de alimentis numero 688. refero.

113

Tertius casus est. Si pater impuberis secundam uxorem duxerit, & ex nouerca odio erga priuignum merito metui possit eiudem priuigni vitam. Hae causa Nouerca superinducta fuit considerata in d. decis. Seraphini 194. & ob odium, quod solet intercedere inter Nouercam, & priuignum, posse eundem priuignum eo inuito habitare scorum à patre extra eius domum, & nihilominus teneri patrem eum alere, est communis sententia Doctorum, quos dict. cap. 1. de alimentis proxime citato num. 688. refero. Non enim impubes educari debet in domo, si suspicio probabilis sit, ut ibi vixit illius indietur. Ut colligitur ex l. 1. Cod. ubi pupilli educ. deb. & tradunt Baldus consil. 487. vol. 1. & Surdus tit. 4. dict. quast. 13. numero 10. & tunc praecipue metui posset, nouercam vitam priuigni machinaturam, si co mortuo pater successurus esset in bonis eiudem priuigni propriis notabilis, & magnae quantitas, in quibus post patris mortem essent successuri filij nouerca arg. d. l. 1. Cod. ubi pupilli educ. deb. eant. Iudicis prudentis tamen partes erunt ex circumstantiis personarum, & rerum inuestigare, & cognoscere an praestata suspitioni sit locus.

Attento iure communi tam antiquo Codicis, quam nouiori Authenticorum apud quem ex coniugibus educandi sint filij facio inter eos diuortio.

Inquisitio secunda: facta ex iusta causa diuotio inter coniuges, apud quem eorum educari, & morari debeant filij.

114

Iure Codicis l. unica Cod. diuortio facto; in arbitrio iudicis est, apud quem educari, & alidebantur liberi; Licet neque nostra (inquit textus) neque diuorum parentum nostrorum villa constitutione caueatur, ut per sexum liberorum inter parentes diuisio celebretur: Competens tamen index asinabit verum apud patrem, an apud matrem matrimonio separatos filij morari, ac nutrire debeant. Ethoc idem notatur ibi. Scribentes Bartholus, Baldus, Cynus, & alij, quos Augustinus Barbosa collect. ad dict. l. unicam numero 1. referit. & per eundem textum tradidere Goffredus, & ex Summis, Alensis, Angelus, & Syluester relati à Sanchez dict. lib. 10. citata disput. ult. num. 1. Idem Sanchez ibidem, & Barbosa d. collect. num. 2. aduertentes huiusmodi arbitrium debere esse, ut per primum triennium proles apud matrem educetur, ultra hoc triennium apud patrem, prout ius in leg. non filium Cod. de

115

patria

patria potest. decernit circa proles educationem, & etiam probant tradita num. 107. Quod tamen iuxta, Goffredum, Astensem, & eisdem Sanchez, & Barbosa intelligitur, nisi iudex inspectis particularibus circumstantiis aliud expedire arbitretur, nam tunc ipsius esse dicunt arbitrari, vter coniux apud se educatur sit prolem, vt in d. l. vnica deciditur.

115

At verò hodie iure nouiori Authentica si pater, Cod. ed. scilicet, diuortio facto, desumpta ex Authentico, vt licet matri, & ania §. illud collatione §. tit. 18. alius 13. Nouella 117. cap. 7. si pater causam diuortij praeferat, apud matrem manentem in viduitate liberi educari debent, si verò mater causam diuortij dederit, apud patrem, nisi minus idoneus sit; quo casu si mater sit locuples apud ipsam manebunt, & ab ea nutriti debent. Verba dicte Authentica si pater, sunt, si pater causam diuortij praeferat, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur, patris expensis, si verò contra, tunc apud patrem mater locupletis expensis, nisi pater minus idoneus sit. Verba autem Authentica, vt licet d. §. illud sunt. Esi quidem pater occasionem separationis praebeat, & mater ad secundas non reuertit nuptias, apud matrem nutriantur expensis patre praesente; si vero per causam matris ostendantur solum matrimonium, tunc apud patrem maneat filij, & alantur: Si autem contigerit patrem minus idoneum esse, matrem verò locupletem, apud eam pauperes filios manent, & ab ea nutri iubentur. Ex quibus patet Authenticam cum Authentico concordare in principali dispositione; & solum discordare quoad illa verba mater locupletis expensis, quae in d. §. illud, non repetiuntur; & in d. Authentica si pater, faciunt addita ab Innocentio Iurisconsulto, vt tradunt Glossa in d. §. illud, verbo alantur, & in d. authentica, si pater verbo matri; & Doctores, qui infra citantur, & alij communiter. Quod autem in d. §. illud, & d. authentica si pater, deceditur de educatione filiorum apud matrem, si pater diuortij causam praeferat; & apud patrem, si mater occasione diuortio dederit: affirmant etiam communiter ibi sentientes Augustinus Barbosa collect. ad d. authentica licet m. 1. & 2. Sanchez d. disp. vltim. num. 2. ex Doctores supra num. 103. Corduba à Lara d. §. si mater à num. 11. & Valascus d. consult. 92. num. 11. & alij Iurisprudenti communiter, quos Corduba, Valascus, Augustinus Barbosa loci citato, & Sanchez d. disp. vltim. num. 5 & 6. referunt. Vt propterea merito nullo modo audiendus sit Henriquez lib. 11. sum. cap. 18. sine, contra praefatos textus ita expressè loquentes, quos non allegat, dicens post diuortium proles educationem praecipue pertinere ad patrem, nec Auctores ab eo relati id dicunt. Neque etiam rectè loquutus est Molfesius d. p. §. quesi. 8. n. 4. dum dixit post diuortium inter vium, & vxorem regulariter filios potius apud matrem, quam apud patrem, educari debere ad illi allegans dict. leg. vnicam, & dict. authentica si pater, cum hoc eius dictum expresse aduersetur iisdem textibus propterea malè ab eo allegatis, nam dict. l. vnica, educatio penes quam haberi debeat relinquatur iudicis arbitrio; dicta authentica si pater, & d. §. illud, deceditur prolem educandam penes coniugem innocentem cum certis limitationibus, seu exceptionibus ibidem positis. Quarum prima est, vt id non procedat, si post diuortium culpa viti factum mulier transit ad secundas nuptias. Secunda, si vxor, seu mater noxia, quae dedit diuortij causam sit locuples, & vi pauper; quo casu in dictis textibus deceditur prolem apud matrem alendam, & educandam fore. Ex quo Sanchez d. disp. vltim. num. 32. infert (licet in dictis textibus non exprimitur) etiam quando pater, qui praebeat diuortij causam est diues, & mater pauper prolem alendam apud patrem, cum mulier (inquit) eadem ratio, & pater, ac mater sint

correlatiua, & sic dispositum in vno censetur dispositum in reliquo. Quam tamen illationem non admitto, cum matri innocenti pater nocens citra omne dubium debeat praebere expensas alimentorum, & educationis, vt expresse in eodem textu dicitur, non est autem ita certum matrem noxiam debere patri innocenti praestare expensas alimentorum prolis apud eundem patrem educandae, prout in sequentibus numeris explicatur. Praedictis duabus exceptionibus addiit tertia, scilicet, si patens innocens in celebrando diuortio sit infidelis, & qui in culpa, sit fidelis; tunc enim fauore fidei, nè proles in infidelitate educetur, pro educatione tradenda est coniugi fideli iuxta praedictum cap. finale de conuersatione infidelium. & tradita supra numero 109. & ita etiam post Angelum v. filius, Syluestrum v. eodem & Gutierrez questum lib. 1. capite 24. numero 19. tradunt Sanchez dicto numero tertio, Augustinus Barbosa collectaneo ad dict. authentica si pater, numero tertio.

Quando culpa matris diuortium sit, an
soboles sit educanda apud patrem
expensis matris locupletis, si
etiam pater sit diues.

Ex praefatis igitur textibus, & Doctores communiter constat facto diuortio inter vium, & vxorem filios esse educandos apud matrem, si pater fuerit in culpa, & è contra educandos apud patrem, si mater fuit culpabilis. Item constat in primo casu expensas alimentorum filiorum à patre, si diues sit, praestandas esse matri, apud quam filij sunt educandi; si verò idem pater sit inops, eosdem filios alendos esse à matre; Item in secundo casu, scilicet, quando mater praebeat causam diuortij, si ipsa sit inops, constat filios apud patrem alii debere ab ipso patre sumptibus suis. Sed non leuis controuersia est, an in hoc casu diuortij ex culpa matris sequuti, si vterque, scilicet, tam pater, quam mater sit diues, & possit alere, an filij apud patrem alendi sint expensis eiusdem matris culpabilis locupletis, an verò sumptibus eiusdem patris innocentis pariter locupletis, & idoneae alendum.

Et prima sententia asserit, filios debere alii apud patrem sumptibus matris locupletis. ita Glossa in dict. authentica si pater, sine, & in dict. authentica vt licet matri citato §. illud verbo Alantur, & in l. alimenta verbo materna Cod. de negot. gest. ibidem Bartholus numero 1. Paulus Castrensis numero 1. Alexander num. 6. Boëtius oson. 17. numero 11. Corduba à Lara in d. §. si mater, num. 12. Gutierrez qq. canon. cap. 24. numero 29. Petrus Barbosa in rubric. solum matrimonium part. 2. num. 53. Augustinus Barbosa dict. collect. ad dict. authentica si pater numero septimo, & communem Iurisprudentium sententiam esse dicunt Alexander, Boëtius, Petrus Barbosa, & Corduba loci citato. Hanc eandem sententiam tenent Angelus v. filius numero 22. Syluester v. eodem numero 24. & Sanchez dict. disp. vltima, numero septimo & octauo, qui ait hanc sententiam tenere Glossam in cap. fin. de conuersatione infidelium v. infidelium, & ibidem Hostiensium, Butrium Cardinalem, & Henricum; etfi Glossa solum dicit apud patrem alii debere sobolem, quando mater praestat causam diuortij, & non addit, quod expensis ipsius matris. Hanc sententiam probauit ius regum Castelle l. 3. titul. 19. parte 4. vbi expresse habetur matris praestantis causam culpabilem diuortio expensis prolem apud patrem alendum fore. Et si enim in dicta authentica vt

licet

licet matri, & ania d. §. illud, id expresse non habeatur. Et in d. authentica §. pater, Cod. diuortio facti, verba illa *matris locupletis expensis* fuerint addita ab Inerito Doctore priuato, & carente auctoritate legis condende, nihilominus recte fuisse addita, & implicite contineri in preallegato authentico, vnde illa authentica de sumptis est, sentiant iidem Doctores, etsi in fundamentis additionis, & huius sententiae non conueniant. Et quidem Corduba à Lara probat hanc sententiam. Quia si diuortio facto, vxor, quæ causam culpabilem diuortio dedit non teneretur suis expensis alere filios apud matrem manentes, sequeretur, quod inculpatus maritus sustineret onus alendi liberos sine fructibus dotis, nam diuortio facti dos vxori restituitur vt in l. diuortio §. soluto matr. id autem manifestum absurdum esset, & æquitati naturali repugnans, cum dos detur ad sustentandam onera matrimonij, filiosque alendos, vxorque sicca suo delicto reportaret commodum. Hanc tamen rationem reprobant Sanchez, & Barbosa locis citatis. Nam facti diuortio ob culpam vxoris, puta, ab eius adulterio, aut dos illi non restituitur, sed retinetur à marito sine obligatione illam alendi; si propter eius hæresim, fidei cam acquiri, de quo late idem Sanchez dist. lib. 10. d. §. 4. & Per. Barbosa ad l. in principio §. soluto matrimonio. Quare iidem Sanchez, & Barbosa probant, quia cum pater, & mater; vir, & vxor sint correlatiui, dispositum in vno censetur in reliquo dispositum, etiam in lege correctoria, & penali. Quare cum in d. authentica, vt licet matri, & anie §. illud, disponatur parte præstante causam diuortio fore sobolem alendam apud matrem expensis patris, iure optimo Ineritus inde desumens textum d. auth. §. pater, addidit ea verba; *matris locupletis expensis* quando mater est delinquens, quasi in illa dispositione d. §. illud, parte delinquente tamquam in correlatio idem dispositum censetur. Quare Sanchez ait non obstat, quod cum in d. §. illud non dicatur, filios esse alendos apud patrem innocentem expensis patris; sicut dicitur esse educandos apud matrem innocentem expensis patris; & verba illa dist. auth. §. pater, *expensis matris locupletis* addita sine à Doctore priuato, casus fit decidendus iuxta regulas iuris, quæ habent onus alendi filios pauperes vltra primum triennium spectare ad patrem, non ad matrem, licet sit & ipsa diues, nisi in casibus expressis in l. Nescimus, §. de neg. gest. quorum nullus est iste; & onus alendi filios esse paternum constat ex l. si quis à liberis ff. de liber. agnos. & late explicatur in sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matr. d. cap. 1. de alimentis; illud quod est dispositum in d. §. illud in casu patris delinquentis, non possit extendi, & censeri dispositum in casu matris delinquentis, vt & ipsatenetur suis expensis alere filios apud patrem. Nam pater etiam non delinquens teneatur ad præfata alimenta filijs pauperibus præstanda; non sic mater; & consequenter fit dispar ratio patris, & matris; dispositum autem in vno correlatio non censetur dispositum in reliquo, vbi diuersa militat ratio ex Euerardo loco à correlatiuis §. 8. Non obstat id (inquam) probat Sanchez, quia (ait) cum dispositio d. auth. §. pater procedat etiam si proles non excedat triennium (quo primo triennio tempore onus alendi filium spectat ad matrem) cum lex illa indistincte, & generaliter loquatur, & ita pater dans causam diuortio culpabilem iuxta dictam dispositionem ad expensas educationis proles primi triennij teneatur, ad quas seculo delicto non teneatur; ita etiam mater delinquens; teneatur ad expensas educationis filij pro tempore vltra primum triennium, ad quas, si sua culpa diuortij non esset sequutum, non teneretur. Quare textus ille (concludit idem Sanchez) non attendit ad obli-

gationem, quam ante delictum coniuges habebant, circa expensas educationis proles multitudine; sed in penam delicti, ob quod diuortium fit, statuit, vt eo sequuto auferatur proles coniuge delinquente, & apud innocentem educetur expensis delinquentis, siue ad eas aliqui teneretur, siue nō. Ita Sanchez.

Altera sententia præcedenti opposita negat, filios apud patrem innocentem alii debere expensis matris cuius culpa factum est diuortium, licet ipsa sit diues. Ita Salicetus in d. Lamentata Cod. de neg. gest. & post eum Valascus d. consilium. 92. n. 1. vbi scribit reprehendit Ineritum, dicens fuisse nimiam eius licentiam adiecte authentice illa verba *matris locupletis expensis* contra iatis regulas patri tantum imponentes onus alendi filios. Quare probatur hæc sententia, quia iure alibi non cauetur matrem vltra primum triennium ablationis esse obligatam sumptibus educare filios, præterquam in nonnullis casibus præfatis expressis in d. l. Nescimus (de quibus late in d. sequenti parte huius tractatus cap. 1. de alim. §. septimo à num. 330.) inter quos iste casus non continetur, sed regula iuris communis patri solum imponit onus alendi filios pauperes alium non habentes d. l. si quis à liberis, & alibi (propterea latissime in sequenti parte huius tractatus d. cap. 1. de alimentis traditur) à qua regula non nisi iure aperto est deuiandum. Et illa authentica §. pater, in Codicem traducta ab Inerito non potest, nec debet habere plus auctoritatis, quam authentica constitutio in §. illud, à qua fuit transacta, cum ab illa auctoritatem sumat, non à se; in qua constitutio nec reperitur, nec dicitur, quod filij apud patrem innocentem alii debeant expensis matris culpabilis locupletis; sicut: è contra dicitur debere alij apud matrem innocentem expensis patris culpabilis. Item lex voluisset, idem esse etiam quoad matrem culpabilem, cum id sit contra regulam iuris, expressisset. Addit etiam Valascus verba illa: *Matris locupletis expensis*, non conuenire illi rubricæ Codicis, quæ ita inscribitur, *Diuortio facto apud quem liberi morantur, vel educari debent*, non enim agit (ait Valascus) nisi apud quem habitatio, & educatio filiorum erit in casu diuortij coniugum, non autem quorum expensis, & est diuersa illa rubrica ab illa Codicis, & §. vbi pupillis educari debeant, quæ agit de educatione extra causam diuortij. Ad rationem autem illam pro priori sententia ex Corduba adductam, nempe, quod diuortio facto maritus dotem restituit (id enim videtur admittere idem valascus, & putat hac ratione fuisse motum Ineritum ad addendum illa verba) vnde iniquum est, quod sine dote filios aliat: Respondet; quod licet dotē restituit, adhuc tamen patet est, cui incumbit onus alendi filios d. l. si quis à liberis & cap. cum haberet, de eo qui ducit in matrimonium, & adhuc manet patria potestas, à qua multi effectus producuntur, de quibus Pinellus in rubr. Cod. de bon. matr. in 2. p. totam. Ex Clem. Afcanio, & Palschalis in tract. de patria potest. quibus vtilitatibus patrie potestatis mater non vtitur, nec vbi fructū bonorum filiorum habet, quo fruatur pater. Ac proinde non solum filios alere teneatur filios etiam diuortio sequuto ob culpam vxoris, licet iam dotem non habeat. Verum huius sententia non obstat illa ratio Cordubæ, cum diuortio facto ex culpa vxoris maritus dotem non restituit, vt num. præcedenti dictum est.

Hanc sententiam de rigore iuris communis existimo veritorem, etsi fortasse iudices fori exteri in praxi à priori, vt pote communis non recedant in foro tamen consentient iuxta hanc posteriorem non veterem iudicare, cum vere fit conformis dictæ regule iuris communis patri tantum iniungenti onus alendi filios, & non matri, & ita ex d. authentica in §. illud non possit sumi argumentum à correlatio ob diuersitatem rationis in patre, & matre. Et dato etiam, quod dis-

positio dictæ authenticæ procedat etiam in sobole triennium ablacionis non excedente; etiam pater iuxta ius commune excepto lacte (quod mater, si potest, nulla causa iusta causa excusetur, tenetur propriis vberibus ministrare infanti) tenetur ad expensas pro educatione filij lactantis necessarias, nempe, ad providendum de vestibus lineis, & laneis, subculis, lecto, & similibus, & medicinis, si infirmetur, ut probatur in allegata sequenti parte huius tractatus cap. de alim. n. 314. & tradunt Doctores communiter ibidem allegati, & Valascus d. consil. 91. n. 6. Neque etiam mater tenetur ad expensas lactationis filij, nisi quando absque causa recusat propriis vberibus lactare. Vt d. cap. 1. de alim. a. n. 318. ad 323. explicatur, ac proinde factio diuortio ob matris culpam; & ex iudicis sententia tradita prole patri cum iam peripham non stet, quo minus lac suum eidem proli præbeat, & alioqui sit parata præbere, quando vili alia causa ex a me enumeratis d. n. 18. ad 123. non excusetur, ad expensam lactationis non tenetur, nec cogi potest.

Cæterum quævis sententia recitata, ut locus sit pœnæ in d. authentica contra patrem, vel matrem præbentem diuortio causam statuta pœnationis educationis proli, & exensam pro educatione, ad quas alioqui non tenetur, prærequiritur iudicis sententia iuxta doctrinam communem, quod ad pœnam legalem delicto iniunctam persolvendam nemo obligatur nisi post iudicis sententiam; de qua re late egi in 2. & 3. moralium variorum; & etiam supra in hac parte cap. 5. & hoc idem in præfenti tradit Sanchez d. disp. vlt. num. 8.

Aduertendū etiam, quod etiam Innocentius, Butrius, Ioannes Panormitanus, & Cardinalis in d. cap. fin. de censur. infid. dispositionem d. auct. si pater, contra coniugem dantem causam culpabilem diuortio extendunt, ut habeat locum, non solum si fiat diuortium de iure, ut propter adulterium, sed etiam si fiat de facto, ut quia abq; iusto titulo coniux recedit, ita quod expensis coniugis culpabiliter recedentis apud alterum proles debeat educari, Nihilominus huiusmodi extensio non videtur admittenda, & illam improbat Sanchez vbi supra n. 9. & Augustinus Barbosa d. collect. ad d. auct. si pater n. 3. quia, cum quis coniugem de facto recedit, non dicitur diuortium facere, nec est vere diuortium, nec lex huiusmodi pœnalis loquens in diuortio vero, ibi: Si pater causam diuortij præstiterit, potest extendi ad recessum de facto.

Quid vero quando diuortium neutrius coniugis culpa celebratur, ut si mutuo consensu uterq; separatur, ut vtiq; libere ducat voto emissio, vel abq; illo, vel quia uterq; est damnatus de crimine hæresis, vel alter de hæresi dñatus, alter adulter, in quibus casibus uterq; est in culpa diuortij, & potest iuste diuertere non compensatis delictis iuxta tradita à Sanchez d. lro. disp. 16. In hisce casibus Sanchez d. disp. vlt. n. 10. & Augustinus Barbosa collect. ad d. auct. si pater n. 3. respondent feruari posse dispositionem d. l. unica Cod. diuortio facto, iuxta explicationem supra n. 114. traditam, nempe, ut infans minor tenio à matre educetur, maior vero à patre, nisi iudex aliud arbitretur; quia in huiusmodi casibus nil immutatur repetitur in d. auct. si pater & d. §. aliud, sed tantum quando alterius coniugis culpa diuortium fit, & idem seruandum, quoties non constititur vitius ex coniugibus culpa diuortium factum sit, tradit ibidem Sanchez ex Henrico in d. cap. fin. n. 7. de censur. infidelium:

Quando vero matrimonium bona fide contractū est, & postea reperitur inualidū, & filius inietim conceptus, iudem Sanchez n. 10. & Augustinus Barbosa d. n. 3. referunt filium esse communibus utriusque parentis expensis alendum, quamvis sit minor triennio, cum ob bonam fidem utriusq; onus debeat esse cō-

mune, secus verò si alter parentis fuerit in mala fide constitutus, altero existente in bona; tunc enim aiant filium alendum esse ab eo, qui in mala fide fuit, nisi pauper sit, alius vero locuples. Sed de hoc late agitur in sequenti parte huius tractatus d. cap. 1. de alimentis n. 325. & duobus sequentibus.

Patre defuncto pupilli educandi sunt apud quem idem pater iusserit fore educando; si de hac eius voluntate conser, à qua tamen voluntate index aliquando recedere potest.

Inquisitio tertia, mortuo patre apud quem filij, præsertim pupilli, & impuberes educari debeant, si non sit superstes aut paternum habens pupillos sub potestate, & loco patris in cura filiorum succedens.

Imprimis certum est iudicem debere spectare, & regulariter sequi voluntatem patris, si de ea constet, decernendo filium educari apud personam ab eodē patre electam. Est textus clarus in l. 1. §. si mem. verfic. apud eam educetur ff. de iusticiis venire. & in l. 1. §. vbi pupilli educ. deb. & ex Doctores supra n. 103. relati tradunt Seraphinus d. decis. 117. m. 9. (vbi etiam Additionator alios allegans) Menochius d. casu 1. 18. & cōsil. 61. n. 12. furdo tur. 4. d. q. 13. n. 2. Molina d. disp. 124. initio verfic. quando testator, & alij à Sardo relati. Ratio est, quia pater p se ipsum tenet semper melius ceteris propexisse vtilitatem filiorum luec in ea ff. de adult. Potest tamen, & debet index à voluntate patris recedere, & alium locum, aliamque personam designare, si id magis filiis expedire iudicauerit; puta, si electus à patre esset talis, qui viue, vel religioni, vel moribus, vel bonis filij infidiat facile posse præsumeretur, ita expresse habetur d. l. 1. §. vbi pupilli educ. deb. ibi: Et solit ex parte, ex condicione, & ex tempore statuere, vbi potius pupillis alendus sit, & nonnisi quàm à voluntate patris recedit. Idem dicitur l. Qui tamen Matrin, verfic. itaque hæc ff. de annuis legatib. Et hoc idem tradunt Seraphinus d. decis. 1352. n. 4. Menochius d. casu 168. n. 5. Surdos alios allegans d. q. 13. n. 4. Fontanella d. p. n. 17. & Molina d. verfic. Quando testator Ratio redditur in d. l. Quintus Matrin (vt notatur Molina) scilicet, quia hoc ab authoritate solū testatoris pertinet, in dispositionibus autem ad solam authoritatem pertinentis index statuere potest contrarium, si perspexit id magis expedire, vt late d. l. Quintus Matrin explicatur.

Defuncto patre, qui non disposuit penes quem filij forent educandi, mater regulariter exteris præferenda; si in statu viduati viuat, exceptis nonnullis casibus.

Secundū, vbi pater nihil disposuit, & mater superstes est, nec ad secundas nuptias transierit, nec aliud suspicio quod transierat, apud matrem potius, quàm apud alium educari debent filij impuberes; cum regulariter nullibi commodius iudicandum sit educari posse minorem, quàm apud matrem. Ita expresse l. 1. Cod. vbi pupilli educari debeant. Educatio (inquit Imperator) populi tuorum, nulli magis, quàm matri, si non vitricum eius induxit, commendanda est. Et idem tradunt Menochius d. casu 168. n. 2. Surdos d. q. 13. n. 10. & seqq. Seraphinus d. decis. 1157. n. 1. Fontanella d. p. n. 16. Augustinus Barbosa collect. ad d. l. 1. Cod. pupilli educari debeant, Molina d. disp. 124. verfic. si mater. Et DD omnes in d. l. 1. & alij, quos Surdos, Seraphinus, & Augustinus Barbosa late referunt. Patrem enim amor superat omnes. Et §. eiusdem quoque principis, auct. de nuptiis dicitur, quod mater omnium fide digna eligi debet ad filiorum educationem. Vnde pro matre semper præsumitur præfectum in alenda femina. vt Baldus consil. 487. & Surdos d. q. 13. n. 12. Limitatur tamen hæc communis traditio

t in in matre vidua, quæ sit vilis, turpis, & impudica, improba, & imprudens, tunc enim ei non debet committi filiorum pupillorum, & maxime foeminarum educatio, sed alteri personæ idoneæ. Ita Menochius d. casu 163. n. 5. Surdus d. q. 11. n. 11. Augustinus Barbosa d. collect. n. 8. Baldus d. consil. 487. Gutierrez d. rescript. p. 2. c. n. 9. & 10. Et alij communiter, & aiunt Baldus, Menochius & Gutierrez, quod iudex non arbitrabitur pupillum esse educandum penes matrem vilem, ac turpem, vel penes alterum, qui vitz, religioni, moribus, vel bonis pupilli infidui præsumitur. Limitatur præterea in matre vidua ex alia causa suspecta, puta, quæ filio, vel filie immaturum, & impar matrimonium procuraverit. Ita Crauetz d. consil. 18. Menochius alios allegans d. casu 158. n. 6. Surdus d. q. 13. n. 23. Barbosa vbi supra, qui aiunt eandem causam esse considerandam in alijs personis, & addit Surdus ex Crauetz consilio citato, quod ob hanc causam licet tutori pupilli auctoritate propria eripere de manibus matris. An verò limitari debeat etiam in matre, quæ elicit filio, vel filie successiura? Pro affirmativa videtur stare textus in l. 1. Cod. vbi pupilli educ. deb. vbi ab educatione pupilli excluditur ille, qui eidem ab intestato successurus est, vel ex substitutione, vel ex proximitatis qualitate. Nihilominus contrarium, & præfatam traditionem d. l. 1. & Doctorum procedere etiam in matre, quæ filio, vel filie esset ab intestato successura tradunt communiter DD. Menochius d. casu 163. n. 18. Surdus d. q. 13. n. 12. Barbacia, Socinus, Curtius ab iisdem relati, Trentacinq. rescript. var. lib. 2. tit. de minor. rescript. 7. n. 14. & Augustinus Barbosa collectam ad d. l. 1. n. 1. fine. Cod. vbi pup. educ. & colligitur ex d. l. 1. Cod. eodem. Confidit enim lex de matre propter innatum eius amorem erga filios, quare suspicioem illam, quæ ex successione oritur iuxta d. l. 1. non considerat etiam in aua, proauia & cæteris ascendentibus propter immensum amorem, quem suis descendentibus portant, tradunt Trentacinq. Barbosa locu citatu, & Surdus d. q. 13. n. 25. post Canalianum de tutore, & curatore. 301.

Post matrem aua, & proauia materna præfertur ceteris quoad pupillorum educationem? Excluditur ob causas similes excludentes matrem.

125

Tertiò; post matrem, aua materna vidua, & cuius non est suspicio, vt transeat ad secundas nuptias alijs præferri debet in educatione filiorum, vt ipsi committi debeant. Colligitur ex d. l. 1. Cod. vbi pup. educ. debeant. Et ex d. §. cum quoque aut de nuptijs. & tradunt post alios Seraphinus d. decis. 13. 7. n. 1. & Menochius d. casu 168. n. 4. Surdus d. tit. 4. citatu 4. 15. n. 24. & seqq. Gutierrez d. cap. 8. n. 1. & Augustinus Barbosa dict. collect. ad l. 1. n. 14. Cod. vbi pupilli educ. debeant. Ratio sumitur ex affectione auiæ erga pupillos, cum non minus, quam mater illos diligit; imò plus amat, cum ardentius descendat amor in nepotes, quam viget erga filios Liberosum in fine ff. de verb. signific. Afficit Seraphinus, idemius esse in proauia materna, vt post auiam alius, quoad educationem nepotum, & nepotum impuberum præferri debeat, si vidua sit, tum ob eandem rationem affectionis, tum quia tam aua, quam proauia, succedit loco matris, & continetur sub nomine parentum; tum etiam quia proauia venit appellatione auiæ in fauorabilibus. vt Bartholus in l. 1. §. affirmatiu. 3. Baldus ibidem ff. de postul. & alij ab eodem Seraphino d. n. 2. relati, & prædicta multo magis procederent, si tam aua, quam proauia nulli interesse haberent in successione, vt ex l. 2. Cod. vbi pupilli. notant Rota d. decis. 157. n. 3. apud Seraphinum. Excluditur autem ab educatione eisdem de causis, quibus numero præcedenti dictum est excludi matrem; necpe, si luxuriose viveret, vel aliter in moribus peccaret, vel esset impru-

dens, vel suspecta, puta, quia nuptias intempestivas procurauit, vel etiam, quia cepit bona pupilli dilapidare. ita iidem Doctores.

126

Ex traditis duobus præcedentibus numeris constat matrem, auiam, & proauiam in educatione pupillorum præferri debere fratri ipsius pupilli adulti, & etiam auunculo, vt etiam in terminis tradunt Menochius d. casu 163. n. 7. Surdus d. q. 13. n. 10. iunctis num. 29. & 33. Gutierrez d. cap. 8. n. 15. & Augustinus Barbosa d. collect. ad l. 1. n. 12. Cod. vbi pup. educ. deb. Qui tamen frater adultus, & postea auunculus matri, & auiæ præferuntur, quæd ex rationibus, vix causis præcedentibus duobus numeris explicatis excluduntur ab educatione. Et etiam quæd pupillis magis commode, magisque vtiliter apud fratrem, vel auunculum educari possent, ita Canalianus de tutore num. 307. Gutierrez d. cap. 16. Surdus d. q. 13. n. 29. & 33. Augustinus Barbosa vbi supra n. 13. & alios allegans Menochius d. casu 168. n. 9. & duobus sequentibus, vbi dicit in educatione sororis matri præferri fratrem tribus in casibus, scilicet, quando pro fratre fiat dispositio, seu voluntas patris, quando mater transiit ad secundas vota; & quæd pupillis magis commode apud fratrem educari possent; & vilis foret ipsi pupillo. Quare d. n. 9. post Baldum consil. 487. fine, & lalonem consil. 217. fine lib. 2. addit, quod ne vtiliter faciat iudex, moueri non debet lachrymis matris, sed omnino facere debet, quæ magis vtilia pupulo sunt. Et idem ex fer. Francisco Vincentius de Franchis d. decis. 350. vbi ait, quod iudex in assignatione personæ apud quam educari debet pupillus, debet esse seuerus, & rigorosus non gatiolosus, nec moueri debet lachrymis matris, nec tutorum blanditijs, sed solum vix metritis.

Pupilli an, & quando educari possint apud matrem secundo nuptiam.

Huc vsque de matre, auiæ, & proauia vidua, & carente suspicione transiendi ad secundas nuptias, restat videndum, an si mater defuncto viro parte filiorum transiit ad alia vota, si quisque sui gine duxerit viticam, illi præ ceteris committenda sit, vel committi possit filiorum præferum pupillorum, & minorum educatio; & quod de matre, idem de auiæ, vel proauia, quæ ad secundam vota transiisset.

127

Et circa hoc, (de quo etiam in tract. præcedenti de contr. matrim. cap. 11. n. 269. & 317.) constat iuxta iuris dispositionem matrem binubam excludi ab educatione filiorum impuberum primi matrimonij eoique apud aliam personam esse educandos. ita expressè habetur d. l. 1. Cod. vbi pup. educ. deb. (cuius verba supra n. 124. rescripta sunt) & d. §. eiusdem quoque principio auth. de nuptijs. Verba textus sunt, quoniam omni-matrem sibi dignior ad filiorum educationem videtur; dat etiam hoc hac lex, nisi ad secundas accessit it nuptias; & idem habetur in authenticis supra n. 119. adductis ex quibus textibus Doctores deduxerunt generalem conclusionem, quod pupillis regulariter educari non debet penes matrem, quæ transiit ad secundam vota, & videretur superinduxit, sed apud aliam personam idoneam, ita Cynus, & alij sentientes in d. l. 1. Gloss. in cap. fin. de conuers. infidelium, Gutierrez prælegato cap. 8. n. 21. Spino, in speculo, Glossa 29. n. 13. & Doctoribus supra n. 104. relatis, Menochius d. casu 168. n. 10. Surdus tit. 4. d. q. 11. n. 15. tit. 4. d. q. 41. Seraphinus d. decis. 194. Annus Robertus d. cap. 9. Moltesius d. p. 54. n. 1. 6. & d. p. 5. q. 8. n. 1. & q. 11. n. 38. Vincentius de Franchis d. decis. 350. n. 3. Fontanella d. p. 21. n. 14. Augustinus Barbosa d. collectam ad d. l. 1. n. 15. Cod. vbi pup. educ. deb. Sanchez d. disp. 88. num. 16. & 17. Ego ipse d. cap. 11. citatu n. 269. & 317. & alij communiter à Surdo, Barbosa, Sanchez & à me

16 ait

relati: Qui omnes aiunt ius in citatis textibus ita statu-
isse propter suspicionem, & periculum, ne vitricus
filiorum vitæ infidetur, vt vxor succedat, vel etiam
vt succedant illius filij. Addunt Mænochi d. n. 10.
& Sordus d. q. 13. n. 16. idem esse si mater adhuc esset
vidua, subisset tamen suspicio illam esse conuola-
turam ad secundas nuptias; tunc enim etiam aiunt
procedere dispositionem iuris, & matrem non ad-
mittendam ad educandum filium in domo sua. Ne-
que prædictis obstat, quod vitricus possit esse tutor
primogeniti *ultima Cod. de contrario iudicio tutela* & tradunt
Mænochi *casu 151. n. 5.* & Doctores, qui mox citantur
& alij ab Augustino Barbosa collecti, citato n. 18.
relati, & consequenter non debet esse suspectus in
primigeni educatione. Nam in tutela non adest illud
periculum, quod in educatione in domo propria, ac
proinde est diuersa ratio inter tutelam, & educatio-
nem pupilli, vt Glossa in d. l. 1. r. *vitricum vbi pup. edu-*
cat. Crauetia consil. 190. n. 7. & alios allegans Sordus d.
q. 13. num. 17.

Verum difficultas est, an ius civile in prædictis duo-
bus textibus absolute excludat ab educatione pupil-
lorum matrem ad secundas nuptias transeuntem, ita vt
iudici nunquam liceat contrariū arbitrari, verò so-
lum ob id reddatur, quæ præsumitur suspecta, & solū
in dubio permitti nõ debeat pupillos apud eam, & vi-
tricū educari, ac proinde iudici arbitrio relinquantur,
locusque sit, num ex circumstantiis concurrant in
matre, & in vitrico, quæ suspicioni huic præponde-
rent, & ideo non fiti prolis pupillæ educatio dene-
ganda. De qua difficultate latissime Sanchez lo-
cutus citatur.

118

Et in 16. refert primam sententiam asserentem ab-
solute excludi, & priuari, eamque tenuisse Glossam
in d. *auth. vt liceat matri, & vna s. illud v. non veniat*. Cra-
uetam *consil. 18. n. 3.* Guido Papam *desif. 319. n. 2.* Mæno-
chium, & Spinum *locum. præcedenti citatu*, & plures
alii: Et quidem Guido Papa ibi dicit, quod iudex
in hoc casu non habet sequi voluntatem patris de-
functi, qui iussisset pupillum educari debere semper
apud matrem etiam secundò nubentem. Nitiur hæc
sententia præcipue (vt notauit Sanchez d. n. 16.)
textu d. l. 1. *Cod. vbi pup. educ.* de illis verbis: *Educatio pu-*
pillorum tuorum &c. suum vitricum, &c. Quamuis
enim postea textus subdat iudicis esse, orta lite inter
matrem & cognatos circa pupilli educationem, arbi-
trari inspecta personarum conditione, veri præferen-
di sint; & ita videatur decidere, id esse arbitratum;
tamen ea verba arbitrium indicantia videntur
ferenda ad ipsam matrem, dum vidua permanet, cui
incumbere educationem lex illa deciderat, cum pos-
sit esse talis, vt merito educatione pupillorum pri-
uanda sit. Quare iuxta Doctores huius sententiæ
sensus dicti textus est, lite orta circa educationem, iu-
dex arbitretur, num ij mores deberentur in matre,
vt merito sint illi in hac educatione præferendi co-
gnati; quod vel inde aiunt iidem Doctores, con-
stare, nam priuatio, qua mater per legem priuatur
educatione, eo quod fecundò nubat, supponit ter-
minos habiles, nempe matrem talem fuisse, cum ef-
fer vidua, vt nisi fecundò nubere, tutela minime
priuaretur, iuxta illud vulgare, Priuatio præsuppo-
nit habitum, & potentiam. Hanc sententiam con-
firmat Sanchez pluribus aliis, præsentem quod in
matre binuba cessat ratio, ob quam confidit de
matre, & subintrat diffidentia, suspicio, & præsum-
ptio contra ipsam, quod non affectu materno, sed
potius nouercali fit pupillos prosequutura, &
ob quam præsumptionem lex illam priuat educatio-
nem, scilicet timens fore, vt matris amore ob-
cecata non solum filiorum curam negligeret, sed
etiam odio quasi nouercali prosequeretur, eo-

rum vitæ infidias pararet, vt vitrici motem ge-
neret.

Alteram sententiam oppositam affirmantem
matrem ad secundas nuptias transeuntem non ex-
cludi absolute à filiorum impuberum educatione, sed
solum præsumptionem iuris esse contra illam, quod
suspecta sit; ac proinde in dubio standum esse huic
præsumptioni; & excludendam illam abeducatio-
ne; possentem ex coniecturis honeste vitæ matris
ac vitrici præsumptionem huiusmodi infirmari, vt
educatio matri binubæ denegetur non sit; ideoque
arbitrio iudicis committi, an mater binuba in
hac educatione præferenda aliis sit, refert idem San-
chez d. *desif. 88. num. 17.* quam præter Glossam in d. l. 1.
r. *quando autem Cod. vbi pupilli*, & plures alios ab eo-
dem Sanchez *desif. num. 17. fine allegatos*, & ipsam san-
ctum ibidem sustinent plures alij, & recentiores com-
muniter. ita Faber in *Cod. fabr. lib. 3. tit. 3.* & ex Do-
ctoribus *suprà num. 102. relatu Sordus desif. q. 3. num. 9.*
& 10. Vincentius de Franchis *desif. 3. o. num. 3.*
Gutierrez *desif. cap. 3. num. 22.* Fontanella *desif. part. 3. q. n.*
num. 18. & desif. part. 5. quest. 11. numero 38. Annæus Ro-
bertus *desif. capite 8.* Augustinus Barbosa *collect. ad desif.*
l. 1. numero 15. & 17. Cod. vbi pupilli. Molina de infir. desif.
desif. 22. v. quædo mater; ego ipse in præcedenti
tract. de contractu matrim. desif. capite 11. numero 317. &
recentiores Iurisperiti communiter. Et ita etiam
sentit Mænochi *desif. casu 163. numero 10.* vbi ideo
refert Platonem ab educatione filiorum non omni-
no eicere matrem ab secunda vota transeuntem;
& ita seuatur in praxi, cum sæpe à Parliamentis,
senatibus, & iudiciis pupillorum educatio fue-
rit adiudicata matri, quæ ad secunda vota transie-
rat, vt testantur locis citatis Vincentius de Franchis,
Fontanella, Molfesius, & Sanchez. Qui
desif. numero 17. probat hanc sententiam dicens contra
Doctores prioris sententiæ, verba illa textus
desif. leg. 1. Cod. vbi pupilli. Quando autem in eam, &
cognatos, &c. indicantia iudicis arbitrium, referri
ad matrem secundò iam nuptam, ita vt, quod
idem textus proxime dixerat, nimirum matrem secun-
dò nuptam priuandam esse educatione, limi-
tetur per eam clausulam, nisi iudex attenta matris,
& vitrici conditione aliud arbitratu fuerit; quod
latius comprobare nititur, & licet interpretatio
patiatur difficultatem: tamen ab hac sententia nullo
modo recedendum est in praxi, cum iam sit in Tri-
bunalibus recepta, & ex textibus *suprà numero 127.*
adductis non colligatur clarè matrem secundò
nuptam absolute, & præcisè excludi ab educatio-
ne pupillorum, sed rectè possint intelligi regula-
riter, vel in dubio, & vbi non constet pupillos ab-
que periculo iacturæ vitæ, & bonorum, & melius,
vel saltem æque bene apud ipsam pupillos educa-
ti posse.

Igitur etià iuxta prædictos textus, & iuris disposi-
tionem in dubio iudex non debet arbitrari alendos
esse filios penes matrem secundo nuptam, nisi appa-
reat de circumspectione, & bonis moribus matris, &
vitrici (quod etiam notat Vincentius de Franchis ex
Baldo, Bartholo, & Ripa) nihilominus quando ma-
ter non esset ab intestato successura filio, vel filiz im-
puberi, puta, quia haberet pupillos substitutum, vel
à successione impuberis, eadem mater secundo nupta
statuto excluderetur, & ipsa & vitricus essent honeste
vitæ, & bonis moribus dotati, posse iudicem arbi-
trari quod filij educationem penes matrem secundò nu-
ptam tradunt in terminis Alberici in d. l. 1. *fin. Cod.*
vbi pupilli. Curtius Inuior *consil. 9. q. 4. n. 9.* Sordus, Gutie-
rez, Vincentius de Franchis, Fontanella, Annæus
Robertus, Molfesius, Molina *locis nam. præcedenti*
citatu, & Augustinus Barbosa *lib. collect. numero 15.*
& alij

129

130

& alij à Vincentio de Franchis, Molfesio, & Molina relati, quia tunc cessat suspicio iuris in dictis textibus & ita fuisse iudicatum in facti contingentia, & sequenti Fontanella, Vincentius de Franchis, & Robertus, Limitat Fontanellam. 16. ubi adessent filij secundi matrimonij, qui pupillo fratri vterino essent successuri, quia tunc, inquit, militaret idem timor infidiarum, & ideo educatio non esset committenda matri, pro vt scripsit suum declarasse senatum idem Fontanella testatur. Idem n. 5. addit, matrem secundo nuptam posse etiam habere pupillorum educationem, si ipsa pupillo esset successura in re parvi momenti, puta, tantum in vfu fructu aliquorum mobilium, vel in hoc casu propter leuitatem successioni non potest esse suspicio mali, vel infidiarum in damnand filiorum, id quod sentit etiam Curtius dict. n. 9. quid amplius dicens, nempe iudicem posse apud matrem ad secundam vota transleuentem collocare alendum filium, etiam si successura sit ab intestato solum in tertia parte hereditatis; cuius dictum Surdus dict. 9. n. 10. 19. reprobat, quia ea pars hereditatis (inquit) ipsa quae quoque reddit matrem, licet non in totum. Hoc tamen procederet solum si illa tertia pars esset notabilis quantitas bonorum. Quinto, etiam matri secundo nuptae ab intestato in tota hereditate filiorum etiam notabili posse iudicem committere eorumdem filiorum educationem, si eadem iudici conset eam, & vitricus esse personas bonae conditionis, & qualitates, bonae opinionis, & famae, posse eundem iudicem arbitrari apud ipsam, & vitricum educandos pupillos post Paulum de Castro in l. si paterno num. 1. Cod. de negot. gest. & consil. 356. lib. 2. Socinum consil. 19. num. 2. vol. 1. De Ponte decis. 20. num. 25. tradit Molfesius part. 3. dist. quest. 11. num. 18. & part. 5. dist. quest. 11. num. 30. & indicat Surdus ipse num. 20. fin. Quia praedictae omnes bonae conditionis matris, & vitrici praesentant suspicioni successioni, & nocendi priuilegiis, & hoc idem tenet Sanchez d. dist. 88. num. 19. Et in vniuersam quando mater binuba, & vitricus essent talis conditionis vt excluderetur penitus ab vtroque suspicio nocendi illis, iudicem posse eisdem matri, & vitrico committere educationem pupillorum tradunt non solum Doctores mox citati, sed etiam alios allegans Molina loco num. praedemittito. Et si spectatis circumstantiis concurrentibus, nulli ibi spectat pupillos posse melius educari, quam apud matrem secundo nuptam & vitricum, cessetque suspicio mali, posse iudicem matri, & vitrico eandem filiorum educationem committere, praeter Castrum, Socinum, De Ponte, Molfesium, Molinam, & Sanchez locis citatis tradunt Baldus in Lamium Cod. ad Tertull. Curtius Junior dist. consil. 94. num. 9. vers. propterea, & Surdus dist. quest. 13. num. 20. Declarantes tamen dummodo vitricus non sit creditor pupilli. Addunt ibidem Curtius, & Surdus, quod in casibus, quibus vitricus non est permittenda educatio priuilegi, potest tamen iudex praehabita cognitione illam committere educandum coniuncto vitrici; quia in eo cessat suspicio, quae militat in vitrico. Praedictorum autem ratio (vt notant Molina loco citato, Fontanella dist. part. 11. numero 17. & Molfesius dist. part. 3. quest. 11. numero 19.) est, quia cum hac educationis pupillorum materia sit arbitraria iudici, est in eius potestate attendis praedictis circumstantiis personarum matris, & vitrici, & aliarum personarum tutoris, agnatorum, vel cognatorum iudicare, nam pupillis expediens sit potius educari penes matrem, & vitricum, quam penes alias honestas personas, & quod est magis illis expediens, & vtile, id facere debet, vt supra numero 126. dictum est, idque exequi, quod faceret de propriis

filij, & debent iudices semper cauere, ne arbitrium in hac educationis materia sit irrationabile (vt supra n. 105. notatum est) & quod sibi nolant, alias necciant. vt Craucta d. consil. 190. n. 3.

Quid verò concurrentibus paribus qualitatibus honestae vitae, bonae opinionis, & famae, ac commoditatis, vel vtilitatis filiorum in matre, quae transit ad secundas nuptas, & alius cognatis, vel tutoribus educationem pupillorum, seu pupilli praetendentibus, an praefrendenda sit mater? Affirmat Sanchez d. dist. 88. num. 18. Quia dicitur lex 1. Cod. ubi pupill. educ. debeant ait qualiter, & conjunctionem personarum praetendentium à iudice esse spectandam ibi: *Impellat personarum qualitate, & conjunctione pendet, vbi puer educari debeat.* Ceteris autem qualitatibus paribus in matre, & alius praetendentibus mater superat in conjunctione, erit ergo praefrendenda. Nam quando duo contendunt circa idem, praevalet, qui potentius habet leg. contra pupillam §. fin. ff. de re iudicata, & post Romanum, & P. Bartholam idem Sanchez ibidem, At mater potentior iure gaudet. Quae probatio concludit supposito quod in d. textu agatur de matre secundo nupta contendente cum cognatis iuxta sententiam eiusdem Sanchez, non verò vigeret, si ageretur de matre vidua, non secundo nupta iuxta sententiam n. 128. relatum.

Quid etiam si filius, & filia sint adulti, & in aetate, in qua possunt deliberare, & velint habitare cum matre secundo nupta, & vitrico? Albericus in leg. fin. Cod. arbitrium tutae relatus à Surdo dist. quest. 13. num. 5. & idem Surdus ibidem aiunt, filium aduolunt idoneum deliberare, debere educari, vbi ipse voluerit & etiam apud Vitricum, si illum elegerit. Addit tamen Surdus ex Alciato in tr. de praesumpt. reg. 1. praesumpt. 22. n. iudicem non debere sequi voluntatem pupilli, si arbitretur, illum moueri per imprudientiam ex iudicij imbecillitate arg. d. in fin. ff. de minoribus. In dubio etiam suspicionis de matre, vel vitrico, aut alia persona debet filium, vel filiam potius alij, vbi pater iussit, quam vbi ipsi voluerit post Neapod. tradit Vincentius de Franchis d. dist. 350. n. 3.

Si auius pupilli paternum, qui ad secundam vota transiit, & mater, quae pariter secundo nuptae, contendant super educatione, quis praefrendendus?

Quid etiam, si auius pupilli, vel pupillae paternus, qui secundam duxit uxorem, & mater, quae transiit ad secundas nuptas, contendant super educatione? ne eiusdem pupilli, vterque praetendens penes se daretur educari? lite est casus, de quo agitur in praedicta decisione 1194. Seraphini super educatione puellae impubertis. Et pro aui allegabatur patria potestas, & etiam quod seclusa patria potestate ad eum spectaret educatio; & quod non tenebatur extra domum prestare alimenta pupillo; & quod apud matrem non posset alij pupillus, cum ad secundam vota transiisset. Contra tamen auius paternum allegabat mater, quod ex secunda uxore suscepisset liberos masculos, & eos praecipue diligeret, nepis verò à Nouerca magna male tractaretur; & praeterea, quod lis esset inter eundem auium, & neptem pupillam tam super legitima patris, quam super bonis auiis paternis; cuius ad eandem matrem successio spectabat; & proinde quod his omnibus perpenis situs esset apud se filium educari, non apud auium paternum. Nota fundata in praedictis, quod ista materia sit arbitraria iudicanti filiam neque apud auium, neque apud matrem, sed in aliquo Monasterio aui expen-

381

382

383

fis

sis alendam, donec nupti collocaretur. Et quod apud aium ob presumptionem odij nouerit magna erga nepotem non deberet pupilla educari confirmant tradita *supra* num. 112. de patre, qui filiis nouerit eam superindoxit.

Quando mortuo patre non sunt superstites mater, vel aut, pupilli apud quemnam apud cognatos, vel apud tutorem, vel apud quem ex cognatu educari debent relisum est, iudicij arbitrio, & que in huiusmodi arbitrio attendere debeant iudex.

134

Inquisitio quinta, quando mortuo patre, qui nil de hac re disposuit, neque mater, neque aut pupilli, seu minores sunt superstitibus, apud quem educari pupillus debeatur, apud tutorem, an apud fratres, patrui, vel auunculum, vel apud quam aliam personam? Cum hanc materia educationis relicta sit arbitrio iudicis, vel *supra* dictum est, certum est spectare ad iudicem eligere ubi, & apud quem pupillus patre, matre, & auis orbus educari debeat spectatis qualitatibus omnium quoad propinquitatem, seu coniunctionem cum pupillo affectum ad illum, mores, & reliqua omnia, que excludere possunt suspicionem mali, vel damni pupilli tam corporalis, seu temporalis, quam spiritualis, constat ex *l. 9. §. 1. ff. de pup. ad. deb. & ex l. 1. & 2. Cod. eodem & d. l. citato §. 1. & d. l. 2. dicitur, quod iudex in hoc negotio eligendi personam, apud quam pupillus educetur, peculiari attendere debet, ne ex eo, quod pupillo quis ad intellectum est successurus, periculum eidem imminet, suspitione talis periculi sit. Dicta enim *l. 1. §. 1. vers. deinceps* ubi pupilli loquens in substituto mandata iudici, quod inquit, si ex successione orti poterit aliqua suspicio, & licet ibi adesse etiam infusus patris defectu, nihilominus iudex debet iuxta eundem textum diligenter examinare negotium cum consanguineis. Praefata autem *l. 2. Cod. eodem* generaliter loquitur de eo, cuius proxima sit successio spes. *Utrum nepos tuus* (ait textus) *ex filia apud te, an apud patrui suum morari debeat, ex singulorum affectione, & qui magis ad suspensionem ex spe successione propius sit, estimabitur.**

135

Ex quibus textibus praeterit ex *d. l. 2. Doctores* communiter asserunt pupillum non debere educari apud illum, qui eidem successurus est, vel ex substitutione, vel ex proximitatis qualitate; iudicemque aduertere debere, ne statim apud talem fore pupillum educandum. Ita Baldus *supra* allegato *consilio* 287. *Isidorus consilij* 31. num. 33. vol. 3. Beronius *consilij* 189. numero 1. & seqq. Aretinus in *§. actionum* numero 56. versum tamen tene cordi. *Instit. de action. Craucta allegato consilij* 18. num. 2. Parisius, & Grammaticus allegati a Menochio *d. causa* 168. num. 15. alij allegati ab eodem *consilij* 62. num. 12. vers. *verò*. Gutierrez de tutela *part. 1. cap. 1. num. 6. & p. 1. cap. 8. num. 6. Trentacinq. var. 6. fol. lib. 2. tit. de minor. resolut. 7. num. 14.* alij relati ab Augustino Barboza collecti ad *d. l. 2. num. 1. Cod. ubi pupilli. Ex Doctores* *supra* numero 130. & seq. relati. Surdus *tit. 4. dist. quall. 13. num. 30. & plurius sequentibus*. Augustinus Barboza loco citato. Molina *dist. disput. 224. vers. quando mater* & alij *supra* numero 130. relati. Ex confirmat Aretinus ubi *supra*, ne committendo educationem filij, cuius est proximior spes succedendi, detur materia delinquendi. Extendit assertionem Beronius loco citato, & post eum Surdus numero 31. siue quis sit ad intellectum, siue ex testamento successurus pupillo in totum, vel pro parte, etiam illi factum a patre fuisset legatum praestandum post mortem pupilli, eo quia substitutio non appellatur includat ne dum vniuersalem, sed etiam

iam particularem. Limitatur vero assertio si hereditas pupilli esset parui momenti, & tenuis, & successurus foret diues, nam itante tenuitate patrimonio, pupillaris, & diuitius substitui, seu successari praefertim iunctis eius bona fama, & moribus, facile posse iudicem arbitrari illam suspicionem orientem ex spe successione non considerari in persona maxime pupillo coniuncta, puta, in fratre, vel patruo, vel auunculo tradunt Menochius loco citato, Surdus *dist. quall. 13. numero 21. Gutierrez dist. capite 8. numero 7. vers. hac tamen declarata*, nonnullos alios allegans Augustinus Barboza citato collectaneos numero 3. Fontanella & Curtius Senior loco *supra* numero 130. vers. *idem* numero 15. Quin imo Menochius *dist. causa* 168. numero 10. & 17. & *dist. 62. num. 18.* (quem sequitur Tientacinq. loco citato) considerationem illam spei successione, de qua in *dicto* *textu leg. 1. Cod. ubi pupilli*, ob quam lex vult aliquem excludi ab educatione pupilli, ac locum habere solum in extraneo substituto, non autem in fratre, quasi coniunctio sanguinis, & effectio fraterna excludat suspicionem insidiandi vitae pupilli ex causa succedendi illi. Quod tamen reprobat alij affirmantes procedere etiam in fratre. Cum in *dicto* *textu leg. 2. indistincte* contra patrui, & auunculum, quoscumque successores praeter ascendentes pupilli consideratur suspicio proveniens a spe successione, atque etiam indistincte, & generaliter prohibetur educari pupillum apud eum, qui eidem pupillo morienti successurus est, & non excipit personam fratris, aut auunculi, & conuenienter illos comprehendit. Ita Surdus *disto quall. 13. disto* numero 31. Gutierrez, Augustinus Barboza loco citato, Caualeanus de tutore numero 301. vers. *certum debet ista*, & alij Sardo, & Barboza relati. Quare Caualeanus, & post eum Surdus in *l. 2. sine nota* cum locandam fore pupillum potius pene auunculos non successuros, quam apud patrui, qui sunt ad successionem vocati. Dixi, praeter ascendentes, nam illa consideratio, & decisio praefati textus non procedit in matre, auia, & ceteris ascendentibus propter immensum amorem, quo filios, nepotes, & neptes diligunt, *vi supra* numero 124. sine nota cum est, & tradunt Doctores ibidem citati. Amplius addendum quod si tam extraneus, quam coniunctus ad successionem pupilli post illius mortem vocatus, vel ex qualitate proximitatis successurus, esset persona tante honestatis vitae, bonae opinionis, & famae, talisque conditionis, vt merito excluderetur suspicio nocendi pupillo ob spem successione; tunc non procederet communis assertio, & illa prohibitio *disto leg. 2.* quia tunc cessaret illa praesumptio, & suspicio, ob quam pupillo successurus arceatur ab illius educatione; & statibus illis bonis qualitatibus successuri iudex poterit illi committere educationem pupilli, & ita docem Socius *consilij* 193. numero 17. vel. 1. a Menochio *dist. causa* 168. numero 7. relatus idem Menochius ibidem. Surdus *disto quall. 13. num. sine*, indicat Molina loco *supra* citato & facient Doctores *supra* num. 130. vers. *quoniam morelari*. Et confirmat ratio adducta eodem num. 130. vers. *Pradictum autem*. Quare iudex poterit non solum decernere (ubi definit alij, quibus potius id committendum fit iuxta regulas iuris) quod pupillus alatur apud tutorem pupillo non successurum, vt tradit Surdus *disto quall. 13. numero 9.* cum ei commissum sit cura non solum rerum, sed & personae pupilli *leg. 1. ff. de tutel. idem Sardo ibidem*. Et post alios Corduba in *leg. si qui liber. §. si mater. numero 85. ff. de agnis. liberi* (ubi etiam agit an tutor priuaret decimo), si reculat aliorum pupillum in domo propria, & concludit negatiue

gatiue, si extra demum congruentia alimenta pupillo exhibeat; sed etiam poterit decernere, vt alatur pupillus apud tutorem pupillo ab ineffectu successuum talibus prædum qualitatibus, quæ suspitionem nocendi pupillo excludunt.

Pupillus non debet educari apud eos, ubi eius pudicitia sit periculum.

136

Ultra prædicta in hoc negotio educationis filiorum index attendere præcipit debet, quod l. penultima ff. *ubi pupilli educ. deb.* peculiariter adiuuatur, nempe vitandam esse educationem apud eos, ubi pudicitie minorum, siue maris sunt, siue femine, infidiabitur, quod esset, siue ipse exemplo, vel factio ipso, & sollicitatione ad impudicæ vitæ inducerent, siue periculum foret vt ab aliis de domo, aut familia educantis, vel cum educatione consuetudinem habentibus ad impudicæ sollicitationem, & pertraherentur. De qua re latè Crænaea allegato consil. 190. ferè per totum.

Sponsa an, & quando educari, & alii possit apud sponsum, vel sponi patrem aut matrem, vel consanguineos.

137

Hinc etiam inter iurisperitos valdè sit controuersum, an sponsa aliquando educari seu alii possit aut debeat apud sponsum, seu sponi patrem, aut matrem in illorum domo commorans, de qua controuersia Bartholus q. 16. in *ipiente queritur* vtrum index. & in l. 1. ff. *ubi pupilli*, Crænaea d. consil. 190. Marochius d. ca. 6. n. 18. & post plures alios Suardus tit. 4. d. q. 13. n. 34. & resoluunt id decernendum arbitrio iudicis qui circumstantiis omnibus personarum sponse, sponi, eius patris, & etiam matris, & cognatorum sponse bene prospectis deliberet, quid sponse pupille vitius sit; tamen præ ceteris omnibus attendere debet iudex, an puella pudicitia in domo sponi eiusque patris, aut matris exposita esse possit periculo; Et DD. afferentes posse dimitti apud sponi patrem, quando sponsalia sunt cõuenientia, & vilia, vt Baldus, Alexander, Iason, & Cornes loci à Crænaea, & Sardo relati, intelligendi sunt, si nulla sit suspicio pernicii pudicitie, quod tamen periculum, vt plurimum debet timeri ob opportunitatem motus conuersationis, seu consuetudinis sponi cum sponsa, & experientia constat, in domo sponi, & ubi sponsus ad sponfam habet liberum accessum, non esse tantam puellæ pudicitiam propter frequentes sponi amplexus, oscula, & etiam sollicitationes ad copulam carnalem, ad idque faciunt tradita supra hoc capite n. 61. Et quidem si sponsalia fuerint inualida, quia contracta à puella minore septennio, vel non intelligente, quid ageret, non debere tunc educari apud sponsum, eiusque patrem, aut matrem, ne puellæ auferatur libertas recedendi à sponsalibus, si voluerit, tradunt Bartholus in l. 1. ff. *ubi pupilli. educ. deb.* Crænaea d. consil. 190. n. 4. Alexander consil. 161. n. 9. vol. 5. Iason consil. 207. n. 10. vol. 2. Suardus d. q. 13. n. 34. Et similiter si puella maior septennio subornata à consanguineis etiam à patre, vel matre, vel suasionibus extorcorum seducta sponsalia contraxerit præteritum non convenientia ob disparitatem mariti tam in honestate familiarum, quam in modo diuitiarum, etiam tunc non debere educari apud sponsum, vel eius patrem, aut matrem, tum vt non priuatur libertate recedendi à talibus sponsalibus illegitimis, & sibi indecentibus, tum etiam ad euitandum pudicitie periculum (forte enim sponus conuincitur habere cum ea copulam, etiam permissiuebusiue paritibus, vt sic cogatur stare sponsalibus) tradunt iidem DD. modo citati iisdem locis: Et hoc casu nec apud matrem, aut consanguineos, qui pupillam induxerunt ad talia sponsalia illegitima

D. Ioan. Angelus Bogius, De effectib. contr. Matr.

vel non convenientia foret educanda, sed alibi, vel in monasterio, vel apud aliam personam honestam, & idoneam arbitrio iudicis; etenim etiam ipsa mater, quæ ad talia sponsalia imparia filiam induxit, est suspecta, ita Bartholus d. q. 16. Crænaea d. consil. 190. n. 6. & explicans Cornes consil. 175. dicentem non videtur suspectam ex eo, quod promiserit filiam in sponsam aliqui, intelligendum quoad hoc, nec remouetur à tutela tamquam suspecta, nõ respectu educationis, per quam de facili possent contrahi nuptiæ filie in posterum odio, aut molestie future; nec eadem est ratio tutelæ, & educationis, vt supra n. 127. notatum est (& Suardus d. n. 34. fine. Qui etiam ibidem ex Cornes ait, quod si mater, & tutrix contradicit, & aduersetur sponsalibus concedentibus, & legitimis, neque tunc filiam eius pupillam sponfam fore deponendam penes eas. Quo casu si iudex omnibus pensatis iudicet neque tuto posse educari apud sponi patrem, aut matrem, apud quos tunc esse possit educari sponfam, quando sponsalia sunt convenientia, & ydila puellæ volente Baldus, Bartholus Iason, Cornes, Marochius loci citatis, & videntur sentire Crænaea, & Sardo seculi periculi pudicitie suspitione) poterit tubere si apud aliquod monasterium locum tutissimum ad hæc rem, in quo degunt matronæ insigni honestate, & pudicitia ornate, vt inquit Crænaea d. consil. 194. n. 7. fine, vel aliquam matronam seculariter honestam.

Filia illegitima an, & quando possit educari apud matrem, & an possit apud ipsam, quam apud heredem patris grauatum illas alere, & dotare.

Ex traditis resoluenda quoq; alia difficultas, nempe, an filie impubesces ex illegitimo coitu nate debeant, vel rectè possint educari apud matrem, idque quando iudex decernere possit, aut debeat. De qua difficultate in vtramque partem in controuersia inter hæredem patris pupille illegitimæ grauati solueret certam summam pro eis alimentis, & matrem pupillæ orta super eiusdem pupille educatione, vtroque præcedente apud se alendam esse; hæredes, quia alimenta sint recipienda in domo hæredis grauati, de quo in sequenti parte huius tractatus, i. de alimentis; mater, quia lex in d. l. c. *De vbi pupilli educ. deb.* defuncto patre matrem ceteris in educatione filiorum præfert) Annæus Robertus rerum iudicatarum lib. 1. cap. 9. per totum.

Et quidem si mater adhuc sit impudica, & turpis, & in opinione vitæ inhonestæ, vel ob aliam causam apud ipsam morari nequeat filia ab ea periculo impudicitie, nullo modo penes ipsam alenda est, sicut nec si esset mater, quæ ex legitimo coitu illam procreasset, vt supra n. 124. dictum est. Periculum enim est nõ solum feminis virginitas, sed etiam filius matris mulieri impudicæ committere educandus, vt Annæus Robertus eruditè prosequitur d. q. 9. in additis pro parte heredis. Quod si post lapsum alicuiusque filie soluta castæ, & pudice vitam duxerit, & doceat, sitque in opinione honestæ vitæ, & bonæ famæ. Impudicitia præterita per penitentiam deleta non obstat, quin filiam pudice instituere, & educare queat; Et præsumendum ita educationem obesse dum materum ceteros omnes effectus vincentes; quia non minor est in filios naturales, quam eiga legitimos, vt idem Annæus Robertus probat in adductis pro parte matris, & consequenter index attenta qualitate vitæ ipsius matris illegitimæ potest iuxta præallegatam legem l. c. *De vbi pupilli.* dicentem nulli magis, quam matri liberorum educationem conuenire, illi committere filiam pupillam pro educatione, nõ ceteris paribus potius eidem matri, quam hæredibus defuncti grauati eidem

138

Kk

filie

filie illegitimæ alimenta, & dotem præstare, in quos cadere potest suspicio nocendi pupillæ ad eximendum se ab obligatione illa annua alimentorum, & dotis persolvende. Et ita in facti contingentia Annæ Robertus d. cap. 9. iuris, testatur iudicem Turonensem contra hæredem educationem puellæ illegitimæ matri adiudicasse, donec decennis esset; iubens eo ætatis decimo anno lapso propinquos, & affines puellæ fore conuocandos, & ex eorum arbitrio de puellæ educatione statui. Et in fine capituli addit idem Robertus eandem sententiam fuisse à Senatu confirmatam.

Iudici proponuntur nonnulla aduertenda circa assignationem, ubi pupilli educandi sunt.

139

Postremo loco in hac materia educationis filiorum, præsertim puellarum iudicibus rememoratum, quod Baldus præallegato consil. 487. & post eum Suredus q. 13. n. 35. & 36. aduertunt, nempe, quod in decernendo apud quos pupilli debeant educari, debet iudex facere id, quod verisimiliter faceret pater, si viveret, cum iudex sit loco patris *l. am. dementis Cod. de Episc. aud.* Tum quod supra n. 130. sine indicatum est, & admonet etiam idem Baldus d. consil. 487. Craueta d. consil. 190. Suredus d. q. 13. n. 37. Molfesius loci d. n. 130. citatus, & alij, scilicet, quod iudex facere debet de alienis filiis, id, quod faceret de propriis, capiendū melius consilium pro eis, illorumque vitæ corporali, & salutis animæ vitilius. Tum demum illud, quod Craueta d. consil. 190. n. 8. respondit, nimirum iudicem in hoc negotio bonæ, & tutæ educationis pupillorum etiam ab ipsis non interpellatus ex officio posse, & debere supplere pro pupillis, & cognoscere in hac

causa illorum educationis, remouendo educationem ab vno, penes quem illi alantur, & committendo alteri, si ita necessarium, aut notabiliter expedire ipsis pupillis iudicauerit. Vel licet mota inter prætendentes ad se spectare educationem, præsertim puellæ, quæ in tenera ætate contraxit sponsalia cum aliquo forte sollicitata à tutore, vel ab alio, apud quem educatur, & contra eoldem prætendentes sit suspicio, ne impediant pupillæ matrimonij libertatem, sed cogitur ad suggestionem nobere licet impari; deponendo puellam non id petentem in Monasterio, vel apud aliam personam honestam, donec maturiori iudicio prædita, & fruens libertate deliberet de matrimonio, & definiatur, cui sit copulanda. Et quod iudex sic possit supplere pro pupillis ex officio probatur ex eo, quod iudex adeo supplet pro pupillis, quod si pater iussisset pupillum apud aliquem educari, non teneretur iudex talem patris voluntatem sequi, si videat pupillo non expedire; Vt habetur præallegata *l. i. in ius ff. de pupillis*, & notatum est supra n. 13. Confirmat insuper Craueta pluribus exemplis ex iure de promptis; & præsertim quia iudex possit ex officio remouere tutorem suspectum *l. tutor quoque. §. praterea ff. de suspect. tut.* Quare si in totum potest auferre administrationem ex officio, à fortiori pendente lite, cui sit iungenda puella, vel vter tutor tuturus sit, poterit ex officio puellam id non petentem deponere pro securitate illius pudicitie, & libertatis matrimonij contrahendi. Plura alia videantur apud eundem Crauetam. Tradita sufficiant pro huius materie educationis filiorum, præsertim impuberum, & minorum explicatione, & abfoluione, seu complemento huius primæ partis propositi tractatus de effectibus contractus Matrimonij.

Ad Laudem Sanctissimæ Trinitatis, Beatissimæ Virginis MARIÆ, Sanctorum Apostolorum Pauli, & Barnabæ, & omnium Sanctorum.

FINIS.

REPERTORIUM

REPERTORIUM RERVM NOTABILIVM, Quæ in capitibus operis comprehenduntur.

Prior numerus paginam notat; Posterior est marginalis.

A

Abbrensiatio vite.

Vide, *Vita, Vita abbreviatio.*

Abortiens, seu Abortum procurans.

Vide, *Abortus, Prægnans, Puella fornicaria.*

Abortus.

De vitando periculo incontinentiæ non licet congressus coniugalibus cum periculo abortus. pag. 40. num. 117

Abortus quot modis fieri possit. 293. 67. & 297. 78. Fœtus animati anima rationali voluntariè

procuratus gravissimum peccatum. ibid. Puniri pena mortis, & comprehenditur status decretentibus penam contra homicidas. 293. 69.

A patre, vel matre paratus est parricidium. 294. 70.

Ab vno ex coniugibus effectus altero non consentiente est contra iustitiam. ibid. 71

Abactio feminis ex vicio, & abortio factus inanimati voluntariè procurata reprehenditur à Philosophis, Sanctis Patribus, & Doctoribus. 295. 73. & 74. Gravitas huius flagitij. 295. 75. Non est verè homicidium. num. 76. Cur dicatur homicidij festinatio. ibid. Non punitur regulariter pena homicidij, sed alia arbitraria. ibid. Excipitur casus, de quo in *J. Cicer. ff. de pœnis*. ibidem. Illicite etiam si parientes sint pauperes, carecque facultatibus ad alendam multiplicem prolem. 296. 77

Abortus nomine quid comprehendatur. 297. 78

Abortus factus inanimati, & feminis abactio an à femina, quæ ex coitu fornicario concepti, licite procurari possit ad evitandum infamiam, vel imminentis mortis periculum, si scelus per ventrum tumorem producat. 301. 91. ad 96

Abortus factus inanimati, si esset licitus in periculo matris ab extinctio, an etiam foret licitus in periculo honoris. 393. 97

Ad evitandum periculum mortis à difficultate partus proveniens an liceat procurare abortum factus inanimati. 300. 89. 90

Disparitas inter abortionem factus inanimati, & pollutionem voluntariè procuratam ob finem sanitatis, cur hæc nunquam licita sit, illa licet, 299. 84

Vide, *Prægnans.*

Abstinentia.

Vide, *Asteriscus corporæ.*

Actio, Actus.

D. Ioan. Angelus Bofius, De effectib. contr. Matr.

Actiones humane bonitatem, & malitiam moralem, ac speciem in genere moris sumunt ex obiecto suo, & ex fine, seu ex eo, quod est per se in intentione operantis; non ex eo, quod sequitur per accidens. 297. 80. & 305. 103. & 307. 111. & 308. 12

Ut actus sit moraliter bonus, non sufficit, quod operans iure suo viatur; & iustitiam non lædat, si aliis virtutibus opponatur. 317. 138

Ex duabus coniecturis in eodẽ actu concurrentibus illa est præferenda, quæ facit valere actum. 262. 82

Actio Civilis.

Iure canonico in libello non est necesse exprimere actionem, sed sufficit narrare ita factum esse. 188. 77. Actionum formulæ de iure canonico sunt sublata. ibid. 78

Actus coniugal.

Actus coniugal tam petendo, quam reddendo est illicitus in loco publico, vel ubi eo inchoato esset periculum aliquoties esse superuenturos; & coniux exactus tunc non tenetur reddere. 20. mo. ad 112. Idem de amplexibus. ibid. 111

Actus coniugalis petendo, & reddendo an licitus, meritoriusque sit, ac gratiam ex opere operato conferat. 190. 1. ad 13. Culpa vacat, si causa prolis habeatur, & proles referatur in obsequium Dei; & an opus sit retere actu, vel habitu. 192. 16. & 17.

Ut sit licitus sufficit si virtualiter referatur ad prolem. 193. 8. Licitus ob bonam fidem. ibid. 19. Et ad conciliandum mutuum amorem inter coniuges. ibid. 20. Illicitus & peccatum mortale, si habeatur ob finem malum moraliter, & insit vna tantum malitia moralis, vel multiplex. ibid. 21. Est peccatum veniale, si finis sit venialiter malus, & duplex culpa committitur. ibid. 22. Numquam ex parte finis est mortalis, nisi finis sit mortalis. ibid. 23. Bonæ fidei conceptus sit mortalis, si sine continuatione referatur ad finem mortalem. ibid. 24. Et quid si ob bonum sacramenti, seu ad representandam vnionem Verbi cum carne. ibid. 25. & duobus seqq.

Licet esset petenti ob vitandum in altero coniuge periculum incontinentiæ. 194. 128. Et non ad evitandum in se tale periculum tamquam ob finem actus principalem, etiam si proles sit possibilis & sperabilis; & petens debitum careat tunc molestis carnis. ibid. 29. ad 43. Et an in eodem actu desiderare, ut proles non concipiatur sit peccatum, & quale. 197. 44. Vbi an contrahere matrimonium cum tali desiderio sit mortale. ibid. 45

Actum coniugalem exercere ob finem extraneum, scilicet, sanitatis vel alterius commodi temporalis an & quando sit peccatum, & quale. 197. 46. ad 57

Actus coniugal non caret culpa mortali, ubi voluptas carnalis excedit limites matrimonij, & quomodo

Kk 2

quomodo hoc contingat. 200. num. 60. Si delectatio fenſitiva ſit tantum finis actus impuſivus, ſeu applicativus, vel ſecundarius non eſt culpabilis. Et voluptatem eidem actui annexam, dum exercetur, acceptare nullo modo eſt peccatum. *ibid.* 61

Copulam conjugalem exercere ob ſolam delectationem carnalem non excluſiv poſitive finibus matrimonij intrinſecis an & quale peccatum ſit, *ibid.* 62. ad 69.

Coniugium actum conjugalem petenti ob voluptatem carnalem, & in petitione peccanti reddere debitum eſt licitum, & obligatorium. 202. 70

Ad actum, ſeu copulam legitime poſtea habendam reſpicere membrum virile ſuperficie tenus vas poſterum vxoris, vel illius os, aut illud in os immittere an ſit peccatum, & quale. 231. 175

Ad actum, ſeu copulam conjugalem, ut ſeſe magis excitent, an coniugibus licitum ſit uti cibis calidis & ſimilibus irritamentis 231. 180. Et an eiſdem licitum ſit ſe ad copulam conjugalem excitare cogitatione, eſt de delectatione ſolius pulchritudinis alterius viri, aut ſemine. *ibid.*

Ab actu conjugali cum vxore amentis, vel furioſa, aut menſtruum naturale habente, vel pręgnante, vel leproſa an vir ad evitandam proliſ damnum teneatur abſtinere. Vide verbo, *Amentes, Leproſi, Coniux, Menſtruum, Pręgnans, Puerperium.*

Vide, *Adulterium.*

Actus impudici.

Vide, *Taſtus impudici.*

Adultera, Adulter, Adulterium.

Adulterio non obſtante licitus eſt actus coniugalis inter coniuges. 65. 306

Adulterij ratione coniuux innocens liberatur ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi. *ib.* & 307. Nec viſa conſuetudine poſſe ab vxore innocente tolli ius negandi debitum viro adultero, & diuerſendi ab eo; neque dictum ius præſcribitur ſilentio quinquennij; nec impeditur ob non factam monitionem viro adultero. 66. 308

Coniux innocens certus moraliter de adulterio alterius licet occulto an propria auctoritate abſque iudicis licentia poſſit licite ei negare debitum, & ab eo ſeparari toto. *ib.* 309. & 310. Quid ſi a iudice ſub excommunicatione præcipiatur habitare, & reddere. *ibid.* 311. Coactus a iudice reddens ad vitandum ſcandalum non amittit ius diuorij. *ib.* Idem innocens certus de alterius adulterio, licet diuorij pendente non tenetur reddere, ſecus ſi dubium. *ibid.* 312

Coniux innocens certus moraliter de alterius adulterio occulto an ab eo propria auctoritate foro conſcientię inſpecto poſſit licite diuertere quoad habitationem ſecluſo ſcandalo. *ibid.* 313. & 314. Et an etiam in foro exteriori ſi adulterium ſit notorium. *ibid.* 315

Coniux adulter non eſt ipſo facto priuatus iure petendi, ſed poſſeſt exigere; & pet iudicem cogere innocentem ad reddendum; donec ab eodem, innocente priuatur negatione debiti per exceptionem adulterij. *ibid.* 316. Quam penam non poſſeſt coniuux innocens inferre ex leuibus indicis; nec tenetur adultera iudice ſub iuramento rogata fateri adulterium occultum. 67. 317. An diuerſertens tamen coniugem innocentem certo ſcire ſuum adulterium occultum non poſſeſt illam cogere ad reddendum. *ibid.* 318

Vide, *V. Biſeſtre, Dubium, Debitum quoad redditionem, quando petitio eſt illicita, Votum caſtitatis.*

Ager.

Vide, *Infirmus, Pręgnans, Scēſio.*

Ætas.

Vide, *Natiuitas, Natu.*

Affinitas.

Alter coniux cū alterius coniugis conſanguinea, vel conſanguineo carnale copula habens contrahit cū eo affinitatē, ſi copula ſit perfectæ; & an ſufficiat ſola ſeminatio viri. 119. 2. Quoto cōſanguinitatis gradu debeat conſanguinea, vel conſanguineus alterius coniugis eſſe coniuncta, vel coniunctus, & affinitas præſata contrahatur. 123. 21. & tribus ſeq.

Affinitas inter coniuges poſt matrimonium orta qualiter impediat debiti petitionem; & omnia ad hoc ſpectantia.

Vide, *Biſeſtre, Debitum quoad redditionem, quando petitio eſt illicita, Inceſtus, Matrimonij conſummatio.*

Alere, Alimenta.

Vide, *Diuortium, Educare, Educatio.*

Amentes contuges.

Coniugi omnino deſtituto viſa rationis ob amentiam, ſeu furorē, aut ebrietatem petenti debitum, an & quando alter coniux ſanæ mentis teneatur reddere. 64. 293. 294. 295. & 296. Coniugi amentis in vna, vel altera re ſpeciali, non in aliis reddi debet debitum. *ibid.* 197. Idem ſi ſit tantum ſimplex ad inſtar pueri. 65. 298. Idem ſi habeat lucida interualla, & eo tempore petat, & abſit proliſ periculum. *ibid.* 299

Coniux ſanæ mentis ſecluſo periculo proliſ, vel damni notabilis proprij poſſeſt licite concumbere cum altero inſano, & furioſo, etiamſi adſit periculum, ne legitime ſeminet. *ibid.* 300. & 301. Viro autem mentis compoſiti regulariter non licet accedere ad vxorem furioſam, & omnino amentem; liceret, ſi non eſſet nimis furioſa, ſed mitis, vel tantum fatua. *ibid.* 302

Simio coniuges ſint amentes, aut furioſi; eis non permittendus actus coniugalis; & lethale peccatum eſſet eos incitare ad copulam, etiamſi haberent lucida interualla, ſed rara. *ibidem.* 303. & 305

Lethale etiam eſſet incitare ad copulam amentes non coniugatos; & in confeſſione aperienda eſſet circumſtantia, quæ fatenda eſſet ſi mentis compotes eſſent. *ibid.* 304. Quare habentes cuſtodiam amentium tenentur eos impedire, ne ſimul coſtant. *ibid.*

Amplexus.

Vide, *Taſtus impudici.*

Anima, Animatio factus.

Vide, *Fatus.*

Arcta ſumina

Valet matrimonium contractum cum arcta ſumina, cui remedio, ſeu incisione ſubueniri poſſeſt abſque vitæ vel morbigrauiſ periculo, licet ipſa renuat remedium. 25. 143. 144. & 145. Idem ſi ſigillum virginalē obſtet copulæ, ſi remedio, vel incisione obſtaculum tolli poſſit abſque periculo, &c. *ibid.* 146

Referatio

Referatio arctitudinis, vel claustris virginis carens periculo vt mulier reddatur apta viro est licita, neque aduerfatur honestati. 27. 150. 151. & 18. 156. & 158. **F**ormina arcta nupta an teneatur pati tale incisionem, qua absque periculo potest reddi apta viro. 29. 159. 160. 161. An virgo nupta teneatur pati incisionem sigilli virginis carentem periculo, vt viro coarctetur. ibid. 162. 163. 164. Qua cautela sit ad talem incisionem deuendum. 30. 165. An forminam fauore matrimonij patientem incisionem & lesam manentem teneatur vir alere, si matrimonium iudicetur irritum. ibid. 166. **A**cta renuente incisionem, qua absque periculo potest reddi apta viro, eisdem non licet vsus coniugij, licet tamentactus absque periculo pollutionis. ibid. 166. fine.

Artes, Disciplinæ, Scientiæ

Vide. *Educatio.*

Aspectus.

Vide. *Tallus impudicus.*

Asperitates Corporeæ.

Vt ieiunans, abstinentis, penitentis, & aliis corporis asperitatibus absque intentione breuiter moriendi discretis, & iuxta regulas prudentiæ, idque ob bonum virtutis licitum est, etsi præuideatur, vitam fore inde abbreviandam; & quæ sint penitentis discretæ. 333. 183. **G**raue peccatum ex natura sua est, vii abstinentis indiscretis, & contra rationem. 334. 184. Id committitur, quando quis ita abstinet a cibis communibus, vt non sumat quantitatem præcisè necessariam ad alimentum, & sustentationem, ac valetudinem indiuidui secundum vniuersalemque diuersam complexionem. ibi. Quid si non aduertatur excessus, vel bona fide excedatur. ibid.

Abstinentia, & corporis castigatio est grauius culpabilis, si ægri tudinem notabilem inferat, vel sensibilibus vitam abbreviet. ibid. 185. Idem si illis quis reddatur inhabilis ad opera & officia debita, vel læditur integritas sensuum, & mentis. 335. 186.

Nullum est peccatum abstinere a communibus cibis quoad plaustrum commestionem, & quoad quantitatem, dummodo sumatur cibus necessarius ad indiuidui sustentationem, quamuis sic ieiunans, seu abstinentis clare, & sensibilibus aduertat ex tali abstinentia diminui vitam, dummodo non præuideatur breuiter, & de proximo terminandam. ibid. 187. & 336. 188.

Vide. *Vita, Vita abbreviatio.*

Assertio.

Vide. *Impedimentum.*

B

Baptismus.

Infans nondum pfectè natus, si ex vtero exerat caput, vel aliam corporis partem, in qua possit abluí aqua, baptizari valde potest; & in extrema necessitate debet. 338. 202. Item totus in vtero existens valde potest baptizari, si ad corporeus aqua possit peringere. ibid. An de facto aqua possit attingere corpus in vtero clausum prout requiritur ad verum baptismum. 339. 204. & 205. Ad id an sufficiat ablutio secundinarum, quibus infans in vtero inuoluitur. ibid.

In extrema tantum necessitate baptizatur puer mundum ex vtero egressus, vel cum materia dubia; D. 1000. Angelus Bospus, De essetib. contr. Matr.

etsi ablutio fiat solius secundinæ, vel partis, quæ non sit caput, aut scapula, fortis superueniens est rebaptizandus sub conditione. ibid. 106.

An deat aliquod supplementum baptismi quoad infantes morientes, quibus non potest adhiberi baptismus, vel applicatus fuit initus, & nullus. 340. 208.

Media salutis sufficientia quomodo parulis in vtero matris morientibus, vel aliis decedentibus ante votum rationis sine baptismo sint à prouidentia Dei prouisa. ibid. 109.

Si puer mox moriturus deficiente alia aqua prociatur in flumen, vel in puteum à ministro proficiente formam baptismi cum intentione baptizandi, puer verè baptizatur. 342. 114. Illicita tamen talis prociatio. ibid.

Illicite, licet valde baptizaretur puer aliqui sine baptismo moriturus aqua venenata, & de sui natura pueri interfectiua. ibid.

An foret illicitum baptizare puerum aliqui ex morbo breui moriturum, si ablutio aque esset illi mortem allatura. ibid. 214.

Si aqua ad prolem in vtero matris clausam immititur quomodo possit, an esset baptizanda, etiam si ex immisione aque moueatur præuideatur sequutura certa mors matris ægæ & aliqui morituræ. 343. 218.

Parentes tenentur curare, vt filij baptizentur & quamprimum à natiuitate; & an, & quando sit peccatum illis diutius differre baptismum; & quæ sit censenda diuturna dilatio. 352. 6.

Extra casum necessitatis baptismus non debet conferri absque consensu Ecclesiæ ceremoniis. ibid.

Adulti sufficienter instructi in fide tenentur quamprimum recipere baptismum; & quid de vsu antiquo, quo diu baptismus differrebat. 353. 2.

Ecclésiæ etsi non potest catechumenis determinare tempus recipendi baptismum, potest tamen declarare obligationem iuris diuini de suscipiendo baptismo. ibid.

Infantés nati ex vno parente infidele, & altero fidelis, vel nati ex utroque parente infideli, altero ad fidem conuerso sunt baptizandi volente parente fidelis. ibid. 7. Et sufficit, quod parens fidelis sit mediatus, vt auus paternus mortuo patre. ibid. 8.

Altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerso, & baptizato filius infans ipis inuitis potest baptizari, & multò magis si uterque parens sit fidelis. ibid. 9.

Si uterque parens sit infidelis altero consentiente ob bonum animæ pueri, poterit paruulus baptizari secluso periculo Apostasiæ, & sacrilegij. 354. 10.

Si quando alter parentum infidelium venit ad fidem, & filij iam sint adulti an possint, & debeant cogi ad Christianam religionem. ibid. 11.

Pater filiorum infidelium Christianus potest, & debet suo præcepto filios infideles adultos cogere ad baptismum suscipiendum. ibid. Et etiam Pater paganus tenetur suo præcepto curare, vt filij sui baptizentur. ibid.

Beneficiarius, Beneficium, Beneficij priuatio.

Vide. *Fructus, Inhabilitas, Homicidium, Parna legalis.*

Bimestre sponsis concessus, &c.

Spousis de presenti à iure concessum est bimestre ad deliberandum de religionis ingressu ante matrimonij consummationem. 30. 50. In hoc bimestri ante consummationem neuter coniux tenetur reddere debitum. ibid. 51.

A quo tempore currere incipiat bimestre hoc.
ibid. 52. & 11. 54. Et quot diebus constet, an currat
de momento ad momentum, & ei accretat bis-
textilis. 19. 109

Id Bimestre non est præcisum, sed index ex iusta causa
potest illud prorogare, vel coardare. num. 11. 56.
& 58. An sit concessum ad profectum, an vero
ad deliberandum de religionis ingressu, ita ut
quoad profectum sit expectandus annus in-
teger nouitius. ibid. 59. ad 74. si sponsa ingre-
diens religionem sit duodennis, an sponsus debeat
expectare quinquennium 14. 75. Quid si sponsus, vel
sponsa ingreditur religionem, in qua professio
iuxta eius statuta non fit ante annum 18. an pro-
fessio licite, & valide fieri possit completo anno
decimo sexto. ibid. 76

Per copulam violentam intra bimestre hoc habitum
conferatur pfectio matrimonium, & contra-
hitur affinitas. ibid. 77. 78. & 79. An sponsa intra
bimestre per vim cognita possit altero inuito in-
gredi religionem; 14. 80. 82. 89. 90. Quid si proles
ex tali copula sit nascitura. n. 82. eadem sponsa per
vim cognita proficiente sponsus non potest illa
viuente aliam sumere, licet non possit cogitare
religionem. num. 83. 84. Peccat mortaliter sponsus vi
comprimens sponsam intra bimestre etiam non
transientem de ingressu religionis; & pœna punien-
dis. 16. 91. 92. Non potest sponsus violator inuita
sponsa transire ad religionem. ibid. 94

Intra id Bimestre an coniugibus de religionis in-
gressu non cogitantibus liceat non reddere debi-
tum. 18. 106. 107. Et transacto; & matrimonio non-
dum consummato potest coniux transire ad reli-
gionem altero repugnante. ibid. 108. et si sit ligatus
voto religionis tenetur transire. ibid.

Coniux voto castitatis, vel impedimento affinitatis,
aut cognationis spiritualis post matrimonium
contractæ obstrictus an possit reconciliari alteri
coniugi adultero, vel reddere priori bimestri.
58. 173. ad 276. Facit remissione iniuriæ adulterij,
aut eo adulterante tenetur alteri adultero red-
dere. ibid. 275

Emitrens votum castitatis ante matrimonium, &
postea contrahens, an peccet reddendo prima
vice intra primum bimestre. ibid.

Interdictus copula coniugali ratione affinitatis, vel
cognationis spiritualis potest priori bimestre, vel
post adulterium alterius coniugi reddere ob ma-
trimonij pacem tuendam. ibid. 276

Coniux ligatus solum voto non petendi debitum
emisso ante, vel post matrimonium potest licite
reddere coniugi adultero, & priori bimestre.
59. 277

Coniux dubius de valore matrimonij bona fide con-
tractum teneatur alteri reddere debitum in prio-
ri bimestri, matrimonio nondum consummato.
81. 24. & 25
Vide. *Sponsa, Sponsus, Votum castitatis, &c.*

Bonum commune.

Coniuges tenentur vacare generationi cum vite
periculo, si id bonum commune desideret. 38.
202

C

Capitulis.

Vide. *V. Cohabitare.*

CARNES, CARNES HUMANA.

Sine esu carnum potest homo viuere & infirmus re-
parari. 336. 190

Votum de abstinentia à carnibus præcisè in extre-
ma necessitate non est licitum. 337. 194. Licitum
est de abstinendo perpetuò à carnibus; & qui sic
vovit potest abstinere etiam in extrema necessita-
te ob bonum virtutis. ibidem 194. Et quid si tan-
tum proposuisset abstinere perpetuò à carnibus.
ibid.

Vide. *Carthusiensis. Necessitas extrema.*

Carthusiensis.

Monachi Carthusienses non habent votum de ab-
stinentia à carnibus in extremo vite periculo; sed
primo ex consuetudine, postea ex regula inducta
est talis abstinentia. 336. 189. Vbi nullus adesset
alius cibus præter carnes Carthusiensis teneat
illas edere ad vitam conservandam. ibid. 190. In
gravi ægitudine sine esu carnum indicio medi-
corum non sanabili, an Carthusiensis teneat illas
edere, vel possit licite respuere ob bonum virtu-
tis. ibid. 191

Constitutio de abstinendo perpetuò à carnibus etiam
in gravi ægitudine ob bonum virtutis commu-
ne, & religionis, est honesta, & valet. ibidem
191

Si Carthusiensis haberent votum abstinendi per-
petuò à carnibus, an in gravi ægitudine ad vi-
tam tuendam possent licite illas edere. 337. 195

Privata persona, quæ fecisset tale votum, licite pos-
set in extrema necessitate edere carnes. ibid. Item
qui absolute vovisset non edere carnes, vel non
edere in tali die, posset edere in casu morbi.
ibid.

Censura Ecclesiastica.

Censuræ Ecclesiasticæ omnes ipso iure imposita, &
late sententiæ à delinquente incurruntur statim,
& ante criminis declarationem. num. 119. Huius
ratio quæ sit. ibid.

A censuris faciliè excusantur personæ simplices, idio-
tæ, rustici, mulieres. 169. 178

Vide. *Ignorantia.*

Certitudo.

Quando dicitur certò mortaliter constare matrimo-
nium esse nullum. 84. 36. fine

Charitas.

Cur ex obligatione Charitatis teneamur magis im-
pedire malum corporale proximi, quàm animæ.
48. 339

Charitatis obligatio cadit obligationi iustitiæ. ibid.
240

Charitatis præcepto tenemur plus diligere animam
proximi, eiusque salutem æternam, quàm prop-
riam vitam corporalem; hancque exponere ad
succurrendum proximo laboranti extrema ne-
cessitate spirituali, & salutem æternam alioqui
amissuro. 314. 331. Et sic ad baptizandum cum pro-
prie vite periculo infantem filium hominis Chri-
stiani in articulo mortis constitutum, & alioqui
moriturum absque baptismo, tamen illa pueri
necessitas specialis extrema proveniret à cau-
sa extrinseca, v. g. Tyranno baptismum impe-
diente

diente.
Iniuste inualus equo fugiens per viam angustam eadem lege Charitatis tenetur non prosequi cursum cum periculo proxime vite, ne continuando cursum proterat, & occidat puerum non baptizatum in via existentem. *ibid.*
Vide. *Prægnans, Sectio.*

Chirurgus.

Vide. *Medicus, Sectio.*

Circumstantia.

Vide. *Sodomia.*

Clericus.

Clerici concubinarii, de quibus in *Concilio Trident. sess. 15. c. 14. de reformatione* in ipso facto in foro conscientie incurant privationem fructuum beneficiorum suorum ante sententiam. *ibid.*
Pœna depositionis, & privationis privilegii Clericali in foro conscientie non incurritur ante criminis declarationem. *ibid.*

Cognatio spiritualis. Vide Cohabitare.

Cohabitare, Cohabitatio.

Coniuges ex natura contractus matrimonij tenentur habitare in eadem domo, vti eadem mensa, eodem lecto. *ibid.* & seq. Neuter potest ad longum tempus abesse ab altero absque eius consensu cessante iusta causa. num. 3. Non valet consuetudo, aut statutum, vt viri diutius sine vxore sint. *ibid.* Ex iusta causa vir inuita vxore potest diutius abesse, & que sit iusta causa. *ibid.* 6. vxor vero sine viri consensu non potest abesse. *ibid.* 7. Ad breue tempus vir potest abesse inuita vxore. *ibid.* 8. Absque tamen vxoris consensu non potest longam peregrinationem vouere, & suscipere. *ibid.* 9. Quid de mariti voto, & susceptione peregrinationis in subsidium terræ sanctæ, vel causa deuotionis, & an vxor tunc teneatur sequi maritum. *ibid.* 10. Quid de vxore in simili voto, an illi liceat absque viri consensu. *ibid.* 11, 12.

Maritus in casibus, in quibus potest abesse, an teneatur vxorem secum proficisci volentem deferre. *ibid.*

Ab habitatione cum viro excusat vxorem probabile periculum grauis detrimenti corporalis, vel alterius grauis damni; & multo magis periculum peccandi, vel amittendi fidem. *ibid.* & seq.

Coniuges mutuo consensu qua ratione cohabitatione, & toro separari possunt. Et quando ex lege charitatis teneantur recedere a pacto separationis, *ibid.*

Vir an lege charitatis teneatur querere vxorem temerè absentem. *ibid.*

Alter coniux an absque alterius consensu possit licite se vendere in mancipium, vel ancillam. *ibid.*

Vir sponsæ factus seruus an possit vendi a domino mittendo illum in partes longinquas, & vxor cum sequi teneatur. *ibid.*

Vxor consentiens eruditioni ob id non redigitur in seruitutem, nec sibi præiudicat. *ibid.*

Altero coniuge in captiuitatem deducto derelictus non tenetur cum sequi. *ibid.*

Vxor regulariter tenetur sequi virum mutantem domicilium. *ibid.* & 39. Nec potest contrarium

consuetudine induci. *ibid.* 40. Non tenetur cum detrimento graui corporali, vel periculo anime. *ibid.* 41. An tantum vbi mutatio domicilij à viro fiat ex iusta causa, & non pro libito. *ibid.* 42.

Vir tenetur sequi vxorem ex necessitate, & iusta causa domicilium mutantem vel aliò proficiscentem; & quæ differentia sit inter virum, & vxorem. *ibid.* 43.

Simaritus nolit mutare domicilium neque vagare, sed tantum aliquò se transferre ad tempus, an vxor debeat illum sequi. *ibid.* 44. An teneatur illum sequi, quando ob delictum fugit, vel exulat, vel in carcere detinetur. *ibid.* 45, & 46.

Vxor an & quando teneatur sequi virum. per oibem, & hinc inde vagabundum. *ibid.* 48 & 49.

Vxor sortitur domicilium, & forum mariti. *ibid.* 55. Vide. *F. Leprosus, Relictus, Seruus, Vxor.*

Cognatio spiritualis.

Cognatio spiritualis quid sit, quotplex iure antiquo, & nouo; & inter quas personas impediatur, & dirimat matrimonium. *ibid.* 2. & 3. Oritur tantum ex Baptismo, & Confirmatione, & non ex Catechismo. *ibid.* 4. Contrahitur inter coniuges baptizantes, vel vt patrinus leuantes filium communem, vel alterius tantum; & quid si coniux leuet absque animo exercendi caritatem ad Ecclesiam institutam. *ibid.* 4. & 6. fine. Coniux in extrema necessitate baptizans filium communem, vel alterius tantum coniugis contrahit cognationem spiritualem; sed non priuatur iure exigendi debitum; & quando intelligatur adesse necessitatem. *ibid.* 5. Quid si in necessitate vt patrinus leuet in baptismo aut confirmatione; an tunc priuatur iure petendi. *ibid.* 6. Quid si baptizet, vel leuet, & ignorantis facti, vel iuris, vel huius pœnæ priuationis debiti. *ibid.* 7.

Coniux sciens, & extra necessitatem baptizans, vel leuans filium communem, vel alterius coniugis peccat mortaliter. *ibid.* 8. Tenetur tamen alteri coniugi exigenti reddere debitum. *ibid.* 9. An priuatur iure petendi debitum. *ibid.* 10. ad 23. Videtur ad id notata latè, & distinctè in summariis capitulis quarti.

Supposita sententiæ communi, quod priuatur iure petendi; an huiusmodi priuatio incurritur ipso facto. *ibid.* 11. Locum habet etiam in coniuge iuvene incontinenti periculo exposito; sed id est causa sufficiens dispensationis ad liberum vorum coniugij. num. 24. Et quis possit super dicta cognatione spirituali quoad liberum vsum matrimonij dispensare. *ibid.* 20.

Vide. *Ignorantia. Pœna legalis.*

Collegium.

Priuatio collegij, & privilegiorum ac bonorum eiusdem collegij per collegij statutum ipso facto imposita collegæ, tale delictum committenti an in foro conscientie incurritur ante declarationem d. elicti. *ibid.* & 286.

Communio.

Vide. *Coniuges, Debitum coniugale, Eucharistia.*

Consecratio.

Vide. *Pœna legalis.*

Congressus Coniugalis.

Vide. *Actus coniugal.*

Coniectura.

Vide. *Actio, Actus.*

Coniuges, Coniux.

Coniuges per ipsum matrimonij contractum ad inuicem, sui corporis, & voluntatis potestatem & dominium transferunt. 2. 2. & 4. Vterque coniux habet ius petendi debitum coniugale, & tenetur reddere, si debite petatur, & absit causa excusans. 3. 10. Quæ ius & obligatio proveniunt ex ipsius contractus matrimonialis natura. ibidem. Obligatio reddendi oritur ex præcepto affirmativo obligans semper non pro semper. ibid. 11. Et iniuste negans reddere debitum potest per iudicem Ecclesiasticum, ut secularem ad id compelli. ibid. 12.

Quoad ius exigendi, & obligationem reddendi coniuges sunt pares; & etiam quoad obligationem abstinentiæ ab alieno toto, & seruandi perpetuam societatem. ibid. 14. Neuter per se tenetur petere debitum; per accidens ad evitandum in altero periculum incontinentiæ uterque ad petendum obligatur, & an ex lege charitatis, vel etiam iustitiæ. ibid. 25. ad 25. An etiam ad evitandum in se incontinentiam tenetur coniux debitum petere. 5. 26. Quocumque tempore, seu die etiam solenni, & sacro debitum exigitur, tenetur coniux reddere debitum, ut etiam si esset sumpturus Eucharistiam. 9. 48.

Ante matrimonij consummationem uterque coniux altero etiam invito potest transire ad religionem; & professionem emittere. ibid. 49. Ingressus religionis an possit excludi pacto expresso, & an censetur exclusus, si quis promittat se consummaturum matrimonium, vel perpetuam cum vxore vitam ducturum. n. 51. Post sponsalia iurata licet transire ad religionem. ibid. Vide. *Bimembre, Cohabitatio, Debitum coniugale, Ductum, Femina, Impedimentum, Impotentia.*

Coniuges quoad obligationem non obfistendi prolis generationi.

Coniuges ex vi coniugij sub mortali tenentur non obfistere prolis generationi. 17. 6. 1. Vnde voluntaria feminis effusio extra vas vxoris est peccatum mortale. ibid. 1. Et similiter ex modo cõfundi ex natura facti sequitur seminatio extra vas. ibid. Effusio feminis extra vas vxoris contingens præter intentionem, & sine aduertentia non est culpabilis. ibid. Quid si non coningat ex industria, sed cum aduertentia sine reprobatione. ibid. Et quid si paræ quantitas. ibid.

Vxor statim à coitu se erigens, vel quid aliud faciens, ut semen receptum expellat, peccat lætaliter. 27. 7. 5.

Spontè sumere, vel viro aut feminæ propinare venena, seu potionem ad sterilitatem inducendam est peccatum mortale. 28. 7. Nec etiam ad evitandum mortis periculum in partu imminens licitum est feminæ sumere potionem sterilitatis, ut securè reddat debitum. ibid. 8.

Procurans sterilitatem viro, vel feminæ etiam sequito effectum non incurrit irregularitatem. 27. 9.

Coniuges in actu coniugali an teneantur curare,

ut simul semen effundant. 28. 6. 4. 7. 48. Quid si vir, vel vxor se prouocet ad prius seminandum an peccet. 28. 7. 4. 8.

Dum vir ante vxorem seminauit, potest licite continuare copulam, donec & ipsa vxor seminet. ibid. 49. An teneatur ad dictam continuationem. ibid. 50. ad 52. Si non continet se retrahens, an licitum sit vxori incontinenti se tactibus prouocare, quo seminet. 28. 54. 55.

A copula coniugali inchoata ante seminationem mariti, & vxoris ex mutuo consensu secluso in vitro; que pollutionis periculo desistere, an sit peccatum mortale, vel veniale, vel nullum peccatum. ibid. 57. & 58.

Si vxor in ipso actu suum semen effudit; aut in seminandi periculo sit constituta, si maritus data opera absque iusta causa desistat à copula ante suam seminationem an peccet mortaliter. ibid. 52. ad 59. excusantur à peccato ex causa vrgenti se retrahens, & quæ sit iusta causa. 28. 9. 60.

Vide. *Abortus.*

Coniugij usus, Coniugium.

Vide. *Actus coniugal, Debitum.*

Consensus.

Quando duo sunt inseparabilia secundum rem, separabilia vero secundum voluntatem, potest præstari consensus vni altero excludo. 60. 27. 8.

Consilium, Consulens.

Vide. *Malum.*

Corporis castigatio.

Vide. *Asteritates corporis.*

Correctio.

Pueri, & adolescentes inobedientes à parentibus etiam correptionibus, increpationibus, minis, & verberibus sunt cogendi, ut à vitiis abstinent, & virtuose viuant. 36. 5. 43. Paterfamilias, & mater familias intuitu disciplinæ, & correctionis licite possunt moderate verberare, & cedere filios. ibid. Vt illos ad meliorem frugem reducant, possunt etiam, & debent eos expellere domus; & eis alimenta denegare; si probabiliter putent sic posse corrigi, secus si timeant eos euasuros peiores. ibid. 44.

Vide. *Educatio.*

D

Damnatus ad mortem.

Damnatus iuste ad moriendum inedia, cibos oblatos an possit respuere, licet possit edere. 33. 182.

Debitum coniugale.

Actus coniugalis cur vocetur debitum. 2. 3. Læthali culpa est illud coniugij petenti ut debitum sine petat expressè, siue tacite, & interpretatiuè. 7. 31. 32. 33. Sine causa rationabili coniugij negare, vel auertere, ut non petat, est mortale peccatum. 8. 14. Coniugij petenti, non est debitum ex iustitia, neque instantè, sed amice, & beneuolè, aut remissè.

remisē non reddere, non est mortale; & sapē nec veniale. ibidem 35. Item non est mortale, petentem precibus auertere; illique cedenti facile iure suo negare; licet non debeat petens sine iusta causa aut multa instantia auerti. ibid. 36

Differe debiti redditionem ad modicum tempus quando sit, vel non sit peccatum; & dicatur tempus modicum. ibid. 37

Coniugi incomparato, & nimis frequenter petenti negare debitum quando sit, vel non sit peccatum. ibid. 38. 39. fine.

An sit paruitas materiz excusans à mortali negare vna, vel altera vice petenti raro, & moderatē. 9. 41. & 42. Expedi coniuges esse faciles in reddendo. ibid.

Moderatē ac serio, & instanter petenti absque iusta causa negare debitum, vel rarsissimē, & cum magna difficultate reddere est peccatum mortale, & multo magis si inde oriatur discordia, vel imminet periculum incontinentiz. ibidem 43. ad 46. Et quoties in petente probabile periculum incontinentiz aduertitur statim reddendum debitum, tamen minus fit in petendo. ibid. 47

Vxor potest licitē, & tenetur reddere debitum marito, quia non consentiente solet in fine copulæ effundere semen extra vas. 48. 39. fine.

Ob dotem non solum suu tempore non licet marito negare debitum coniugale. 58. 275. Vide. *Arctus, Coniuges, Debitum, Excommunicatus, Fœmina, Impedimentum, Impotentia.*

Debitum coniugale quoad obligationem non se reddendi impotentem ad illud reddendum.

Coniux tenetur conseruare vires ad reddendum debiti necessarias. 11. 114. Vir pollutionibus, aut fornicationibus se reddens impotentem ad reddendum debitum peccat mortaliter & contra iustitiam. ibid. 15

Coniux etiam mediis aliis illicitis, v. g. graui penitentia, ieiuniis nimis, diuturnis vigiliis, & orationibus se reddens impotentem peccat mortaliter. ibid. 116. Vigiliæ impediunt spermatis generationem. ibid.

Vxor tenetur abstinere ab abstinentiis, & ieiuniis voluntariis & excusatur à ieiuniis de præcepto, si illis reddatur pallida & deformis, cum periculo, vt fiat odiosa marito. ibid. 117. & 120. Vt si coniux reddatur impotens ad reddendum debitum moderatē postulat, excusatur à ieiunio de præcepto. ibid. 118. Quid si vir facile auertere potest uxorem à petitione cessante periculo incontinentiz. ibid. 119

A ieiuniis, & penitentibus moderatis non tenetur coniux abstinere, nec à ieiunio Ecclesiastico excusatur, si inde fiat tantum minus potens ad debitum persoluendum; nisi ad euitandum in altero coniuge periculum incontinentiz necessaria sit frequentior copula. 22. 128. Quæ abstinentiæ & penitentiz minuant notabiliter potentiam cogendi. ibid.

Coniuges an possint vovere abstinentias cum præiudicio alterius, vel assumere, habitum tertij Ordinis S. Francisci. 23. 129. 130

Teneatur vir vt cibis calidis, & aliis irritamentis ad venerem, quibus potens, vel potentior reddatur ad copulam coniugalem. ibidem 131. 132. & 133

Debitum coniugale, quoad causas ab illius redditione excusantes.

Iusta causa negandi debitum excusat à culpa. 9. 42.

Est iusta causa si esset reddendum in publico. 20. 110. Et si coniux factus esset impotens siue ex causa licita, siue illicita. 11. 113. Item si non possit reddere nisi cum graui detrimento corporis, & propriæ incolumitatis; scens cum leui, & modico. 31. 167. & 32. 168. Imò mortale esset reddere in graui detrimento propriæ salutis, nisi inaduerterentia, aut alia virens necessitas excusat. ibidem 169

Excusatur à redditione coniux vulneratus, vel laborans cœthica, aut alia febris, vel graui morbo, aut dolore; vel statim à balneis, vel post haustum sanguinem ex vena, vel immediatē post prandium, aut librum sumptum. ibid. 170. 171. Vbi an fœmina statim à partu teneatur reddere. Item excusetur coniux, si alter immoderatē, & nimis frequenter petat. ibid. 172

Coniux sanus non teneatur reddere debitum coniugi laboranti peste, vel phthisi, aut morbo Gallico. 34. 279. An teneatur reddere coniugi leproso. Vide. *Leprosus coniux.*

Cum periculo notabilis detrimenti salutis exigentis alter coniux non tenetur reddere, nec potest. 390. 209. Lactatio infantis an excusat. 40. 212. ad 217. Vide. *Lactans.*

Iusta causa negandi debitum, vt euitemus magnum detrimentum in bonis, fortunæ, vel infamiae, aut vt comparetur magna in illis vilitas. 42. 224

Vide. *Verbum sequens, Fœmina, Leprosus.*

Debitum coniugale quoad illius redditionem quando petitio est illicita.

Neuter coniux tenetur reddere, cum non potest sine proprio peccato. 43. 226

Quoties actus coniugalis est illicitus, ex aliqua circumstantia se tenente ex parte actus neuter coniux tenetur reddere, aut potest licitē. ibid. 217. & 44. 218. Limitatur quoad redditionem in nonnullis casibus. 228. Petenti illicitè ratione modi an alter possit licitē reddere & teneatur. 45. 231. & 46. 234. An & quando actus coniugalis non seruato modo, seu situ naturali sit illicitus, vel licitus. 44. 219. & 45. 231

Quando exigens peccat tantum venialiter petendo non peccat reddens, & reddere tenetur. ibid. 350. ad 234. An ante redditionem præmittenda sit admonitio, vt petens desistat à petitione. 46. 233

Sipetitio debiti sit mortalis solum ob circumstantiam petentis, à qua se liberare potest, non peccat reddens, & tenetur reddere. 47. 236.

Vbi petitio debiti est mortalis ob circumstantiam exigentis, non priuantem iure exigendi, puid. quia sit ligatus voto castitatis, vel non petendi debitum, an alter coniux possit licitē, & teneatur reddere. 48. 240. & 49. 241

Non habet ius petendi, vel iniuste petere dupliciter contingit. 51. 246

Coniugi ex errore existimanti matrimonium esse irritum alter sciens certò esse validum potest licitē reddere, & teneatur. ibid. 247

Quoties coniux exigens peccat mortaliter petendo an exactus teneatur præcepto correctionis fraternæ illum auertere, vel eius illicitam exactiōnem præuenire petendo. ibidem 248. 34. 256. & 48. 275

Si coniux ob vitium personale amittat ius exigendi, & ob adulterium, affinitatem, aut cognationem spirituales, non tenetur alteri reddere. 52.250. An Coniux liber possit licite reddere debitum coniugi peccanti mortaliter exigendo, quando ei non tenetur reddere ratione affinitatis, aut cognationis spiritualis, aut adulterij, aut primo bimestri, aut dubij de valore matrimonij. 52.252.254. & seq. In prædictis casibus coniux liber tenetur petere, vel reddere ad evitandum in impedito periculum incontinentiæ. ibidem 253. & 54.257.

Coniux dubius de valore matrimonij ante præmissam diligentiam ad tollendum dubium non potest reddere debitum alteri coniugi adultero. 52.252. & 54.255.

Coniux, cui debiti peticio est interdicta, non tamen redditio an possit aliquando licite petere, & ad id teneatur ad evitandum in altero incontinentiæ periculum. ibid. 258. ad 269. Quid si ambo sine mutuo consensu, vel ex mutuo consensu vouissent non petere, vel fecissent votum castitatis, vel per modum pacti vouissent castitatem, ibid. 268.

Impeditur petere ratione affinitatis, aut voti potest alteri significare suum impedimentum, sed non tenetur; & non potest manifestare, si alter liber foret deterrendus a petitione. 57.270.

Qui exigitur, si certo sciret matrimonium esse validum, licet alter ignoret, & illicitè petat, tenetur reddere. 86.47.

Vide. *Bimestre, Coniuges, Incestus*.

Delectatio.

Coniugi dubio de valore matrimonij qua ratione non liceat delectatio partis sensitivæ, aut tactus venerei. 86.52. An liceat coniugi habenti votum castitatis, & quid de delectatione voluntatis. 95.19.

Delectatio à natura, seu Deo operi adiuncta est vt condimentum ad promptius operandum; & quare & ad quem finem delectatio sensibilis sit à natura indita cibus, & actui coniugali. 199.58. Non est à natura per se, & principaliter intenta, sed vt condimentum operi adiunctum, vt accessorium. ibid. 59.

Delectatio morosa solius voluntatis de copula maritali cogitata seculo pollutionis periculo non est peccatum mortale in coniugibus, viduis, & sponsis de futuro. 239.214. Appositus sensitui de copula maritali habita, vel habenda in coniugato seculo periculo pollutionis an sit peccatum mortale 240.215.216.217. Quid in viduis, & sponsis de futuro. ibid. 218.

Depositarius.

Depositarius tenetur restituere rem Domino volenti illa vti in prauos vsus; dummodo non in detrimentum corporale proprium, vel alienum. 47.237. Etiam Domino, qui vouit, seu soli Deo promissum non petitorium rem depositam, tenetur illam restituere, si exigit. 50.243.

Dignitas.

Vide. *Penalitatis*.

Dispensatio, Dispensandi facultas.

Vide. *Incestus, Incestus, Votum castitatis*.

Diuortium.

Facto diuortio inter virum, & vxorem ex iusta causa, apud quem ex parentibus, & cuius expensis educari, & alii debeant filij late, & distincte. 378.114. ad 120. Videatur summarius collocatum post num. 101. capitis decimi, paulo post initium, vbi distincte notatur summarie, quæ hic possunt de fiderati.

Quid quando neutrius culpa diuortium celebratur, vt si mutuo consensu; vel aliis iustè æquali culpa coniuges separantur. 380.111.

Quid etiam, quando matrimonium bona fide contractum est, & postea reperitur inuvalidum, & suscepta est proles; & quid si alter coniugum ab initio fuit in mala fide, apud quem, & cuius expensis debent filij educari, & nutriti. ibidem 122.

Doctrina Christiana.

Vide. *Fides diuina*.

Domicilium.

Vide. *Cohabitare, Cohabitatio*.

Dominium.

Vide. *Possessio, Traditio rei*.

Dominus.

Vide. *Irritatio votorum, Seruus*.

Dos.

Vide. *V. Debitum coniugale, Vxor*.

Dubium.

In dubio de ipso matrimonij contractu, scil. vtrum interuenerint verba donantia contractum dubitans non potest petere debitum. 79.2.

In dubio de matrimonij valore post matrimonium bona vel mala fide contractum superueniente, an & quando dubitans possit licite petere, & reddere debitum, & ei petenti alter reddere. ibid. 2. ad 12. & n. 25. ad 34. Notata distincte in summario collocato ante idem c. 2.

Quid in dubio de valore matrimonij ob impedimentum impotentiae, & frigiditytis. 82.13.

Quid in dubio valoris matrimonij ob dubium feruitutis alterius. 90.14. ad 19.

Quid in dubio de valore matrimonij lite mora ad illud dissoluendum, vel lata duplici sententia quæ non transierit in iudicatum an coniux dubius teneatur alteri non dubio reddere debitum. 91.19.20.11.

Lite mora ob causam diuortij quoad totum, & habitationem coniux innocentis non tenetur reddere. ibid. 20.

Coniux probabiliter opinans matrimonium esse nullum sine opinione oppositi, vel esse nullum, & esse validum ob diuersas coniecturas, siue bona, siue mala fide contraxerit, an & quando possit licite petere, & reddere debitum. 84.57. ad 41. Vide præfatum summarium ante caput 2. collocatum.

Duellum.

Vide. *Sepultura*.

Ebrum.

Vide. *Amens*, *Inuasu*.*Eclesia.*

Eclesia ex iusta causa potest priuare Reges regno & absolvere subditos à necessitate parenti. 5. 23. Vide. *Excommunicatus*, *Seruus*.

Eclesia, ut est locus sacer.

Delinquens in Ecclesia non gaudet illius immunitate. 61. 286.

Ecclesia, & locus sacer polluitur per homicidium, effusionem sanguinis iniuriosam, & feminis humani voluntariam. 217. 151

Omnes actiones, quibus polluitur Ecclesia, seu locus sacer an sui natura sint sacrilegium, vel ex solo Ecclesiastico statuto prohibente, &c. 218. 133. ad 155. Videatur summarium positum ante numerum 131. capitis septimi.

An adulter coniugalis polluat Ecclesiam; an aliquando, & quando liceat intra Ecclesiam, & illam non polluat, quòd est licitum, & an solo iure Ecclesiastico. An statum sit, vel effusio sanguinis, aut feminis polluat Ecclesiam. 219. 134. ad 154. videatur dictum summarium ante num. 131. capitis septimi collocatum, ubi magis distincte notantur huc spectantia.

Copula coniugalis extra casum necessitatis in loco sacro habita occulte an sit sacrilegium. An verò sit sacrilegia debeat esse publica, & notoria 225. 356. & 357.

Locus sacer actu nō polluitur ut egeat reconciliacione, nisi occisio & sanguis vel feminis peccaminosa in ea facta sit publica. Et quæ publicitas requiratur, anque requiratur sententia iudicis declaratoria criminis. 227. 159

Crimina, quibus polluitur Ecclesia, ut illam polluant debent committi intra Ecclesiam; secus si extra, vel in loco, qui non sit pars Ecclesie, & quæ loca sint, vel non sint pars Ecclesie, ibid. 160. & 228. 161. 162.

Ecclesia nomine respectu pollutionis huiusmodi intelligitur consecrata, vel benedicta, secus si non sit saltem benedicta. ibid. 163.

An cogitationes, desideria, nutus confabulationes, aspectus, tactus inhonesti in loco sacro sint sacrilegia, ac loci circumstantia sit in confessione sperienda. 229. 164. 165. & 166

Educare, Educatio pia filiorum.

Educandi piè, & bene instituendi filios proprios obligatio parentum vnde oritur. 351. 2. & seq. Ex bona adolescentum educatione pendet Reipublice bonum. ibid. 4. Educatio bona, vel mala filiorum est decus, vel dedecus parentum. 352. 5. Bona est ingentis meriti apud Deum. ibid.

Parentes tenentur providere filiis necessaria non solum saluti corporali, sed etiam spirituali, & quæ 16. 6. & seqq. Tenentur insinuate in rebus fidei, & aliis à fidelibus necessariis sciendis pro salute animæ. Sicut etiam ad idem tenentur tutor, curator, Patroni, Pastores animarum. 355. 16. 17. Et notabiliter id minus negligentes mortificè peccant. ibid. 18.

Parentes, & loco parentum filiorum curam habentes tenentur illos informare bonis moribus ab infantia; curare, ut à vitis abstineant, virtutem sectentur. 356. 2. ad 21. Erudire illos in timore, & amore Dei. 358. 25. In spe diuinis ad religionem, in reuerentia erga loco sacra, res, & personas sacras, erga parentes, & alios maiores 359. 27. ad 31. Curare,

ut à venereis abstineant, temperantiam virtutem in cibo, potu, somno colant; honestè se habeant in locutione, & in vñu omnium sensuum; improborum consuetudinem abhorreant; eos exemplo bonæ vitæ ad virtutem prouocare. 360. 32. ad 42. videatur summarium ante caput 10. collocatum.

Parentes bonæ filiorum educationi debent omnia postponere. 318. 24. obsequare, & agnoscere illorum inclinationes, affectiones, & verecundiam.

Quæ cognitio multum proficit ad rectam educationem. 363. 33.

Parentes filiis presentibus, aut audientibus, ne quid malum faciant, aut loquantur. 371. 63.

Ex bono, vel malo vitæ exemplo præcipue pendunt filiorum boni, vel prauī mores. 364. 40. & in liberos eruantur parentum mores; filique, ut plurimum sunt imitatores prauarum affectionum, & incontinentiæ parentum. ibid. 41.

Quæ parentum obligatio corrigendi, & castigandi filios inobedientes, & vitia sectantes. 365. 42. ad 44. vide V. *corruptio*.

Quæ parentum obligatio curandi, ut filij addiscant bonas artes, disciplinas, & scientias, & quas artes, aut scientias. 366. 45. ad 48. cui præceptori committendi 367. 49. Quorum librorum lectio suadenda, vel prohibenda. ibid. 10. 51. 52.

Puellarum educatio qualis esse debeat; in quib. erudiendæ, quæ illis vitanda domi, & extra, quæ omnino non impediendæ, seu reuocandæ ab operibus bonis, & præcepti, non retrahendæ à statu religioso. 369. 53. ad 67. videatur summarium ante caput decimum positum.

Vide V. *Corruptio*.*Educatio filiorum quondam eos, apud quos educari & alii debent.*

Indicis arbitrio relinquuntur, penes quæ pupilli educari debeant, & quale debet esse arbitrium. 376. 105.

Regulariter penes patrem viucentem elapso primo triennio sunt educandi. ibid. 106. & 107. limitatur, si pater sit infidelis, vel hæreticus, mater vero fidelis, & catholica. 377. 108. ad 110. item limitatur, si pater filius superinduxisset nouercam, vel alias apud Patrem vita filiorum periclitaretur. 378. 114.

Quid facto diuorcio. Vide V. *Diurcium*. Et in summario collecto post numerum 102. capitis decimi.

Pupilli mortuo patre sunt educandi ubi pater iussit, seu expresse, vel tacite voluit educari. 380. A voluntate patris potest index ex iusta causa recedere. ibi.

Mortuo patre an, & quando pupilli debeant vel possint educari apud matrem non transcurrentem ad secundas nuptias. 381. 124. An & quando apud auiam, vel per auiam matrem. ibid. 125. & 126. Matris, & auæ quando præferatur frater pupilli adultus, aut auunculus. ibidem. An & quando pupilli educari possint apud matrem secundò nuptam, & vitricum.

& quid quando ipsa, vel filij secundi matrimonij essent pupillo successores. 382. 127. ad 131. videatur summum post n. 101. capitis decimi collocatum. Vbi distinctim, &c. Auo pupilli paterno, qui transiit ad secundam votam educatione pupilli an mater secundo nupta præferri possit. 384. 133. Filius, vel filij adulti volentes apud matrem secundò nuptam, vel aliam personam morari, an & quando educandi sint apud quem ipsi voluerint. ibid. 132. Continuo vitrici pupillus committi potest educandus. 383. 130.

Quando mortuo patre nec mater, nec aui pupilli sunt superstites, apud quem pupillus educari debeat, est in arbitrio iudicis, & quæ in hoc negotio index debeat attendere. 384. 134.

An, & quando pupillus educari possit, apud eum, qui eidem mortuo esset successurus ex substitutione, vel proximitate, vel habiturus legatum, siue sit extraneus, siue frater, vel auunculus, & siue tutor, & siue etiam ascendens pupilli. *ibid.* 137. Vide latius in summario post num. 101. capit. 10. collocatum.

Pupillus siue mas, siue femina non debet educari apud eos, ubi eius pudicitie sit periculum. 338.116

Sponsa an & quando educari possit apud sponsum, sponse patrem, aut matrem; & quando non debeat educari apud sponse matrem, vel consanguineos. *ibid.* 137

Filix illegitimæ an & quando educari possint, aut debeant apud matrem, vel hæredem patris. 380.1.8.

Index in designando apud quos educari debeant pupilli debet facere, quod venissimiliter faceret pater, si viveret; & quod faceret de filiis suis. *ibid.* 139

Index ex officio potest decernere, ubi pupillos educetur, vel pupillam ad contrahenda sponsalia inducã deponere in monasterio, aut alio loco tuto pro securitate pudicitie, & libertate matrimonij *ibid.* Potest supplere pro pupillis; & etiam ex officio removere tutorem suspectum. Vide, *Leprosus.*

Electio, Eligendi ins.

Electio spectat ad singulares canonicos, & ad singulos de capitulo vel universitate ratione privatiuris. 134.112. Reincitur distinctio Sygismundi de potestate eligendi inchoatiue & completiue, vel ille sit privatiuris, hæc officij publici. 135.133. Vide, *Inhabilitas, Vexillum, & passiva.*

Episcopus.

Episcopi, & alij Prælati à sede Apostolica ad Ecclesiarum, & Monasteriorum regimen promoti absque literis Apostolicis Ecclesiarum administrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præstantes; vel accepto pallio à Sum. Pontifice sine literis traditionis descendentes an amittant fructus beneficiorum, & Ecclesiis sint ipso facto privati ante iudicis sententiam. 143.95. & 144.94

Adepti Episcopatum intra tres, vel sex menses negligentes suscipere consecrationem an ante iudicis sententiam amittant fructus, & sint Episcopatu privati. *ibid.* 95. & 96

Eucharistia.

Non est peccatum mortale sumere Eucharistiam post actum coniugalem eo die, seu nocte præcedente habitam. 205.88. An sit veniale peccatum latè examinatur relatis variis sententiis, & quæ causæ à veniali excusent, &c. 206.92. ad 105.

Coniux eo die, quo sumpturus est Eucharistiam non eximitur ob id ab obligatione reddendi debitum. 208.102

Vxor communicatur, à qua vir debitum coniugale exigit, an & quando de congruentia possit, & debeat blandè illum admonere, & hortari, ut desistat. *ibid.* Post redditionem potest absque ulla culpa eo die communicare: Et quid sit sentiat se distraçam, & non posse facile auertere mentem à cogitatione de præfata voluptate. *ibid.* Post pollutionem inuoluntariam nocte præcedente

habitam an sit veniale communicare, vel saltem de consilio sit abstinendum eo die à communione. 207.94. & 208.103. *versic.* Ad secundum. Irreuerentia venialis est accedere ad Eucharistiam cum mente distracta ad carnalia. 209.104

Ad receptionem Eucharistie an de præcepto requiratur non factum reuerentia externa, sed etiam interna anime, & quæ ad hanc internam reuerentiam internam spectant, ubi an ad evitandum veniale communicando sufficiat carentia culpe mortalis, an verò sit sacrilegium veniale recipere Eucharistiam cum actuali voluntatis distraçione mentis ad inutilia, & vana, vel cum actuali affectu obiecti illiciti venialiter; & quid cum aliquo peccato veniali habituali. 210.106. ad 111

Duplex dignitas, & indignitas, quia quis potest accedere ad Eucharistiam; & quæ sit utraque. 212.111

Verba D. Pauli de dispositione ad S. Eucharistiam scilicet, probet seipsum homo, &c. Patres intelligunt etiam de purgatione à venialibus præsertim grauibus. *ibid.*

Coniugibus communicatur iuxta omnes consulendum, ut ob reuerentiam Eucharistie saltem nocte antecedente abstineant à copula. 192.12. Si ea nocte copulam habuerint, an sit laudabile, & consulendum, ut eo die abstineant à communione, vel potius consulendum, ut communicent, & quid post pollutionem voluntariam, vel fornicationem nocte antecedente commissam sacramentali confessione postea purgata. *ibid.* 112. ad 122. Videatur Summarium post num. 70. capit. 7. collectum.

Vorum coniugis de non communicando in die habitæ copule an regulariter obliget. 213.116. & 215.112

In viâ, seu receptione sacramentorum non solum attendi debet virtus propria, & privata, sed etiam reuerentia illis debita, ut inde dignoscatur an laudabilis sit usus, & consulendum. Et explicatur exemplis. 214.119

Qui fructus gratiæ correspondeant actui reuerentiz, quæ Deo exhibetur abstinendo à communione, ne minus deceret, & cum defectu debiti decoris, & congruæ honestatis Eucharistia sumatur. *ibid.* Vbi quod locupletior fructus percipi potest ex vnica communione facta cum congruenti, & exacta præparatione, quam ex duobus minus decenter factis.

Aliquando potest esse laudabile, & consulendum, ut coniux eo die habitæ copulæ coniugalis communicet. 215.121

Maiores causæ, & ratio indecentiæ requirunt ad abstinendum sepius post copulam coniugalem, vel pollutionem inuoluntariam, & quod ad semel, vel iterum relinquendam communionem, aut Missæ celebrationem. *ibid.* 122

Casu, quo culpa est accidere ad S. Eucharistiam post copulam, vel pollutionem, quanta, seu quæ mora temporis requiratur, & sufficiat, ut cesset indecentia. *ibid.* 123

Quo die, vel in cuius antecedenti nocte quis pollutionem voluntariam, vel fornicationem commissam, saltem ex decencia debet abstinere à communione, seclusa alia causa communicandi. *ibid.* 124

Eo die communicare etiam post confessionem dixerunt esse mortale, alij esse veniale. 216.126

Post pollutionem inuoluntariam regulariter nocte de consilio est abstinendum à communione. *ibid.* 127

Post sumptam Eucharistiam in eodem die an sit illicitum, vel saltem veniale exigere debitum. 216.128. & 129

Enunci.

Eunuchi.

Si vir post matrimonium effectus sit eunuchus per abscissione vtriusque testiculi; an licita sit copula. 234. & 87. & 188.

Examinatores.

Examinatores synodales aliquid accipientes occasione examinis, & ipsi dantes an ante iudicis sententiam incurant in foro conscientie inhabilitatem ad beneficia, & teneantur obtemperare. 144. & 98. & 99.

Excommunicatio, excommunicatus.

Quando alter, vel uterque coniux est excommunicatus, an liceat petere, & reddere debitum conjugale, cohabitare, & participare in reliquis humanis inter ipsos. Quid quando alter coniux contraxit scienter cum altero excommunicato; an Ecclesia possit coniuges excommunicatos ob præcisam rationem censuræ priuare communicatione in debito. 60. 278. ad 288.

Videatur summarius post n. 277. capitis primi collocatum.

Communicatio quoad habitationem, debiti petitionem, & redditionem, & alia obsequia non licet, ubi uterque coniux est excommunicatus propter matrimonium illicitè contractum, & de cuius valore hic est. 61. 291. Neque licet, si coniuges excommunicati essent diuor. 10. separati; qui tamen non obstante excommunicatione possent reconciliari, & postea communicare licitè possunt, & teneantur quoad obsequia conjugalia. ibid. 292.

Excommunicatio non datur actio iudicialis ad petendum debitum, competit tamen priuata. 61. n. 283. intelletus ad cap. quoniam multi 11. quest. 1. & cap. inter alia, de sent. excom. 60. 281. & 61. 286. & 62. 288. & 63. 289.

Famuli mercenarii, & rustici, qui cum peccato se subiecerunt Domino excommunicatio nominatim denunciatio an possint ei communicare. cap. 1. n. 289.

De excommunicatione lata in Trid. contra impedientes sœminæ voluntatē veli accipiendi, vel voti emittendi, 371. 67. 68. & seqq. & alia excommunicatione in eodem Tridentino lata contra cogentes sœminam ad ingrediendum Monasterium, vel habitum religionis suscipiendum, vel ad professionem emittendam, & dantes ad id consilium auxilium fauorem, &c. latissimè. 373. 84. ad 98.

Quandonam permittitur cogere aliquem vinum, vel aliquam sœminam ad ingrediendum in Monasterium. 374. 94. & 98.

Vide, *Mem. Parentes, Sacramenta.*

Expofitio fœtus.

Exponentes proprium filium ad Xenodochium cum necare censentur. 40. 216.

Expofitio filiorum repugnat obligationi illos rectè educandi, 374. 101.

Expulſio ſeminis.

Vide, *Abortus, Semen.*

D. Io. Angelus Bossius, de efficit. contra 7. Matr.

F.

Fertiarum tempora.

Vide, *Verbum sequens.*

Festum.

In diebus quibuscunque festis, Rogationum, & Iuniorum reddere debitum conjugale est licitum, & obligatorium. 204. 80. neque ut est mortale exigere. n. 82.

An vero sit veniale; & an saltem conuenientissimum sit non exigere, & quid si exigatur in contemptum diei festi. ibid. 82. ad 87.

Ad quid obliget præceptum de festis colendis. 205. 87.

Fides diuina.

Fides Catholica est prima semita, qua tendimus ad possessionem summi boni, & fundamentum spiritualis struture; & simpliciter necessaria ad salutem in omni statu secundum modum reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut personarum varietate factæ. 354. 12.

In lege noua omnes tam maiores, quam minores, ad quos Evangelicæ veritatis promulgatio sufficienter peruenit, obligati sunt credere explicitè fidei Christianæ mysteria in symbolo contenta. ibidem. 13.

Etiā ad notitiā sacrificij missæ, sacramentorum, præceptorum Dei, & Ecclesiæ, orationis Dominicæ, & salutationis Angelicæ tenentur fideles. 355. 14.

Vide, *Educatio filiorum, Parentes.*

Filiorum educatio, & Institutio.

Vide, *Educatio.*

Finis.

Vide, *Actum conjugalis.*

Fiscus.

Vide, *Pana.*

Fœmina.

Fœmina nupta, quæ non potest parere sine vitæ periculo, vel nisi factum mortuum validè contrahit matrimonium. 33. 175.

An teneatur reddere debitum. ibid. 173.

An possit licitè reddere, & petere debitum; & vir ei teneatur reddere. ibid. 174. & 34. 177. Sciens suum defectum peccat contrahendo matrimonium. ibid. 178.

Fœtus.

Fœtus animatus anima rationali adhuc existens in utero materno siue vernus homo. 293. 68. & 69. si sit mas quadragesimo, si fœmina octuagesimo à conceptionis die animatur. 294. 71. in dubio præsumitur masculus quoad irregularitatem incurrendam, & quoad penam. ibid.

Fœtus animatus matre prægnante mortuus an possit pro aliquo tempore, & pro quantum, ut perfectior

LI nem

nem matris possit viuis educi an possit supernu-
tere; an vero necessario cum illa moriatur. 321.

145. 146. 147

Fœtus in vtero matris existens ante septimestre non
est sufficienter maturus, nec vitalis. 145. 127. Oñti-
mestris in aliquibus regionibus est vitalis; vt plu-
rimum non est vitalis; & quæ causæ, cur non sit
vitalis. 346. 228

Vide, *Pregnans, Sælio.*

Fornicans, Fornicaria copula, Fornicatio.

Fornicans non aptus effundere semen generationi
aptum, vt eunuchus committit duplex peccatum.
290. 62. in coitu fornicario si femina iam semi-
navit, vel sit periculum seminationis teneaturne
vir continuare coitum, donec seminet, vel desi-
stere à coitu etiam cum periculo seminandi extra
vas. ibid. 63. & 64. Qui se præparavit ad copulam
fornicariam tenetur ab ea abstinere etiam cum pe-
riculo effusionis seminis extra. ibid. 65. Mulier for-
nicans pœnitens semen in licet potest, & tenetur
se abstrahere, ne femini viri recipiat. ibid. 66

Fructus.

Vide, *Episcopum, Pœna.*

G.

Gemelli.

Gemelli, si ex vtero matris sæcto simul educan-
tur, quis eorum habeat ius succedendi in
primogenitura, aut regno. 347. 235

H.

Habitare.

Vide, *Cohabitare, Pactum, Vxor.*

Homicidium, Occisio.

Homicidium inter & fornicationem, ac pol-
lutionem discrimen. 305. 104. & 306. 106
Occidentes alios per assassinos an ipso facto, & ante
sententiam amittant beneficia. 146. 106
Vide, *Innocentes, iniuriam.*

Homo.

Vide, *Fœtus.*

Honor.

Honor, & fauor sunt minus boni quam vita. 104. 97
Ad tuendum nulum honorem, & famam non licet
exponere se certæ morti; vel mortis morali pen-
culo. ibid. illud, *Pro honore moriendum*, quomodo
intelligendum. ibid.

I.

Ieiunium.

Ieiunio de præcepto excusatur vxor, ne defor-
mis reddatur, & inde exosa sit marito. 22. 120
Item excusatur, si vir ei præcipiat, vt ieiunet, & ex
inobedientia oritura essent scandala, rixæ, aut di-
scordiz. ibid. 122

Tunc an debeat requiri superioris dispensatio. ibid.
123. 124. Peccaret grauius vir faciens tale præce-
ptum sine rationabili causâ. ibid. 125. & si præceperet
in contemptum ieiunij & præcepti Ecclesi-
astici, vxor non excusatur à ieiunio. ibid. 126
Fœmina, quæ nubere optat, excusatur à ieiunio,
quo deformis redditur ad nuptias difficilius con-
trahendas. ibid. 127.

Patentes & Patresfamilias in diebus ieiuniorum fi-
liis, & aliis de familia cœnam ministrant an pec-
cent. n. 100. 374

An, & quando liceat administrare carnes in die Ve-
neris, vel cœnam in die ieiunij. 512. 43

Vide, *Debitum Coniugale quoad obligationem, &c.*
Pregnans.

Ignorantia.

Ignorantia triplex, iuris, facti, & pœnæ. 161. 133
Ignorantia inuincibilis facti, scilicet, consanguinita-
tis, vel gradus excusat coniugem incestuosam à
pœna priuationis iuris petendi debitum. ibid. 154
Ab huiusmodi pœna an excuset ignorantia inuinci-
bilis iuris Ecclesiastici talem pœnam imponens.
162. 156. & 157. An etiam vincibilis, & culpabilis
iuris, & facti etiam crassa, 164. 160. Quid si igno-
rantia fuerit ita crassa, vt sit ingens temeritas. ibid.
162. Quid si fuerit affectata. 165. 163. 164. Et quid
si coniux incestuosus sciat ius Ecclesiasticum,
ignoret vero pœnam ipsam priuationis iuris pe-
tendi. 169. 79

Ignorantia inuincibilis facti, vel qualitatæ facti, pro
quo à lege humana imposita est pœna excusat à
pœna, etiam vbi datur opera reuerentia, vel etiam
esset ignorantia concomitans. 161. 155

Ignorantia facti concomitans inuincibilis non potest
inducere restitutionem obligationem, excommuni-
cationem, aut irregularitatem; & qualiter nec ex-
cuset à peccato, nec accuset. ibid.

Volens percutere Titium laicum ex errore inuinci-
bili percutientis Caium clericum excusatur à cen-
sura. ibid.

Sciens actum esse prohibitum iure naturali, aut diu-
ino; aut antiquiori humano ignorans inuinci-
biliter nouam humanam prohibitionem sub cœna
sura, vel alia pœna latæ sententiæ an excusetur
ab illa pœna, licet non à peccato. 162. 156. &
163. 158.

Regula, quod ignorantia facti non iuris excusat, in-
telligitur quoad forum externum, in quo ignorantia
iuris communis, & publici regulæ inter non præ-
sumitur, sed ab allegante est probanda. ibi-
dem. 59

Ignorantia vincibilis etiam crassa excusat à pœna im-
posita facienti scienti actum prohibitum, vel
ei, qui præsumpserit, vel ausus fuerit facere.
164. 160. & quid si fuerit ita crassa vt sit ingente-
meritas, vel fuerit affectata. ibidem. 162. & 165
163. 164.

Ignorantia crassissima importat latissimam culpam,
& in iure æquiparatur dolo. 164. 162

Ignorantia affectata in iure æquiparatur scientiæ.
165. 163

Ignorantia solius pœnæ cum scientia legis, seu iuris
positiui delictum prohibentis, & punientis, si sit
inuincibilis an excuset ab eadem pœna, referuntur
quinque sententiæ. 165. ibid. ad 75

Ignorans refectionem peccati, conficius tamen
malitiæ an possit absolui à non habente facul-
tatem in refectione; & quando refectionis sit pœna.
168. 176

Ignor

Ignorantia iuris, & facti triplex, in vincibilis, vincibilis indirecte volita, & vincibilis directe volita, quæ dicitur affectata. 169. 181. Vincibilis culpabilis mortaliter an alia sit non crassa, alia crassa & supina. ibid. & 170. 182. Crassa, & supina quæ sit. ibid.

Ignorantia vincibilis etiam mortaliter culpabilis excusata ab incurrendis censuris. ibid. 183. Non excusata affectata, si poena sit absolute imposita facientibus; secus si scienter facientibus. ibid. 184. Neque etiam crassa, & supina excusata. ibid. 185. & 186.

Ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis non crassa, aut supina an excuset à censuris, & irregularitate ex delicto, & à cæteris poenis absolute per legem, vel statum impositis. 171. 187. ad 190.

Ad incurrendam irregularitatem homicidij non sufficit leuissima, vel levis culpa, sed exigitur lata. 172. 191.

Oblitus, seu inaduertentia, aut inconsiderantia, in quo distinguitur ab ignorantia proprie. ibid. 192. Oblitus, seu inaduertentia actualis iuris, vel facti, et poenæ admittit diuisionem ignorantie, & excusatur eodem modo, & in iisdem casibus, in quibus ignorantia ipsa excusatur à culpa, vel à poena. ibid.

Illegitima filie.

Vide, Educatio filiorum.

Impedimentum.

Quando alter coniugum scit matrimonium esse nulum ob impedimentum quodcumque, quod sit occultum, & impræbabile in foro externo, nullo modo potest petere, aut reddere debitum coniugali, etiam si ad id per excommunicationem cogatur. 85. 43.

Si vnus coniux assenserit alteri se non consensisse, vel fuisse impedimentum diuini occultum, iste non tenetur credere, nisi adducantur coniecturæ conuincentes ad credendum. 86. 44. An possit eidem assenti negare debitum, si de nouo non consensit, vel non tollat impedimentum. ibid. 45. & 46. Quid si alter se retractet, an tunc illi reddendum sit debitum. num. 48. Quid si assenti nullitatem matrimonij alter credat, an tunc ipse possit petere, & reddere. ibid. 49. 50. 51. Vide, P. Sequens.

Impotens, Impotentia coeundi.

Naturalis impotentia coeundi temporalis non est impedimentum diuini matrimonij. 24. 334. Censetur talis fœx temporalis tam ex parte viri, quam ex parte femine, cuius impedimentum potest humana industria tolli absque mortis, aut gravis morbi periculo, & absque peccato, & postea habilitas ad coeundum sit diuturna. ibid. 335. ad 140. Cur talis impotentia non impediat valorem matrimonij, & mutuam obligationem ad copulam. 25. 141. Impotentia temporalis est ignota alteri contrahenti, non dirimit matrimonium. 24. 140.

Impotentia perpetua quæ sit. ibid.

Si vir sit impotens respectu virginis, potens autem respectu corruptæ, ascendendus sit simpliciter potens etiam ad virginem; & valeat matrimonium cum virgine contractum. 26. 147.

Quando mulier nupta nullatenus potest probare impotentiam in foro externo; & cum illo expectat. D. lo. Angelus Bassus, De effectib. contr. Matr.

ta est triennio, non potest petere, & reddere. 85. 43.

Quando post matrimonium contractum ratum, aut consummatum factus est impotens ad penetrandum vas vxoris, & ad seminandum intra illud, vel vxor effecta est ita arcta, vt nequeat semen recipere, & desperatum est, vt possint perfectam copulam habere, non est licita copula, nec conatus ad illam. 231. 187.

An eo casu liceant coniugibus tactus carpes, & osculum, & amplexus. num. 182.

Si non constat de perpetua impotentia, sed sit aliqua spes habendi copulam perfectam, & seminandi intra vas, illis licitum est conari ad copulam. 235. 187. Quantum temporis spatium requiratur, & sufficiat ad faciendam huiusmodi experientiam. 234. 184. Quid si vir sibi persuadeat fore, vt illa vice non possit penetrare vas, & permaneat dubium de perpetuitate impotentie. ibid. 185.

Si vxor solum non possit semen intra vas receptum retinere, nec sit spes retinendi, an tunc sit illicita copula. ibid. 186.

Vide, Artila.

Inaduertentia.

Vide, Ignorantia.

Incestuosus, incestus.

Si ab incestuoso alter innocens semel debitum petierit vel ei reddiderit, an teneatur postea eidem exigenti reddere. 52. 258.

Coniugi, qui super incestu seu impedimento affinitatis, vel cognationis obtinuit dispensationem altero renuente est reddendum debitum. ibidem sine.

Vir cum consanguinea vxoris in gradu, de quo infra, habens copulam carnalem incestuosam sufficientem ad inducendam affinitatem priuatur iure exigendi debitum, nec potest illud petere; & idem de vxore habente similem copulam cum consanguineo viri: etiam si sit iuuenis, & expositam incontinentie periculo; & copula sit occulta; & coniux innocens sciens incestum debitum reddidisset. 120. 3. ad 6.

Coniux consentiens incestui alterius an priuatur iure petendi. 121. 7.

An coniux qui incestum cum propriis consanguineis committit. ibid. 8. Quid si habeat copulam cum affine sui coniugis. ibid. 9. Quid si cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honestatis iniuriam impedimentum. ibid. 10.

Si vterque coniux post contractum matrimonium scienter contraxit affinitatem fœx animo defraudandi debitum coniugale, si absque tali animo, an vterque maneat priuatus iure petendi. ibid. 11. 12.

Coniux post contractam scienter cum altero affinitatem petens debitum an peccet solum venialiter, an vero mortaliter, si petat absque præiudicio dispensatione. ibid. 13.

Qui cum coniuge incestuoso ad petendum debitum coniugale possint dispensare. 122. 14. Hæc dispensatio potest obtineri altero coniuge inuito, qua obtemperat alter tenetur reddere. ibid. 15. & 16.

Absque dispensatione an possit coniux incestuosus aliquando petere licite. ibid. 17.

Coniux incestuosus iure exigendi priuatur alteri coniugi innocenti petenti tenetur reddere. num. 8. non possit autem licite reddere alteri panter incestuoso. ibid. 19.

LI 2 Coniux

REP E R T O R I U M

Coniux, quibz incestum contraxit affinitatem cum altero ante consummationem, an teneatur ingredi religionem, an verò elapso bimestri possit licite reddere, & teneatur. 122.20. An primo bimestri. 123.12

Quoto consanguinitatis gradu debeat esse alteri coniugi coniuncta persona carnaliter cognita ab altero coniuge, vt iste priuatur iure petendi. ibid. 12. 22. 24.

Predicta priuatio iuris petendi debitum orta post matrimonium ex iniuria an incurritur ante iudicis sententiam, & an sit poena propria, & vera. 124. 25. & 26

Vxor vi absoluta cognita à consanguineo viri non priuatur iure petendi debitum. 159. 148. Quid si metu leui committit iniuriam. num 149. & 150. Quid si ex consensu vel pcepto mariti consensit in copulam incestuosam, an possit, & teneatur non reddere eidem marito. 160. 151. Quid si metu graui consensit in copulam incestuosam, an tunc priuatur iure exigendi debitum. ibid. 151. & 152

Vide, *Affinitas, Cognatus spiritualis, Ignorantia.*

Incontinentia.

Vide, *Debitum coniugale.*

Infamias.

Infamiae definitio, vt quis dicatur infamis. 156. 137. Infamia facti aboletur per contrarium factum, & emendationem abique superioris dispensatione. 157. 139. Quibus delictis incurritur infamia iuris. ibid. 140

Infamia iuris de iure canonico non incurritur ipso facto ex omni crimine enormi depositione digno, sed tantum in casibus à iure expressis. ibid. 141

Infans.

Vide, *Baptismus.*

Infidelis.

Vide, *Baptismus, Educatio filiorum.*

Infirmus.

Infirmus ad vitam suam conseruandam regulariter non tenetur vii remedio difficili, & valde dolorifero; puta, pati membri v.g. pedis, vel manus abscissionem. 126. 160. Secus si esset persona communitati, seu Reipub. valde vtilis, aut necessaria, quo casu etiam posset cogi ad remedium asperum adhibendum. 127. 161. Considerata salute infirmi sola non potest ab illo cogi ad vsum remedij asperum. ibid. 162

Secus si remedium sit facile, tunc enim à Prelato, vel patre cogi posset, &c. ibid. 163

Femina grauissimo morbo in pudendis laborans etsi posset, non tamen teneatur admittere curationem à Chirurgo faciendam. ibid. 164.

Infirmus etiam periclitans non tenetur procurare medicinam magnis valoris, sed sufficit ei, si vtatur remedij ordinariis & communibus. 318. 165

Ager moribundus, seu quasi desperatus non tenetur sumere cibum, aut medicinam, si non potest nisi cum summo labore, vel horrore deglutire. ibid. 166

Horror medij vxori ad vitam conseruandam excusatur à peccato repudiationem talis medij. ibid. 167

Si dolores in abscissione membri non sint magni, sed faciles, an infirmus ad vitam tuendam teneatur illam pati. 319. 169

Infirmus etsi periculosus an possit licite respuere omnia remedia committens se diuine prouidentiae. An teneatur vocare medicum, an medicus teneatur talem infirmum reluctanter curare, & posita an tam ipse, quam alij qui infirmo ministerium exhibuerunt eo inuito, possint exposcere impensas curationis, medicamentorum, & seruicij, etiam si infirmus moriatur. ibid. 170. ad 178

Infirmus tenetur abstinere à cibis nocuiis, & à nimia inedia; & quid si cibus creditur allaturus leue tantum noxamentum. 331. 179

Inhabilitas.

Inhabilitatis poena ad aliquid agendum, vel recipiendum ipso iure imposita delicto à delinquentem incurritur statim ante criminis declarationem, quando alioqui lex, & poena esset inutilis, si deberet expectari sententia iudicis. 151. 120. Explicatur exemplis. ibid. 121. Inhabilitatis poena ad obtinenda in posterum beneficia, officia, &c. ipso facto à lege irrogata an in foro conscientiae à Reo incurritur ante declarationem iudicis. ibid. 122. 123. & 152. 124. Quid de inhabilitate ad restitendum num. 127. Quid si lex dicat: Ipso facto, & absque declaratione sint inhabiles. 133. 125. 126

Vide, *Pena legalis, Vox auium, & passiva.*

Innocens, Innocentis occisio.

In bello iusto licita est occisio innocentium, vbi noncentes non possunt occidi, nisi etiam concomitantur innocentes occidantur. 306. 106. & 307. 111

Qui ab iniusto aggressore inuasus equo currens per angustam viam aliter non potest euadere, & vitam propriam tueri, quam cursu contetendo puerum, vel dotientem in via, aut ambulantem in flumen impellendo, an licite possit suum cursum prosequi cum illo periculo obtrusionis, & impulsione, &c. 306. 106. & 307. 112

Iniuste inuasus cum aliter nequit se tueri, potest licite vibrare ensen distictum contra aggressorem se puero protegentem, vt illum feriat, licet etiam puerum concomitantem ferire necesse sit. 308. 113. Non posset verò licite prius vno ictu occidere, seu ferire puerum, vt postea facilius aggressorem impetere possit. ibid. 114

Inuasus ab ebrio, vel infano, si nequit aliter se ab illo defendere, potest illum licite occidere. 309. 115. Quid si ebrius inuasor esset moriturus in peccato. 316. 116

Vide, *Charitas.*

Institutio filiorum.

Vide, *Educatio filiorum.*

Inuasus.

Iniuste inuasus potest licite occidere inuasorem mortuum in peccato mortali, si aliter non potest se ab eo defendere. 38. 205. & 39. 207. 209. & 316. 235

Si tamen sibi nullius culpa sit conscius, licite, & laudabiliter potest iuri suo cedere, & finire se occidi, ne inuasor in statu peccati mortalis decedat. 39. 207. & 316. 235

Vi

Vir nobilis, vel militans ab aliquo inuafus non tenetur cum graui nota infamiz. & dedecoris fugere, fed potest inuaforem confodere. 303.97. Secus clericus, aut religiofus. *ibid.*

Iniufte inuafus ad viuz defenfionem fuz fit laicus, fuz clericus, aut regularis potest licite occidere iniufum inuaforem, fi aliter non potest fe meri. 312.124. Etiam directè intendendo illius mortem vt medium neceffarium ad propriam vitam conferuandam. 312.126

Vide, *Charitas, Innocens.*

Irregularitas.

Irregularitas contrahitur abfque culpa. 15.81

Pragnans.

Vide, *Ceniuges, Ignorantia, Parna legalia.*

Irritatio votorum, Irritandi potestas.

Irritatio voti quid fit 243.2. Duplex irritatio, vna propria, & directà altera indirecta, & impropria, quæ propriè fufpenfio. 244.4. Qua ratione differant quoad tollendam obligationem voti. *ibid.* 5. Directa eft actus folius dominatiuz potestatis, & indirecta potest effe actus dominatiuz potestatis, & iurisdictionis temporalis, vel fpiritu-
nalis. *ibid.* 6. Directa & indirecta à potestate dominatiua procedens non eget villa caufa, vt valide fiat. *ibid.* 7. An etiam licet & abfque villa culpa etiam veniali. 249.8. & 9. Vtraque irritatio potest fieri vouente inuito. *ibid.* 10

Potestas irritandi voti in eos, quibus competit, an deriuat ex iure naturali, vel pofitiuo humano. *ibid.* 11. & 250.12. & 13

Vxor in votis an fubficiatur marito quoad materiam promiffam, & quoad voluntatem, an vero tantum quoad materiam promiffam; anque poffit maritus omnia & quæcumque vota vxoris conftante matrimonio abfque eius licentia emiffa irritare directè, & perfectè, licet fibi nullo modo præiudicet. 247.15. ad 19. An vxoris vota faciendi elemofynas de bonis paraphernalibus, vel de communibus, recitandi aliquas preces, & moderatæ abftinentie; peregrinandi in fubfidium Terræ Sanctæ, affumendi habitum tertij Ordinis S. Francifci, non petendi debitum, perfectæ caftitatis contracto matrimonio abfque eiusdem viri licentia emiffa. 281.18. ad 24

Maritus an poffit perfectè irritare omnia vota etiam caftitatis ab vxore abfque eius licentia ante matrimonij contractu confummationem pro tempore matrimonij implenda. 250.25. 26. & 27. An votum Religionis patet ante confummationem abfque eiusdem mariti licentia emiffum; & quid fit eo neglecto vxor fponfa confummet matrimonium *ibid.* 38. An vota abfque eius licentia ab vxore emiffa implenda tempore foluti matrimonij. 351.29. ad 33

Superior an poffit irritare vota inferioris relata in tempus libertatis, & non fubiectionis. 251.31. In dubio an vxor, vel fubditus diffulerit executionem voti in tempus libertatis an maritus, & fuperior poffit illud irritare. 252.33

Vota vxoris conftante matrimonio emiffa abfque eius licentia an maritus adulter poffit irritare, & an vxor adultera vota viri. *ibid.* 35. ad 37

Facto legitime diuortio an vterque coniux poffit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortiu, & quid fi fequatur reconciliatio, vel fi poffit diuortio. *Id. Angelus Boffius, De effectibus contr. Matr.*

tium votum caftitatis, vel religionis ante diuortium factum confirmetur, vel emittatur, & poftea fequatur reconciliatio. 253.81. ad 41

An peccet mulier contrahens matrimonium, vel poft diuortium legitime factum reconcilians fibi maritum adulterum, fciens fe impediendum ad exigendum votum, quod non fit caftitatis, vel religionis. 253.40

Vota vxoris emiffa ante matrimonium dum erat fui iuris; & cuiufcunque fubditi ante fubiectionem, & tempore libertatis emiffa non poffunt directè irritari, vt amplius non reuifcantur. *ibid.* 43. 44. Potest maritus ea vota irritare imperfectè, feu fufpendere, quatenus eorum executio fubiunt domesticæ gubernationi eft præiudicialis. 254.45. Vota de rebus neceffariis, caftitatis, aut religionis ante matrimonium ab vxore emiffa non potest maritus nec imperfectè irritare. *ibid.* 46. & 48. Quid fi fint vota realia, vel de elemofyna facienda. num. 49. 50. Omnia alia vota vxoris ante matrimonium emiffa præter prædicta an poffit vir impedire quoad executionem. 255.51. In dubio an votum fit emiffum ante vel poft matrimonium, aut fubiectionem quoad potestatem irritandi, præfumendum fuiffe emiffum poft fubiectionem. *ibid.* 53

Obligatione n vxoris homini factam ante matrimonium vir nullo modo irritare potest. *ibid.* 50

Vota vxoris perfonalia, vel realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri vel curatori fubiecta, vel dum erat pupilla, aut minor, fi nondum fuerint irritata, an maritus poffit perfectè irritare, vel folum eorum executionem fufpendere. 256.56. ad 71. vide fummarium cap. 8. Duplex potestas dominatiua fubfequens, vna moraliter eadem cum priori, altera moraliter diuerfa. *ibid.* 57

Maritus, & quilibet fuperior æqualis fuccedens an poffit valide, & licitè irritare vota vxoris, & fubditi de licentia prioris mariti, vel fuperioris emiffa. 257.61. 62. 63

Prælati regularis, Dominus, Hecus, Magifter an poffint irritare vota impuberum, qui ante illorum fubiectionem illa emiferunt carentes patre, & tutore. 258.67. 70. & 71

Maritus, & quilibet fuperior, qui conceffit vxori, & fubdito licentiam vouendi, re integra potest illam reuocare. 259.72

Vota vxoris præter caftitatis, & materię neceffariæ, & aliorum fubditorum etiam non impuberum emiffa de licentia mariti, vel fuperioris an poffit maritus, & fuperior valide irritare. *ibid.* 73. 74. Quid fi vota fuerint realia. num. 75. Quid fi emiffa in tempus non fubiectionis implenda. 260. 76. Quid fi maritus vel fuperior dixerit fe concedere facultatem vouendi irreuocabilem. *ibid.* 77. Quid fi res voto promiffa fit iam tradita. 261. 78

Votum, vel iufamentum vxoris in fauorem tertij de materia viri difpofitioni fubiecta, & de bonis dotabilibus abfque eius licentia emiffum potest vir irritare. *ibid.* 80

Tacurnitas fuperioris fcientis votum fubditi non inducit voti approbationem. *ibid.* 81. Quid fi habeat internum confenfum, vel fi fidè exterius confentiat in votum. 262.82

Licentia donandi, vel faciendi aliquid fubdito conceffa non includit facultatem emittendi votum donandi, vel faciendi. *ibid.* 83. Et fi conceffa licentia donandi homini cenfetur etiam data licentia promittendi. *ibid.*

Votum maritus, & quilibet fuperior, qui vxori, & fubdito dedit licentiam vouendi, vel votum emiffum

sum approbavit, peccat illud irritando, an venialiter vel mortaliter; & quando excusetur a culpa; si absque causa irritet ipse tenetur implere; an & qualiter peccet vxor, & subditus absque causa petens irrationem; & quid si sit dubius de sufficientia causae. 163.84. ad 91

Maritus an possit valide irritare votum castitatis, vel de rebus necessariis ab vxore de eius licentia emissum. 164. 92. & 93. Quid si uterque coniux mutuo consensu vovit castitatem absolutam. 165. 94. & 95. Quid si postea rescindant mutuum pactum. n. 96. Quid si uterque mutuo consensu vovit religionem, vel maritus ordinis susceptionem, aut religionem, vxor castitatem. 166. 97. Quid si mutuo consensu ambo emisissent votum non contrahend aliud matrimonium, vel dandi calicem Ecclesiae. ibid. 98.

Votum vxoris castitatis, aut religionis mutuo consensu tempore prioris matrimonij emissum, an posterior maritus possit irritare valide, & licite. ibid. 99.

Vota semel irritata ab habente potestatem dominationis irritandi ratione dominij voluntatis vouentis & materiae promissae non reuincunt cessante subiectione. 374. 100. Quid si solum ratione dominij in materiam promissam. ibid. 101.

Vota filiorum impuberum, & puberum, religionis, vxorum & seruorum an vere irritentur, aut tantum suspendantur. ibid. 101. ad 105.

Vota vxoris, & aliorum subditorum concessa tempore sui iuris suspenduntur tantum quatenus praesentis subiectioni nocent. 376. 106.

Quando, & quibus verbis, signis, aut factis irritatio, vel suspensio cessatur facta a marito, vel superiore habente cognitionem voti, & quid in dubio an sit irritatio, vel suspensio. 381. 125. Proposita superiori sola substantia voti in genere an valeat irritatio. ibid. 126. 127.

Superior omnino voti inficius potest illud irritare sub conditione, si illud sit emissum. ibid. 126.

Potestas dominationis irritandi extenditur etiam ad vota meretriciae nullo modo exteriori expressa. ibid. Implere votum irritatum an, & quando sit peccatum. 382. 128.

Vxor an & quae mariti vota irritare possit. 273. 118. ad 147. Videatur Summariante caput octauum collocatum circa finem. Vbi distincte notantur, quae hic possunt desiderari.

Vide, *Votum, Votum castitatis, &c.*

Index.

Vide, *Educatio quoad eos, apud quos filij educari debeant.*

L

Lactans, Lactationis tempus.

Vxor an eotempore, quo lactat filium tenetur reddere debitum, & an maritus licite exigere possit praeteritum ad evitandam incontinentiam. 40. 112. ad 217. & 235. 37.

Nutrices, quae alienos filios nobilium lactant, qualiter peccent exercendo actum coniugalem. 41. 118.

Leprosus coniux.

Coniugi Leproso alter sanus cum periculo grauis infectionis non tenetur reddere debitum, & an & quando reddere teneatur & possit licite, &

quando ex copula coniugali; vel cohabitatione cum coninge leproso imminet sano periculum infectionis. 35. 181. ad 200. Huc spectantia videantur distincte notata in summario ante. num. 167. 31. capitis primi collocatum; inuulter enim hic iterum notantur.

Proles sana gignitur ex leprosis.

Lepra hodierna non est ita contagiosa sicut antiqua ludaeorum. ibid.

Filij debent educari apud coniugem sanum. 38. 201.

Lex.

Lex generalis prior limitatur per posteriorem specialem, & lex posterior generalis limitatur per priorem specialem. 12. 63. Lex generaliter loquens non solum limitatur per legem specialem, sed etiam per rationem alterius legis. ibid. fine.

Lex generalis negatiua generaliter intelligenda est, licet maior ratio in vno casu militet quam in alio. 13. 68.

Lex humana debet esse humanae fragilitati accommodata, possibilis, nec valde difficilis. 126. 32.

Vide, *Penal legis.*

Lis.

Iure canonico an possit esse lis inter patrem, & filium. 177. 14.

Vide, *Dubium Rescripti.*

Locus sacer.

Vide, *Ecclesia et locus sacer.*

Luxuria.

Immoderatus coitus vires corporis debilitat, multiplices morbos gignit, & senectutem accelerat. 8. 39. Mala alia luxuriam consequentia explicantur. 363. 34. Adolescentes vtriusque sexus prouini ad lasciuas, & venereas delectationes. ibidem 369. 54.

M

Malum morale tamen veniale non potest fieri, ut eueniat bonum etiam matrimonium. 341. 213.

Illud Theologorum; licere minus malum alteri suadere, seu consulere ad euitandum maius, quomodo intelligendum. 342. 217. Quamuis liceat consulere alteri minus malum morale ad euitandum maius peccatum, minimè tamen licet sibi tali consilio vi. ibid.

Mancipia.

Vide, *Seruus.*

Maritus.

Maritus est caput mulieris, illique praestit quoad regimen, & quoad officia domestica. 343.

Vide, *Cohabitatio, Coniux, Debitum, Irritatio votorum, Vatum.*

Master.

Vide, *Pregnans, Sectio.*

Matrimonium.

Matrimonium, Matrimonij consummatio.

Matrimonium de presenti prius contractum præfertur secundo etiam copula carnali consummatum.

2.7
Quis aliquando, vt ad tollendas seditiones, vel magnas lites, & discordias, aut ad euitanda bella, & cades in Republica tenetur matrimonium contrahere, & eo vti.

4.27
In principio mundi, & in principio reparationis illius post diluuium singuli homines in particulari ex præcepto iuris naturalis, & diuini obligabantur ad matrimonium contrahendum, & vacandum generationi. *ibid.* 28

Si modo peste, aut bello deficerent omnes homines præter religiosos, an hi ex eodem præcepto tenerentur matrimonium contrahere, & eo vti? 5.29

Per copulam violentam consummatur perfectè matrimonium, & contrahitur affinitas. 14.77.78.79. Consummatur per illam copulam, ad quam sequebatur generatio prolis quacunque arte semine viui penetraret vas muliebre. 16.95. Non consummatur per oscula, tactus, & seminationem extra vas. *ibid.* 6. Neque etiam in foro conscientie, & coram Deo consummatur per solam vasis penetrationem sine seminatione, licet quoad foris exterior probata penetratione præsumeretur seminatio, & consummatio. 16.97.98. Item in foro externo ex cohabitatione præsumeretur copula, & consummatio intrat matrimonium non fuisse consummatum clare probaretur, puta ex aspectu. 21.144

Si quis duxit sponfam non virginem, & iuret non consummasse, ei creditur ante traditionem seu cohabitationem, fecus post. *ibid.*

Ius hominis ad matrimonium est à natura, nec potest tolli per legem humanam. 66.323. & 70.325

Quando dicitur certo constare, matrimonium esse nullum. 84.36. fine.

Matrimonij bona quæ sunt. 192.14. Qui fines intrinseci, ad quos per se ordinatur matrimonium, & qui extranei, ad quos ordinatur à contrahentibus. *ibid.* 15

Vide, *Artila, Cæritudo, Fæmina, Impotentia, Mori, Seruus, Votum castitatis, &c.*

Medicamentum, Medicina.

Vide, *Infirmus, Pollutio, Prægnans, Sælis.*

Medicus, chirurgus.

Vide, *Infirmus, Prægnans, Sælis.*

Membrum.

Vide, *Infirmus, Vita, Vita abstinensio.*

Menstruum, Menstrui tempus.

Menstrui præternaturalis tempore licita est copula coniugal. 208.13. Etiam tempore menstrui naturalis & ordinarij ad euitandum incontinentie periculum in alterutro coniuge; vel ad vitandum dissidium, & odium coniugij. *ibid.* 14.15. Extra prædictos casus tempore menstrui ordinarij licitum sit necne petere, & reddere debitum coniugale. *ibid.* 16. ad 29. Si vir eo tempore petens debitum præuideat sibi imminere periculum notabilis detrimenti propriæ salutis, peccat mortali-

liter.

Præceptum Leuitici de non accedendo ad vxorem menstruam an esset morale, & quæ ratione ceremoniale, iudiciale, & morale. 280. 16. & 282.25

Ex congesta cum menstruosa an sequatur proles infecta, & monstruosa. 281.17. & 282

Tempore menstrui naturalis, & ordinarij an mulier sit inepta conceptioni. *ibid.* 18.21

Meretrix.

Meretrix infecta morbo venereo, aut alio simili contagioso non manifestans talem morbum volenti coire cum ea, & non resistens an ultra peccatum luxuriæ peccet contra charitatem, & etiam teneatur ad expensas & damna peccanti sublequuta. 35.180

Metui.

Metus grauis non excusat à culpa in iis, quæ sunt intrinsecè mala. 160.152. An excuset a b excommunicatione, vbi actio, cui est annexa excommunicatio laxæ sententiæ, sit intrinsecè mala. *ibid.* 151. & 152

Christiani captiui renigantes in turemibus Turcarum contra fideles ad id coacti metu graui mortis & simili an incurrant excommunicationem in Bulla Cæne laram contra ferentes opem infidelibus aduersus Christianos. *ibid.*

Modus coeundi.

Perversio, seu variatio modi naturalis coeundi inter coniuges secluso periculo pollutionis extra vas vxoris naturale, & secluso scandalo non est peccatum mortale. 230.168. An, & quando sit, vel non sit culpabilis venialiter. *ibid.* 169. & 170. Si experimento constet ex tali modo coeundi semen effundi extra vas femineum, vel iam receptum non retineri, esset mortale sic coire. *ibid.* 171. Quid si non ex tali modo, sed ex morbo temporalis illa expulsi, vel non retento feminis procederet, & alio modo, seu situ præsterium naturali retineretur. *ibid.* Quid si tantum pars aliqua elabatur extra vas naturale alia retenta. *ibid.* 172. Quid si coniuges crederent eo modo coeundi non ita certo futuram prolis generationem. 231. 173

Monachus.

Vide, *Carthusienses.*

Morbus.

Vide, *Debitum coniugale quoad causas excusantes ab illò reddendo, Meretrix.*

Moribundus.

Vide, *Infirmus.*

Mors.

Vt liceat transitus ad secundas nuptias sufficitatè probabilitas mortis prioris coniugis; an vero requiratur certitudo physica, & moralis. 85.42. Indicia ad cognoscendum matrem prægnantem & quemcumque ægram obuisse. 322.147